

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

На правах рукопису

ПОЗДНЯКОВ Євген Михайлович

УДК 336.7

**УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ
ЗАБОРГОВАНІСТЮ КЛІЄНТІВ БАНКУ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ**

Спеціальність 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
Косова Тетяна Дмитрівна,
доктор економічних наук, професор

Кривий Ріг – 2016

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТ – акціонерне товариство

АБ – акціонерний банк

АКБ – акціонерний комерційний банк

АКБУ – Асоціація учасників колекторського бізнесу України

МВФ – Міжнародний валютний фонд

ЄДРПОУ – Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України

КБ – комерційний банк

НБУ – Національний банк України

НОК – кредити, що не обслуговуються

ОБП – основні Базельські принципи

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПВБКІ – Перше всеукраїнське бюро кредитних історій

ПІФ – пайові інвестиційні фонди

СРП – система раннього попередження

ФГВФО – фонд гарантування вкладів фізичних осіб

ФК – факторингові компанії

ЦФП – Центр факторингових послуг

IAS (International Accounting Standards) – міжнародні стандарти обліку

ISO (International Organization for Standardization) – міжнародна організація по стандартизації

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ КЛІЄНТІВ БАНКУ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	14
1.1. Економічний зміст проблемної кредитної заборгованості та методів управління нею.....	14
1.2. Система управління ризиками виникнення проблемної кредитної заборгованості	28
1.3. Концепція вдосконалення механізму управління проблемною кредитною заборгованістю.....	43
Висновки до розділу 1.....	63
РОЗДІЛ 2. УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ КЛІЄНТІВ БАНКУ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	66
2.1. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків та діагностика проблемної заборгованості.....	66
2.2. Оцінка індикаторів проблемної кредитної заборгованості.....	85
2.3. Досвід реструктуризації проблемних кредитів в умовах фінансової кризи.....	103
Висновки до розділу 2.....	126
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ КЛІЄНТІВ БАНКУ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	130
3.1. Удосконалення систем раннього попередження виникнення проблемних кредитів	130

3.2. Розвиток підходів до реабілітації проблемних кредитів і формування резервів під знецінення кредитів	154
3.3. Методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання	175
Висновки до розділу 3.....	192
ВИСНОВКИ.....	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	199
ДОДАТКИ.....	220

ВСТУП

Актуальність теми. Поточна військово-політична та соціально-економічна криза негативно позначається на всіх секторах національного господарства, банківському зокрема. Фінансові аспекти кризи проявляються у масовому банкрутстві банків, посиленні тенденції до зростання рівня проблемної кредитної заборгованості клієнтів банків, зниженні реальної вартості банківських активів, погіршенні ліквідності банківських установ. Це призводить до збитковості кредитних організацій, зростання обсягів вилучених депозитів, неспроможності банківської системи ефективно розподіляти фінансові ресурси.

На сучасному етапі розвитку економіки України однією зі складніших проблем, з якими стикаються банківські установи, є неповернення позичальниками виданих кредитів, обумовлене не лише об'єктивними причинами. Погіршення стану економіки лише спровокувало реалізацію тих ризиків, які були закладені банками в політику кредитування. На хвилі економічного зростання, в боротьбі за захоплення частки ринку банки часто нехтували фундаментальними правилами кредитування, а саме: необґрунтовано знижували вимоги до оцінки кредитоспроможності позичальників, визначали процентну ставку за кредитом без належної оцінки ризиків, формували кредитний портфель без урахування терміновості пасивів, масово здійснювали валютне кредитування клієнтів за відсутністю у них доходів у іноземній валюті.

Ризики іманентно властиві діяльності банківських установ, тому для ефективної і стабільної роботи банківської системи необхідно розвивати і удосконалювати системи управління ними. Актуальність даної проблеми знайшла відображення в низці публікацій зарубіжних учених, таких як: В. Гренінг [V. Greuning], Б. Братановіц [B. Bratanovic], П. Джоріон [P. Jorion], Т. Коч [T. Koch], С. Макдоналд [S. Makdonald], В. Нельсон [W. Nelson], а також вітчизняних науковців, таких як: О. Андрущенко, О. Барановський, О. Білай, Т. Болгар, Л. Бондаренко, В. Вовк, О. Воронкова, І. Бушуєва, Р. Герасименко, І. Д'яконова,

О. Дзюблюк, Т. Косова, М. Крупка, О. Лисенок, О. Любунь, О. Ляхова, В. Міщенко, Г. Партин, Л. Слобода, І. Тарануха, І. Ткач, Г. Хімчук, Н. Швець.

Однак питання управління проблемною кредитною заборгованістю суб'єктів господарювання не вирішені повною мірою. Актуальність досліджуваної в дисертації проблеми формування єдиної термінології, удосконалення методичних підходів до створення системи раннього попередження і реабілітації проблемних кредитів, формування резервів під знецінення кредитів і визначення справедливої вартості проблемних кредитів, її теоретичне і практичне значення обумовили вибір теми дослідження, її мету та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського за держбюджетними темами: «Фінансово-кредитні важелі сталого розвитку економіки» (№ держреєстрації 0109U001734, 2010-2011 рр.), «Механізми антикризового розвитку фінансово-кредитної сфери» (№ держреєстрації 0112U003293, 2012-2014 рр.), «Фундаментальні основи формування механізмів управління фінансовою системою України в умовах кризи» (№ держреєстрації 0116U002177, 2016 р.), у рамках яких автором: удосконалено систему раннього попередження виникнення проблемних кредитів; розвинуто підходи до реабілітації проблемних кредитів і формування резервів під знецінення кредитів; обґрунтовано методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб.

Відповідно до визначеної мети у дисертаційній роботі поставлено й вирішено такі *завдання*:

визначити економічний зміст проблемної кредитної заборгованості та методів управління нею;

формалізувати систему управління ризиками виникнення проблемної кредитної заборгованості;

обґрунтувати концептуальний підхід до вдосконалення управління кредитним портфелем клієнтів банку-юридичних осіб;

визначити проблемність заборгованості банкам за кредитами на підставі аналізу кредитного портфелю банківських установ, діагностики і оцінки індикаторів проблемної кредитної заборгованості;

узагальнити досвід реструктуризації проблемних кредитів за умов фінансової кризи;

удосконалити систему раннього попередження виникнення проблемних кредитів;

розвинути підходи до реабілітації проблемних кредитів і формування резервів під знецінення кредитів;

обґрунтувати методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження виступають процеси управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні основи і практичні засади удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб в контексті розбудови системи раннього реагування і реабілітаційно-відновлювальних заходів.

Методи дослідження. Теорія і методика дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасних економічних теорій. У роботі використовувалися такі методи:

кореляційно-регресійний аналіз (для моделювання обсягів проблемних кредитів);

метод статистичних зведень і групувань (для виявлення характеру розподілень питомої ваги кредитів юридичних осіб у загальному кредитному портфелі і активах банку, а також співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб);

коефіцієнтний аналіз (для обґрунтування системи індикаторів проблемних кредитів);

методи комплексної оцінки показників (для розрахунку рейтингу проблемності банку); *ймовірнісний підхід* (для визначення дефолту позичальника);

трендовий аналіз (для формалізації закономірностей динаміки кредитного портфеля і проблемних кредитів зокрема);

економіко-математичне моделювання (для встановлення справедливої вартості проблемних кредитів).

Інформаційною базою дослідження є міжнародні документи Базельського комітету, законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють функціонування банківської системи України, звітні дані НБУ, монографічні дослідження і публікації у періодичних виданнях вітчизняних і зарубіжних авторів стосовно управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних та науково-методичних положень щодо удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб.

Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження та виносяться на захист, наступні:

удосконалено:

методичний підхід до ідентифікації проблемної кредитної заборгованості клієнтів і реакції банку на її виникнення відповідно до міжнародних стандартів, який передбачає віднесення усієї суми кредиту, а не лише її простроченої частини, до непрацюючих активів; включення реструктуризованої заборгованості з поганою якістю обслуговування до суми непрацюючих активів; перехід від методу нарахування процентних доходів за проблемним кредитом до касового методу; перевагою запропонованих методів діагностики проблемної кредитної заборгованості клієнтів банку над існуючими є синтез статичного і динамічного підходів;

концептуальний підхід до вдосконалення управління кредитним портфелем юридичних осіб на основі критерію мінімізації втрат від проблемної кредитної заборгованості, який на відміну від існуючих, ґрунтується на синтезі централізованої і децентралізованої системи, а також ураховує принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах, принципи пруденційного банківського нагляду, вимоги забезпечення фінансової стійкості МВФ та програмні вітчизняні стратегії сталого розвитку;

методичний підхід до організації управління кредитними ризиками на основі чіткого визначення її окремих етапів, механізмів і методів, виходячи з використання чистої та спекулятивної концепції кредитного ризику; на відміну від існуючих підходів, які зводяться до мінімізації кредитних ризиків, виявлено альтернативні цілі управління кредитним ризиком – дотримання певних його меж, оптимізація прибутковості і ризику, ліквідація ризику, його попередження або відшкодування, отримання додаткової вигоди (доходу, прибутку);

методичний підхід до визначення рейтингів проблемності банку на основі часткових показників: обсяг безнадійних кредитів, недіючі кредити, їх питома вага у загальному кредитному портфелі, *G*-індикатор приросту безнадійних кредитів, відносний приріст недіючих кредитів, коефіцієнт покриття безнадійних позик сукупними резервами під кредитні ризики; на відміну від відомих підходів, пропонується враховувати експоненціальний характер розподілення кредитного портфеля вітчизняних банків, а також заснований на методі суми місць, за якого найгіршому показнику привласнюється перше місце;

систему раннього попередження виникнення проблемної кредитної заборгованості, яка передбачає початкове сканування з метою сегментації кредитного портфеля (стандартний, моніторинг, рання прострочка, проблемна заборгованість) для прийняття адекватних управлінських заходів і поглиблений аналіз на основі стрес-тестування і матриці міграції кредитного портфеля; формалізовано методичний підхід до оцінки кредитного ризику на основі інтеграції кількісних і якісних критеріїв, які оцінюються за бальною шкалою; на відміну від існуючих підходів, інтегральна оцінка кредитного ризику

проводиться з позиції статички (низький; помірний; високий) і з позиції динаміки (такий, що скорочується; стабільний; такий, що зростає).

дістало подальшого розвитку:

дефініція реструктуризації кредитної заборгованості як процедури внесення змін до умов фінансування, що викликані неможливістю позичальника виконувати затвержені умови погашення основної заборгованості внаслідок тимчасових фінансових труднощів та/або економічної недоцільності відвернення коштів із бізнесу в необхідному обсязі на момент настання платежів (комерційна реструктуризація), або фінансовими труднощами, вирішити які неможливо без впровадження антикризової стратегії внаслідок відсутності грошового потоку (вимушена реструктуризація); на відміну від існуючих підходів, визначено альтернативність завдань реструктуризації: метою комерційної реструктуризації є максимізація доходу банку від кредитної операції, збереження клієнта для банку; метою вимушеної реструктуризації є мінімізація збитку банку, скорочення терміну ліквідації кредитної заборгованості;

методичний підхід до реабілітації проблемних кредитів, який представлений такими етапами: розширення уявлення про проблемну ситуацію; сегментація позичальників на групи («добросовісні» боржники, умисні неплатники, боржники з неліквідними або знеціненими заставами); моделювання поведінки боржника; розробка попереднього плану заходів із поліпшення роботи позичальника; реалізація програми стягнення і *PR*-супровід правозастосовної діяльності. На відміну від існуючих, запропонований підхід ґрунтується на поєднанні гуманітарних технологій і методів юриспруденції для управління проблемною кредитною заборгованістю;

адаптація Базельських стандартів прогресивного розрахунку капіталу до визначення втрат при настанні дефолту позичальника, виходячи з ймовірності ліквідації застави, реструктуризації, санації; на цій основі обґрунтовано методичний підхід до визначення коефіцієнта формування резерву на знецінення кредиту на основі категорії його якості та ймовірності дефолту,

середня частота якого визначається такими чинниками: валюта, сума кредиту, цільове призначення, термін кредитування, застава, сфера діяльності і клас позичальника, щільність його зв'язку з банком; на відміну від існуючих, методичний підхід ґрунтується на розробці внутрішньої шкали відповідності дефолту позичальника значенню показника ризику кредиту, у межах інтервалів, визначених пруденційними нормами;

методичні підходи до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання: на індивідуальній і на портфельній основах. Обґрунтовано етапи визначення справедливої вартості проблемних кредитів на портфельній основі: сегментація портфеля і формування однорідних підпортфелів; аналіз якості усіх отриманих однорідних підпортфелів; розрахунок коефіцієнтів якості і коефіцієнтів терміну; розрахунок дисконту. Справедлива вартість проблемних кредитів на індивідуальній основі визначається на основі порівняння реальної вартості кредиту (добуток номінальної вартості, фільтра по проблемному кредиту, множнику якості позичальника і множнику галузі позичальника) і заставного забезпечення по портфелю проблемних кредитів (добуток номінальної вартості, фільтра по заставі проблемного кредиту, множник якості застави). Перевагою пропонованих підходів над існуючими є їх чітка математична формалізація та фінансова інтерпретація.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб. До результатів, які мають найбільше практичне значення, належать такі: методичний підхід до визначення втрат банку при настанні дефолту позичальника впроваджено у практику діяльності ПАТ «Сбербанк Росії» (довідка від 25.10.2013 р. № 7/кб/н/1); організаційні засади управління кредитним ризиком використовує ПАТ «Укргазбанк» (довідка від 26.10.2013 р. № 521/1313); систему раннього

попередження виникнення проблемної кредитної заборгованості схвалено ПАТ «УкрБізнесБанком» (лист від 22.11.2013 р. № 05005/11985); науково-практичні рекомендації з реабілітації проблемних кредитів впроваджено у ПАТ «ОТП Банк» (лист від 11.04.2016 р. № 87-1-2/4-260); справедливу вартість проблемних кредитів за запропонованим підходом розраховує ПАТ «ПУМБ» (довідка від 16.03.2016 р. № 03/16-135). Одержані автором результати дослідження використовуються у навчальному процесі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (м. Кривий Ріг) при викладанні дисциплін «Банківські операції», «Кредитний менеджмент», «Кредитування і контроль» (довідка від 29.06.2016 р. № 555).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень, у якій викладено авторський підхід до вдосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб. Внесок автора у роботи у співавторстві конкретизовано у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи були оприлюднені на семи науково-практичних конференціях різних рівнів: «Наука и образование без границ» (м. Перемишль, Польща, 2012 р.), «Перспективные вопросы мировой науки» (м. Софія, Болгарія, 2012 р.), «Проблеми і перспективи реалізації облікової, контрольної та аналітичної функцій у соціокультурному просторі сучасного бізнесу» (м. Донецьк, 2013 р.), «Податкова реформа в Україні: досвід, реалії і перспективи» (м. Донецьк, 2013 р.), «Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України» (м. Львів, 2013 р.), «Фінансова стратегія економічного розвитку» (мм. Київ-Полтава-Ялта, 2013 р.), «Актуальные научные достижения» (м. Прага, Чехія, 2016 р.).

Публікації. Отримані висновки та результати дослідження знайшли

відображення у наукових публікаціях автора, а саме – 14 наукових праць, з них сім статей у наукових фахових виданнях України, в т.ч. чотири – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, сім публікацій – у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 6,5 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належать 4,8 ум.-друк. арк.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ КЛІЄНТІВ БАНКУ –
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічний зміст проблемної кредитної заборгованості та методів управління нею

Кредити клієнтів банку являють собою фінансові активи, які не є похідними фінансовими інструментами, з фіксованими або такими, що можуть бути визначені, платежами, які не котируються на активному ринку, за виключенням активів, які класифікуються як інші категорії фінансових активів. Кредити, надані банком, первісно визнаються за справедливою вартістю з урахуванням відповідних витрат на проведення операції, які безпосередньо стосуються придбання або створення таких фінансових активів. У подальшому вони відображаються за амортизованою вартістю із вирахуванням будь-якого резерву на покриття збитків від знецінення.

Основними ознаками сучасного ринку банківських кредитів України є: брак довгострокових фінансових ресурсів і низька якість, яка виявляється у значному обсязі проблемних кредитів [1, с. 198].

Вирішення питання проблемних активів банків передбачено Стратегією сталого розвитку України та визначено одним з пріоритетних напрямків діяльності Національного банку України [2]. Для зниження частки проблемних активів передбачено: обрати й реалізувати модель їх реструктуризації; спростити механізми продажу, передачі, списання поганих активів, у т.ч. у межах проведення досудових процедур; посилити пруденційний нагляд за діяльністю банків і ввести систему пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами.

Для відновлення нормального кредитування економіки Програмою економічних реформ передбачено: удосконалити нормативне врегулювання щодо забезпечення виконання зобов'язань позичальників за кредитними договорами з метою підвищення захисту прав кредитора та вкладників банків; забезпечити повноцінне функціонування агентства кредитних історій; створити умови для підвищення якості кредитного аналізу платоспроможності позичальників і забезпеченості кредитів, у т.ч. надати фінансово-кредитним установам можливість перевіряти достовірність поданих документів потенційних позичальників.

Під час кризи внаслідок урегулювання проблемних позик у банків Росії і України накопичилося багато непрофільних активів [3, с. 47]. Утім оцінки обсягу «поганих» боргів центральними банками і провідними рейтинговими агентствами істотно різняться, що пов'язано з відсутністю єдиного визначення поняття «проблемних» чи «поганих» кредитів і в українсько-російській, і в міжнародній банківській практиці. Різні суб'єкти використовують різну методологію розрахунку таких видів кредитів: деякі експерти включають у це поняття реструктуровані позики, деякі – ні, є також й інші відмінності.

Аналіз робіт вітчизняних та закордонних фахівців свідчить, що на теперішній час не вироблені остаточні й загальноприйнятні критерії віднесення кредитів до категорії проблемних. Однак всі вони пов'язують ступінь проблемності з тривалістю простроченої заборгованості [4]. Спеціалісти Банку міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements) та Базельського комітету з банківського нагляду вважають, що проблемним кредитом є кредитний продукт, який характеризується істотними порушеннями строків виконання зобов'язань перед банком, ознаками погіршення фінансового стану боржника, суттєвим зниженням якості чи втратою забезпечення. Кредити мають бути класифіковані як недіючі, якщо прострочення виплат за ними становить обумовлену за угодою мінімальну кількість днів (наприклад, 30, 60, 90 днів). Рефінансування кредитів, що інакше перетворилися б у прострочені, не призводить до покращення класифікації таких кредитів [5].

Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund) керується в роботі тим, що проблемним кредитом є зобов'язання, повне погашення якого є сумнівним унаслідок неадекватного фінансового стану позичальника чи забезпечення за даним зобов'язанням, і прострочення сплати основного боргу та (або) відсотків за яким перевищує 90 днів.

У нормативних документах України не існує визначення проблемного кредиту, тому банки самостійно регламентують це поняття у своїх внутрішніх документах. Найчастіше проблемним визначається кредит, за яким вчасно не проведений один або декілька платежів, істотно знизилась ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які призводять до сумнівів щодо повернення кредиту тощо [6]. Збільшення частки проблемних кредитів наближає банк до вірогідності банкрутства, для уникнення цього банки вимушені формувати резерви [7, с. 39].

Як правило, по проблемних кредитах банк висуває вимогу повного погашення (у тому числі дострокового). У цьому випадку після терміну, відведеного клієнтові на повне погашення кредиту, уся сума кредиту переноситься на рахунки простроченої заборгованості (навіть якщо термін погашення тіла кредиту або його окремих траншей за первісними умовами договору ще не наступив).

Прострочені кредити - кредити, по яких порушені терміни здійснення платежів по договору. Такі кредити враховуються банками на окремих балансових рахунках, на які переносяться суми прострочених траншей наступного дня після виникнення простроченої заборгованості. Прострочена заборгованість повинна відображатися в обліку з моменту її виникнення, тобто коли не проведений встановлений платіж, до того моменту, доки вона не припиняє своє існування шляхом погашення, переоформлення тощо.

Пролонговані кредити - кредити, по яких був збільшений термін дії договору. Реструктуризовані кредити - кредити, по яких були змінені умови договору (один з варіантів реструктуризації - пролонгація). До реструктурованих проблемних кредитів і позик відносяться такі кредити і

позики, по яких у зв'язку з фінансовими утрудненнями боржника кредитор надає пільги, які у звичайному випадку не мали би місця. Реструктуризація і виділення нових кредитних засобів для покриття неплатежів по старіших боргах можуть приховувати недоліки кредитів, тому деякі органи регулювання встановлюють правила визначення реструктурованих проблемних кредитів і позик, щоби перешкоджати подібній практиці. Хоча виплати по реструктурованим проблемним кредитам і позиках можуть продовжуватися, для цілей створення резервів вони часто вважаються ідентичними неблагополучним активам до тих пір, поки не буде встановлено, що платежі мають регулярний характер, після чого може бути підвищена категорія таких кредитів.

Кредитами, що не діють, або не обслуговуються (НОК), є кредити, які відповідають таким умовам: 1) виплати основної суми і відсотків по них прострочені на три місяці (90 днів) або більше; 2) або виплати відсотків, які дорівнюють відсоткам за три місяці (90 днів) або більше, були капіталізовані (реінвестовані в основну суму), рефінансовані або пролонговані. Критерій 90 днів відповідає часовому періоду, який найчастіше використовується країнами для визначення того, чи є кредит таким, що не обслуговується. Крім того, в число НОК повинні також включатися і такі кредити з платежами, простроченими менш ніж на 90 днів, які вважаються не обслуговуваними відповідно до національних норм нагляду, тобто існують підстави класифікувати кредит як такий, що не обслуговується, навіть за відсутності прострочення платежу на 90 днів, наприклад, якщо боржник звертається із заявою про визнання його неспроможним. Насправді Керівництво МВФ визначає 90-денне прострочення як верхню межу і не перешкоджає країнам використовувати строгіші підходи [8]. До суми кредитів, які відображаються в обліку як недіючі, включається повна вартість кредиту, відображена в балансі, а не тільки прострочена сума. Класифікація кредиту як недіючого є достатньою основою для того, щоби припинити нарахування процентів по цьому кредиту і

відображати в обліку процентні доходи на основі касового платежу, а не на основі принципу нарахування.

Синонімами терміну «недіючі» кредити є термін «непродуктивні» кредити. У річному звіті ОТП-банку визначено, що кредитам надається статус непродуктивних, коли не виконуються зобов'язання із виплати процентів або основної суми кредиту і подальше відшкодування процентних доходів є сумнівним. Керівництво Банку приймає рішення щодо надання кредиту статусу непродуктивного і початку процесу його відшкодування у судовому порядку. Існує також інша дефініція «непродуктивних кредитів» - позики з високим ризиком дефолту і кредити, зобов'язання щодо повернення яких не виконуються клієнтами банку [9].

Замість поняття «проблемні кредити» НБУ в своїй звітності оперує терміном «знецінені кредити». При цьому, як сказано в поясненні, знецінення кредитів визначається на підставі трьох критеріїв: наявність прострочених позик, можливість реалізації застави під ці позики і погіршення фінансового стану позичальника [10]. Під знеціненням (*impairment*) мається на увазі зниження корисності активів, яке виражається у перевищенні їх балансовою вартістю над сумою, що відшкодовується (§8 IAS 36) [11]. Актив не повинен оцінюватися вище за його здатність генерувати доходи або, щонайменше, його оцінка не повинна перевищувати ту ціну, за якою цей актив може бути проданий у поточних ринкових умовах.

Знецінені кредити – це кредити, за якими відбулося зменшення корисності і сформовано резерви, і які належать до «нестандартної заборгованості» [12]. Банк визначає суму зменшення корисності як різницю між балансовою вартістю фінансового активу (наданого кредиту, розміщеного вкладу (депозиту), дебіторської заборгованості за фінансовими активами) та теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за цим активом [13].

До заміщаючих відносяться кредити, які є результатом переоформлення або рефінансування первинного кредиту (кредитів), і/або займи, надані на

здійснення платежів по первинному кредиту. Якщо умови заміщаючого кредиту дотримуються боржником і це допускається національними нормами нагляду, такий кредит перестає класифікуватися як НОК.

Проблемна кредитна заборгованість – це сукупність простроченої заборгованості за кредитами, а також частини строкової та реструктуризованої заборгованості, за якими виявлено ознаки проблемності щодо повернення, пов’язані з недостатністю або відсутністю забезпечення за кредитом та наявністю негативної інформації про здатність боржника виконати свої зобов’язання згідно з кредитним договором. Проблемну заборгованість слід розподіляти на [14]: реальну, проблеми повернення за якою вже реалізувалися. Вона являє собою суму заборгованості, відображену в бухгалтерському обліку на відповідних рахунках з обліку простроченої кредитної заборгованості; потенційну, терміни погашення за якою не настали, але під час кредитного моніторингу було відмічено ознаки проблемності. Кількісно вона складається з відповідних частин строкової і пролонгованої заборгованості (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Склад проблемної кредитної заборгованості (власна розробка)

Поняття «потенційно проблемні кредити» також відсутнє в українському законодавстві. Воно доки не набуло поширення і використовується в роботі тільки окремими банками, які приділяють серйозну увагу управлінню

кредитним портфелем. Потенційно проблемні кредити - кредити, по яких зафіксоване короткочасне порушення термінів здійснення платежів або існує висока вірогідність виникнення таких порушень в майбутньому. Про високу вірогідність майбутніх порушень термінів платежів свідчать наступні ознаки: різке погіршення фінансового стану позичальника, неможливість здійснення контакту з ним, відмова позичальника від виконання умов договору, не пов'язаних з терміном платежів (оформлення страхового полісу, додаткової застави тощо).

Банк здійснює регулярний аналіз наданих кредитів з метою їхньої оцінки на предмет знецінення. Облікові оцінки, які пов'язані з резервом на покриття збитків від знецінення кредитів, є основним джерелом невизначеності оцінки, оскільки їм властиві зміни час від часу, тому що припущення щодо потенційних збитків, пов'язаних зі знеціненими кредитами, базуються на останній інформації щодо якості кредитного портфеля, та будь-яка істотна різниця між очікуваними та фактичними збитками банку вимагатиме від нього відображення резервів, які можуть мати суттєвий вплив на його фінансову звітність у майбутні періоди.

Відповідно до діючого раніше Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженого Постановою Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р. [15], банк визначав категорію кредитної операції (стандартна, під контролем, субстандартна, сумнівна, безнадійна) на підставі оцінки фінансового стану (класу) позичальника і характеру обслуговування боргу позичальником. На підставі класифікації валового кредитного ризику та враховуючи прийнятне забезпечення, банк визначав чистий кредитний ризик за заборгованістю за кожною кредитною операцією і зважував його на встановлений коефіцієнт резервування, який залежав від валюти кредиту (національна, іноземна) та наявності у позичальника джерел надходження валютної виручки. При цьому до суми сумнівних і безнадійних кредитів НБУ застосовується також термін «негативно класифіковані активи».

Відповідно до діючого у поточний час Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженого Постановою Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23 [16], банк із метою формування резерву за активами/наданими фінансовими зобов'язаннями здійснює оцінку їх ризиків і класифікує за такими категоріями якості: I (найвища) - немає ризику або ризик є мінімальним; II - помірний ризик; III - значний ризик; IV - високий ризик; V (найнижча) - реалізований ризик. Заборгованість за активами/наданими фінансовими зобов'язаннями, віднесеними до V категорії, є безнадійною.

До кінця 2007 р. до недіючих кредитів включалися кредити під контролем, субстандартні, сумнівні та безнадійні, відображені в балансі. З початку 2008 р. по III квартал 2012 р. до недіючих кредитів включалися сумнівні та безнадійні кредити, відображені в балансі. Починаючи з IV кварталу 2012 р. до розрахунку індикаторів беруться дані щодо недіючих кредитів, які включають негативно класифіковані кредити за IV та V категоріями якості, відображені в балансі, та не включають депозити, позабалансові зобов'язання за гарантіями та з кредитування, за якими оцінюється кредитний ризик.

Проблемні кредити у більшості випадків не виникають раптово. На практиці існує багато сигналів, які свідчать про погіршення фінансового стану позичальника та про підвищення ймовірності неповернення кредиту. Завдання кредитного працівника полягає в виявленні таких сигналів якомога раніше, перш ніж ситуація вийде з-під контролю і втрати стануть неминучими.

Попри те, що кожний проблемний кредит має свої особливості, про виникнення труднощів у позичальника свідчать однакові факти: припинення контактів з працівниками банку; подання фінансової звітності із затримками; несприятливі зміни цін на акції позичальника; наявність чистих збитків протягом одного або декількох звітних періодів; негативні зміни показників ліквідності, співвідношення власних та залучених коштів, ділової активності; відхилення обсягу реалізації продукції та грошових потоків від тих, які

планувались при наданні кредиту; різкі зміни залишків на рахунках клієнта, які не очікувались та не пояснені.

Узагальнення світового досвіду зменшення частки проблемних кредитів у активах банківського сектору показує, що не питання не тільки комерційних банків, але і держави [17, с. 12]. Для скорішого вирішення цієї проблеми та відновлення повноцінного кредитування реального сектору економіки банки потребують державної підтримки. Центральні банки різних країн використовують різні інструменти для виходу з кризи – як традиційні, наприклад, зниження облікової ставки, так і нетрадиційні, зокрема, викуп у банків проблемних активів [18, с. 15].

Всю сукупність форм і методів роботи з недіючими кредитами характеризують три основні напрями: самостійна робота банків; продаж недіючих кредитів третім особам (співпраця банків із колекторськими агентствами, факторинговими компаніями тощо); створення компаній із управління активами («поганого» банку), що фактично також є продажем недіючих кредитів третій особі, лише централізованим способом [19, с. 19].

Світова практика виробила дві основні системи управління проблемними активами – централізовану і децентралізовану. У першому випадку, що найчастіше використовується, провідна роль в реструктуризації проблемної заборгованості відводиться державі, у другому – самим банкам [20, с. 351].

Централізована схема застосовувалася в ході банківських криз в таких країнах як Болгарія, Угорщина, Мексика, Чеська Республіка, Чилі. Даний метод ефективний у разі масштабної дестабілізації банківської системи із залученням великої кількості кредитних організацій, а також за умови наявності значної частки однорідних кредитів (по видах позик, умовах погашення, по групах позичальників тощо). Прийняті ними заходи включали [21]: поповнення капіталу банків за рахунок державних коштів; обмін простроченої частини кредитних портфелів банків на довгострокові державні боргові зобов'язання; злиття банків; надання відповідними державними агентствами допомоги клієнтурі банків у відновленні платоспроможності по боргах (тобто проведення

централізованої реструктуризації боргів з їх відстрочкою, частковим списанням, продажем або обміном на акції підприємств).

Успіх централізованої системи управління проблемними кредитами, як свідчить практика, виявлявся тимчасовим і обмеженим, допущені прорахунки полягали в наступному:

по-перше, виділення державних коштів на зміцнення банківських систем було слабо пов'язано зі створенням певних стимулів до реструктуризації класифікованого портфеля і вимогами щодо поліпшення фінансових результатів діяльності. Отже, це не спонукало банки до активних дій з підвищення якості управління своїми активами, реструктуризації заборгованості підприємств, раціоналізації кредитної політики;

по-друге, списання і відстрочка погашення боргів підприємствам обумовили розв'язання лише найбільш гострих проблем їх ліквідності, не стимулюючи при цьому підприємства до їх структурної перебудови і підвищення рентабельності.

При централізованій системі управління проблемною заборгованістю проблема непрацюючих активів вирішується за допомогою санаційного банку, через компанії управління активами, що можуть створюватись за рахунок як державних, так і приватних коштів. Проблемні портфелі комерційних банків обмінюються на боргові зобов'язання або акції агентства (Мексика), або на боргові зобов'язання уряду (Угорщина). Купівля проблемних кредитів за «живі» гроші мала місце в обмеженому числі випадків, і відбувалася, як правило, за наявності особливих стосунків між державою та кредитними установами [22, с. 11]. Структури, які займаються викупом проблемних боргів у банківських установ задля відновлення їх фінансової стійкості шляхом продажу цих активів за максимальною ціною [23]. Зокрема, така структура була створена в С'ША (*Resolution Trust Corporation*), Японії (*Resolution and Collection Corporation*), Чехії (*The Konsolidanci Banka*), Швеції (*Securum*), Китаї (*Orient Asset Management*).

У багатьох країнах при центробанках держав створюються кредитні бюро, інститути державної реєстрації кредитів - *Public credit registers* (далі - *PCR*). Основна відмінність *PCR* від кредитних бюро полягає в тому, що надання інформації у базу даних є обов'язковим і встановлюється відповідним правилом. При цьому вся інформація - стандартизована (наприклад, кредити, надані понад лімітний розмір) і містить переважно дані про кредит, а не про позичальника. Зазначений досвід є дуже цікавим і актуальним із погляду необхідності створення та використання у вітчизняній банківській системі відповідного центру із систематизованою базою даних стосовно клієнтів банківських установ, що сприятиме об'єктивнішому оцінюванню ними позичальників та, за рахунок цього, зниженню рівня кредитного ризику.

У міжнародній практиці функціонують «тимчасові» і «проблемні (госпітальні)» банки. «Тимчасовий» банк - це банк, організований для прийняття зобов'язань та надання послуг клієнтам банку-банкрута, надання кредитів установі й гарантування застрахованим вкладникам безпеки їх заощаджень [24, с. 195]. Термін «госпітальний (санаційний) банк» застосовується для позначення фінансового інституту, створеного з метою переведення до нього проблемних активів. Основна мета функціонування таких банків полягає в тому, що проблемні (токсичні) активи замість того, щоб ліквідуватися у авральному порядку й за будь-якими цінами, можуть бути реструктуризовані у спеціальній установі, яка має відповідні фінансові можливості, а отже, може спокійно «дочекатися» закінчення кризи та після відновлення платоспроможності боржників повернути такі активи на ринок за прийнятною ринковою ціною [25, с. 46]. Досить часто поняття «госпітальний банк» ототожнюється з поняттям «бідж-банк». Проте на відміну від «госпітального», «бідж-банк» створюється для управління депозитами та іншими зобов'язаннями збанкрутілого банку, причому однією з його функцій є вжиття заходів щодо банку-банкрута — реорганізації або ліквідації.

Створення санаційного банку дозволяє знизити навантаження на капітал, зменшити витрати часу, коштів і зусиль, необхідних для обслуговування

проблемних активів, надає банкам можливість повернутися до нормального режиму роботи і зосередитися на виконанні своїх основних функцій, в першу чергу на кредитуванні економіки. Загалом ідея створення державного «банку проблемних боргів» має як прихильників, так і критиків. Аргументи «за» та «проти» створення такого банку визначені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Аргументи створення «банку проблемних боргів» (побудовано за даними [26; 27; 28])

Аргументи прихильників	Аргументи опонентів
можливість розчищення банківських балансів і вивільнення коштів для збільшення обсягів кредитування і стабілізації ситуації в реальному секторі економіки.	використання державних коштів для виправлення помилок власників приватного капіталу і менеджерів банківських установ
купівля проблемних активів разом із забезпеченням із дисконтом.	Наявність проблеми оцінки вартості проблемних активів; під час кризи і швидкого зниження цін на фінансові активи складно продати проблемні активи за ринковими цінами
банк, що перебуває на межі банкрутства, може отримати кошти від продажу проблемних активів і частково компенсувати збитки	складнощі у сфері оподаткування, неможливість зарахування втрат від реалізації майна з дисконтом на валові витрати
Виведення проблемних активів дасть змогу менеджменту банку зосередити свою увагу на вирішенні поточних проблем банку та його стратегічному розвитку	можливість виникнення корупційних схем, пов'язаних із використанням неринкових механізмів відбору банків для покупки активів

Створення «санаційного» банку як основи централізованої системи управління проблемними кредитами є дієвим заходом, яке потребує вирішення таких завдань:

- розробки й реалізації механізму фінансування викупу проблемних активів шляхом поєднання інтересів усіх зацікавлених сторін;
- розробки відповідного нормативно-правового забезпечення (у т. ч. створення правових підстав для передачі заставного майна до «санаційного» банку, впорядкування оподаткування передачі активів тощо);
- проведення аудиту банків із метою визначення частки проблемних активів і з'ясування обсягів проблемних кредитів за видами.

В Україні розглядалися такі альтернативи створення «проблемного» банку:

створення державного «проблемного» банку шляхом викупу проблемних активів за рахунок коштів державного бюджету із відшкодуванням банками витрат у довгостроковій перспективі;

створення недержавного «проблемного» банку приватною компанією чи групою банків із викупом проблемних активів за рахунок коштів засновників;

здійснення викупу за рахунок коштів державного бюджету не всіх проблемних активів, а лише окремих їх видів (наприклад, іпотечних);

поєднання другого і третього варіантів - держава здійснює викуп лише іпотечних кредитів із створенням агентства реструктуризації іпотечних кредитів при Державній іпотечній установі.

Створення спеціалізованого агентства по роботі з проблемною заборгованістю є альтернативою створення санаційного банку, заснованою на поєднанні зусиль держави й самих комерційних банків. Його перевагами є: менше навантаження на державний бюджет, менший ризик недостатності ресурсів для викупу всіх проблемних активів, можливість охоплення всіх банків і забезпечення об'єктивності їх відбору. Існують також пропозиції зі створення державою спеціалізованої установи (корпорації) з викупу й управління проблемними кредитами на галузевому рівні. Зокрема,

Д. Тесьолкінім обґрунтовано принципи функціонування такої корпорації у аграрному секторі [29, с. 9]: запобігати перенесенню повної відповідальності за наданий та неповернутий кредит позичальника від банку до Корпорації; не застосовувати реструктуризацію боргів, яка слугує інтересам тільки однієї сторони кредитних відносин; розподіляти ризики неповернення кредитів агроформувань між державою у вигляді Корпорації, банками та іншими суб'єктами ринку пов'язаними з колекшн-процесами; коректно визначати ціну активів, застосувати єдині правила та підходи до оцінювання вартості заборгованості; перерозподіляти у часі акумулювання і процес передачі простроченої заборгованості агроформувань-позичальників використовуючи різноманітні фінансові інструменти рефінансування проблемних кредитів. Головними завданнями Корпорації визначено: організацію моніторингу стану платіжної дисципліни і фінансового стану агроформувань-позичальників; акумулювання та викуп проблемних боргів; систему заходів з майном і заставами, які виступають забезпеченням кредитної заборгованості агроформувань; рефінансування, що забезпечує поновлюваний викуп проблемної заборгованості; розробку механізмів рекапіталізації кредитних організацій, які здійснюють продаж проблемної заборгованості зі значним дисконтом.

Децентралізована система передбачає створення структур по роботі з проблемними активами у складі окремих банків, вона має складатися з підсистем раннього попередження і системи роботи з фактичною простроченою заборгованістю при певній допомозі держави [30, с. 171]. Уряд тільки створює сприятливі умови для ліквідації і реструктуризації проблемних активів, а безпосередні рішення приймаються самими комерційними банками. Ця схема ефективна у разі наявності невеликого числа проблемних банків, а також при роботі з проблемними кредитами корпоративних клієнтів, оскільки в цьому випадку усі кредити носять індивідуальний характер, і велике значення має інформація про клієнта.

Основними децентралізованими методами управління проблемними активами є передача проблемних активів в управління в третій особі (колектору), продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу, передача / продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії [31], реструктуризація (викуп проблемних позичок, пролонгація термінів кредитування, зниження відсоткових ставок) [32, с. 204]. Г. Павловою наведено рекомендації щодо удосконалення механізму трансформації проблемної кредиторської заборгованості за договором лізингу через банківську установу [33, с. 8]. Фінансові установи, під час прийняття рішення щодо доцільності надання лізингової послуги, особливу увагу приділяють: платоспроможності лізингоотримувача; рівня ризику лізингового проекту; репутації та досвіду роботи позичальника; стану економічної кон'юнктури ринку тощо [34, с. 53]. Адекватні розрахунок та інтерпретація аналізованих показників визначатимуть параметри лізингової послуги та впливатимуть на ефективність реалізації лізингової угоди.

1.2. Система управління ризиками виникнення проблемної кредитної заборгованості

У посткризових умовах актуальною є проблема підвищення ефективності функціонування системи кредитного адміністрування у банках, яка має обмежувати ризики втрат за наданими кредитами.

Кредитне адміністрування - процес здійснення кредитної діяльності та надання позик, який включає такі етапи: прийняття та перегляд документації щодо надання позики; аналіз фінансової інформації та застави; прийняття кредитного рішення; операційні процедури; стягнення боргу; роботу з проблемними позиками (у тому числі забезпечення належного обліку кредитів).

Основні принципи ефективного банківського нагляду значну увагу

приділяють управлінню проблемними активами. Проблемні кредити включаються до найменш ліквідної категорії - неліквідних активів [35]. У Основних Базельських принципах (ОБП) версії 2006 р. важливе значення має ОБП 9 «Проблемні активи і резерви для відшкодування можливих втрат» [36], який змінив ОБП 18 «Проблемні активи, відрахування та резерви» попередньої версії.

Органи нагляду мають бути переконані у тому, що банки встановлюють і дотримуються адекватних принципів і процесів управління проблемними активами та оцінки достатності резервів для відшкодування можливих втрат. Органи нагляду мають вимагати від банків формулювання конкретних принципів й процесів для визначення й управління проблемними активами, періодичної перевірки банками своїх проблемних активів (на індивідуальному або портфельному рівні щодо кредитів з однорідними характеристиками) та класифікації активів, формування резервів для відшкодування можливих втрат і здійснення списання. Орган нагляду має пересвідчуватися у адекватності принципів і процесів банку щодо класифікації активів і формування резервів та їх впровадження; перевірки на предмет підтвердження такого висновку можуть проводитися зовнішніми експертами. Ними можуть бути зовнішні аудитори або інші кваліфіковані зовнішні сторони, які наділені відповідним мандатом та підлягають належним обмеженням щодо конфіденційності. Хоча органи нагляду можуть використовувати такі зовнішні перевірки, саме орган нагляду має пересвідчитися в прийнятності політики і процедур щодо класифікації активів і формування резервів. Система класифікації активів і формування резервів має враховувати позабалансові операції.

Банки повинні мати відповідні принципи і процеси та організаційні ресурси для раннього виявлення погіршення активів, для поточного моніторингу проблемних активів та для стягнення прострочених зобов'язань. На періодичній основі і з належною деталізацією орган нагляду інформується або має доступ до інформації стосовно класифікації кредитів і активів та формування резервів для відшкодування можливих втрат. Орган нагляду має

повноваження вимагати від банку підвищити рівні резервів для відшкодування можливих втрат та/або покращити загальний фінансовий стан, якщо він вважає, що рівень проблемних активів викликає занепокоєння.

Орган нагляду оцінює, чи дотримується класифікація кредитів і активів та формування резервів для відшкодування можливих втрат пруденційним цілям. Якщо резерви для відшкодування можливих втрат вважаються не адекватними, орган нагляду має право вимагати формування додаткових резервів або вводити інші коригувальні заходи. Оцінка вартості забезпечення повинна відображати чисту реалізаційну вартість. Від банків вимагається впровадження належних механізмів періодичної оцінки вартості засобів, що використовуються для зниження ризиків, включаючи гарантії та забезпечення, і проведення оцінки, класифікації і формування резервів для відшкодування можливих втрат за великими кредитами на індивідуальній основі.

Причини виникнення несприятливих ситуацій в процесі управління кредитною діяльністю впливають з принципів кредитування, а точніше, з їх порушення. Аналіз цих принципів дав змогу виявити, що джерелами негативних проявів у кредитному процесі є неефективне управління ліквідністю, неефективна система управління кредитною діяльністю, неефективна система ризик-менеджменту та неефективне управління ціноутворенням та витратами [37, с. 10].

У сучасних умовах новою парадигмою управління банківською діяльністю стала концепція ризик-орієнтованих систем менеджменту і контролю. У зв'язку з цим важливого значення набувають рекомендації Базельського комітету щодо впровадження нових принципів ризик-орієнтованого банківського нагляду, підвищення якості практики в сфері системи управління ризиками, активізації внутрішнього контролю ризиків для швидкого їх розпізнання, реагування, нейтралізації та зменшення концентрації.

Н. Швець обґрунтовано доцільність і запропоновано комплекс заходів щодо вдосконалення банківського нагляду, спрямованого на виявлення та запобігання проблемності банків в Україні [38, с. 326]. Сформульовано

стратегію розвитку банківського нагляду України за умов посилення глобалізаційних процесів. Розроблено нові теоретико-методологічні засади здійснення банківського нагляду в Україні згідно зі стандартами міжнародного регулятивного механізму для банків (Базеля II та Базеля III), що проявляються у вихідних методологічних підходах і механізмі здійснення банківського нагляду та дозволяють забезпечити стабільне економічне зростання в державі.

Кредитні ризики – основні ризики, які виникають у процесі операційної діяльності. Їх виникнення пов'язано як із об'єктивними, так із суб'єктивними чинниками, серед яких помилки при оцінці кредитоспроможності позичальника, несвоєчасне виявлення проблемних кредитів, а також недосконалість кредитного контролю в банках. Отже, проблема управління кредитними ризиками банків є актуальною.

Проблеми управління кредитними ризиками знаходяться у центрі уваги науковців і практиків. За визначенням О. Криклий, Н. Маслак система управління банківським кредитним ризиком включає об'єкт, суб'єкти, інструменти та забезпечення [39, с. 12]. Узагальнено існуючі підходи до трактування сутності поняття «управління кредитними ризиками»: сукупність системно організованих процедур (С. Корецька, М. Нагорна [40, с. 116]); заходи, дії, спрямовані на забезпечення певної мети (Т. Болгар [41, с. 9], О. Криклий, Н. Маслак [39]); система взаємопов'язаних і взаємозалежних методів свідомого, цілеспрямованого впливу, спрямованих на забезпечення певної мети (О. Ковальов [42]); процес (І. Тарануха [43, с.15]). Утім питання системного дослідження сутності, принципів, інструментарію системи управління кредитними ризиками банку в економічній літературі вивчено не достатньо.

Система - це організований (інтегративний) комплекс елементів та їхніх відносин, який функціонує у межах певного середовища на основі дії механізмів внутрішніх та зовнішніх зв'язків через вхідні та вихідні потоки та має чітко зазначену мету та функції [44, с. 38]. Термін «система управління» у контексті запровадження стандартів управління якістю визначається у

Положенні про консультативно-впроваджувальний центр із запровадження систем управління за стандартами серій ISO 9000, ISO 14000, затвердженому Наказом Міністерства транспорту і зв'язку України від 23.03.2007 р. № 233, як «сукупність взаємопов'язаних або взаємодіючих елементів, яка дає змогу встановлювати політику та завдання і досягати цих завдань».

Головними ознаками системи управління слід вважати наступні компоненти: сукупність елементів, внутрішні та зовнішні зв'язки між ними, мету (завдання), функцію. Термін «система управління кредитними ризиками» є не досить поширеним, до того ж він часто ототожнюється з поняттями «кредитний ризик-менеджмент банку» та «управлінням кредитними ризиками». Значною мірою цьому сприяють суперечливості, закладені у нормативно-правових актах НБУ.

Національний банк України активно запроваджує нагляд на основі оцінки ризиків. Постановою Правління Національного банку України № 104 від 15.03.2004 р. затверджено Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». Важливе місце в системі управління кредитними ризиками в банках відводиться ризик-орієнтованому внутрішньому контролю. З одної сторони система внутрішнього контролю є підсистемою ризик-менеджменту, яка сприяє зменшенню рівня ризиків, їх мінімізації, з іншої – повинна оцінювати якість роботи підрозділів банку, що відповідають за управління ризиками. Внутрішній контроль ризиків при цьому передбачає не тільки кількісну та математичну оцінку ризиків, а й аналіз якісних ризиків (операційних, репутаційних, правових тощо), забезпечуючи якість внутрішньої системи управління ризиками.

Методичні підходи до оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків банку містять якісні та кількісні критерії з врахуванням внутрішньобанківських рівнів регулювання ризиків, які дозволять визначити доцільність та результативність управлінської діяльності щодо оптимізації кредитних ризиків банку [45, с. 63]. Економічні нормативи та показники контролю за діяльністю банківської системи не завжди точно реагують на

умови конкретних банків, і можуть бути недостатніми для захисту від ризиків, що потребує формування системи внутрішніх рейтингів [46, с. 29].

Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України 02.08.2004 р. № 361, визначають ризик-менеджмент як систему управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Із цього визначення виходить, що ризик-менеджмент та система управління ризиками тотожні, але далі йде пояснення, що ефективний ризик-менеджмент включає: а) систему управління; б) систему ідентифікації і вимірювання; в) систему супроводження (моніторингу та контролю) ризиків. Логічним висновком із цього уточнення є: система управління ризиками є підсистемою ризик-менеджменту. Але далі у п. 5.3. визначається, що у світовій практиці розрізняють чотири взаємопов'язаних етапи ризик-менеджменту: 1) ідентифікація (виявлення) ризику; 2) кількісна та якісна оцінка (вимірювання) ризику; 3) контроль за ризиком; 4) моніторинг ризику. Із цього виходить що підсистемі б) відповідають етапи 1) і 2), підсистемі в) - етапи 3) і 4), підсистемі а) – не відповідає жодний етап.

У методичних вказівках із інспектування банків «Система оцінки ризиків» виділено аналогічні етапи (виявлення ризику, вимірювання ризику, контроль ризику, моніторинг ризику), але вони названі елементами системи управління ризиками. Глави 2 - 18 Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України визначають компоненти системи управління щодо різних видів ризиків, де сутність системи управління ризиком банку зводиться до регламентних документів - політик, положень, процедур, методик тощо. Глава 4 цього ж нормативного акту вимагає від спостережної ради банку забезпечення в організаційній структурі банку відокремлення системи управління ризиками від системи внутрішнього нагляду (внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту). Оскільки ринкові умови і структури банків є різними, не існує єдиної системи управління

ризиками, прийнятною для всіх банків. Кожна установа має розробити свою власну програму та системи управління ризиками, відповідно до своїх потреб і обставин. Цим можна пояснити, що у нормативних актах НБУ термін «система» щодо ризик-менеджменту в банках уживається у множині.

У методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України управління ризиками визначається як процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, оцінює їхні величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також ураховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків.

Оскільки більшість науковців поняття «система управління ризиками» ототожнює з поняттям «ризик-менеджмент банку», а останнє прийшло в лексичну практику зі західних джерел, на нашу думку, важливо звернутися до його етимології. У загальному вигляді термін «ризик-менеджмент» (управління ризиками; англ. risk management) розуміється як процес прийняття і виконання управлінських рішень, що направлені на зниження вірогідності несприятливого результату та мінімізацію можливих втрат, спричинених ризиком.

Заслуговує уваги редакція 2009 р. Принципів і директив відносно виконання Міжнародної Організації по Стандартизації ISO/DIS 31000, в якому висвітлені загальні принципи та практичні рекомендації (керівництва) з питань управління ризиками незалежно від типу та природи, з його позитивними та негативними наслідками в підприємствах, банках, асоціаціях будь-якого типу організації та форми власності, галузі діяльності чи сектору економіки. Зазначений стандарт хоча і містить загальні принципи та елементи ризик-менеджменту, проте не уніфікує системи управління ризиками в організаціях. У даному стандарті поняття «ризик-менеджмент» офіційно не закріплено, в його зміст покладено основним елементом організаційний процес, який складається з логічних та систематичних методів, що використовуються на всіх його стадіях (встановлення критеріїв ризику, ідентифікація, аналіз, оцінка, розробка заходів щодо нейтралізації або зменшення ризику, контроль та моніторинг), налагоджені комунікаційні зв'язки та консультації. Як бачимо,

цим документом підкреслено не тільки змістовну, методичну та процесуальну ознаки ризик-менеджменту, але і функціональну.

Л. Бондаренко, О. Білько зазначають, що ризик-менеджмент є комплексним поняттям, який необхідно розглядати: з наукової точки зору, як явище, як процес, як систему, як мистецтво та як апарат управління [47, с. 16; 48]. Найбільше поширеним є трактування управління банківським кредитним ризиком як суворо формалізованого процесу з чіткою послідовністю етапів, механізмів і методів управління [49, с. 347]. Найчастіше як етапи управління ризиком виділяють планування, виявлення (ідентифікацію, розпізнавання), квантифікацію, аналіз, оцінку, контроль, моніторинг, прогноз, страхування, лімітування, мінімізацію наслідків реалізації ризику тощо. Але при цьому має місце ототожнення окремих етапів та функцій управління (планування, аналіз, контроль) та механізмів зниження ризиків (лімітування, страхування) [50, с. 209].

Кредитний ризик - це імовірність банком часткової або повної втрати суми кредиту та процентів за користування кредитом або отримання доходу на вкладений капітал внаслідок впливу чинників зовнішнього та внутрішнього походження [51]. Система управління кредитними ризиками повинна формуватися відповідно до кредитної політики банку, а мета управління кредитними ризиками має корелювати із завданнями меморандуму кредитної політики банку. Важливим елементом кредитної політики банків є авторизація кредиту - прийняття і затвердження рішення про його видачу [52, с. 31]. У теорії виділяються три варіанти: індивідуальна авторизація - рішення про надання кредиту приймається одним працівником банку у межах його власних повноважень; колективна авторизація - декілька банківських співробітників об'єднують свої індивідуальні повноваження для надання кредиту; колегіальна авторизація - рішення про надання кредиту розглядається спеціально створеним органом - кредитним комітетом.

Застосування першого варіанту дозволяє забезпечити швидке і оперативне ухвалення рішення про кредитування, але при цьому збільшується рівень

кредитного ризику, викликаний ризиками зловживань або недостатньої кваліфікації працівника банку, що приймає це рішення. Колективна авторизація переважно потрібна, якщо розмір або термін погашення позики перевищує кредитний ліміт співробітника, який видає кредит і несе відповідальність за нього. Вітчизняні банки переважно застосовують колегіальну авторизацію.

Під час оцінки кредитного ризику доцільно розділяти індивідуальний та портфельний кредитні ризики. Джерелом індивідуального кредитного ризику є окремий, конкретний контрагент банку - позичальник, боржник, емітент цінних паперів. Оцінка індивідуального кредитного ризику передбачає оцінку кредитоспроможності такого окремого контрагента, тобто його індивідуальної спроможності своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за прийнятими зобов'язаннями [53, с. 67]. Портфельний кредитний ризик виявляється у зменшенні вартості активів банку (іншій, аніж внаслідок зміни ринкової процентної ставки). Джерелом портфельного кредитного ризику є сукупна заборгованість банку за операціями, яким притаманний кредитний ризик - кредитний портфель, портфель цінних паперів, портфель дебіторської заборгованості тощо. Оцінка портфельного кредитного ризику передбачає оцінку концентрації та диверсифікації активів банку.

Банк має право об'єднувати фінансові активи, які не є суттєвими, у групи фінансових активів та оцінювати ризик за ними на портфельній основі, ґрунтуючись на кількості днів прострочення боргу. До фінансових активів, які не є суттєвими, належать кредити, надані фізичній особі, у тому числі як суб'єкту підприємницької діяльності, загальна сума боргу за якими не перевищує 50 000 гривень, або еквівалент цієї суми в іноземній валюті, визначений за офіційним валютним курсом, установленим Національним банком України на дату формування резервів. Усі інші активи є суттєвими. За суттєвими фінансовими активами банк оцінює ризик на індивідуальній основі. Банк визначає єдину категорію якості за кількома активами/наданими фінансовими зобов'язаннями щодо одного боржника, у тому числі за тими,

оцінка ризику за якими здійснюється на портфельній основі, використовуючи найнижчу.

Критично оцінюючи погляди вчених щодо мети управління кредитними ризиками, слід відзначити що мінімізація або ліквідація ризику суперечить глибинним принципам організації банківської справи, де кожній активній операції ризик є іманентно притаманний. Скоріше за все мова може йти про визначення прийняттого для банку рівня ризику і моніторинг його рівня. В основу переважної більшості проаналізованих концепцій управління кредитним ризиком закладено негативні наслідки ризикованих подій, тобто вони ґрунтуються на концепції чистого ризику. Утім специфіці банківської діяльності більшою мірою відповідає концепція «спекулятивного ризику», яка виходить з можливості отримання додаткової вигоди (доходу, прибутку) порівняно з очікуваним результатом в умовах подолання невизначеності у русі кредитів. Перевагою вказаного підходу є врахування не лише негативних, але і позитивних наслідків ризикованих подій.

Високий рівень проблемних активів створює для банків серйозні труднощі:

по-перше, недоотримання прибутків знижує ефективність діяльності;

по-друге, порушення планових термінів повернення розміщених активів погіршує ліквідність фінансової установи і вимагає залучення додаткових ресурсів;

по-третє, трудовитрати і фінансові витрати на судові процедури і формування резервів, а також збитки, що виникають внаслідок неповернення кредитів, зменшують регулятивний капітал банку.

Економічними наслідками значної проблемної позичкової заборгованості в кредитному портфелі банків можуть бути не тільки фінансові втрати, а й погіршення іміджу тих банків, для яких проблема повернення проблемних кредитів є найгострішою [54; 55]. Адже для таких банків підвищується ризик ліквідності, оскільки це позначається на їх спроможності залучати міжбанківські кредити для її врегулювання; посилюється реальна загроза

масового вилучення коштів вкладниками з банківських рахунків і звільнення за власним бажанням кваліфікованих спеціалістів, що ще більше загострює й так складну ситуацію в банку.

Управління кредитними ризиками в банку здійснюється постійно діючими Комітетами: Кредитним Комітетом; Комітетом управління активами і пасивами; Тарифним Комітетом; Комітетом стратегічного та бюджетного планування. Таким чином, мету і систему управління кредитним ризиком банку формалізовано рис. 1.2 і 1.3.

Рис. 1.2. Мета управління ризиками (побудовано за даними [56; 57]);

Об'єктами управління є стандартні, пролонговані, проблемні кредити, ціноутворення по кредитним операціям.

Незалежно від якості кредитного портфеля та методів, які застосовуються при управлінні кредитним ризиком, усі банки тією чи іншою мірою стикаються з проблемами неповернення кредитів. Проблемними, насамперед, можуть стати

кредити, ризик по яких є підвищеним. Кредитний ризик пов'язаний із несплатою боргу, втратою процентів, неповерненням кредитів.

Ризик неповернення кредитів визначається макро- і мікроекономічними чинниками. До основних факторів зовнішнього (по відношенню до банку) середовища слід віднести: рівень стабільності економіки держави (чи регіону), складність податкової системи тощо.

Рис. 1.3. Формалізація системи управління кредитним ризиком банку (власна розробка)

До внутрішніх (мікроекономічних) чинників впливу на величину проблемних кредитів можна віднести:

використання вищим керівництвом стратегічних і тактичних методів планування і управління діяльністю банку і відповідно переслідування

(контроль) стратегічних або тактичних інтересів. Використання вищим керівництвом банку виключно тактичних методів планування і управління на шкоду стратегічним може привести до зростання кредитного ризику;

кваліфікація персоналу банку і застосовувана система перепідготовки кадрів. Недостатня кваліфікація персоналу банку приводить до підвищення обсягів кредитів, виданих неблагонадійним позичальникам, а продумана система перепідготовки кадрів забезпечує зростання якості добору позичальників переважно з високим показником кредитоспроможності;

ступінь комплексності й ефективність використовуваних методів моніторингу кредитів;

рівень узгодженості (чіткість координації) дій функціональних підрозділів банку в процесі стягнення проблемної заборгованості.

До факторів утворення кредитного ризику належать: значний обсяг кредитів, наданих вузькій групі позичальників або галузей, тобто концентрація кредитної діяльності комерційних банків у якому-небудь сегменті економіки; часта зміна кредитної політики [58, с. 37]; висока частка кредитів, що приходяться на позичальників, які мають певні фінансові труднощі; концентрацій діяльності банку в маловивчених, нових, нетрадиційних для банку сферах діяльності; зростання частки нових позичальників: надмірна довіра до забезпечення кредитів; незадовільна диверсифікація кредитного ризику; високий рівень негативно класифікованих активів; агресивне розширення обсягів кредитування щодо структури, термінів, рівня зростання або способів розрахунків; зростання відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу і до загальних активів банку; відсутність адекватної або достатньої інформації для аналізу і розуміння параметрів кредитного ризику; неправильне відображення внутрішніми рейтингами класифікації якості кредитного портфеля, недоліки в методології розрахунку резервів під можливі втрати по активних операціях: наявність великої кількості виключень з належних процедур і практики здійснення активних операцій

тощо. Важливо враховувати також зовнішні рейтингові комплексні системи оцінювання ризикованості банківської діяльності [59, с. 183].

Виникнення високого рівня проблемної заборгованості українських банків значною мірою обумовлено низьким рівнем розвитку систем управління ризиками, вадами яких є:

низька стандартизація банківських продуктів і процедур, відсутність оперативного контролю за дотриманням правил видачі кредитів;

недостатнє управління концентраціями;

недосконалі скорингові моделі і методології аналізу кредитоспроможності позичальника, формальний моніторинг;

відсутність стандартів по роботі із заставою;

відсутність структурованого зберігання інформації;

відсутність стандартизованих процедур по роботі з проблемною заборгованістю (не дозволяє ефективно організувати процес роботи з клієнтом, призводить до відсутності контролю термінів виконання операцій, затримкам при стягненні, дублюванні функцій різними підрозділами).

Тому система управління кредитним ризиком має включати: положення щодо кредитування, які враховують як балансові, так і позабалансові операції; положення щодо лімітів ризику на одного контрагента, групу взаємопов'язаних контрагентів, за галузями або секторами економіки, за географічними регіонами або іншими кредитними операціями, які можна розглядати в сукупності; ці положення враховують всі компоненти кредитного ризику, як балансові, так і позабалансові, на які наражається установа, а також можливий вплив інших категорій ризиків; чітко визначену і продуману систему повноважень з прийняття рішень щодо ухвалення кредитних операцій; комплексну систему оцінки кредитного ризику; належну інформаційну базу; процес ідентифікації кредитів, якість яких погіршується, та належної роботи із проблемними активами; підготовку та подання періодичних звітів керівництву із достатньою інформацією для оцінки рівня ризику; функцію незалежних

перевірок кредитної діяльності, чиїм призначенням є аналіз якості як окремих кредитів, так і кредитного портфеля у цілому [60; 61].

Оскільки, кожний банк має у своєму портфелі проблемні кредити, головним питанням є встановлення допустимого для банку рівня таких кредитів у загальній вартості кредитного портфеля. Для зарубіжних банків прийнятними є такі значення показників: частка списаних кредитів у загальному обсязі виданих - 0,25-0,75 %; частка прострочених кредитів (понад 90 днів) у загальному обсязі виданих - 0,5-3 %. Якщо останній показник сягає рівня 7 %, то становище банку визначається як кризове [62, с. 118]. У разі, якщо спостерігається перевищення допустимого рівня долі проблемних кредитів, потрібне створення власної служби погашення заборгованості як одного з підрозділів банку. Безпосереднє управління портфелем проблемних кредитів передбачає чітку організацією діяльності банку при здійсненні процесу їх повернення, яка спрямована на мінімізацію витрат забезпечення зворотності кредитної заборгованості [63, с. 361].

Аналіз банківської практики свідчить про те, що роботу з простроченою заборгованістю не слід доручати безпосередньо підрозділам, що займаються кредитуванням, як це робиться нині в переважній більшості кредитних установ. За безліччю поточних справ по виконанню головного завдання цих підрозділів - наданню кредитів, робота з проблемною заборгованістю переходить на другий план, що знижує її ефективність. Крім того, банківські працівники, «причетні» до видачі кредитів, в роботі з проблемними боргами вільно або мимоволі прагнуть згладити недоліки у своїй роботі, прикрасити стан справ, приймаючи при цьому свідомо неефективні рішення [64, с. 15].

З метою покращання якості кредитування О. Івченковою, О. Андрущенко обґрунтовано необхідність удосконалення роботи підрозділів з моніторингу проблемних кредитів, застосування скринінгових систем і впровадження страхування фінансових ризиків банків за бланковими програмами «Розстрочка» та картковим кредитуванням [65, с. 113].

Факти збільшення об'єму простроченої заборгованості і об'єму роботи з нею чинять серйозний тиск на управління активами комерційних банків. Це змушує банки відмовитися від індивідуальної роботи і орієнтуватися на стандартизовані методики і технології роботи з проблемною заборгованістю. На підставі цього можна зробити висновок про те, що накопичення великої кількості проблемних кредитів вимагає використання портфельного підходу для управління ними.

1.3. Концепція вдосконалення механізму управління проблемною кредитною заборгованістю

Фінансова криза (2008-2011 рр.) негативно вплинула на діяльність вітчизняних комерційних банків. Переважно це зумовлено збитковими операціями у кредитній діяльності у збільшення частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банківських установ, несвоєчасна сплата позичальниками мінімальних внесків та відсотків за надані кредити, а також залучення дорогих кредитів і нерентабельне їх розміщення. Наслідки світової фінансової кризи переконливо доводять важливість дослідження проблеми управління кредитним портфелем комерційного банку в системі антикризового регулювання [66; 67; 68]

Серед основних факторів, що передували кризі, можна назвати значний дефіцит поточного рахунку, швидке нарощування зовнішнього боргу та вразливість банківського сектору, обтяженого валютними дисбалансами, необхідністю рефінансування значного короткострокового іноземного боргу, істотною часткою проблемних активів у кредитному портфелі та втратою довіри до банків з боку українських вкладників [69; 71].

Відмова Міжнародного валютного фонду (МВФ) виплатити Україні останній фінансовий транш, спад інвестиційної активності як іноземних, так і

українських інвесторів, відтік капіталу з банківської системи та зниження попиту на ринку банківських послуг України зумовило проведення Національним банком України (НБУ) негайних радикальних антикризових заходів для збереження банківської системи [72; 73]. Одним з таких жорстких та непопулярних заходів стало введення тимчасових адміністрацій в окремих українських комерційних банках. Вони призначається Національним банком України в разі загрози втрати проблемною банківською установою платоспроможності з метою збереження її капіталу та активів, усунення виявлених порушень та приведення діяльності банку у відповідність із вимогами чинного законодавства [74, с. 43]. Тимчасовий адміністратор може здійснювати реорганізацію проблемного банку за участю банків, у яких призначена тимчасова адміністрація, або за участю іншого банку [75]. Стаття Т. Васильєвої, О. Котенко присвячена систематизації проблем, які виникли під час введення тимчасового адміністрування в банківській системі України, обґрунтуванню наслідків цих проблем, аналізу заходів, що повинні були супроводжувати цей антикризовий процес, та визначенню інструментів стимулювання подальшого розвитку українських банків [76, с. 27].

Погіршення якості кредитного портфеля банківських установ було викликане рядом причин: спекулятивний напрям банківського кредитування; накопичені валютні ризики, які реалізувалися, коли гривня девальвувала; скорочення попиту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; агресивна кредитна політика, яка проводилася банками в останні роки; низька якість застави.

У період останньої фінансової кризи комерційні банки України не були готові до управління проблемною заборгованістю, не мали апробованих і ефективних методик управління портфелями проблемних кредитів [77, с. 54]. Різке зростання об'ємів проблемної кредитної заборгованості привело: до неможливості застосування індивідуального підходу до кожного окремого проблемного позичальника, оскільки вони росли в геометричній прогресії і співробітники не справлялися з подібним об'ємом роботи; і до фінансових

втрат, оскільки банки вимушені зазнавати значні збитки через неможливість повернути кожен конкретний проблемний кредит.

Фінансова криза призвела до виникнення в Україні проблемних банків. Проблемним можна вважати банк, у якого спостерігаються [78, с. 19]:

- зменшення абсолютної величини власних коштів (капіталу) до рівня, нижчого від розміру фактично сплаченого статутного капіталу;
- наявність на аналізовану звітну дату неоплачених платіжних та інших розрахункових документів клієнтів і банку (прострочені залучені міжбанківські кредити) через відсутність коштів на коррахунку понад три дні поспіль;
- недоліки в бухгалтерському обліку та звітності (завищення або заниження фінансового результату, величини капіталу, свідомо неправильна класифікація кредитів тощо);
- несприятливі зміни в стані чи складі учасників і керівників банку (незадовільний фінансовий стан власників банку, залучення в оборот банку капіталу сумнівного походження).

В умовах фінансової кризи відбулася рекапіталізація проблемних банків («Родовід Банк», Укргазбанк, банк «Київ») [79, с. 37] і було розширено повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який отримав право виведення неплатоспроможного банку з ринку [80]. Протягом тривалого часу в Україні обговорювалася ідея створення санаційного фінансового інституту, передбачена меморандумом з МВФ. Фонд запропонував трансформувати в такий заклад «Родовід Банк», обмеживши його в прийомі депозитів [81, с. 411].

У 2009 р. Закон України «Про банки і банківську діяльність» було доповнено ст.86-1 «Санаційний банк», де передбачено створення такого банку Кабінетом Міністрів України за поданням НБУ, узгодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності. Основним завданням санаційного банку визначено захист інтересів вкладників (кредиторів) банків. Отже, у законодавстві закладено модель створення державного банку який набуває статусу санаційного з моменту видачі йому НБУ ліцензії санаційного банку.

Самостійна робота українських банків з «проблемними активами», як правило, є недостатньо ефективною та вимагає значних затрат як часу, так і персоналу. Для проведення роботи з такими активами державних банків та банків, у капіталізації яких взяла участь держава, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2011р. № 880-р на базі АТ «Родовід банк» утворено санаційний банк [82].

Для зниження частки проблемних активів в Україні обрано і реалізовано модель реструктуризації проблемних активів у банківській сфері шляхом створення банку проблемних активів (із залученням держави та приватних інвесторів). «Родовід Банк» повністю перетворено на санаційний банк, який працює з проблемними активами «Ощадбанку», «Укресімбанку», «Укргазбанку» і банку «Київ». Завданням санаційного банку є проведення роботи з активами державних банків і банків, у капіталізації яких взяла участь держава, спрямованої на максимізацію надходжень від повернення цих активів. У зв'язку з цим існує нагальна потреба врегулювання питання щодо передачі та роботи санаційного банку з активами, що відчужуються державними банками та банками, у капіталізації яких взяла участь держава, шляхом прийняття окремого закону. Розроблений Проект Закону України «Про особливості діяльності санаційного банку» не отримав необхідної підтримки Верховною Радою України [83].

Зазначеним законопроектом встановлюються особливості передачі та роботи санаційного банку з активами, що відчужуються державними банками та банками, у капіталізації яких взяла участь держава, в тому числі шляхом внесення відповідних змін до низки законодавчих актів України, направлених на створення умов для належного функціонування АТ «Родовід банк» як санаційного банку.

Запропоновані проектом Закону норми спрямовані на узгодження положень, що стосуються:

визначення законодавчих підстав діяльності санаційного банку;

врегулювання питання процесуального правонаступництва при заміні сторони в зобов'язанні покладається на санаційний банк на всіх стадіях судового процесу та виконавчого провадження внаслідок відчуження санаційному банку активів банками державного сектору;

обліку активів, які набуті санаційним банком від банків державного сектору, та порядку розрахунків за операціями, які пов'язані з такими активами;

спрямування надходжень, які будуть одержані санаційним банком від роботи з активами банків державного сектору, до Державного бюджету України;

недопущення звернення стягнення кредиторами АТ «Родовід Банк» за зобов'язаннями, які виникли до набуття ним статусу санаційного банку, на майно і кошти, які одержані санаційним банком від роботи з набутими ним активами, а також недопущення припинення та дострокового виконання таких зобов'язань боржниками і кредиторами (вкладниками) протягом періоду його роботи як санаційного банку;

звільнення банків державного сектору від необхідності повідомлення та отримання згоди від акціонерів, боржників (вкладників) при вчиненні правочинів із передачі активів санаційному банку;

звільнення банків державного сектору та санаційного банку від плати за послуги, що надаються державними органами, які пов'язані із вчиненням правочинів з передачі активів санаційному банку;

встановлення норм, які передбачають, що при укладанні договорів щодо відчуження активів банки державного сектору та санаційний банк не вважаються пов'язаними особами та умови цих договорів не вважаються сприятливішими за звичайні всупереч інтересів банків та істотними умовами яких є перелік активів, що передаються без компенсації вартості і проведення оцінки майна.

В Україні створено законодавство, яке визначає правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації,

що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій [84].

«Перше всеукраїнське бюро кредитних історій» (ПВБКІ), зареєстроване 29.07.2005 р., є піонерним в Україні і отримало ліцензію Міністерства юстиції України від 26.01.2007 р. № 307652 на здійснення діяльності, пов'язаної із збиранням, обробленням, зберіганням, захистом, використанням інформації, яка складає кредитну історію. Бюро веде кредитні історії юридичних і фізичних осіб та надає банкам і небанківським фінансово-кредитним установам великий спектр спеціалізованих систем підтримки прийняття рішень та управління ризиками. Споживачами послуг ПВБКІ виступають банки, страхові і лізингові компанії, кредитні спілки, компанії, що надають послуги зв'язку тощо.

Окрім указанного бюро, в Україні функціонує ще 6 кредитних бюро: Приватне акціонерне товариство «Міжнародне бюро кредитних історій», Товариство з обмеженою відповідальністю «Українське бюро кредитних історій», Товариство з обмеженою відповідальністю «Бюро кредитних історій «РУССКИЙ СТАНДАРТ», Товариство з обмеженою відповідальністю «Незалежне бюро кредитних історій», Товариство з обмеженою відповідальністю «Бюро кредитних історій «Українське кредитне бюро», Публічне акціонерне товариство «Бюро кредитних історій «Фенікс» [85].

Основними перевагами діяльності кредитних бюро є: зниження кредитних ризиків фінансових установ; підвищення ліквідності банківських активів; підвищення довіри до банківської системи тощо [86, с. 211]. Але відсутність єдиного бюро кредитних історій, можливості обмінюватися інформацією є одним із чинників неповернення кредитів та погіршення ситуації у банківській системі.

У центрі уваги вчених заходиться стан кредитної діяльності банків, динаміка кредитного портфелю та основні види кредитних операцій, щодо яких може бути спроектована система підтримки прийняття рішень у кредитній діяльності банку на основі імітаційного моделювання [87, с. 173], використання теорії контрактів [88, с. 71] тощо.

Т. Шкаєвою запропоновано концепцію регулювання концентрації кредитних ризиків комерційного банку на основі застосування методології диверсифікації кредитного портфеля з урахуванням галузевої складової [89, с. 201]. Н. Деєвою визначено сутність, складові, особливості корпоративного управління у банках як фінансових посередниках. Систематизовано проблеми корпоративного управління у банках, Означено особливості їх прояву в умовах фінансової кризи, запропоновано шляхи подолання [90, с. 109].

У статтях Н. Жукової, Н. Зражевської, О. Ляхової, Т. Шокало, В. Батрименко досліджено загальні закономірності розвитку ринку банківських кредитів України в сучасних умовах [91, с. 56], проблеми формування банківського кредитно-інвестиційного портфелю в Україні [92, с. 59], моделі виникнення фінансових криз [93, с. 18].

Враховуючи інтенсивний розвиток глобалізаційних та інноваційних процесів у банківській системі [94, с. 4], І. Дзедзик стверджує, що жоден банк не може існувати без ефективної системи управління ризиками [95, с. 110]. Акцентується увага на виконанні банківськими установами функції фінансового моніторингу та реалізації ризикоорієнтованого підходу під час здійснення даного виду операцій. Метою ефективного управління ризиками запропонований поділ банківських ризиків на: «традиційні», тобто кредитні, депозитні, відсоткові, валютні, інфляційні ризики тощо; «нетрадиційні», зумовлені спеціалізацією та диверсифікацією діяльності банку. І. Кривцун, О. Кутник систематизовано заходи з управління традиційними ризиками банку і вироблено рекомендації щодо підвищення ефективності управління нетрадиційними банківськими ризиками [96, с. 105].

О. Папаікою, Д. Міночкіним розглянуто основні фактори, які стримують розвиток інвестиційного банківського кредитування в Україні, та запропоновано методіку визначення відсоткової ставки фінансування інвестиційних проектів [97, с. 192]. У статті М. Брюханова, А. Васильєвої, А. Назаренко визначені детермінанти ставки процента за кредитом комерційного банку на основі даних дослідження бізнес-середовища

Центральної та Східної Європи Європейського банку реконструкції та розвитку. Побудована емпірична модель показує вплив номінальної процентної ставки (інструменту монетарної політики) та інших факторів, таких, як заборгованість і обсяги продажу, на вартість кредиту [98, с. 149].

Банківській діяльності іманентно притаманні ризики, для зниження яких банк формує різноманітні резерви: резервний фонд у складі власного капіталу, обов'язковий резерв, страхування вкладів фізичних осіб, резерв компенсацій втрат від активних операцій, який, у свою чергу, поділяється на спеціальні резерви: під кредитні операції, під операції з цінними паперами; під дебіторську заборгованість; під нараховані доходи від активних операцій; під кошти, розташовані на кореспондентських рахунках інших банків [99, с. 335]. Резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків є спеціальним резервом, необхідність формування якого обумовлена кредитними ризиками. В умовах погіршення фінансового стану позичальників і зростання вартості кредитних ресурсів збільшуються ризики неповернення кредитів, що робить актуальним дослідження проблеми формування резервів на можливі витрати за кредитними операціями банків [100, с. 403].

Необхідно зазначити, що дослідженню кредитної діяльності банків присвячені праці багатьох науковців. В їх роботах досліджується стратегічне і антикризове управління фінансовою діяльністю банку в умовах перехідної економіки [101; 102], конкурентоспроможність банку [103], кредитоспроможність позичальника як важливий критерій надання кредитів [104]. Кредитний відділ комерційного банку розглядається як система обслуговування вимог, які поступають від позичальників [105]. Увагу вчених привертають теоретико - методичні підходи і практичні рекомендації стосовно оцінки виникнення і організації процесу моніторингу кредитного ризику у вітчизняних банках, впровадження ними кредитного андеррайтингу [106; 107; 108]. Окремим напрямом дослідження є визначення кредитної політики банків [109], ціноутворення на банківські кредити [110], ідентифікація та класифікація проблемних кредитів [111], методичні підходи до управління ними [112].

У науковій літературі активно обговорюються питання управління кредитним ризиком, а проблема створення резервів за кредитними операціями банків є похідною від її ефективності. Дискусійним є саме використання терміну «резерви» відносно відшкодування втрат із кредитних операцій [113]. Насправді в банку не створюється фактично резерв як запас вартості, а, навпаки, резерв свідчить про визнання банком можливих утрат із проблемних позичок. Але термін «резерви» активно використовується як міжнародними, так і національними регуляторами при розробці норм і методик, рекомендованих банкам при організації процесів управління кредитними операціями.

Формування резервів на можливі втрати за кредитними операціями банків розпочалося в Україні в 1995 р. у період першої кризи банківської системи, спровокованої кредитними ризиками. Протягом періоду, що минув, нормативні вимоги до формування резервів неодноразово змінювалися, а наукові публікації відображали удосконалення відповідних науково-методичних підходів [114, с. 36]. Утім бракує робіт, у яких надавалася би оцінка їх відповідності світовій практиці.

Остання економічна криза, яка болуче вдарила по фінансовому і реальному секторах економіки, ставить на порядок денний пошук нового інструментарію передбачення не тільки шоків ситуацій, але і реакції на них економічних агентів. Значного поширення протягом останнього часу отримало стрес-тестування, передусім, у банківській сфері. Стрес-тестування розглядається як на макрорівні (системний стрес-тест), так і на мікрорівні (стрес-тестування окремих портфелів банків).

Офіційний представник керівника відомства Європейської комісії з регулювання ринків заявила, що стрес-тести провідних європейських банків будуть проводитися щорічно, починаючи з 2011 р. [115]. Федеральна резервна система Сполучених Штатів Америки також почала збір інформації для проведення нових стрес-тестів американських банків. На цьому наполягають акціонери фінансових організацій, які відзначають, що 2010 р. був вдалим для банківського бізнесу і хочуть дізнатися, чи можуть банки підвищувати

дивіденди. Таким чином, стрес-тестування в банківській сфері відповідає потребам як регуляторних органів, так і власників, які мають бажання оптимізувати споживання і реінвестування отриманого прибутку [116].

У науковій літературі активно обговорюються теоретичні і прикладні аспекти стрес-тестування. Лисенко Р.С. визначає стрес-тестування як основний аналітичний інструмент системи оцінки фінансової стійкості [117, с.198]. Ю. Ребрик під поняттям «стрес-тестування» має на увазі оцінку потенційного впливу на фінансовий стан банку низки заздалегідь визначених факторів ризику, які відповідають винятковим, але ймовірним подіям [118]. Чутливість до ринкового ризику є складовою рейтингової системи оцінки банків CAMELS, однак чутливість не тотожна зі стійкістю. С. Ачкасова стресочутливість визначає як рівень реакції на дію стрес-факторів, тоді як стресостійкість - це здатність адаптуватись до умов зовнішнього або внутрішнього середовища без зниження продуктивності [119, с.30]. Таким чином, ці визначення відображають реактивність на дію стресорів і характеризують різні сторони адаптивної реакції. Зміст стрес-тестування полягає у визначенні особливо вразливих місць окремих сфер діяльності банку шляхом умовного припущення можливих подій, ймовірність настання яких є невелика, але їхні наслідки для банку можуть бути катастрофічними. О. Сенченко розробила пропозиції щодо удосконалення існуючого методичного підходу визначення кількісної оцінки банківських ризиків на основі показника невідповідності значень фінансових коефіцієнтів встановленим нормативам. Таким чином формується «дерево рішень» можливих витрат, ймовірностей їхнього настання та резервів для покриття цих збитків [120, с.292]. А. Максимовою розроблено і апробовано методику стрес-тестування банківської системи України, яка ґрунтується на сучасних досягненнях макропруденційного нагляду розвинутих країн [121].

Огляд та узагальнення існуючих підходів свідчить про розгляд загальних методичних основ стрес-тестування, однак проблеми діагностики окремих видів банківських ризиків залишаються поза увагою. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента

або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція - на балансі чи поза балансом. Тому адаптація методик стрес-тестування до оцінки кредитних ризиків є важливим науковим завданням.

У процесі роботи з проблемними кредитами банк може застосовувати два основні методи управління: реабілітацію чи ліквідацію [122, с. 13]. Метод реабілітації полягає в розробці спільного з позичальником плану заходів щодо повернення кредиту. Метод ліквідації означає повернення кредиту шляхом проведення процедури банкрутства та продажу активів позичальника. Ліквідація — це останній захід з боку банку, який означає приховане визнання того факту, що банк припустився помилки, надавши кредит, та вчасно не вжив виправних заходів. У будь-якому разі проведення ліквідації свого клієнта в цілому не поліпшує репутацію банку. Кожен метод має свої переваги і недоліки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Переваги і недоліки методів управління проблемною заборгованістю клієнтів банку (власна розробка)

Методи управління	Переваги	Недоліки
1	2	3
Реабілітація	<ul style="list-style-type: none"> - погіршення якості активів (кредитного портфеля); - погіршення показників фінансового стану і рентабельності; - невідповідність значень нормативів вимогам НБУ; - можливість віднесення сформованих страхових резервів на валові витрати 	<ul style="list-style-type: none"> - ускладнення системи управління активами; - підвищення вимог до системи управління ризиками;

1	2	3
Ліквідація	<ul style="list-style-type: none"> - звільнення балансу від неякісних активів; - зменшення витрат на формування резервів; - прибутки від операцій інвестування; - розформування резервів при продажі заборгованості, що збільшує валові прибутки банку 	<ul style="list-style-type: none"> - збитки при продажі заборгованості з дисконтом; - додаткові витрати на структурування і підготовку угоди; - ризик виникнення зобов'язань по сплаті ПДВ; - підвищення податкових витрат у разі продажу заборгованості з дисконтом; - оподаткування супутніх послуг

Світова фінансова криза змінила пріоритети у використанні методів управління проблемними кредитами. Стало очевидним, що при сьогodнішній законодавчій базі продаж застави і навіть банкрутство позичальника далеко не завжди приносять бажаний результат у вигляді повного повернення основної суми кредиту і відсотків по ньому. Основним методом управління проблемними кредитами, який застосовується в банківській практиці сьогodні, є реструктуризація кредитної заборгованості.

Визначення «реструктуризація кредитної заборгованості» у сучасних дослідників зводиться до будь-яких змін в умовах погашення зобов'язань або до комплексу заходів, який припускає внесення змін і доповнень до умов фінансування позичальника.

Точки зору сучасних дослідників щодо визначення поняття «реструктуризація кредитної заборгованості» наведені у табл. 1.3. Їх критичний дозволяє зробити висновок про недостатність розкриття змісту реструктуризації кредитної заборгованості. Виходячи з вищевказаного, ми визначили «реструктуризацію кредитної заборгованості» як угоду кредитора з позичальником, що має труднощі з погашенням своїх зобов'язань по кредиту,

про зміну початкових умов кредитування (терміну, валюти, графіка погашення та інших параметрів), внаслідок чого зменшується боргове навантаження на бюджет позичальника.

Таблиця 1.3

Підходи до визначення поняття «реструктуризація кредитної заборгованості» (побудовано за даними [123-127])

Автор	Визначення
О. Александров [123, с.216]	Реструктуризація кредитної заборгованості - будь-які зміни в умовах погашення зобов'язань.
О. Барановський	Реструктуризація заборгованості - зміни в умовах погашення зобов'язань: продовження строку кредиту, пільговий період, списання частини боргу, викуп боргу зі знижкою, обмін боргу на акції, погашення за допомогою продажу активів/капіталу.
А. Загородній, Г. Вознюк [124, с. 460]	Реструктуризація – угода між позичальником і кредитором про нову схему погашення боргів у зв'язку з неспроможністю боржника виконати раніше взяті фінансові зобов'язання.
А. Хандріков [125, с.64]	Реструктуризація кредитної заборгованості - комплекс заходів, який припускає внесення змін і доповнень до умов фінансування позичальника.
Про заходи щодо забезпечення погашення кредитів: Постанова НБУ [126; 127]	Реструктуризація кредиту - внесення змін до раніше укладеного з банком кредитного договору шляхом укладення додаткового договору про продовження строку дії договору, зміни графіка платежів, зміни процентних ставок тощо.

У банківській практиці виділяється два види реструктуризації, які відрізняються причинами виникнення і цілями банку: комерційна і вимушена (рис. 1.4).

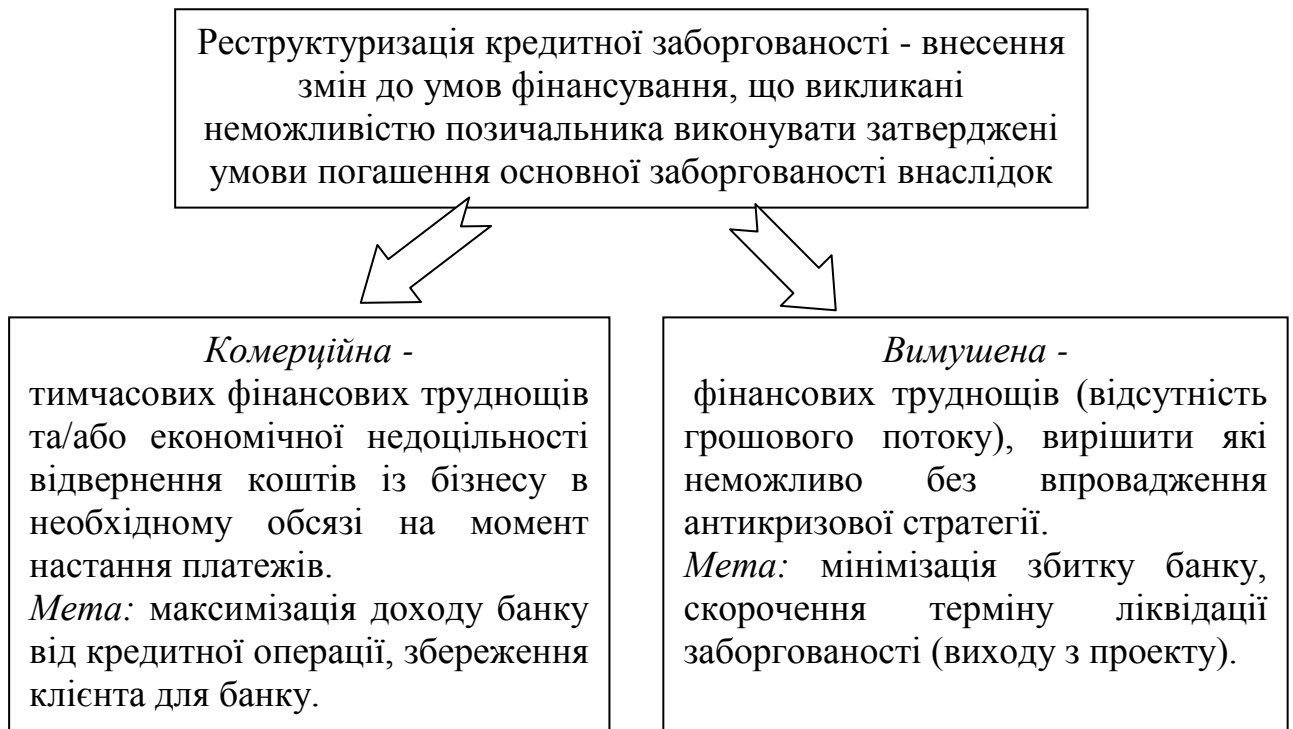

Рис. 1.4. Види реструктуризації кредитної заборгованості (власна розробка)

Реструктуризації підлягає заборгованість, щодо якої банк має підтвержені достовірною документацією об'єктивні докази того, що позичальник не в змозі забезпечувати виконання умов фінансування, що діють, без внесення в них змін.

Реструктуризація кредитної заборгованості проводиться банком по можливості, замість звернення щодо стягнення застави, з метою запобігання погіршенню якості кредитного портфелю та створення сприятливих умов для виконання боргових зобов'язань позичальниками.

Ефективність механізму реструктуризації багато в чому залежить від того які принципи лежать в його основі та за допомогою яких форм він реалізується. Принципи реструктуризації [128, с. 14; 129; 130]:

- оцінка грошового потоку, що генерується поточним бізнесом позичальника або після проведення антикризової стратегії, повинна перевищувати грошовий потік від ліквідації активів клієнта;

- структурування операції – детальне опрацювання схеми реструктуризації з метою оптимізації її параметрів і мінімізації фінансових і юридичних ризиків для банку;

- реструктуризація передбачає відновлення платоспроможності клієнта;

- прагнення до беззбитковості по кожній конкретній операції;

- узгоджені дії з боку всіх найбільших кредиторів позичальника: банк прагнучиме в своїй роботі по реструктуризації кредитних зобов'язань крупних корпоративних клієнтів використовувати принципи координації і узгодженості дій кредиторів;

- комплексна реструктуризація заборгованості позичальників банку, які можуть бути інтегровані в єдиний товарно-сировинний ланцюг.

Реструктуризація заборгованості може проводитися в одній або комбінації з наступних форм, які мають як позитивні, так і негативні сторони для позичальника [131, с.70; 132]: зміна графіку погашення основної суми та процентів по кредиту; капіталізація простроченої суми по кредиту; капіталізація строкових та прострочених відсотків; пролонгація кредиту - перенесення кінцевого терміну погашення за кредитним зобов'язанням на пізніші терміни; кредитні канікули - відстрочення погашення основної суми боргу в рамках первинного графіка погашення / зменшення ліміту активної операції; зміна валюти зобов'язання (з іноземної на національну) як повністю, так і частково; зниження розміру процентної ставки на певний термін (з обов'язковою компенсацією доходів в майбутньому); додаткове фінансування; отримання частки в бізнесі на розмір боргу (частину боргу); переуступка або переведення заборгованості по кредиту; сек'юритизація кредитів – об'єднання дрібних, неліквідних кредитів, ідентичних за характером, строками і дохідністю, в один пакет; випуск на їх основі цінних паперів, які продаються кінцевим інвесторам. У результаті сек'юритизації право отримання боргу і процентів по виданих кредитах переходить до власника цінного папера.

Кожна форма реструктуризації для клієнта має як свої переваги так і недоліки (табл. 1.4).

Переваги і недоліки різних форм реструктуризації кредитної заборгованості для клієнтів банку (власна розробка)

Форма реструктуризації	Переваги	Недоліки
1	2	3
1. Пролонгація кредиту	Тимчасове зменшення боргового навантаження	Збільшення суми переоплати по кредиту в цілому
2. Зміна графіку погашення основної суми та процентів по кредиту		
3. Кредитні канікули		
4. Капіталізація простроченої суми по кредиту, строкових та прострочених відсотків		
5. Зміна валюти зобов'язання	Зниження ризику банкрутства при девальвації національної валюти	Збільшення процентної ставки за кредитом
6. Тимчасове зниження процентної ставки	Тимчасове зменшення боргового навантаження	Збільшення суми переоплати по кредиту в цілому. Необхідність регулярного подання до банку фінансової звітності
7. Додаткове фінансування	Позитивний грошовий потік	Збільшення суми переоплати по кредиту в цілому
8. Отримання банком частки в бізнесі на розмір боргу (частини боргу)	Зменшення боргового навантаження	Можлива втрата контролю над компанією.

1	2	3
9. Пошук стратегічного покупця боргу	Зменшення боргового навантаження	Можлива втрата контролю над компанією.
10. Сек'юритизація кредитів	Зменшення боргового навантаження	Низька ефективність в умовах недостатнього розвитку ринку цінних паперів
11. Переуступка або переведення заборгованості по кредиту	Зменшення боргового навантаження перед банком	Виникнення зобов'язань перед третьою особою

Банки можуть пролонгувати кредит або надати кредитні канікули у тому випадку, коли бачать у клієнта реальні перспективи по виходу із кризової ситуації. Дані форми реструктуризації дозволяють зменшити навантаження на бюджет позичальника, проте при цьому збільшиться сукупний обсяг переплати по кредиту. Зміна валюти зобов'язання стала актуальною для валютних кредитів після стрімкої девальвації гривні, при цьому позитивним моментом для клієнтів є зниження ризику банкрутства. Переведення кредиту з іноземної валюти в гривню здійснюється за умови збільшення процентної ставки й по комерційному курсу банку на день операції – що є для позичальника негативним моментом.

Банк може запропонувати позичальнику, наприклад, щокварталу переглядати процентну ставку - залежно від його поточних фінансових показників. В цьому випадку позичальнику необхідно регулярно надавати до банку звітність, для того, щоби фінансова установа могла оцінити платоспроможність боржника і змінити умови кредитування. Якщо банк погоджується тимчасово знизити процентну ставку за кредитом, то в майбутньому позичальнику доведеться платити по позиції набагато більше, ніж до реструктуризації, — щоб відшкодувати недоотриманий банком прибуток.

Позитивним моментом при додатковому фінансуванні (наприклад, на завершальній стадії інвестиційного проекту) є позитивний грошовий потік, проте як правило додаткові ресурси є дорожчими для клієнта, ніж основний кредит. Такі форми проведення реструктуризації як отримання частки в бізнесі на розмір боргу (частини боргу) та пошук стратегічного покупця боргу є відносно новими для банківського сектору України. Проте позитивний момент – зменшення боргового навантаження на бюджет позичальника може супроводжуватися можливою втратою контролю над компанією. Також банк чи потенційний покупець, як правило, оцінює пакет акцій боржника набагато дешевше за ринкову вартість. Банк може проводити реструктуризацію банківських активів шляхом зменшення кредитного портфеля і збільшення інвестиційного. При цьому акції клієнта на суму боргу передаються банку і банк із кредитора стає власником клієнта. Проте цей засіб може бути впроваджений тільки за згодою акціонерів та при наявності додаткової емісії цінних паперів.

Оскільки ст. 512 Цивільного кодексу України дозволяє зміну кредитора в період дії зобов'язань, банк може переуступити права вимоги зобов'язання за кредитом іншій особі [133]. Кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок: передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги); правонаступництва; виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем); виконання обов'язку боржника третьою особою. Відповідно до ст. 520 Цивільного кодексу за згодою банку-кредитора боржник за кредитом може бути замінений іншою особою. Така операція називається переведенням боргу й оформлюється тристоронньою угодою між первинним боржником, новим боржником і банком-кредитором. У випадку, якщо можливостей для погашення простроченої заборгованості позичальником не виявлено, банк проводить ліквідацію проблемної заборгованості в рамках претензійно-позовної роботи, яка передбачає можливість звернення кредитора до суду з позовом (заявою) про стягнення заборгованості з боржника, звернення стягнення на заставлене за

кредитом майно або порушення справи про банкрутство позичальника. У випадку, якщо забезпеченням за кредитом є гарантія або поручительство, банк стягує суму заборгованості з гаранта чи поручителя.

Формами ліквідації проблемного кредиту є: звернення стягнення на предмет застави банком-заставодержателем; звернення до суду з метою стягнення заборгованості з позичальника або порушення справи про його банкрутство. У разі позитивного рішення суду заборгованість з позичальника стягується за допомогою примусового списання коштів з рахунку позичальника відповідно до ст. 1071 Цивільного кодексу України. Процедура ліквідації належить до дорогих методів управління проблемними кредитами з погляду часових і фінансових витрат банку. Тому краще проводити політику з управління проблемними кредитами, спрямовану на їх уникнення.

Історично теорії управління банківськими ризиками і стрес-тестування виникли у країнах із розвинутою ринковою економікою. Проблеми ризик-менеджменту є предметом дослідження зарубіжних авторів В. Гренінга (*V. Greuning*), Б. Братановіц (*B. Bratanovic*) [134], П. Джоріона (*P. Jorion*) [135], Т. Коч (*T. Koch*), С. Макдоналд (*S. MacDonald*) [136], В. Нельсона (*W. Nelson*) [137]. Концепцію удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку – юридичних осіб наведено на рис. 1.5.

Метою концепції є удосконалення системи управління кредитним портфелем юридичних осіб на основі критерію мінімізації втрат від проблемної кредитної заборгованості. В основі концепції лежать Базельські стандарти (Принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах, Основні принципи ефективного банківського нагляду), Показники фінансової стійкості МВФ, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [2]. Напрямами дослідження є: аналіз кредитного портфеля комерційних банків та діагностика проблемної заборгованості, оцінка індикаторів проблемної кредитної заборгованості, узагальнення досвіду реструктуризації проблемних кредитів в умовах фінансової кризи.

Рис. 1.5. Концепція удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку – юридичних осіб (власна розробка)

Очікуваними результатами є: удосконалення систем раннього попередження виникнення проблемних кредитів, розвиток підходів до реабілітації проблемних кредитів і формування резервів під знецінення кредитів, методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання.

Висновки до розділу 1

1. У світі і в Україні відсутня єдина методологічна база визначення проблемних кредитів, нормативно-правових актах вживаються різні терміни: прострочені кредити, пролонговані кредити, кредити, що не обслуговуються; недіючі кредити, непродуктивні кредити, знецінені кредити, реструктуризовані кредити тощо. Методологія розрахунку вартості проблемних кредитів різниться питаннями включення вартості реструктурованих позик, перенесенням на рахунки простроченої заборгованості тієї частини кредиту, термін погашення якої не настав. По різному вирішується віднесення на доходи нарахованих процентів по проблемних кредитах.

2. Під проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку розуміємо реальну заборгованість, представлену простроченими кредитами, у т.ч. недіючими (термін прострочки більше 90 днів), замішаючими кредитами (які є результатом переоформлення або рефінансування первинного кредиту) і потенційну заборгованість, представлену реструктурованими кредитами (по яких змінено умови первинного договору), у т.ч. пролонгованими, і строковими кредитами, по яких зафіксоване короткочасне порушення термінів здійснення платежів або існує висока вірогідність виникнення таких порушень в майбутньому.

3. Система управління кредитними ризиками містить такі елементи: суб'єкти (спеціально створені комітети і операційний персонал із чітко визначеними повноваженнями з прийняття рішень щодо кредитних операцій), об'єкти (стандартні, пролонговані, проблемні кредити, ціноутворення по кредитним операціям), ризико-орієнтована кредитна політика (стратегія і тактика), функціональні підсистеми (планування, внутрішній контроль, оперативне регулювання), які взаємодіють між собою і направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Внутрішні регламенти банку мають

чітко ідентифікувати кредитну політику банку, положення, процедури, методики управління кредитним ризиком.

4. Існує дві системи управління проблемними кредитами банківських установ: централізована і децентралізована. При централізованій системі управління проблемною заборгованістю проблема непрацюючих активів вирішується державою шляхом створення банків (санаційних, тимчасових, проблемних, госпітальних), кредитних бюро, інститутів державної реєстрації кредитів, через викуп проблемних кредитів компаніями з управління активами, що можуть створюватись за рахунок як державних, так і приватних коштів. Централізована система призначена для розв'язання лише найбільш гострих проблем ліквідності банківських установ, оскільки потребує використання фінансових ресурсів держави і не спонукає банки до активних дій із поліпшення якості кредитного портфеля.

5. Децентралізована система складається з підсистеми раннього попередження і підсистеми роботи з фактичною простроченою заборгованістю. Основними децентралізованими методами управління проблемними активами є передача проблемних активів в управління третій особі (колектору), продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу, передача/ продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії, реструктуризація (викуп проблемних позичок, пролонгація термінів кредитування, зниження відсоткових ставок).

6. Обґрунтовано концепцію удосконалення системи управління кредитним портфелем юридичних осіб на основі критерію мінімізації втрат від проблемної кредитної заборгованості. В основі концепції лежать Базельські стандарти (Принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах, Основні принципи ефективного банківського нагляду), Показники фінансової стійкості МВФ, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Напрямами дослідження є: аналіз кредитного портфеля комерційних банків та діагностика проблемної заборгованості, оцінка індикаторів проблемної кредитної заборгованості, узагальнення досвіду реструктуризації проблемних

кредитів в умовах фінансової кризи. Очікуваними результатами є: удосконалення систем раннього попередження виникнення проблемних кредитів, розвиток підходів до реабілітації проблемних кредитів і формування резервів під знецінення кредитів, методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 2

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ
ЗАБОРГОВАНІСТЮ КЛІЄНТІВ БАНКУ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ2.1. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків та діагностика
проблемної заборгованості

Кредитний портфель – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики. Кредитний портфель є об'єктом постійного моніторингу з метою виявлення існуючих і потенційних проблем.

Протягом 2003-2007 рр. обсяг кредитного портфеля українських банків збільшився з 32,1 до 792,2 млрд. грн., а кредитів, наданих суб'єктам господарювання, - із 26,6 до 472,6 млрд. грн. (табл. 2.1). Після скорочення обсягів кредитних портфелів у 2009 р., їх зростання у подальшому відновилося, але більш повільними темпами, ніж до кризи. Протягом 2008-2010 рр. обсяг проблемних кредитів збільшився з 6,4 до 84,9 млрд. грн. (табл. 2.2).

Період найбільш активного зростання простроченої заборгованості доводиться на 2009 р. (за цей період її рівень збільшився майже в чотири рази). Це було пов'язано як із зростанням абсолютної суми простроченої заборгованості, так і з поступовим зменшенням об'єму кредитного портфеля внаслідок практично повного припинення видачі нових кредитів. У 2010 р. зростання простроченої заборгованості істотно сповільнилося. Це пояснюється, з одного боку, початком стабілізації економіки, а з іншого боку - активізацією угод з продажу кредитних портфелів і першими кроками банків у напрямі відновлення кредитування. Стійке зростання обсягів кредитування відбувалося до початку 2015 р.

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності банків України (побудовано за даними [138])

(млн грн)

№ з/п	Назва показника	Од. виміру	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008
1.	Кредити надані	млн грн	32097	46736	73442	97197	156385	269688	485507
	з нього:								
1.1	кредити, що надані суб`єктам господарювання	млн грн	26564	38189	57957	72875	109020	167661	276184
		%	82,76	81,71	78,92	74,98	69,71	62,17	56,89
2.	Довгострокові кредити	млн грн	5683	10690	28136	45531	86227	157224	291963
2.1	з них: довгострокові кредити суб`єктам господарювання	млн грн	5125	9698	23239	34693	58528	90576	156355
3.	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	млн грн	1863	2113	2500	3145	3379	4456	6357
4.	Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі	%	5,80	4,52	3,40	3,24	2,16	1,65	1,31

Основні показники діяльності банків України (побудовано за даними [139])

№ п/п	Назва показника	Од. виміру	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
1.	Кредити надані	млн грн	792244	747348	755030	825320	815327	911402	1006358	965093
	з нього:									
1.1	кредити, що надані	млн грн	472584	474991	508288	580907	609202	698777	802582	785918
	суб`єктам господарювання	%	59,65	63,56	67,32	70,39	74,72	76,67	79,75	81,43
2.	Довгострокові кредити	млн грн	507715	441778	420061	426430	394246	н/д	н/д	н/д
2.1	з них: довгострокові кредити суб`єктам господарювання	млн грн	266204	244412	262199	290348	276683	н/д	н/д	н/д
3.	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	млн грн	18015	69935	84851	79292	72520	70178	135858	213286
4.	Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі	%	2,27	9,36	11,24	9,61	8,89	7,7	13,5	22,1

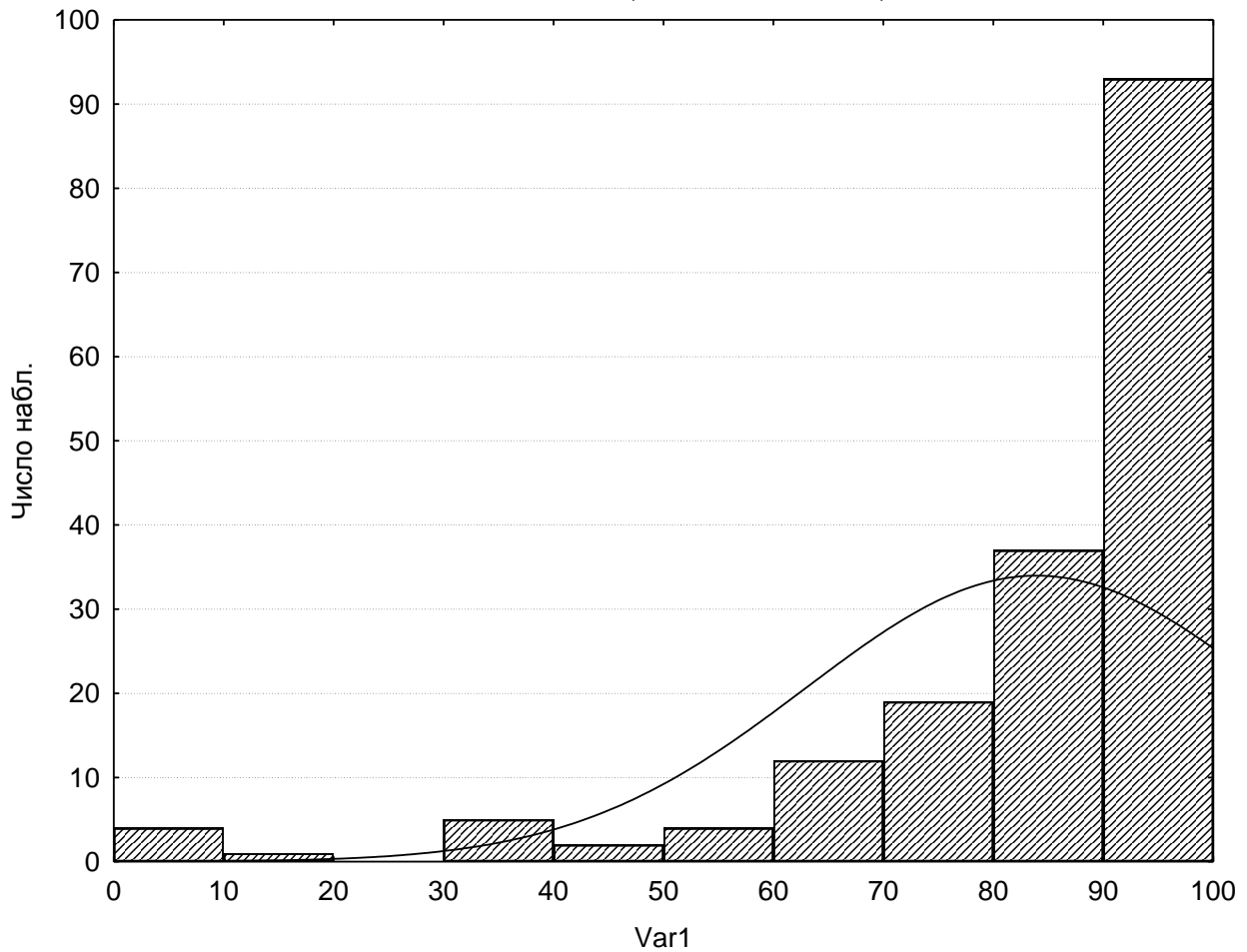
Загальний обсяг виданих банківськими установами кредитів досяг 1006,4 млрд. грн., у т.ч. кредити суб'єктам господарювання – 802,6 млрд. грн. Утім до кінця 2015 р. ці цифри скоротилися відповідно до 965,1 млрд. грн. та 785,9 млрд. грн. Протягом 2002-2007 рр. питома вага кредитів суб'єктам господарювання у загальному кредитному портфелі скоротилася з 82,76% до 56,89%. У 2009 р. розпочалася стійка тенденція до зростання їх питомої ваги до 81,43% у 2015 р. Частка проблемних кредитів протягом 2002-2007 рр. скоротилася з 5,8% до 1,31%. Різке збільшення її розміру (до 11,24%) мали місце протягом 2010-2011 рр., а також у 2014 р. та 2015 р. – відповідно до 13,5% та 22,1%.

Переважна кількість вітчизняних банківських установ формує кредитний портфель за рахунок суб'єктів господарювання, але за минулі два роки відбулися істотні зміни у концентрації кредитного портфеля банків. На початок 2014 р. у 93 банківських установах (52,24%) питома вага коливається від 90 до 100%, у 37 банків (20,79%) вона варіює від 80 до 90%, у 19 банків (10,67%) – від 70- до 80% (рис. 2.1).

Таким чином, кумулятивна частка банків, у яких питома вага кредитів юридичних осіб у кредитному портфелі перевищувала 60%, складала 90,45%. На початок 2016 р. питому вагу кредитів суб'єктів господарювання більше 90% мають 78 банківських установ, або 70,27% їх загальної чисельності (рис. 2.2). Лише у 13 банків (11,71% від кількості) частка таких кредитів менше 60%. Слід також зауважити, що протягом 2014-2015 рр. кількість банківських установ в Україні істотно скоротилася. Тому станом на 01.01.2014 рр. аналізується 178 спостережень по банківській системі, а на початок 2016 р. – 111.

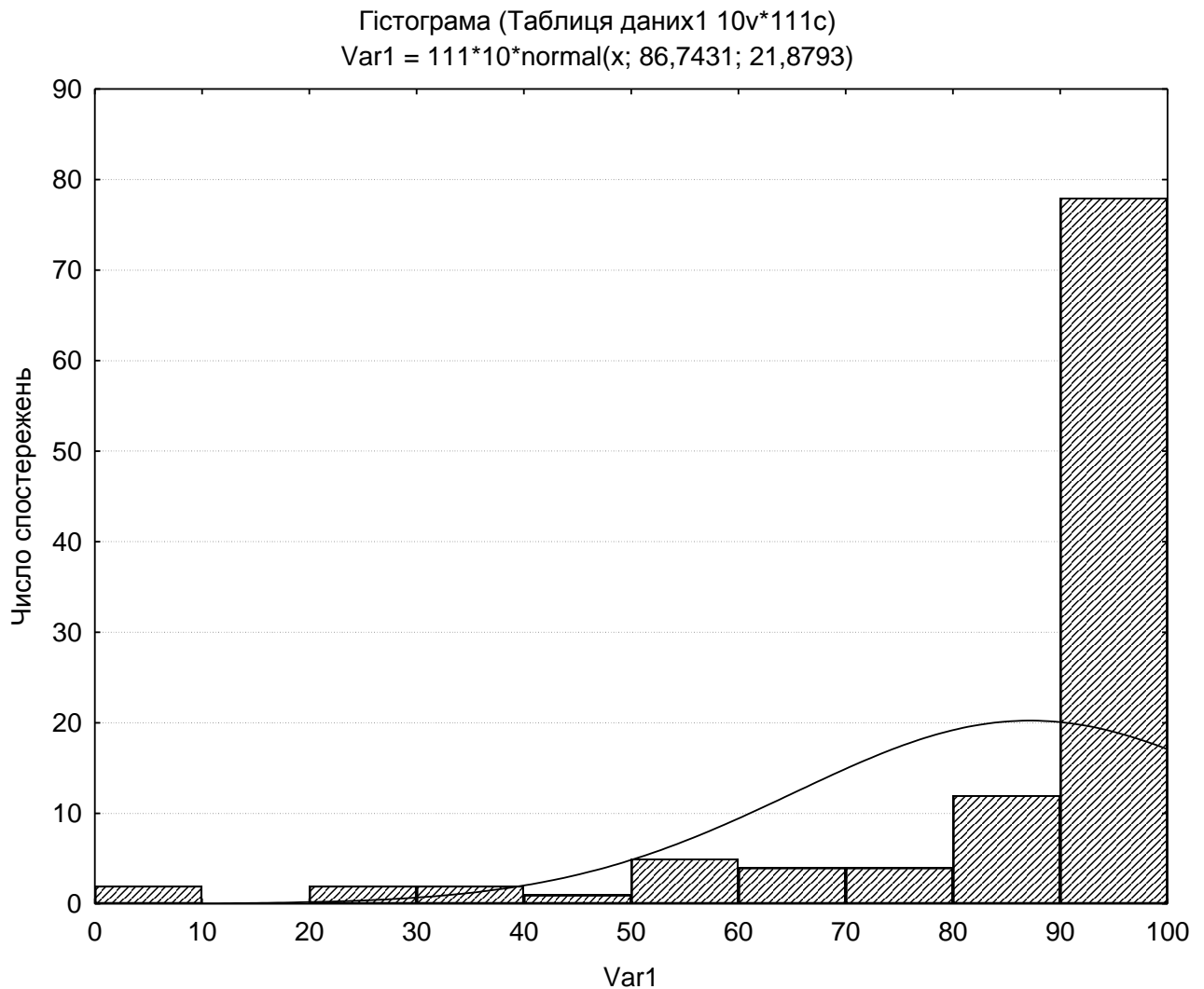
Питома вага кредитів юридичних осіб у загальних активах має нормальне розподілення. На початку 2014 р. на інтервал [30%; 70%] припадало 113 банків, або 63,48% (рис. 2.3), а через два роки – 68 банків, або 61,26% їх кількості (рис. 2.4). Динаміка кредитів, наданих українськими банками, у т.ч. суб'єктам господарювання, і проблемних кредитів (рис. 2.5-2.6) описується експоненціальним рівнянням.

Гистограмма (Таблица данных1 10v*178с)
 Var1 = 178*10*normal(x; 83,5064; 20,8999)

Верхняя граница	Прмн: Var1, Распред.:Нормальное (Таблица данных1) Хи-квадрат = 197,40242, сс = 4 (скорр.), p = 0,00000								
	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд.- Ожидаем.
<= -10,00000	0	0	0,00000	0,0000	0,00068	0,0007	0,00038	0,0004	-0,0007
0,00000	1	1	0,56180	0,5618	0,00506	0,0057	0,00284	0,0032	0,9949
10,00000	4	5	2,24719	2,8090	0,03309	0,0388	0,01859	0,0218	3,9669
20,00000	1	6	0,56180	3,3708	0,17270	0,2115	0,09702	0,1188	0,8273
30,00000	0	6	0,00000	3,3708	0,71970	0,9312	0,40432	0,5232	-0,7197
40,00000	5	11	2,80899	6,1798	2,39502	3,3263	1,34552	1,8687	2,6050
50,00000	2	13	1,12360	7,3034	6,36527	9,6915	3,57599	5,4447	-4,3653
60,00000	4	17	2,24719	9,5506	13,51168	23,2032	7,59083	13,0355	-9,5117
70,00000	12	29	6,74157	16,2921	22,90971	46,1129	12,87062	25,9061	-10,9097
80,00000	19	48	10,67416	26,9663	31,02912	77,1420	17,43209	43,3382	-12,0291
90,00000	37	85	20,78652	47,7528	33,57158	110,7136	18,86044	62,1987	3,4284
100,00000	93	178	52,24719	100,0000	29,01550	139,7291	16,30085	78,4995	63,9845
< бесконеч.	0	178	0,00000	100,0000	38,27088	178,0000	21,50050	100,0000	-38,2709

Рис. 2.1. Питома вага кредитів юридичних осіб у загальному кредитному портфелі за станом на 01.01.2014 р. (власні розрахунки)

Верхняя граница	Прмн: Var1, Распред.:Нормальное (Таблица данных1) Хи-квадрат = 239,50553, сс = 4 (скорр.) , p = 0,00000								
	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд.- Ожидаем.
<= -10,00000	0	0	0,00000	0,0000	0,00054	0,0005	0,00049	0,0005	-0,0005
0,00000	1	1	0,90090	0,9009	0,00354	0,0041	0,00319	0,0037	0,9965
10,00000	2	3	1,80180	2,7027	0,02102	0,0251	0,01894	0,0226	1,9790
20,00000	0	3	0,00000	2,7027	0,10169	0,1268	0,09162	0,1142	-0,1017
30,00000	2	5	1,80180	4,5045	0,40055	0,5273	0,36086	0,4751	1,5994
40,00000	2	7	1,80180	6,3063	1,28454	1,8119	1,15725	1,6323	0,7155
50,00000	1	8	0,90090	7,2072	3,35426	5,1662	3,02186	4,6542	-2,3543
60,00000	5	13	4,50450	11,7117	7,13237	12,2985	6,42556	11,0797	-2,1324
70,00000	4	17	3,60360	15,3153	12,35043	24,6490	11,12652	22,2063	-8,3504
80,00000	4	21	3,60360	18,9189	17,41645	42,0654	15,69050	37,8968	-13,4165
90,00000	12	33	10,81081	29,7297	20,00219	62,0676	18,01999	55,9168	-8,0022
100,00000	78	111	70,27027	100,0000	18,70856	80,7762	16,85456	72,7713	59,2914
< бесконеч.	0	111	0,00000	100,0000	30,22384	111,0000	27,22868	100,0000	-30,2238

Рис. 2.2. Питома вага кредитів юридичних осіб у загальному кредитному портфелі за станом на 01.01.2016 р. (власні розрахунки)

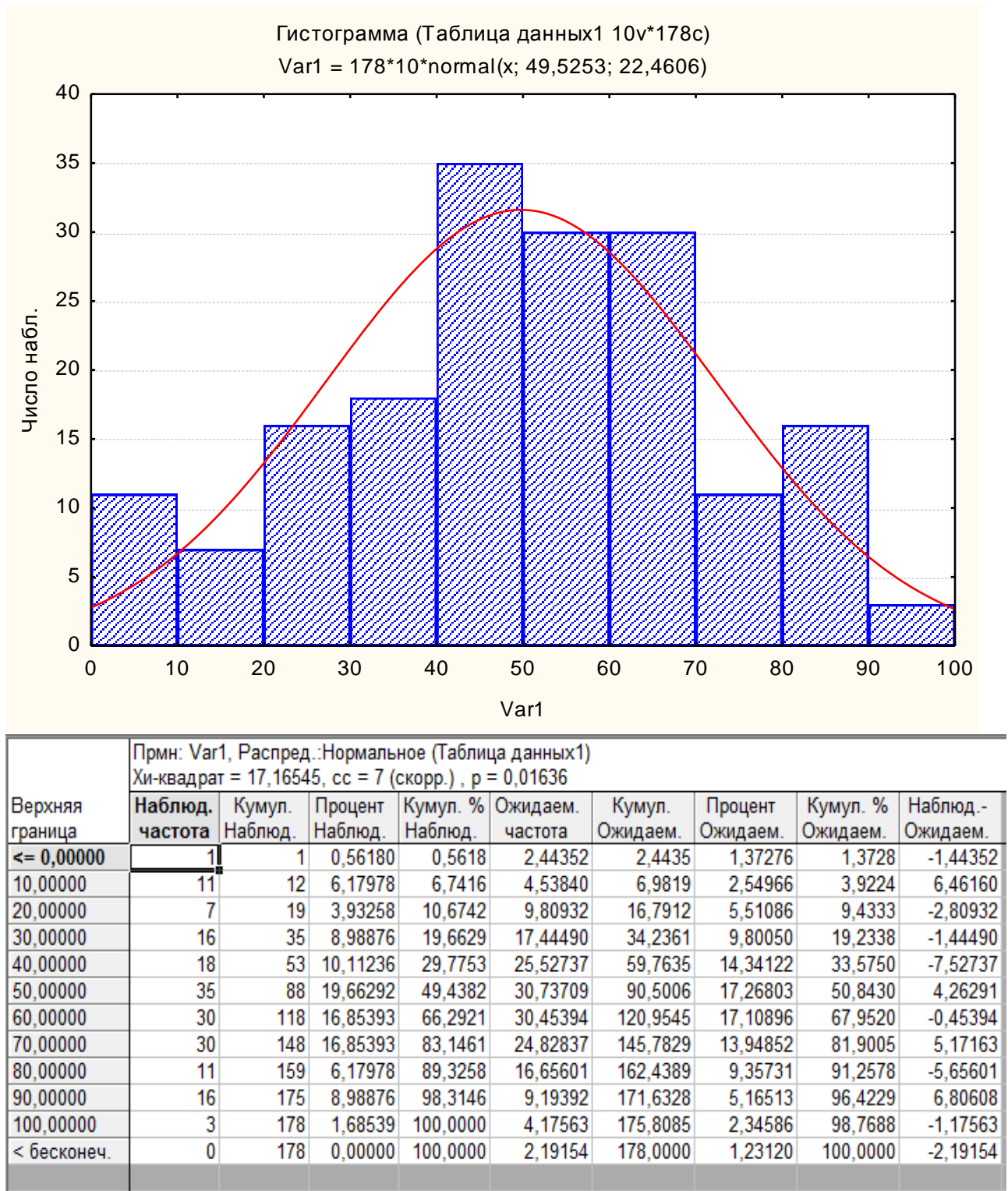
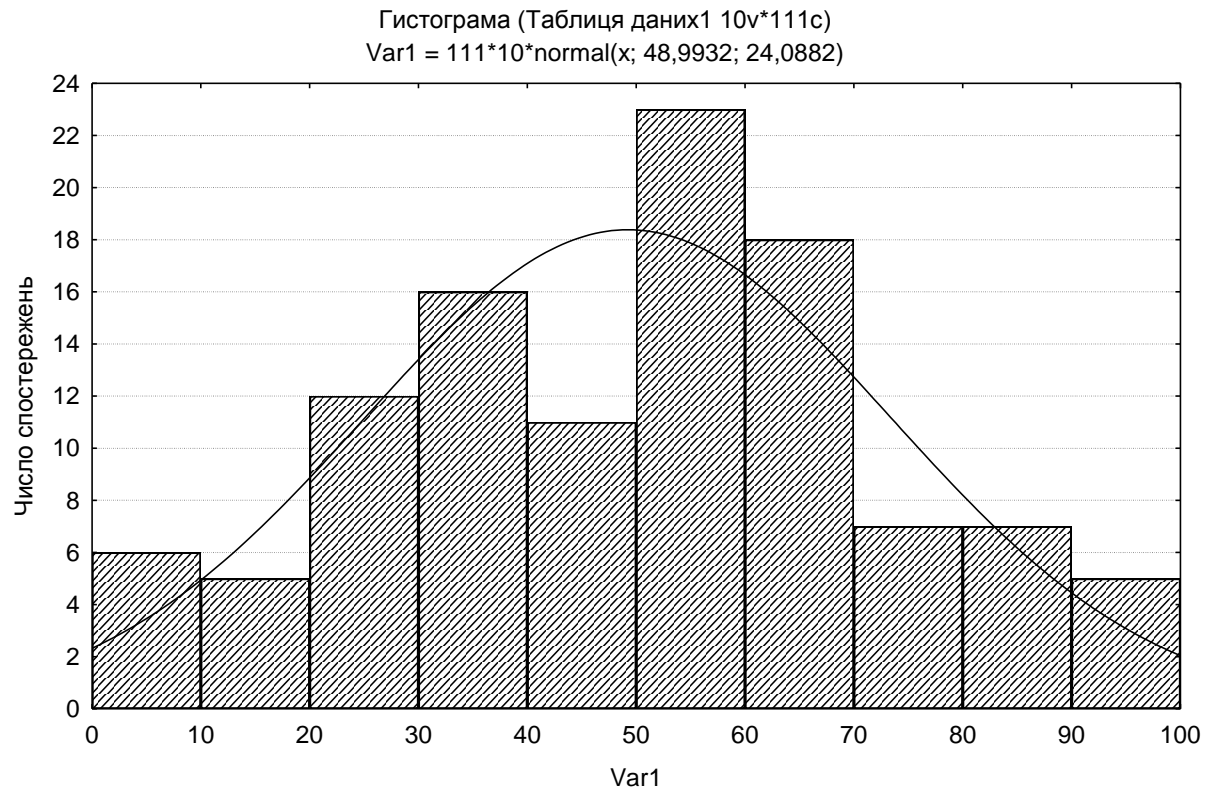

Рис. 2.3. Питома вага кредитів юридичних осіб у загальних активах банківських установ станом на 01.01.2014 р. (власні розрахунки)

Динаміка кредитного портфеля описується таким рівнянням:

$$y = 780,15x^2 + 60636x, \quad R^2 = 0,9003 \quad (2.1)$$

де x – фактор часу.

Прим: Var1, Распред.:Нормальное (Таблица данных1) Хи-квадрат = 6,99512, сс = 6 (скорр.) , p = 0,32130									
Верхняя граница	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд. - Ожидаем.
<= 0,00000	1	1	0,90090	0,9009	2,32880	2,3288	2,09802	2,0980	-1,32880
10,00000	6	7	5,40541	6,3063	3,52625	5,8551	3,17680	5,2748	2,47375
20,00000	5	12	4,50450	10,8108	6,83961	12,6947	6,16181	11,4366	-1,83961
30,00000	12	24	10,81081	21,6216	11,19315	23,8878	10,08392	21,5206	0,80685
40,00000	16	40	14,41441	36,0360	15,45560	39,3434	13,92396	35,4445	0,54440
50,00000	11	51	9,90991	45,9459	18,00683	57,3502	16,22237	51,6669	-7,00683
60,00000	23	74	20,72072	66,6667	17,70148	75,0517	15,94728	67,6142	5,29852
70,00000	18	92	16,21622	82,8829	14,68258	89,7343	13,22755	80,8417	3,31742
80,00000	7	99	6,30631	89,1892	10,27572	100,0100	9,25740	90,0991	-3,27572
90,00000	7	106	6,30631	95,4955	6,06782	106,0778	5,46651	95,5656	0,93218
100,00000	5	111	4,50450	100,0000	3,02311	109,1009	2,72353	98,2891	1,97689
< бесконеч.	0	111	0,00000	100,0000	1,89906	111,0000	1,71086	100,0000	-1,89906

Рис. 2.4. Питома вага кредитів юридичних осіб у загальних активах банківських установ станом на 01.01.2016 р. (власні розрахунки)

Динаміка кредитного портфеля суб'єктів господарювання описується таким рівнянням:

$$y = 2014,8x^2 + 27410x, \quad R^2 = 0,9586 \quad (2.2)$$

Динаміка проблемних кредитів українських банків формалізується таким чином:

$$y = 1102,5x^2 - 5148,2x, \quad R^2 = 0,8734 \quad (2.3)$$

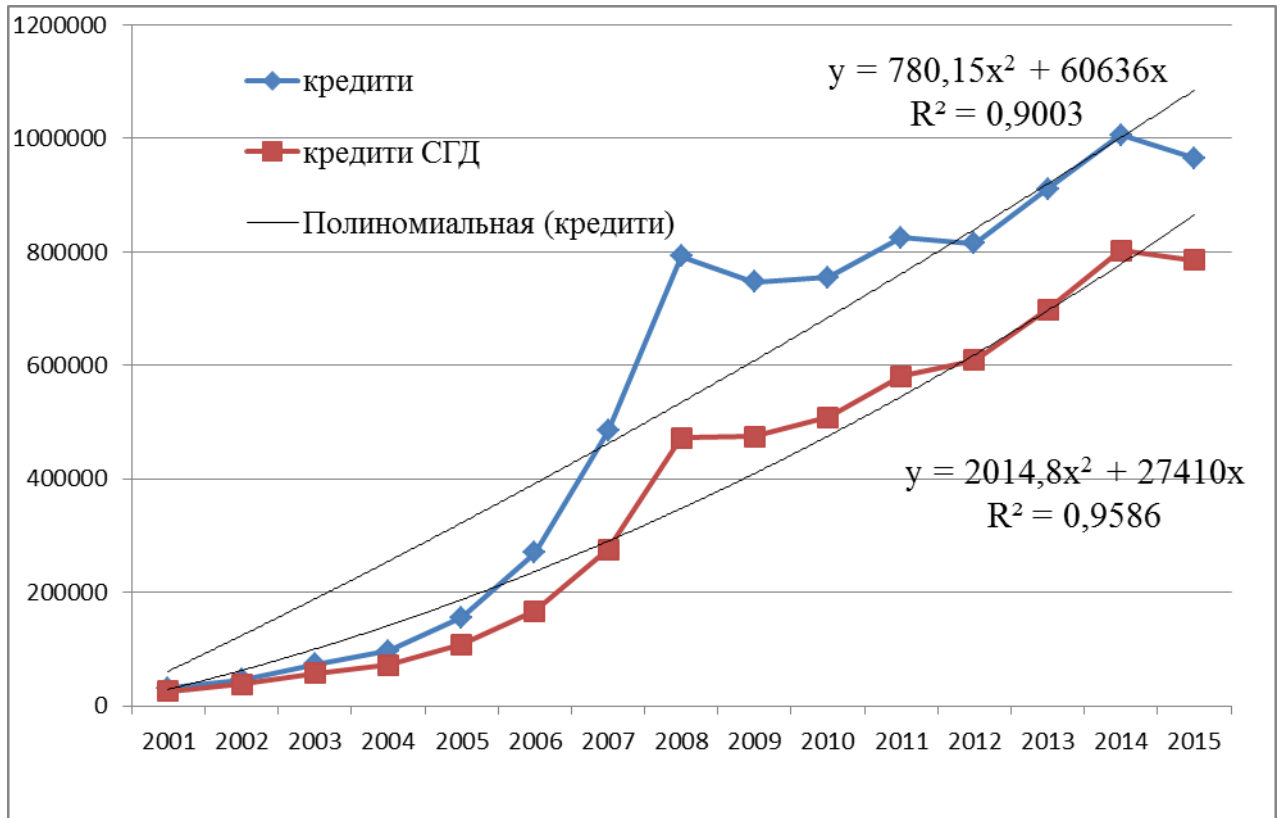

Рис. 2.5. Динаміка кредитів, наданих українськими банками, у т.ч. суб'єктам господарювання, млн грн (побудовано за даними [138; 139])

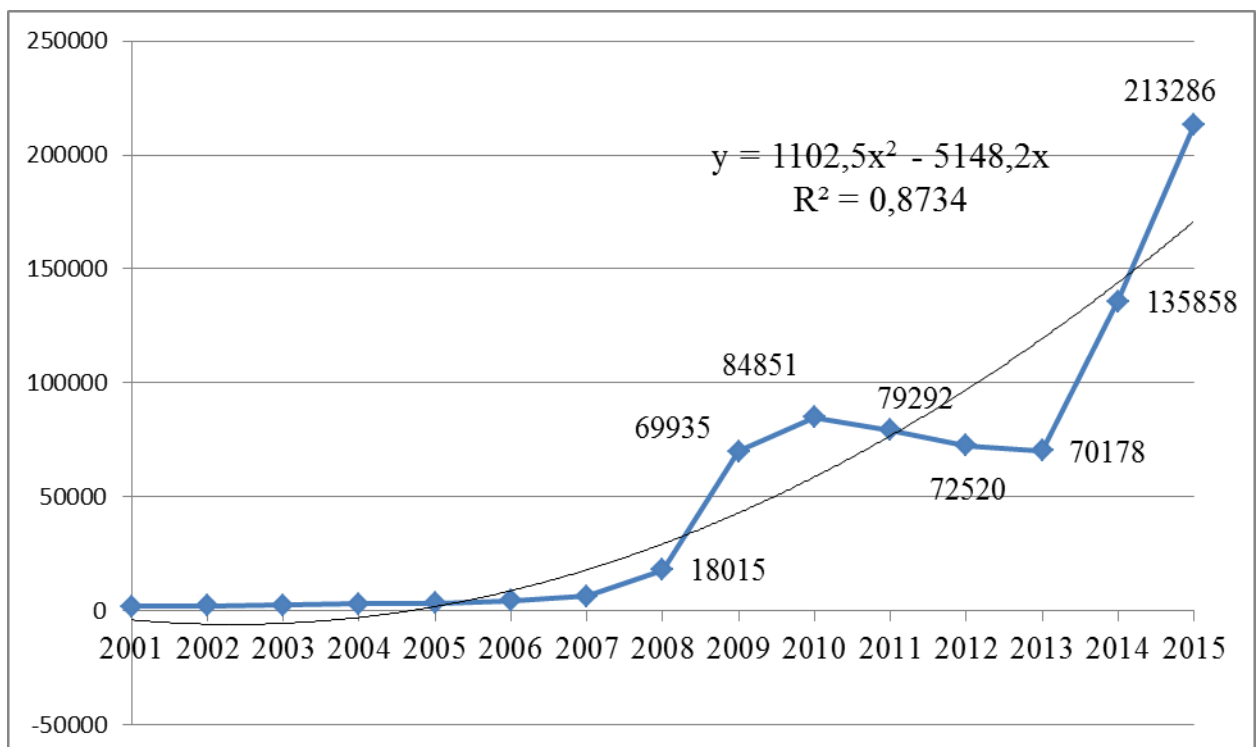

Рис. 2.6. Динаміка проблемних кредитів українських банків на кінець періоду, млн грн (побудовано за даними [138; 139])

Світова економічна криза, що докотилася до України у кінці 2008 р., зробила істотний вплив на українські банки. Період активного розширення діяльності і нарощування об'ємів кредитних портфелів змінився практично повною зупинкою кредитування, викликаній дефіцитом банківській ліквідності і погіршенням фінансового стану значної частини позичальників. На цьому фоні почалося стрімке зростання проблемної заборгованості. Різке збільшення її долі в кредитному портфелі було викликане зниженням якості обслуговування кредитів, виданих до кризи, в умовах відсутності нових кредитних договорів.

Станом на 01.01.2010 р. сума прострочених кредитів, наданих банківською системою України юридичним особам, за даними НБУ дорівнювала 69,9 млрд. грн. (9,36 % їх кредитного портфеля), за даними агентства «Кредит-рейтинг» сума проблемних і потенційно проблемних кредитів юридичних осіб (тобто прострочених кредитів і реструктуризованих кредитів з порушенням термінів платежів) склала 188,4 млрд. грн. (35,84 % їх кредитного портфеля) [140]. Розбіжності між даними НБУ і агентства пов'язані з тим, що, відповідно до правил бухгалтерського обліку, на рахунках простроченої заборгованості відображається сума тільки тих траншей, термін погашення яких вже пропущений. Для визначення фактичного обсягу непрацюючих кредитів агентство враховує усю суму кредиту, по якому існує прострочена заборгованість, а також суму реструктуризованих кредитів, терміни платежів по яких порушені.

Нарощування сукупного кредитного портфеля вітчизняних банків стримується рівнем ризику, що склався в українській економіці після кризових подій 2008–2009 років, та постійним дефіцитом стійких пасивів [141, с. 204]. Зокрема, 2009 рік характеризувався початком глобальних трансформацій на фінансовому ринку України. Показовим було друге півріччя 2010-го, коли можна було спостерігати послаблення нормативного регулювання, а також пруденційного контролю з боку Національного банку України, вочевидь, під тиском міжнародних фінансових організацій.

Загалом упродовж 2010 р. кредитна активність вітчизняних банків була слабкою. Основні зусилля суб'єктів банківської системи були сконцентровані на роботі з проблемною заборгованістю, включаючи її продаж та реструктуризацію. Але проведені заходи суттєво не поліпшили якість активів, значна частина банків мала проблеми з ліквідністю через низьку якість здійснених вкладень.

До кінця 2010 р. обсяг проблемної кредитної заборгованості збільшився до 84,9 млрд. грн., після незначного скорочення протягом 2011-2013 рр. у 2014 р. відбулося її різке зростання до 135,9 млрд. грн., а у 2015 р. – до 213.3 млрд. грн.

Величина кредитного портфеля і проблемних кредитів має тісний кореляційний зв'язок ($r=0,9004$). Для усунення проблеми автокореляції та мультиколінерності проведено моделювання їх натуральних логарифмів. Економіко-математична модель проблемних кредитів має вигляд (рис. 2.7):

Итоги регрессии для зависимой переменной: LN-V1 (Таблица данных3)						
R= ,90039952 R2= ,81071930 Скорректир. R2= ,79615925						
F(1,13)=55,681 p<,00000 Станд. ошибка оценки: ,79049						
N=15	БЕТА	Стд. Ош. БЕТА	В	Стд. Ош. В	t(13)	p-уров.
Св.член			-6,61290	2,203401	-3,00122	0,010215
LN-V2	0,900400	0,120665	1,28854	0,172681	7,46197	0,000005

Рис. 2.7. Економіко-математична модель проблемних кредитів (власні розрахунки)

$$\ln PK = 1,289 * \ln КП - 6,6129, R=0,9003, R^2=0,8107 \quad (2.4)$$

де ПК – проблемні кредити;

КП – обсяг кредитного портфеля, млн грн

Звідси

$$PK = e^{1,289 * \ln КП - 6,6129} \quad (2.5)$$

Отримана модель є достовірною, оскільки p - рівень для фактора та вільного члена є значно менше критичного рівня 0,05.

Експоненціальний характер функції свідчить про наявність глибинних проблем у банківській системі України, причому стрімке зростання частки проблемних активів у банківських балансах є однією з характерних рис світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., наслідків анексії Криму та військового конфлікту на сході України, починаючи з 2014 р.

Комплексний аналіз стійкості банківської системи України має ґрунтуватися на макроекономічних індикаторах [142, с. 12]. Моніторинг обсягу недіючих кредитів посідає важливе місце в системі індикаторів фінансової стійкості, які поширюються країнами-членами МВФ.

Індикатор «Відношення недіючих кредитів і позик за вирахуванням спеціальних створених резервів до капіталу» призначений для порівняння потенційної дії недіючих кредитів за вирахуванням створених резервів на капітал. За умови належного відображення недіючих кредитів в обліку цей коефіцієнт може служити показником здатності капіталу банку витримати збитки, пов'язані з недіючими кредитами. У той же час в більшості випадків дія збитків по недіючим кредитам на капітал виявляється невизначеною, оскільки кредитор з різних причин може чекати відшкодування деяких потенційних збитків по недіючим кредитам; наприклад, позичальник міг надати кредиторові заставне забезпечення або використати інші форми пом'якшення кредитного ризику.

Індикатор «Відношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів і позик» покликаний виявляти проблеми якості активів в портфелі кредитів і позик. Він розраховується з використанням вартості недіючих кредитів у чисельнику і сукупної вартості портфеля позик (включаючи недіючі кредити до вирахування спеціальних резервів, створених на покриття можливих втрат по кредитах і позиках) у знаменнику.

НБУ розраховує два індикатора: I3 - співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу; I4 - співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів (табл. 2.3).

Основні індикатори фінансової стійкості України, проценти (побудовано за даними [143])

Код	Основні ІФС депозитних корпорацій	2005 Q4	2006 Q4	2007 Q4	2008 Q4	2009 Q4	2010 Q4	2011 Q4	2012 Q4	2013 Q4	2014 Q4	2015 Q1	2015 Q2	2015 Q3	2015 Q4
I3	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	325,9	352,44	313,8	9,16	31,97	29,17	25,76	26,90	30,65	61,07	129,5	94,93	84,18	129,0
I4	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	57,99	59,76	48,12	3,88	13,70	15,27	14,73	14,85	12,89	18,98	24,70	24,27	25,58	28,03

Протягом 2008 - 2015 рр. значення індикатора І3 збільшилося з 9,16% до 129,0%, значення індикатора І4 – із 3,88% до 28,03%. Це свідчить про значний обсяг недіючих кредитів у портфелі активів банківських установ. Під макроекономічною діагностикою проблемної кредитної заборгованості розуміємо процес розпізнавання й визначення наявних і потенційних проблем кредитної діяльності у розрізі галузей і регіонів [140].

У табл. 2.4 наведено характеристику кредитного портфеля юридичних осіб по регіонах України. У регіональному аспекті найбільша сума виданих кредитів приходить на Київську область і м. Київ (частка регіону протягом 2014-2015 рр. зростає з 54,88% до 57,92%), Дніпропетровську (скоротилася з 14,78% до 12,59%) і Донецьку (зменшилася з 7,19% до 3,71%) області. Частка простроченої заборгованості по Київській області і м. Києву (зростає з 57,4% до 60,17%) більше частки виданих кредитів, по Дніпропетровській (скоротилася з 6,85% до 5,84%) і Донецькій (скоротилася із 6,81% до 3,51%) – менше.

Найвищий рівень простроченої заборгованості по відношенню до об'єму виданих в області кредитів спостерігається в Чернівецькій області (зріс із 47,9% до 62,27%). Високим рівнем прострочення виділяються також такі області: Миколаївська (збільшення із 28,85% до 37,51%), Луганська (зростання з 23,34% до 51,35%), Закарпатська (збільшення з 21,06 % до 40,01%), Вінницька (зростання з 19,69% до 35,44%) і Івано-Франківська (збільшення з 19,61% до 28,63%). Найнижчою долею прострочених кредитів характеризується Дніпропетровська область (зростає із 6,19% до 17,95%). Відносно невисокий рівень простроченої заборгованості (в порівнянні з іншими областями) спостерігається і в Черкаській області (збільшення з 8,89% до 27,56%). Найбільший приріст проблемної кредитної заборгованості спостерігається у Львівській обл. (30,08%), найменший – у Полтавській області (4,99%), Київській області і м. Києві (6,99%), Миколаївській області (8,66%).

Структура кредитного портфеля юридичних осіб по регіонах України (власні розрахунки)

Регіони (області) України	Частка кредитів, виданих в регіоні, від загальної суми виданих кредитів, %			Частка простроченої заборгованості по регіону від загальної суми простроченої заборгованості, %			Частка простроченої заборгованості по регіону від загальної суми виданих в регіоні кредитів, %		
	01.01.2014	01.01.2016	Приріст	01.01.2014	01.01.2016	Приріст	01.01.2014	01.01.2016	Приріст
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АР Крим і м. Севастополь	1,1		-1,1	1,47		-1,47	17,84		-17,84
Вінницька	0,57	0,67	0,1	0,83	0,98	0,15	19,69	35,44	15,75
Волинська	1,08	1,14	0,06	1,47	1,55	0,08	18,18	30,91	12,73
Дніпропетровська	14,78	12,59	-2,19	6,85	5,84	-1,01	6,19	17,95	11,76
Донецька	7,19	3,71	-3,48	6,81	3,51	-3,3	12,64	34,13	21,49
Житомирська	0,31	0,67	0,36	0,3	0,65	0,35	12,64	26,54	13,90
Закарпатська	0,4	0,73	0,33	0,64	1,17	0,53	21,06	40,01	18,95
Запорізька	1,73	2,81	1,08	1,41	2,29	0,88	10,90	29,43	18,53
Івано-Франківська	0,6	0,81	0,21	0,88	1,19	0,31	19,61	28,63	9,02

Закінчення табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Київська і м. Київ	54,88	57,92	3,04	57,41	60,17	2,76	13,97	20,96	6,99
Кіровоградська	0,39	0,53	0,14	0,45	0,61	0,16	15,56	43,57	28,01
Луганська	0,92	0,26	-0,66	1,61	0,46	-1,15	23,34	51,35	28,01
Львівська	1,96	2,67	0,71	2,76	3,76	1	18,80	48,88	30,08
Миколаївська	0,89	0,74	-0,15	1,93	1,6	-0,33	28,85	37,51	8,66
Одеська	3,95	5,12	1,17	3,09	4,01	0,92	10,45	32,40	21,95
Полтавська	0,94	1,55	0,61	0,88	1,45	0,57	12,48	17,47	4,99
Рівненська	0,52	0,67	0,15	0,53	0,68	0,15	13,82	30,40	16,58
Сумська	0,82	1,01	0,19	1,18	1,45	0,27	19,19	55,65	36,46
Тернопільська	0,45	0,55	0,1	0,49	0,6	0,11	14,41	31,70	17,29
Харківська	3,16	2,24	-0,92	4,86	3,45	-1,41	20,53	32,85	12,32
Херсонська	0,93	0,89	-0,04	0,89	0,85	-0,04	12,79	26,86	14,07
Хмельницька	0,65	0,77	0,12	0,69	0,82	0,13	14,10	31,02	16,92
Черкаська	0,88	0,91	0,03	0,59	0,61	0,02	8,89	27,56	18,67
Чернівецька	0,42	0,49	0,07	1,52	1,77	0,25	47,90	62,27	14,37
Чернігівська	0,48	0,55	0,07	0,46	0,53	0,07	12,75	26,78	14,03
Всього по Україні	100,00	100,00	0,0	100,00	100,00	0,00	17,03	34,18	17,15

У табл. 2.5 наведено динаміку рівня простроченої заборгованості галузей національної економіки.

Таблиця 2.5

Динаміка рівня простроченої заборгованості галузей національної економіки, % (власні розрахунки)

Галузі	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	Приріст 2016/2014
Сільське господарство	4,3	12,90	18,64	14,34
Будівництво	2,1	17,73	26,60	24,50
Операції з нерухомістю	0,8	11,74	13,13	12,33
Торгівля	2,5	14,51	20,31	17,81
Транспорт і зв'язок	2,3	12,71	17,79	15,49
Добувна промисловість	1,5	6,65	14,63	13,13
Переробна промисловість	2,9	13,20	29,04	26,14
Інше	1,0	7,20	15,12	14,12
Всього	2,3	13,35	25,37	23,07

На початку аналізованого періоду найвищий рівень проблемної заборгованості мало сільське господарство (4,3%), протягом двох років він зріс на 16,34%. Середній рівень простроченої заборгованості на початок аналізованого періоду був 2,3%, найменший мали підприємства, що здійснюють операції з нерухомістю (0,8%). За станом на 01.01.2016 р. найвищий рівень простроченої заборгованості (співвідношення простроченої заборгованості до суми видачі по виду діяльності) спостерігається в переробній промисловості (29,04 %), на другому місці будівництво (26,6 %), на третьому – торгівля (20,31 %). Найменший рівень проблемної кредитної заборгованості мали підприємства добувної промисловості (14,63%) та інших галузей національної економіки (15,12%).

На рис. 2.8 наведено структуру проблемної кредитної заборгованості по галузях національної економіки.

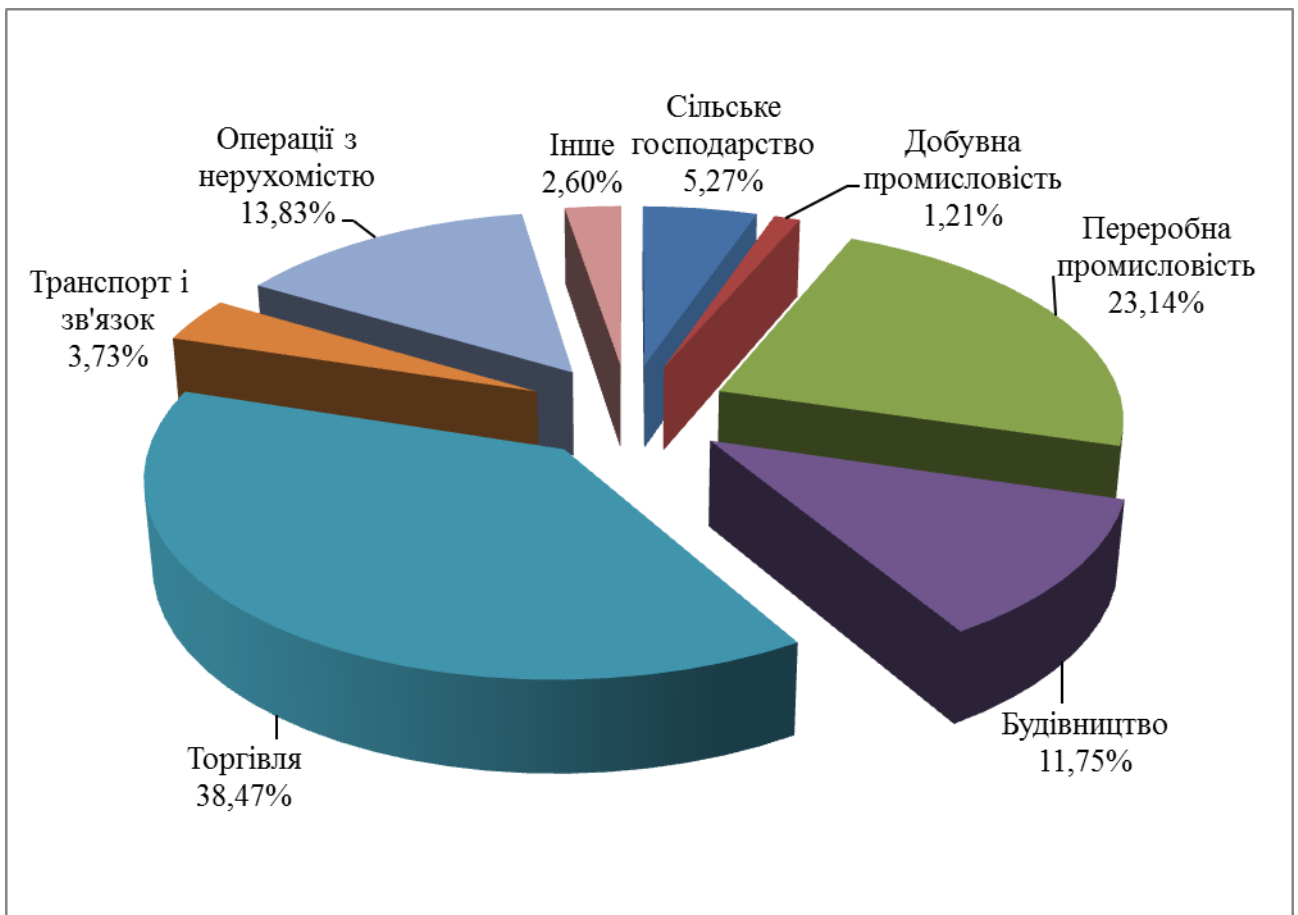

Рис. 2.8. Структура проблемної кредитної заборгованості по галузях національної економіки станом на 01.01.2016 р., % (власні розрахунки)

Основна питома вага приходить на: торгівлю (38,47 %), переробну промисловість (23,14 %), операції з нерухомістю (13,83 %), будівництво (11,75%), сільське господарство (5,27 %).

Значна доля простроченої заборгованості в будівництві і торгівлі закономірна, оскільки саме ці галузі мали найбільшу залежність від кредитних засобів. При виникненні у банків проблем з ліквідністю і заморожуванні кредитування, більшість будівельних і торговельних підприємств не змогли нормально функціонувати внаслідок нестачі ресурсів. Особливо сильно це відобразилося на будівельних компаніях, які отримували фінансування не лише безпосередньо від банків, але і від інвесторів - фізичних осіб, що теж використовують банківське кредитування для здійснення вкладень в будівництво житла. Тому на забудовників додатково вплинуло і призупинення програм кредитування населення : в умовах дефіциту коштів вони не змогли в

строк здати будівельні об'єкти і своєчасно повернути кредити.

На рис. 2.9 наведено питому вагу кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у сукупному кредитному портфелі станом на 01.01.2016 р., за групами банків.

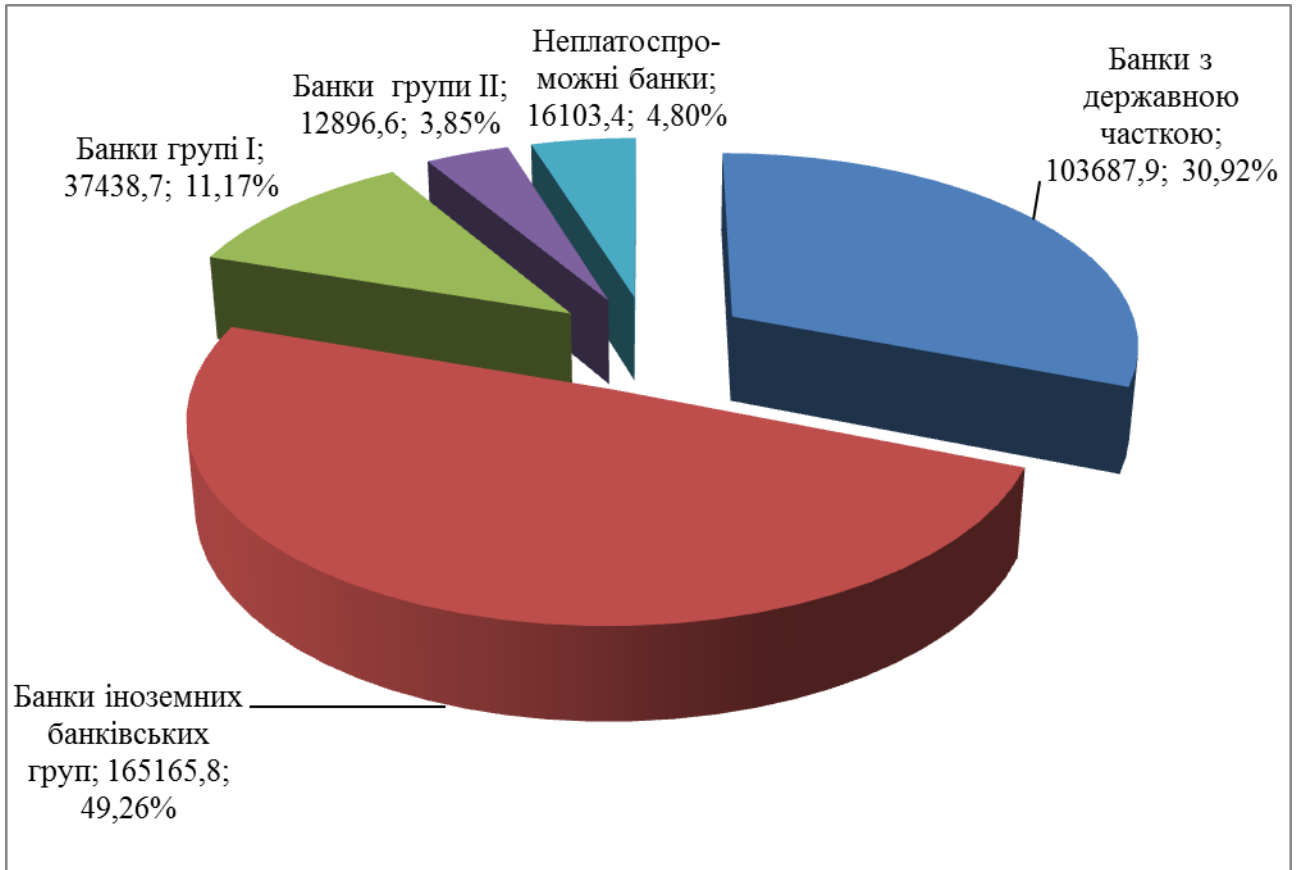

Рис. 2.9. Питома вага кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у сукупному кредитному портфелі станом на 01.01.2016 р., за групами банків України, млн грн

У структурі джерел фінансування суб'єктів господарювання превалюють банки іноземних банківських груп (49,26%), а також банки з державною часткою (30,92%). Найменшу роль у кредитуванні реального сектора національної економіки відіграють банки I групи (3,85%), а також неплатоспроможні банки (4,80%).

Попередження і ефективне управління проблемною кредитною заборгованістю потребує проведення моніторингу якості кредитного портфеля на підставі певних індикаторів.

2.2. Оцінка індикаторів проблемної кредитної заборгованості

Для оцінки індикаторів проблемної кредитної заборгованості доцільно провести попередній характеристику кредитного портфеля банків України у розрізі окремих груп (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Характеристика кредитного портфеля банків України станом протягом 2014-2015 рр. (власні розрахунки)

Група банку	Кредити та заборгованість клієнтів, млн грн			Усього активів, млн грн	Питома вага кредитів юридичних осіб у загальному кредитному портфелі, %	Питома вага кредитів юридичних осіб у загальних активах, %	Співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб, %
	Кредити та заборгованість клієнтів, усього	у тому числі:					
		кредити та заборгованість юридичних осіб, усього	резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів				
01.01.2014							
Група I	465208,8	372381,2	59331,8	770382,4	80,05	48,34	15,93
Група II	118239,6	98061,86	13066,8	192546,7	82,93	50,93	13,33
Група III	58482,92	50456,2	3339,44	105465,5	86,28	47,84	6,62
Група IV	77167,82	62036,56	4595,26	125816,4	80,39	49,31	7,41
Всього	719099,2	582935,8	80333,3	1194211	81,06	48,81	11,17
01.01.2016							
з державною часткою	134755,3	130100,0	84610,8	342762,3	96,55	37,96	65,04
іноземних банківських груп	272721,3	219278,3	100853,6	435306,6	80,40	50,37	45,99
Група I	245392,2	210244,5	30424,9	367209,9	85,68	57,25	14,47
Група II	44795,0	40727,9	4278,7	75055,8	90,92	54,26	10,51
неплатоспроможні	16310,5	16070,1	10553,5	32235,9	98,53	49,85	65,67
Всього	713974,3	616420,8	230721,5	1252571	86,34	49,21	37,43

Питома вага кредитів юридичних осіб у кредитному портфелі початок 2014 р. складала 81,06%, трохи меншою вона є у банків I і IV груп, найбільшою – у банків III групи (86,28%). За два роки концентрація зросла у середньому до 86,34%, більшу концентрацію мали банки з державною часткою (96,55%), банки групи II (90,92%), неплатоспроможні банки (98,53%).

У структурі кредитного портфеля юридичних осіб (рис. 2.10) найбільшу питому вагу мають банки I групи (63,88%). На банки II групи приходить 16,82%, банки III групи – 8,66%, банки IV групи – 10,64%.

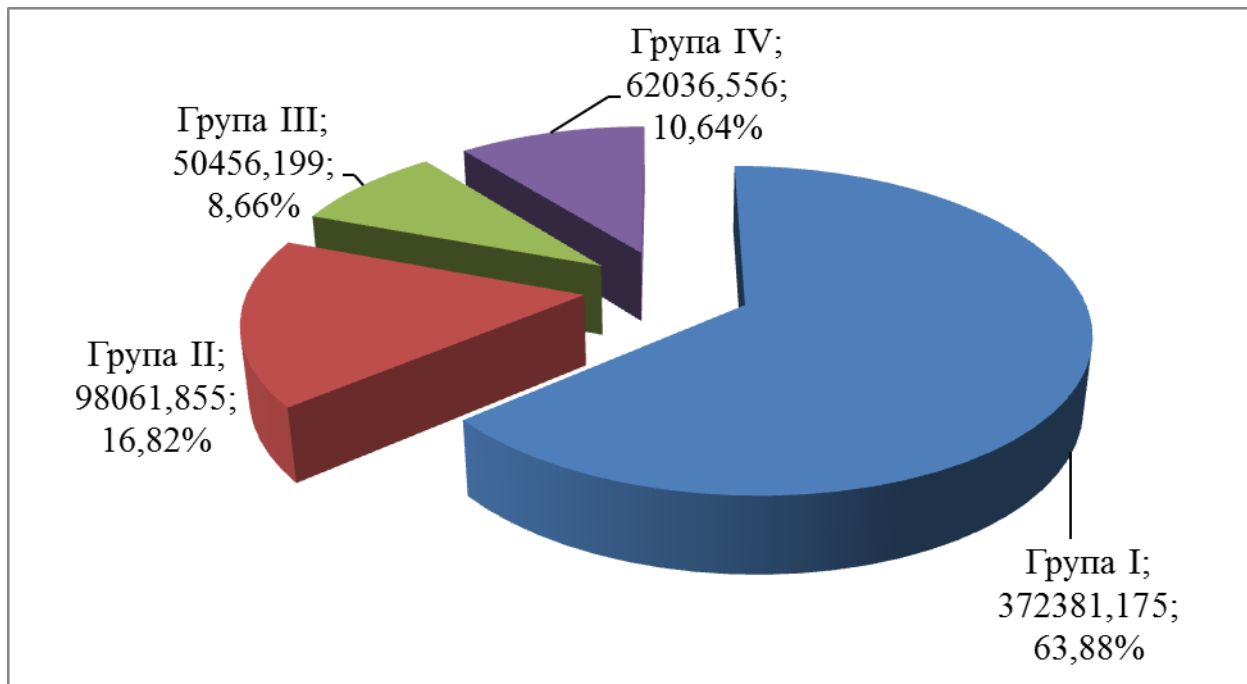

Рис. 2.10. Структура кредитів юридичних осіб за групами банків станом на 01.01.2014 р., млн грн, % (власні розрахунки)

Співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб у цілому по банківській системі України становить 11,17%. Про найбільший ризик кредитних операцій банків I і II груп свідчить відповідний рівень співвідношення резервів і кредитів - 15,93% і 13,33%. Банки III і IV групи мають значно менший рівень ризиків і резервів – відповідно 6,62% і 7,41% (рис. 2.11). Це обумовлює той факт, що питома вага страхових резервів по I групі банків (73,86%) перевищує їх частку у кредитному портфелі, по інших групах банків – навпаки.

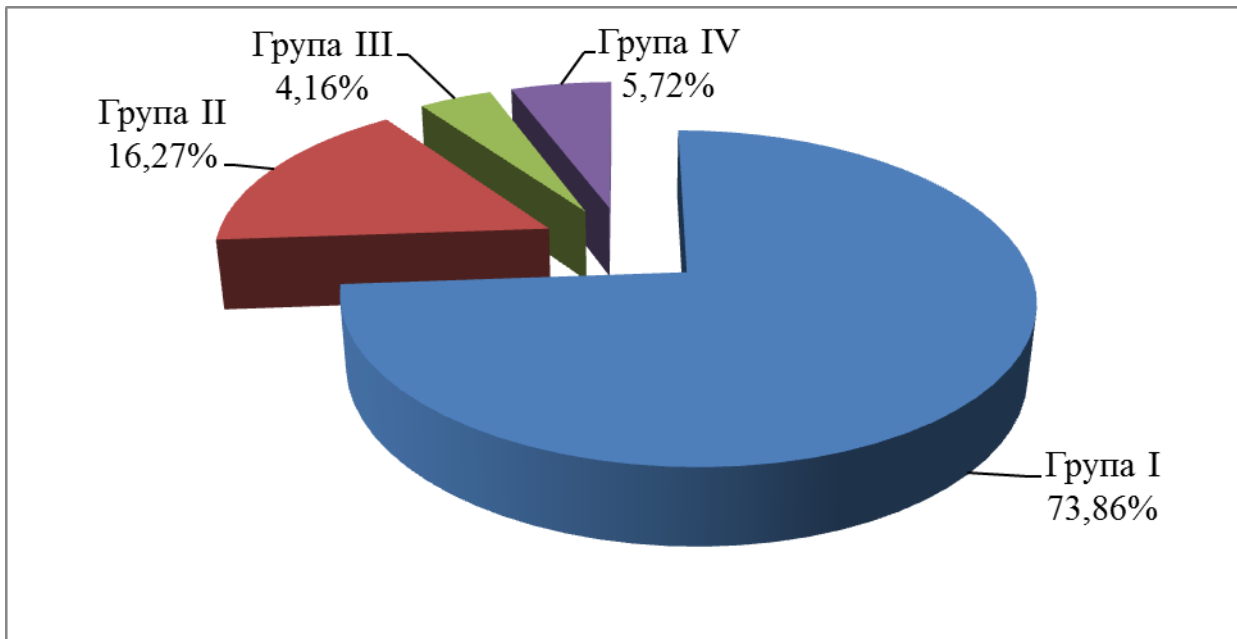

Рис. 2.11. Структура резервів за кредитами юридичних осіб за групами банків станом на 01.01.2014 р., млн грн, % (власні розрахунки)

У структурі кредитів юридичних осіб за групами банків станом на 01.01.2016 р. превалюють банки іноземних банківських груп (35,57%), а також групи I (34,11%) (рис. 2.12).

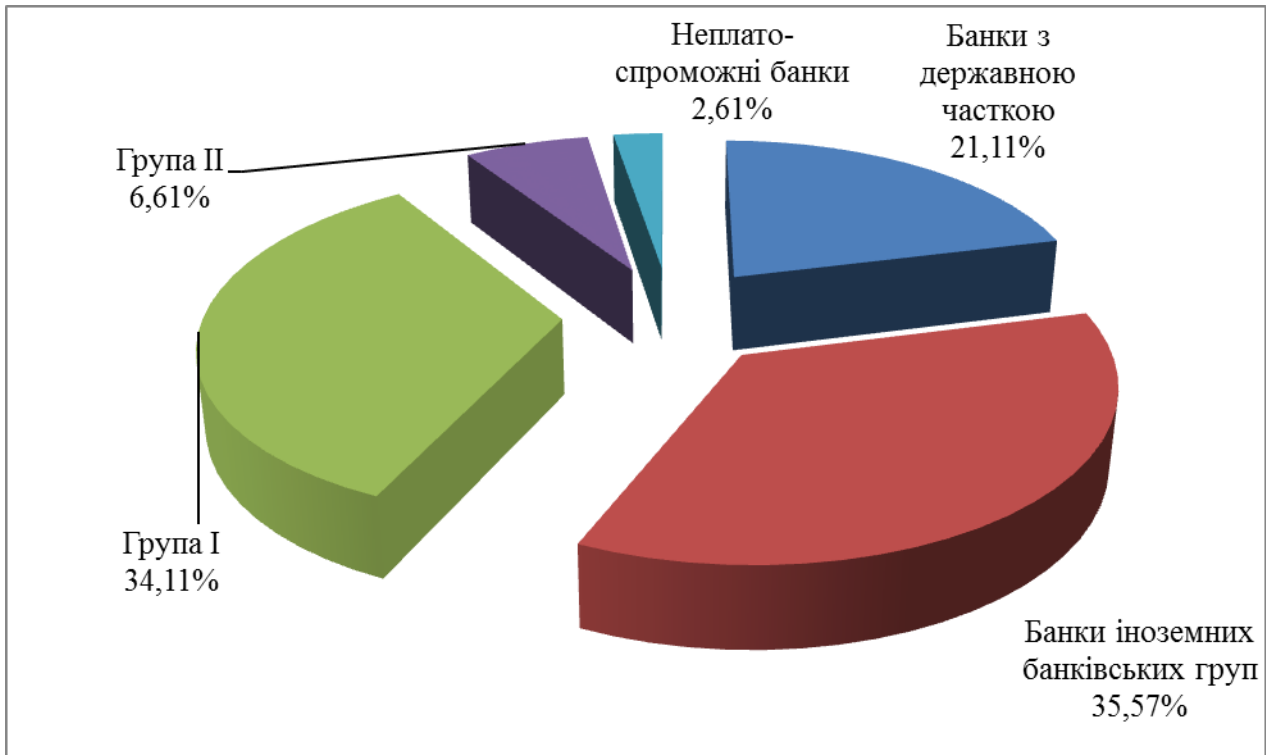

Рис. 2.12. Структура кредитів юридичних осіб за групами банків станом на 01.01.2016 р., млн грн, % (власні розрахунки)

Співвідношення резервів за кредитами суб'єктів господарювання та обсягу кредитного портфеля на початок 2016 р. становить 37,43%, значно вищий рівень мають банки з державною участю (65,04%), а також неплатоспроможні банки (65,67%).

Найбільшу питому вагу у сформованих резервах мають банки іноземних банківських груп (43,71%) (рис. 2.13), яка перевищує їх частку у структуру кредитного портфеля.

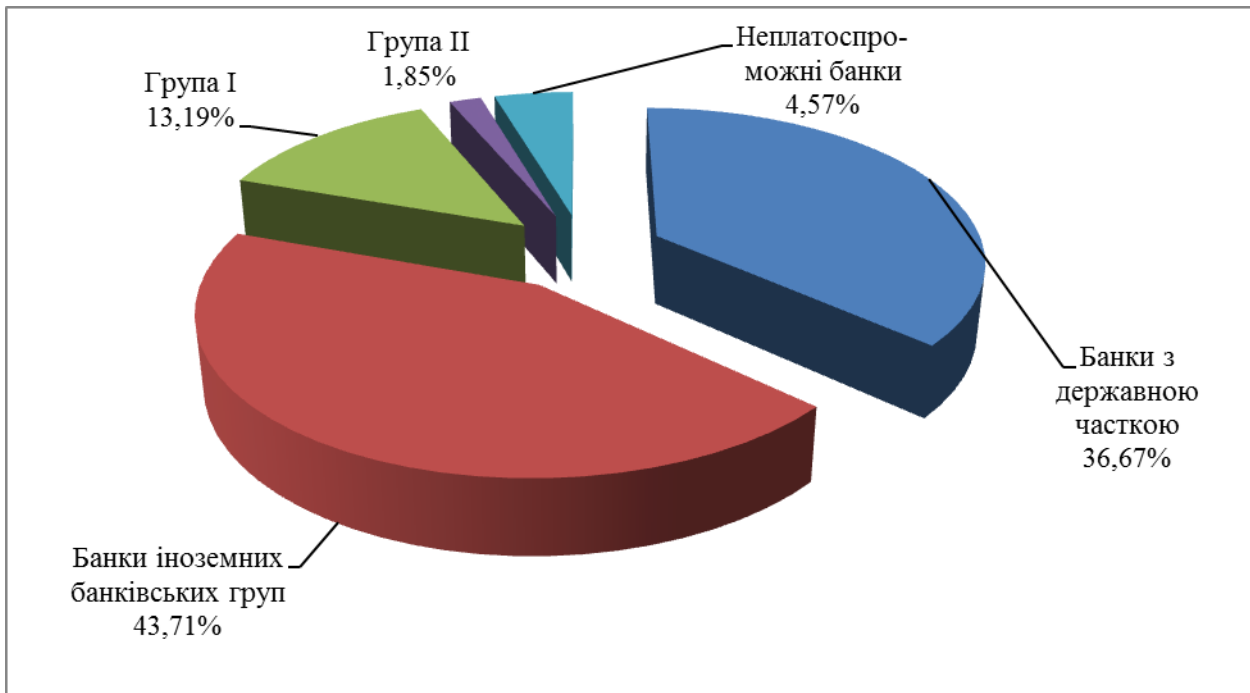

Рис. 2.13. Структура резервів за кредитами юридичних осіб за групами банків станом на 01.01.2016 р., млн грн, % (власні розрахунки)

Найменш ризикованими є кредитні портфелі банків групи I і II, про що свідчить питома вага сформованих резервів у розмірі 14,47% і 10,51%.

Система індикаторів проблемної кредитної заборгованості складається з таких показників:

частка від кредитного портфеля балансової суми простроченої заборгованості;

частка від кредитного портфеля суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування;

відношення суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою

якістю обслуговування до суми балансової простроченої заборгованості;

частка від кредитного портфеля суми пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування і кредитів, прострочених понад 30 днів;

частка від кредитного портфеля суми кредитів, прострочених понад 30 днів + пролонгованих з поганою якістю обслуговування + 0,5 від суми простроченої заборгованості до 30 днів;

частка реструктуризованих кредитів у кредитному портфелі;

частка простроченої заборгованості по реструктуризованих кредитах від їх загальної суми;

величина резервів на можливі втрати за кредитними операціями;

співвідношення величини резервів на можливі втрати за кредитними операціями і вартості кредитного портфеля.

У табл. 2.7 наведено індикатори якості кредитного портфеля за групами банків станом на 01.01.2014 р.

Таблиця 2.7

Індикатори якості кредитного портфеля станом на 01.01.2014 р.

(власні розрахунки)

Групи банків	частка від кредитного портфеля балансової суми простроченої заборгованості	частка від кредитного портфеля суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування	відношення суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування до суми балансової простроченої заборгованості	частка від кредитного портфеля суми пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування і кредитів, прострочених понад 30 днів	частка від кредитного портфеля суми кредитів, прострочених понад 30 днів + пролонгованих з поганою якістю обслуговування + 0,5 від суми простроченої заборгованості до 30 днів
I	24,21	40,08	1,66	38,99	39,54
II	8,55	28,83	3,37	28,43	28,63
III	17,74	33,13	1,87	32,68	32,90
IV	3,79	12,57	3,32	11,62	12,09

Найгіршу якість кредитного портфеля мають банки I і III груп, частка від

кредитного портфеля балансової суми простроченої заборгованості складає відповідно 24,21% і 17,74%, а частка від кредитного портфеля суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування – відповідно 40,08% і 33,13%. Найкращу якість кредитного портфеля мають банки IV і II груп – частка простроченої заборгованості в їх кредитних портфелях складає відповідно 3,79% і 8,55%. Банки цих груп мають найбільшу питому вагу пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування, про що свідчить відношення суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування до суми балансової простроченої заборгованості – відповідно 3,32 і 3,37 (у банків I і III груп воно становить 1,66 і 1,87).

Відповідно до п. 159.2.1 Податкового кодексу України банки формують резерви для відшкодування можливих втрат за всіма видами кредитних операцій (за винятком позабалансових, крім гарантій) коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках, придбаними цінними паперами (у тому числі іпотечними сертифікатами з фіксованою дохідністю), іншими активними банківськими операціями згідно із законодавством, включаючи нараховані за всіма цими операціями проценти та комісії (страховий резерв) [144]. Страховий резерв формується та списується банком самостійно в розмірі та порядку, передбаченими методикою, яка визначається для банків Національним банком України. Розмір страхового резерву, що створюється за рахунок збільшення витрат фінансової установи, не може перевищувати для банків - 20 відсотків (на період з 1 квітня 2011 року до 1 січня 2013 року - 30 відсотків) суми непогашеної основної суми боргу та нарахованих процентів і комісій, а також суми наданих гарантій на останній робочий день звітного податкового періоду.

Станом на початок 2014 р. у додатку Б (рис. Б.1) наведено співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб на основі вихідних даних додатків В. У найбільшій кількості банків (87, або 45,14%) співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб не перевищує 5%, у 35 банків (20%) – знаходиться в інтервалі 5-10%. Ренкінги банків за відносною і абсолютною

величиною страхових резервів наведено у додатку В. Найбільшу відносну величину страхових резервів мають такі банки: РОДОВІД БАНК - 1311,29%, «КИЇВ» - 114,34%, ФІНАНС БАНК - 48,69%, УКРГАЗБАНК - 47,21%, БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ - 44,82%, ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК - 44,72%. Найбільшу абсолютну величину страхових резервів мають такі банки: ПРИВАТБАНК -16404,7 млн грн, УКРЕКСІМБАНК – 9707,3 млн грн, ОЩАДБАНК – 9080,0 млн грн, ПРОМІНВЕСТБАНК – 4830,3 млн грн, УКРГАЗБАНК -3200,9 млн грн. У переважної кількості банків (158, або 89,77% їх загальної кількості) величина страхових резервів не перевищує 1 млрд. грн. (рис. Б.2).

У переважної кількості банків на початок 2016 р. (за даними додатку Д) розмір резерву знаходиться в інтервалі [10%; 20%] – 52, або 48,14% їх загальної кількості (рис. Б.3), а також в розмірах [20%; 30%] – 19 банківських установ (17,6% їх кількості). Щодо розміру резервів, то у 95 банків, або 88% їх кількості, він не перевищує 5 млрд. грн. (рис. А.4). Серед діючих банків найвищий рівень резервів мають такі банки: ПАТ «ПЕРЕХІДНИЙ БАНК» РВС БАНК» (9900,01%), ПАТ «ВТБ БАНК» (120,55%), АТ «ОТП БАНК» (119,20%), АТ «ПРЕУС БАНК МКБ» (109,46%), ПАТ «БАНК АВАНГАРД» (100,00%).

Серед неплатоспроможних Найвищий відносний рівень резервів під знецінення кредитів має ПАТ «РОДОВІД БАНК» (6666,99 %). Рівень безнадійних кредитів станом на 01.01.2016 р. перевищує 95 %, якість кредитного портфеля низька. Резерви за кредитними операціями створені в необхідних розмірах та у відповідності до нормативних вимог Національного банку України щодо формування резервів [146], у табл. 2.8 наведено їх динаміку. Протягом 2010-2015 рр. сума резерву під знецінення кредитів зростає із 3038,7 млн грн до 6677,1 млн грн, а їх рівень – із 230,5% до 10107,9%.

Рішенням Комісії Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.2011 р. № 126 затверджено Програму фінансового оздоровлення Публічного акціонерного товариства «РОДОВІД БАНК» на 2011 – 2016 рр. Але її реалізація виявилася невдалою.

Динаміка резервів під знецінення кредитів ПАТ «РОДОВІД БАНК» та їх рівня (побудовано за даними [146])

Ря- док	Найменування статті	Од. ви- міру	Роки					
			2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Кредити, що надані юридичним особам	тис. грн.	2630327	2666355	2684935	2650870	2948205	3371901
2	Кредити, що надані фізичним особам-підприємцям	тис. грн.	9555	7653	7602	11128	12836	13820
3	Іпотечні кредити фізичних осіб	тис. грн.	241664	245564	249819	257031	502909	780715
4	Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	тис. грн.	1475704	1368040	1263749	1216774	1 892 551	2 576 721
5	Резерв під знецінення кредитів	тис. грн.	(3038735)	(4001742)	(3917089)	(3898125)	(5315616)	(6677099)
6	Усього кредитів за мінусом резервів	тис. грн.	1318515	285870	289016	237678	40885	66058
	Співвідношення резервів під знецінення кредитів та чистої вартості кредитів	%	-230,5	-1399,8	-1355,3	-1640,1	-13001,4	-10107,9

На підставі постанови Правління Національного банку України від 25 лютого 2016 р. № 107 «Про віднесення Публічного акціонерного товариства «РОДОВІД БАНК» до категорії неплатоспроможних» виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб прийнято рішення від 25 лютого 2016 р. № 261 «Про запровадження тимчасової адміністрації в АТ «РОДОВІД БАНК» та делегування повноважень тимчасового адміністратора банку». Згідно з даним рішенням розпочато процедуру виведення Публічного акціонерного товариства «РОДОВІД БАНК» (далі - АТ «РОДОВІД БАНК») з ринку шляхом запровадження в ньому тимчасової адміністрації на один місяць з 26 лютого 2016 р. до 25 березня 2016 р. включно.

Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [147] передбачено процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку. Перехідний банк – це банк, який створено у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку, єдиним акціонером якого є Фонд до дня продажу цього банку інвестору (об'єднанню інвесторів). Перехідний банк на етапі установи звільняється від сплати податків, зборів, держмита. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) заснував перехідний банк “РВС Банк” (Київ) для передачі йому частини активів і пасивів Омега Банку (Київ). Про це свідчать дані з єдиного реєстру фізичних і юридичних осіб. Інформація про даному банку внесена до реєстру юридичних осіб 22.06.2015 р. - код за ЄДРПОУ 39849797.

В українських реаліях складати рейтинги банків з найбільшими проблемними кредитами на основі якогось одного показника не зовсім коректно, зважаючи на експоненціальний характер розподілення банків за розміром активів. Для визначення рейтингів проблемності банку пропонується використовувати такі показники: обсяг безнадійних кредитів, недіючі кредити, їх питома вага у загальному кредитному портфелі, G-індикатор приросту

безнадійних кредитів, відносний приріст недіючих кредитів, коефіцієнт покриття безнадійних позик сукупними резервами під кредитні ризики (додаток Ж). Для визначення рейтингу використовується сума місць, причому найгіршому показнику привласнюється перше місце. Методичний підхід до визначення рейтингу апробовано на даних 33 найбільших банки з першої та другої групи за класифікацією НБУ. Загальний обсяг позик, наданих цими фінансовими установами складає 4/5 усіх банківських кредитів в Україні. Вихідні дані до розрахунку наведено у додатку, результати розрахунку наведено у табл. 2.9, рейтинги - на рис. 2.14.

Оскільки досліджувані банки мають різні обсяги діяльності та на результати розрахунків багатьох відносних показників впливає так званий ефект «G-гіперболізму» [148], динаміку безнадійних кредитів проаналізовано за допомогою як індексів росту, так і застосуванням «G-індикатору». Сутність процедури «G-нормалізації» полягає в приведенні значення величини знаменника до одиниці за допомогою «способу паралельного перенесення», який передбачає віднімання із знаменника та чисельника значення величини знаменника та наступний додаток до знаменника та чисельника одиниці. «G-індекс» розраховується за формулою:

$$I_G = \frac{X_I - X_{I-1} + 1}{X_{I-1} - X_{I-1} + 1} = X_I - X_{I-1} + 1 \quad (2.6)$$

Виявлено, що найбільш проблемними є Промінвестбанк, Укрексімбанк, Приватбанк, ОТП банк, Правекс банк.

Для удосконалення інформаційної основи аналізу проблемних кредитів необхідно: розкривати звітність по банківській системі з розбиттям по термінах існування простроченої заборгованості; відносити усю суму кредиту, по якому існує прострочена заборгованість, до непрацюючих активів; включати реструктуризовану заборгованість з поганою якістю обслуговування в суму непрацюючих активів; використовувати окремі рахунки для обліку реструктуризованої заборгованості.

Часткові і загальний рейтинг проблемності банків України I і II груп (власні розрахунки)

Назва банку	Обсяг безнадійних кредитів (V категорія)	Відношення безнадійних кредитів до кредитного портфелю	Обсяг недіючих кредитів (IV+V категорія)	Відношення недіючих кредитів до кредитного портфелю	G – індекс зростання обсягу безнадійних кредитів за півріччя	Відносний приріст недіючих кредитів за півріччя	Відношення резервів під кредитні ризики до безнадійних кредитів	Сума місць	Рейтинг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ІНГ БАНК УКРАЇНА	27	28	26	27	8	1	13	130	19
ІМЕКСБАНК	22	20	23	25	10	14	8	122	17
UniCredit Bank	1	2	2	2	28	16	28	79	6
АЛЬФА-БАНК	9	12	7	9	2	26	26	91	9
БАНК 3/4	33	31	33	32	16	12	2	159	28
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	24	16	24	20	19	13	25	141	24
БАНК ФОРУМ	15	6	14	6	22	20	12	95	12
БРОКБІЗНЕСБАНК	21	25	22	28	12	9	32	149	26
БТА БАНК	28	8	25	3	6	4	19	93	11
ВІЕЙБІ БАНК	18	15	20	17	30	30	33	163	29
ВТБ БАНК	6	10	8	14	31	21	21	111	15

Закінчення табл. 2.9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ДЕЛЬТА БАНК	11	19	13	21	25	22	24	135	21
КИЇВСЬКА РУСЬ	30	27	30	29	15	28	27	186	33
КРЕДИТПРОМБАНК	14	4	15	4	33	31	31	132	20
КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	31	32	31	31	21	29	4	179	31
НАДРА	12	18	9	16	7	19	10	91	10
ОТП БАНК	13	13	12	13	4	7	11	73	4
ОЩАДБАНК	8	24	6	22	20	5	3	88	8
ПІВДЕННИЙ	29	29	28	30	13	6	5	140	23
ПРАВЕКС-БАНК	16	1	18	1	9	10	23	78	5
ПРИВАТБАНК	2	23	1	15	5	8	7	61	3
ПРОМІНВЕСТБАНК	5	14	5	10	1	3	17	55	1
ПУМБ	10	11	10	11	26	18	15	101	14
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	3	5	4	7	27	17	18	81	7
СБЕРБАНК РОСІЇ	23	30	19	26	23	2	6	129	18
УКРГАЗБАНК	7	3	11	5	32	24	16	98	13
УКРЕКСІМБАНК	4	9	3	12	3	15	14	60	2
УКРСИББАНК	17	17	16	18	29	25	29	151	27
УНІВЕРСАЛ БАНК	26	22	27	19	24	27	30	175	30
ФІДОКОМБАНК	20	7	21	8	11	32	22	121	16
ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	19	26	17	23	18	23	9	135	22
ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	32	33	32	33	17	33	1	181	32
ХРЕЩАТИК	25	21	29	24	14	11	20	144	25

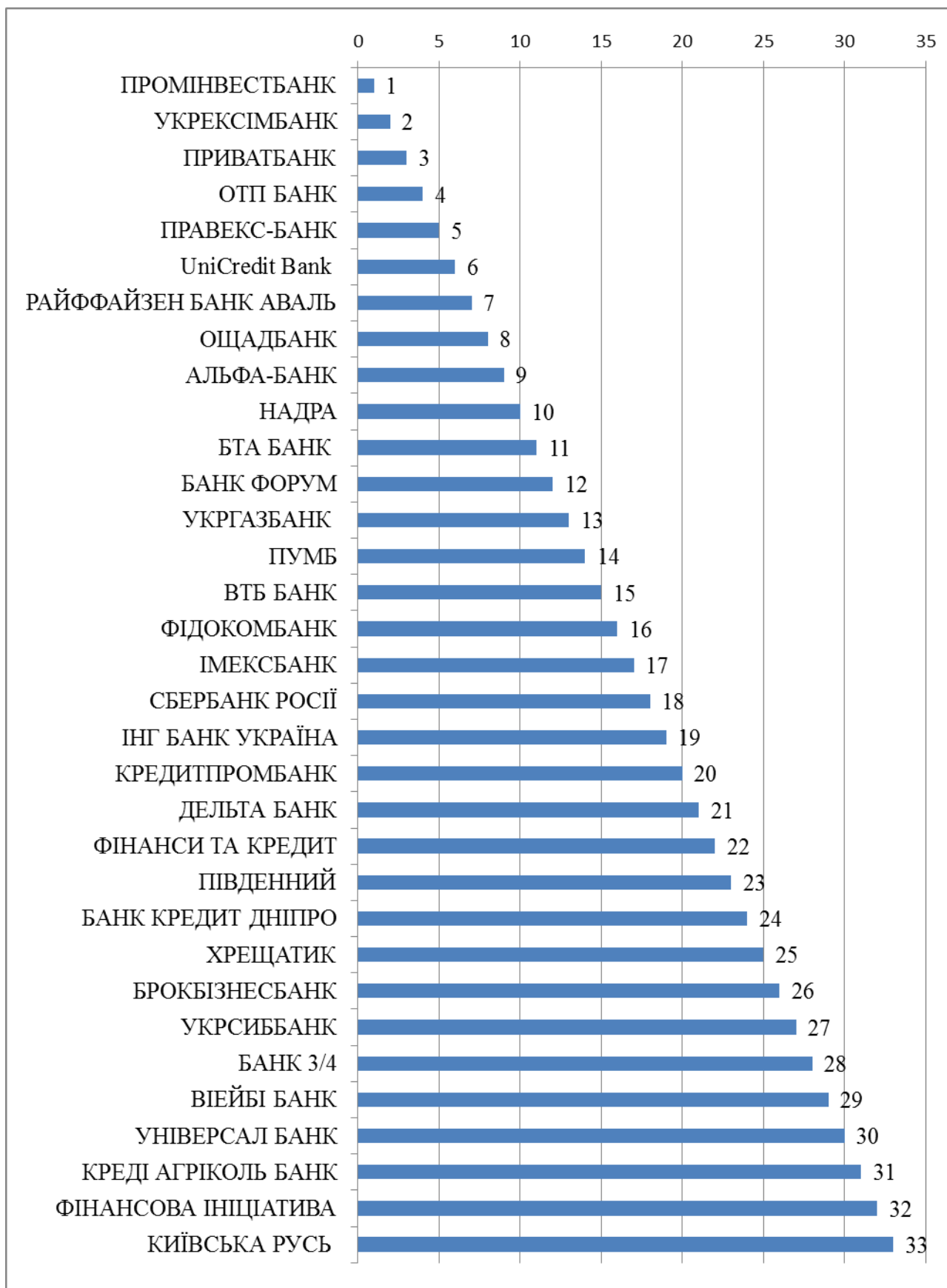

Рис. 2.14. Рейтинги проблемності банків України станом на 01.01.2014 р.
(власні розрахунки)

Запропонований методологічний підхід є доволі обґрунтованим, оскільки його аргументами є перелік банків, у яких було введено тимчасову адміністрацію протягом 2014-2015 рр. (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Банківські установи-учасники рейтингу проблемності банків України станом на 01.01.2014 р., щодо яких прийнято рішення про ліквідацію протягом 2014-2015 рр. (побудовано за даними [149])

№ з/п	Назва банку	Дата прийняття рішення НБУ про визнання банку неплатоспроможним	Дата рішення виконавчої дирекції ФГВФО про запровадження тимчасової адміністрації	Дата рішення НБУ про ліквідацію
1	ПАТ «Брокбізнесбанк»	28.02.2014	28.02.2014	10.06.2014
2	ПАТ «Банк Форум»	13.03.2014	14.03.2014	13.06.2014
3	ПАТ «КБ «Надра»	05.02.2015	05.02.2015	04.06.2015
4	ПАТ «Фідобанк»	20.05.2016	20.05.2016	18.07.2016
5	ПАТ «Імексбанк»	26.01.2015	26.01.2015	21.05.2015
6	ПАТ «Кредитпромбанк»	02.03.2015	02.03.2015	02.06.2015
7	ПАТ «Дельта Банк»	02.03.2015	02.03.2015	02.10.2015
8	АТ «БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ»	17.09.2015	17.09.2015	17.12.2015
9	ПАТ КБ «Хрещатик»	05.04.2016	05.04.2016	02.06.2016
10	ПАТ «Брокбізнесбанк»	28.02.2014	28.02.2014	10.06.2014
11	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	20.11.2014	20.11.2014	19.03.2015
12	ПАТ КБ «Фінансова ініціатива»	23.06.2015	23.06.2015	
13	ПАТ «Банк «Київська Русь»	19.03.2015	19.03.2015	16.07.2015

У 13 банків, що увійшли у рейтинг проблемності (39,4% їх загальної кількості) було введено тимчасову адміністрацію, за результатами діяльності

якої прийнято рішення про ліквідацію. Існує одне виключення - ухвалою Господарського суду міста Києва від 15.10.2015 у справі №910/26664/15 (Суддя Головатюк Л. Д.) за позовом Perusta Constructions LTD (Перуста Констракшонс ЛТД) членам виконавчої дирекції Фонду заборонено вносити пропозицію до НБУ та приймати рішення про ліквідацію ПАТ «КБ «Фінансова ініціатива».

На рис. 2.15 наведено рейтинги проблемності банків України станом на 01.01.2016 р.

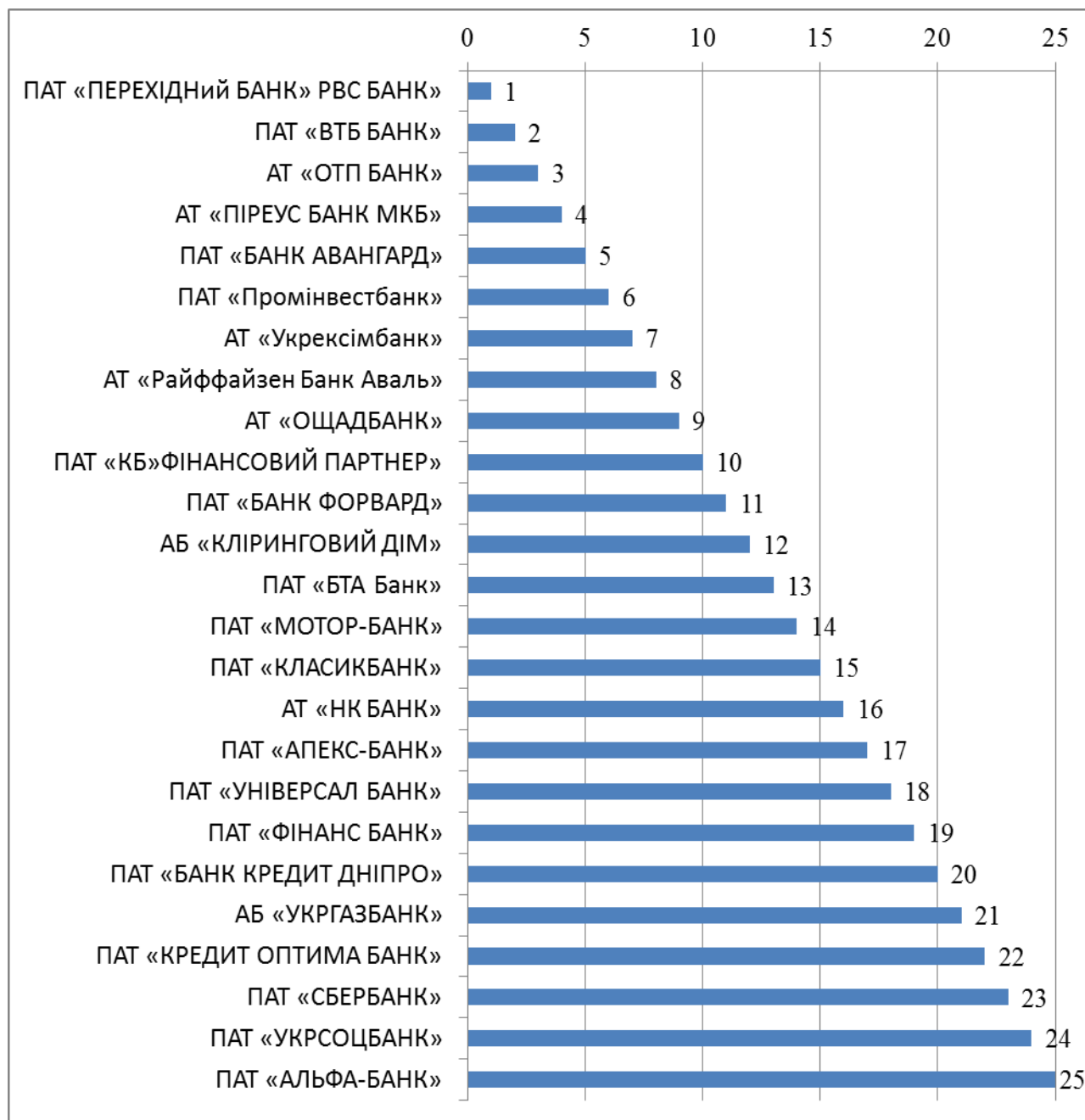

Рис. 2.15. Рейтинги проблемності банків України станом на 01.01.2016 р.
(власні розрахунки)

Спільними учасниками рейтингу початку 2014 р. – початку 2016 р. є такі банківські установи: ПАТ «ВТБ БАНК», ОТП БАНК, Промінвестбанк, Укрексімбанк, Райффайзен банк Аваль, Ощадбанк, Альфа банк, Ощадбанк, Укрсоцбанк, Укргазбанк.

У табл. 2.11 наведено оцінку якості кредитного портфеля банків України станом на 01.01.2016 р. (I категорія – найкраща, V – найгірша).

Таблиця 2.11

Оцінка якості кредитного портфеля банків України станом на 01.01.2016 р. (власні розрахунки)

Банк	Сума кредитів за класами якості кредитної операції					Всього кредитів
	I	II	III	IV	V	
1	2	3	4	5	6	7
	млн. грн.					
Банки з державною часткою	47580,3	90801,5	30175,0	32594,0	75819,6	276970,4
Банки іноземних банківських груп	192014,6	135248,9	51681,3	23566,0	166976,7	569487,5
Банки групи I	137191,0	71319,7	140178,6	10161,5	41590,3	400441,1
Банки групи II	21341,0	27532,1	9981,5	1413,3	4134,0	64401,9
Платоспроможні банки	398126,9	324902,3	232016,3	67734,9	288520,7	1311301
Неплатоспроможні банки	1313,7	10427,8	9635,5	1940,9	8247,1	31565
Усього	399440,7	335330,0	241651,9	69675,7	296767,8	1342866
	Горизонтальна структура, %					
Банки з державною часткою	17,18	32,78	10,89	11,77	27,37	100,00
Банки іноземних банківських груп	33,72	23,75	9,08	4,14	29,32	100,00
Банки групи I	34,26	17,81	35,01	2,54	10,39	100,00
Банки групи II	33,14	42,75	15,50	2,19	6,42	100,00

Закінчення табл. 2.11

1	2	3	4	5	6	7
Платоспроможні банки	30,36	24,78	17,69	5,17	22,00	100,00
Неплатоспроможні банки	4,16	33,04	30,53	6,15	26,13	100,00
Усього	29,75	24,97	18,00	5,19	22,10	100,00
	Вертикальна структура, %					
Банки з державною часткою	11,91	27,08	12,49	46,78	25,55	20,63
Банки іноземних банківських груп	48,07	40,33	21,39	33,82	56,27	42,41
Банки групи I	34,35	21,27	58,01	14,58	14,01	29,82
Банки групи II	5,34	8,21	4,13	2,03	1,39	4,80
Платоспроможні банки	99,67	96,89	96,01	97,21	97,22	97,65
Неплатоспроможні банки	0,33	3,11	3,99	2,79	2,78	2,35
Усього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

У структурі кредитного портфеля банків із державною часткою превалюють категорії II (32,78%) та V (27,37%). У банків іноземних банківських груп найбільша частка портфеля приходить на такі категорії якості: I (33,72%) і V (29,32%). У банків I групи основну питому вагу мають кредити I (34,26%) і III (35,01%) категорій, у банків II групи: кредити I категорії (33,14%) та II категорії (42,75%). Переважна частина кредитів неплатоспроможних банків (90%) майже пропорційно розподілена між II, III, V категоріями. За результатами вертикального аналізу зроблено висновок, що найбільша частка кредитного портфеля I, II, V категорії якості приходить на банки іноземних банківських груп – відповідно 48,07%, 40,33%, 56,27%. Основна частина кредитів III категорії якості розміщена в кредитному портфелі банків групи I (58,01), а IV категорії – банків із державною часткою (46,78%).

Середній ризик кредитного портфелю становить 22,74% (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Оцінка величина кредитного ризику банків України станом на 01.01.2016 р. (власні розрахунки)

Банк	Кредитний ризик за класами якості кредитної операції					Всього кредитів
	I	II	III	IV	V	
	абсолютний, млн. грн.					
Банки з державною часткою	402,9	5658,9	5255,9	7344,8	69067,8	87730,3
Банки іноземних банківських груп	990,7	4086,2	7218,7	7549,9	137870,3	157715,8
Банки групи I	983,7	2692,6	13187,1	2405,0	21152,5	40420,9
Банки групи II	139,9	758,3	1039,3	541,8	2960,6	5439,9
Платоспроможні банки	2517,2	13195,9	26701,0	17841,5	231051,2	291306,8
Неплатоспроможні банки	4,2	1249,2	4080,8	1292,9	7380,1	14007,2
Усього	2521,3	14445,1	30781,9	19134,4	238431,3	305314
	відносний, %					
Банки з державною часткою	0,85	6,23	17,42	22,53	91,09	31,67
Банки іноземних банківських груп	0,52	3,02	13,97	32,04	82,57	27,69
Банки групи I	0,72	3,78	9,41	23,67	50,86	10,09
Банки групи II	0,66	2,75	10,41	38,34	71,62	8,45
Платоспроможні банки	0,63	4,06	11,51	26,34	80,08	22,22
Неплатоспроможні банки	0,32	11,98	42,35	66,61	89,49	44,38
Усього	0,63	4,31	12,74	27,46	80,34	22,74

Найменший ризик мають кредити I категорії і II категорії якості – відповідно 0,63% і 4,31%. Середній ризик притаманний кредитам III і IV категорій – відповідно 12,74% і 27,46%. Найгіршу якість мають кредити V категорії, ризик по якій становить 80,34%.

2.3. Досвід реструктуризації проблемних кредитів в умовах фінансової кризи

У результаті перевірок НБУ банківських установ щодо проблеми неповернення кредитів було виявлено як недоліки у роботі банків, так і неправомірні дії позичальників [150]. В умовах фінансової кризи 2008-2009 рр. Національний банк України на основі звернень банків, Асоціації українських банків, Асоціації «Український Кредитно-банківський Союз» опрацював питання щодо можливих шляхів врегулювання проблемних питань забезпечення захисту прав кредиторів [151].

У 2014 р. рівень реструктуризованої заборгованості юридичних осіб по окремих банках значно варіюється. Середня доля реструктуризованої заборгованості складає 34,77 % від кредитного портфеля. Максимальний рівень притаманний банкам I групи (62,86%), мінімальний рівень – банкам IV групи (17,57%). Частка простроченої заборгованості по реструктуризованих кредитах у середньому складає 6,53% і коливається від 4,08% у банків IV групи до 9,65% у банків III групи.

Незважаючи на різноманіття існуючих методів звернення стягнення, усі вони вимагають певних фінансових і часових витрат. Крім того, внаслідок недосконалості діючого законодавства і судової системи, в процесі звернення стягнення можливе виникнення різних ускладнень. Саме тому в період кризи багато банків не поспішали розпочинати судові процедури, а намагалися реструктуризувати заборгованість: пропонували позичальникам пролонгацію

договорів, зміну графіків платежів, відстрочення по погашенню основної суми боргу (кредитні канікули) тощо. Застосування реструктуризації, умови якої були розроблені на основі об'єктивного аналізу перспектив відновлення платоспроможності клієнтів, у багатьох випадках сприяло відновленню платіжної дисципліни. Іноді, заради відновлення платоспроможності підприємств-позичальників, співробітники банків самі виступали в ролі кризисних менеджерів, рекомендуючи позичальникові ті або інші заходи по виходу з кризи. Деякі банки з цією метою готові навіть входити в бізнес неплатоспроможних позичальників як власники. Якщо реструктуризація не враховує фінансових можливостей клієнтів по дотриманню нових умов погашення кредитів, то це дозволяє лише відстрочити відображення простроченої заборгованості на балансі, про що свідчить існування значної долі реструктуризованої заборгованості, по якій повторно виникло порушення графіку платежів.

По юридичних особах субстандартні, сумнівні і безнадійні кредити не тотожні непрацюючим. Це пов'язано з тим, що частково в категорію «субстандартні» потрапляють кредити з хорошим обслуговуванням боргу, але нестійким фінансовим станом позичальника, а також підприємства, які своєчасно обслуговують борг, але завчасно не надали фінансової звітності. У табл. 2.8 наведено порівняння «субстандартних», «сумнівних» і «безнадійних» кредитів із непрацюючими кредитами. Найбільше відношення субстандартних, сумнівних і безнадійних до непрацюючих має місце по банкам IV групи (3,75), найменше – по банкам I групи (1,1).

Особливістю структури портфеля непрацюючих кредитів юридичних осіб є значна доля кредитів з терміном прострочення більше 180 днів, а також реструктуризованих кредитів з порушеннями графіку платежів (рис. 2.16).

Основна частина кредитів юридичних осіб видана під змішане забезпечення, що включає нерухоме і рухоме майно, а також цілісні майнові комплекси (табл. 2.13).

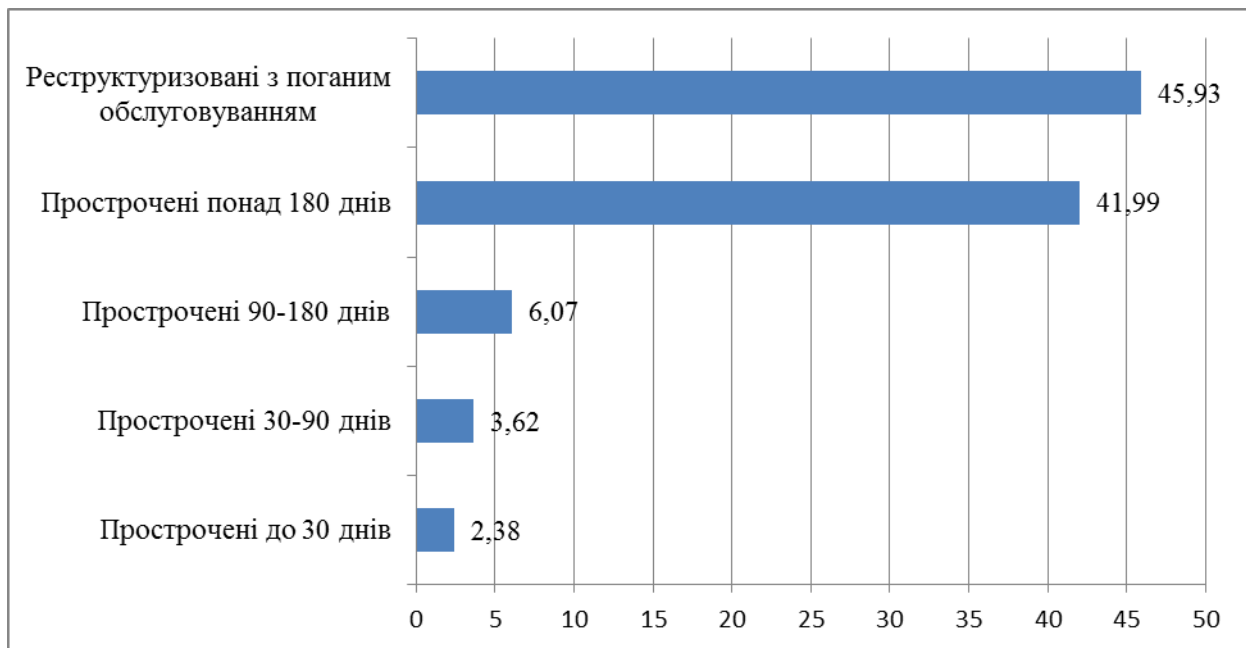

Рис. 2.16. Терміни прострочки кредитів юридичних осіб станом на 01.01.2016 р. (власні розрахунки)

Таблиця 2.13

Структура портфеля непрацюючих кредитів юридичних осіб в розрізі видів застави станом на 01.01.2014 р., % (власні розрахунки)

Терміни простроченої заборгованості	КРЕДИТ					
	під заставу нерухомості	під змішане забезпечення	під забезпечення депозитів	під заставу транспортних засобів	під інше забезпечення	без забезпечення
Прострочені до 30 днів	49,72	35,39	6,82	5,64	2,1	0,33
Прострочені 30-90 днів	51,52	37,77	0	4,08	5,87	0,76
Прострочені 90-180 днів	27,79	38,14	0,13	0,46	5,33	28,15
Прострочені понад 180 днів	20,69	50,5	0	2,2	18,74	7,87
Реструктуризовані з поганим обслуговуванням	13,16	71,1	2,45	0,18	7,61	5,5
% різних видів застави від загальної суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганим обслуговуванням боргу	19,47	58,39	1,3	1,31	11,95	7,58

Значна частка прострочених кредитів на 90-180 днів видана без забезпечення (28,15%), прострочених до 30 днів, від 30 до 90 днів – під заставу нерухомості – відповідно 49,72% і 51,52%.

Залежно від термінів простроченої заборгованості і якості заставного забезпечення можна виділити декілька пулів кредитних портфелів, які потенційно можуть бути виставлені на продаж. Першу чергу складають кредитні портфелі з тривалим терміном існування простроченої заборгованості і недостатньо ліквідним забезпеченням або без забезпечення. Друга черга - кредити з тривалим терміном простроченої заборгованості, але якісним забезпеченням (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Сегментація непрацюючих портфелів по вірогідності продаж (власні розрахунки)

Сегментація портфелів	Непрацюючі кредити юридичних осіб		Опис кредитів
	млн грн	%	
1-а черга	25461	13,52	Кредити з терміном прострочення понад 90 днів і з недостатньо ліквідним забезпеченням, а також незабезпечені кредити
2-а черга	72042	38,25	Прострочення понад 90 днів з якісним забезпеченням
3-а черга	14947	7,94	Прострочення понад 30 днів з недостатньо ліквідним забезпеченням і пролонгацію з поганим обслуговуванням і недостатньо ліквідним забезпеченням
4-а черга	71001	37,70	Кредити, прострочені понад 30 днів, але з якісним забезпеченням і пролонгація з поганим обслуговуванням, але якісним забезпеченням
5-а черга	139,5	0,07	Кредити, прострочені до 30 днів, з недостатньо ліквідним забезпеченням або бланкові
6-а черга	4763,4	2,53	Кредити, прострочені до 30 днів, з якісним забезпеченням
Всього	188354,5	100,00	

Враховуючи те, що за статистикою близько 50 % кредитів з терміном прострочення до 30 днів повертається до нормального графіку погашення платежів, для оптимістичного прогнозу можна використовувати 50 % від суми кредитів 5-ої і 6-ої черги.

Найбільш характерними порушеннями вимог чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України, що призвели до невиконання позичальниками зобов'язань за кредитними операціями та у кінцевому випадку списання кредитної заборгованості за рахунок сформованих банками резервів, є: не проведення банками повноцінного аналізу фінансової діяльності та кредитоспроможності позичальників перед видачею кредитів; видача кредитів без економічного підґрунтя або під проведення позичальником операцій, які не відповідали його реальній економічній діяльності; відсутність колегіального прийняття рішення про видачу кредиту; відсутність перевірки цільового використання кредитних коштів та стану збереження заставленого майна; не прийняття належних заходів реагування у разі виявлення фактів відсутності заставленого майна.

Необачна політика банків щодо забезпечення повернення кредитів та відсотків за користування ними шляхом реалізації заставленого майна призводила до неможливості проведення повноцінної роботи щодо звернення стягнення на заставлене майно та подальшої реалізації цього майна. У багатьох випадках банки не проводили роботу щодо реальної (ринкової) оцінки застави, що у свою чергу позбавляло можливості повернути безнадійну кредитну заборгованість за рахунок реалізації заставленого майна.

Відсутність дієвого контролю з боку банків при наданні та супроводженні кредитів надавало можливість позичальникам доводити підприємства до штучного (фіктивного) банкрутства і, як наслідок, не повертати отриманий кредит. В окремих випадках такі дії позичальників можуть розцінюватись правоохоронними органами як вчинення злочину службовими особами цих підприємств, які з самого початку отримання кредиту планували його неповернення. Порушення нормативно-правових актів Національного банку

України з питань кредитування передбачає застосування заходів впливу відповідно до статті 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Зловживання посадовими особами банків своїм службовим становищем, службова недбалість є кримінальним злочином, за вчинення якого передбачена відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України.

Організація роботи з проблемною заборгованістю зводиться до таких варіантів: самостійна робота банку по поверненню проблемної заборгованості, робота з колекторними агентствами на умовах «агентської угоди», продаж портфеля проблемної заборгованості третім особам, списання безнадійних кредитів за рахунок резервів. Переваги і недоліки існуючих методів роботи з проблемною заборгованістю наведено у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Варіанти організації роботи з проблемною заборгованістю, їх переваги і недоліки (власна розробка)

Варіанти організації роботи з проблемною заборгованістю	Переваги	Недоліки
1	2	3
Самостійна робота банку по поверненню проблемної заборгованості	- відсутність витрат на оплату робіт колекторних компаній і дисконту при продажі	- витрати коштів банку і робочого часу штатних працівників; - необхідність формування 100 % резерву; - негативний вплив проблемної заборгованості на якість кредитного портфеля
Робота з колекторними агентствами на умовах «агентської угоди»	- відсутність витрат часу на роботу з проблемною заборгованістю надає банку можливість;	- витрати на сплату комісії колекторному агентству

Закінчення табл. 2.15

1	2	3
Продаж портфеля проблемної заборгованості третім особам	- можливість зосередитися на прибуткових операціях; - поліпшення якості портфеля за рахунок списання проблемної заборгованості	Втрата частини портфеля за рахунок продажу з дисконтом
Списання безнадійних кредитів за рахунок резервів	- поліпшення якості портфеля за рахунок списання проблемної заборгованості; - виконання вимог НБУ	- наявність непокритих збитків; - витрати на податки.

На ранніх стадіях банки самостійно працюють з проблемною заборгованістю, а на пізніших - передають її на аутсорсинг колекторним компаніям або продають, а дрібні суми іноді списують за рахунок резервів.

Самостійна робота по поверненню проблемної заборгованості складається з трьох етапів: м'яке, тверде повернення, повернення кредиту в судовому порядку (табл. 2.16). Вона потребує наявності кваліфікованих співробітників, спеціальних підрозділів, необхідність судових і інших витрат по стягненню і реалізації майна. Вона залишається для вітчизняних банків найпоширенішим методом управління проблемною заборгованістю і містить етапи, наведені у табл. Виходячи з практики, на першому етапі вдається повернути до 60 прострочених кредитів.

Відокремлення повноважень та відповідальності по роботі з проблемними кредитами від функції кредитування допомагає уникнути можливих зіткнень інтересів у конкретного кредитного працівника. Робота з проблемними кредитами потребує високої кваліфікації та спеціальної підготовки працівників банку, наприклад, володіння психологічними прийомами, практичного досвіду роботи в екстремальних умовах.

Стандартна процедура повернення банківського кредиту (власна розробка)

Етап	Термін прострочки	Форми роботи із клієнтами банку	Підрозділи банку, відповідальні за процедури
1 - soft collection (м'яке повернення)	до 90 днів	телефонні дзвінки, Смс – повідомлення, листи з повідомленням про порушення умов кредитного договору і попередженням про право банку вимагати повернення повної суми заборгованості (навіть якщо термін повного погашення кредиту ще не наступив)	кредитний підрозділ або call - центр банку
2 - hard collection (тверде повернення)	після 90 до 180 днів	візити позичальникам, поручителям, мета яких - переконати боржників добровільно погасити кредит	спеціальні підрозділи банку по роботі з проблемною заборгованістю, відділи з реалізації заставного майна, служба безпеки
3 - legal collection (повернення кредиту в судовому порядку)	після 180 днів	позов до суду на позичальника з вимогою повного погашення кредиту; позасудове звернення стягнення на заставне майно; списання дрібних сум по незабезпечених кредитах на збитки.	юридичні підрозділи банку

При визнанні кредиту проблемним або безнадійним кредитна справа боржника передається до підрозділу по роботі з проблемними активами. Співробітник підрозділу приймає кредитну справу, на підставі якої відкривається спостережна справа.

Відповідальність за управління проблемними кредитами і робота з повернення заборгованості здійснюється підрозділом по роботі з проблемними активами за підтримки юридичного відділу. Діяльність підрозділу по роботі з проблемними активами доцільно розділити на два напрямки:

- підрозділ інтенсивного піклування здійснює повний моніторинг проблемних кредитів, а також розробляє і здійснює програми погашення кредитів;

- підрозділ реалізації боргових зобов'язань здійснює заходи, пов'язані з реалізацією застави й/чи інших активів позичальника.

Банки створюють відділи з реалізації заставного майна, здійснюючи співробітництво з контрагентами: агентствами нерухомості зокрема. Банк та агентства нерухомості стають партнерами, де кожен отримує свою перевагу: банк – повертає проблемну заборгованість, агентства нерухомості – отримують прибуток.

Критичними методами повернення проблемної заборгованості є судові і позасудові процедури. Повернення боргів через суд - процедура досить тривала і витратна, до якої прибігають тільки за наявності упевненості в тому, що клієнт володіє засобами або майном (у тому числі і не оформленим як забезпечення), достатнім для погашення заборгованості по кредиту. . Якщо суд виніс ухвалу на користь банку, справа передається у виконавчу службу, завдання якої - вилучити майно і реалізувати його на публічних торгах. З суми, отриманої від реалізації майна, банк оплачує послуги виконавчої служби і організатора торгів. Позасудове звернення стягнення на заставне майно регламентується ст. 29, 30 Закону «Про забезпечення вимог кредиторів і реєстрації обтяжень» [152] і ст. 36-38 Закону «Про іпотеку» [153]. Способами позасудового вилучення застави є: включення в договори забезпечення певних пунктів, згідно яких банк має

право оприбуткувати майно позичальника до себе на баланс в рахунок погашення кредиту або реалізувати його від імені позичальника; виконавчий напис нотаріуса на нотаріально завіреному договорі поруки. Останнім часом банки отримали можливість звернення до третейського суду, створеного при Асоціації українських банків. Такий спосіб має бути передбачений відповідним пунктом кредитного договору. Виконавчий напис нотаріуса і рішення третейського суду також можуть бути оскарженими позичальниками у судах загальної юрисдикції.

Організація процесу самостійної роботи банку по поверненню проблемної заборгованості є: поділ проблемних кредитів на групи (залежно від причин виникнення простроченої заборгованості), розробка стратегії стягнення для кожної з цих груп, формування чіткого регламенту взаємодії служб, призначення термінів виконання кожного етапу і відповідальних за результат, визначення зон контролю, розробка і формування управлінської звітності про результати роботи, впровадження електронного документообігу.

Колекторські фірми - компанії, які за певну винагороду займаються поверненням боргів. Банки, які не бажають самостійно вирішувати проблеми неплатежів, звертаються за допомогою до таких компаній. В інших випадках банки можуть створювати спеціальні підрозділи в структурі самого банку або перекладати ці функції на служби внутрішньої безпеки.

Найбільші колекторські компанії, що діють на Україні: «Європейська агенція з повернення боргів», «Кредит Колекшн Груп», «Укрборг», «Українська Колекторська Група», «Фінансове Агентство по Збору Платежів», «УКРФІНАНСИ», «Агенція по управлінню заборгованістю», «Служба виконання зобов'язань», ЗАТ «Екол», «Агенція комплексного захисту бізнесу «Дельта-М», «Кредитекспрес Юкрейн Ел.Ел.Сі.», «Прімоколект. Центр грошових вимог». На ринку діють ще 2 великі іноземні компанії, що нещодавно увійшли на ринок: EOS Ukraine (Німеччина), Пристав (Росія).

У Європі немає жодної країни, де колекторська діяльність була б заборонена, більше того – лише декілька країн мають спеціалізоване

законодавство для колекторів. У США «колекторська діяльність» (Debt Collection Practice, Debt Collector) законодавчо визначена і врегульована. При цьому метою регулювання є встановлення рамок дозволеного, тобто відповідне законодавство визначає, які дії щодо переконання боржника заплатити є допустимими, а які ні.

Враховуючи відсутність належного правового регулювання діяльності колекторів та необхідності захисту фізичних осіб від їх вимог, 1 листопада 2011 р. у Верховній Раді України було ініційовано законопроект, яким передбачалася тимчасова заборона на здійснення колекторської діяльності до прийняття спеціального законодавчого акта, що врегулював би їх діяльність. Документ не отримав підтримки народних депутатів, а проблема законодавчого закріплення діяльності колекторів так і залишилася невирішеною [154].

Асоціація учасників колекторського бізнесу України (АКБУ) була створена в грудні 2008 року. Засновниками АКБУ виступили такі колекторські компанії: «УкрБорг», «Служба виконання зобов'язань», Verdict (входить до групи компаній eCall), Credit Collection Group (CCG) та «Європейська Агенція з Повернення Боргів». Сьогодні до складу АКБУ також входять компанії «Універсальна Колекторська Група», ТОВ «ЕОС Україна», ТОВ «УкрФінанси», «Кредитекспрес», агенція Credex та ТОВ «ФАСП». Завданням АКБУ є створення стандартів колекторського бізнесу, а також створення системного підходу для роботи з фінансово-кредитними установами. За даними АКБУ, український ринок колекторських послуг в даний час складає 2,5 млрд. грн. боргів, з яких понад 70% доводиться на компанії-засновники АКБУ [155]. На сайті асоціації оприлюднено Проект Закону України «Про захист прав боржників при здійсненні професійної діяльності із стягнення грошової заборгованості в позасудовому порядку». Згідно зі ст. 4 ознаками професійної діяльності зі стягнення грошової заборгованості є обслуговування більш ніж 30 000 боржників протягом одного календарного року. Стягувач може здійснювати свою діяльність в інтересах кредитора на підставі договору про стягнення, або в якості кредитора, який придбав право вимоги щодо грошової

заборгованості у третьої особи/третіх осіб. Діяльність із стягнення грошової заборгованості в якості первинного кредитора не вважається професійною діяльністю із стягнення грошової заборгованості

Підставами для здійснення професійної діяльності із стягнення грошової заборгованості в позасудовому порядку є:

1) наявність грошової заборгованості перед кредитором, термін погашення якої минув – в разі, якщо професійний стягувач діє в своїх інтересах в якості кредитора;

2) наявність укладеного договору про стягнення – в разі, якщо професійний стягувач діє в інтересах кредитора на підставі договору про стягнення;

Укладенням договору про стягнення кредитор гарантує, що грошова заборгованість в зазначеному в договорі розмірі є реальною, виникла на законних підставах, не погашена, не прощена, не списана, не стягнута, а також, що право вимоги сплати грошової заборгованості не переуступлене кредитором третім особам.

Банки виплачують стягувачам, як винагорода за послуги, комісію - певний відсоток від суми поверненого боргу. Розмір комісії залежить від ряду чинників - перелік послуг, що надаються колекторним агентством, проведення судового та позасудового стягнення заборгованості; якість портфеля, який пропонується на обслуговування; термін існування простроченої заборгованості, повнота контактних даних позичальника і його родичів, поручителів тощо.

Колектори успішніше працюють із портфелями стандартних кредитів фізичних осіб, оскільки для ефективної роботи з кредитами підприємств необхідно зважати на специфіку діяльності кожного окремо взятого позичальника. Основну частину портфеля, переданого колекторам, складають незабезпечені роздрібні кредити. Терміни, на яких банк підключає до роботи колекторів, залежать від політики банку: найчастіше банки передають колекторам на обслуговування заборгованість, прострочену як мінімум на

термін понад 60 або 90 днів, але деякі удаються до послуг колекторів навіть на самих ранніх стадіях простроченої заборгованості.

Продаж банками проблемних боргів третім особам - загальноприйнята практика в усіх країнах, а останнім часом вона починає використовуватися і в Україні. Передумови для розвитку ринку продажу проблемних кредитів створив прийнятий у 2009 р. Закон № 1617-У1 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно особливостей проведення заходів по фінансовому оздоровленню банків» [156]. Він дозволив банкам включати у витрати суму збитків, що виникає при продажі боргів з дисконтом, уникаючи сплати податку на прибуток. До ухвалення Закону колекторні компанії в основному працювали з проблемною заборгованістю на умовах аутсорсинга, а продаж міг здійснюватися тільки афілійованим компаніям, і такі угоди були непублічними. З введенням Закону кількість угод купівлі-продажу проблемних кредитів різко збільшилася і ринок почав розвиватися.

Одним з поширених методів є продаж кредитних портфелів факторинговим компаніям, які згодом можуть передати їх для стягнення колекторним фірмам. Популярність здійснення продажів з використанням факторингових компаній пояснюється особливостями діючої нормативної бази. Діяльність факторингових компаній регулюється чіткіше, ніж колекторських компаній. Згідно ст. 1079 Цивільного кодексу України фактором може бути банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції. Згідно ст. 350 Господарського кодексу банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи [157]. Ситуація по збільшенню обсягів проведення факторингових операцій саме фінансовими установами була зумовлена певними причинами. Банки втратили велику кількість коштів через масові невіплати (40% клієнтів), що не було непередбачуваним, адже факторинг на відміну від кредитування є без

заставною послугою. Саме тому, не дивлячись на велику кількість переваг як для клієнта, так і для фактора, факторинг поки що не є масовою послугою. Через видачу коштів при факторингу на беззаставній основі обсяги невиконаних заборгованостей в Україні стрімко збільшилися. Також при аналізі дебіторської заборгованості у випадку невиконаних кредиторських зобов'язань підприємством факторингова операція може проводитись. Саме через таку позиції виникають проблеми із повернення боргів, що спричиняє не тільки неможливість проведення подальших факторингових операцій через брак коштів у фактора, але і підвищення процентної ставки до рівня кредитної, через що вигідна послуга факторингу втрачає сенс [158, с. 55].

Поштовх розвитку факторингового ринку дала фінансова криза 2008-2009 рр. У 3-ому кварталі 2008 р. було укладено 1743 договір факторингу на суму 301 млн. грн. У 1-ому кварталі 2010 р. кількість договорів скоротилася до 560, але вже у 2-ому кварталі цього року їх вартість зросла до 2109,8 млн грн (рис. 2.17). До кінця 2012 р. кількість договорів факторингу стабільно зростала до 7117 од., після стрімкого скорочення на початку 2013 р., до кінця року відновилося її зростання до 6436 од., на кінець 2014 р. ця цифра становила 4816 од., на кінець 2015 р. – 4723 од. Найбільша вартість договорів факторингу протягом аналізованого періоду мала місце наприкінці 2014 р. - 9236,8 млн грн, яка до кінця 2015 р. скоротилася до 4994,5 млн грн. Таким чином, починаючи з 2014 р. відбулася значна концентрація вартості договорів факторингу.

Факторингові операції вигідні для юридичних осіб у зв'язку з появою можливості зменшити витрати на адміністрування проблемних боргових зобов'язань та наростити свої активи. Але зміна структури факторингових послуг за основними галузями пов'язана з переорієнтацією напрямків виробництва та наданням послуг населенню. Починаючи з 2009 р. серед галузей національної економіки найбільша частка з укладених договорів факторингу приходилася на харчову промисловість і будівництво. Найменша частка приходилася на хімічну та легку промисловість, машинобудування, металургію, транспорт та інші.

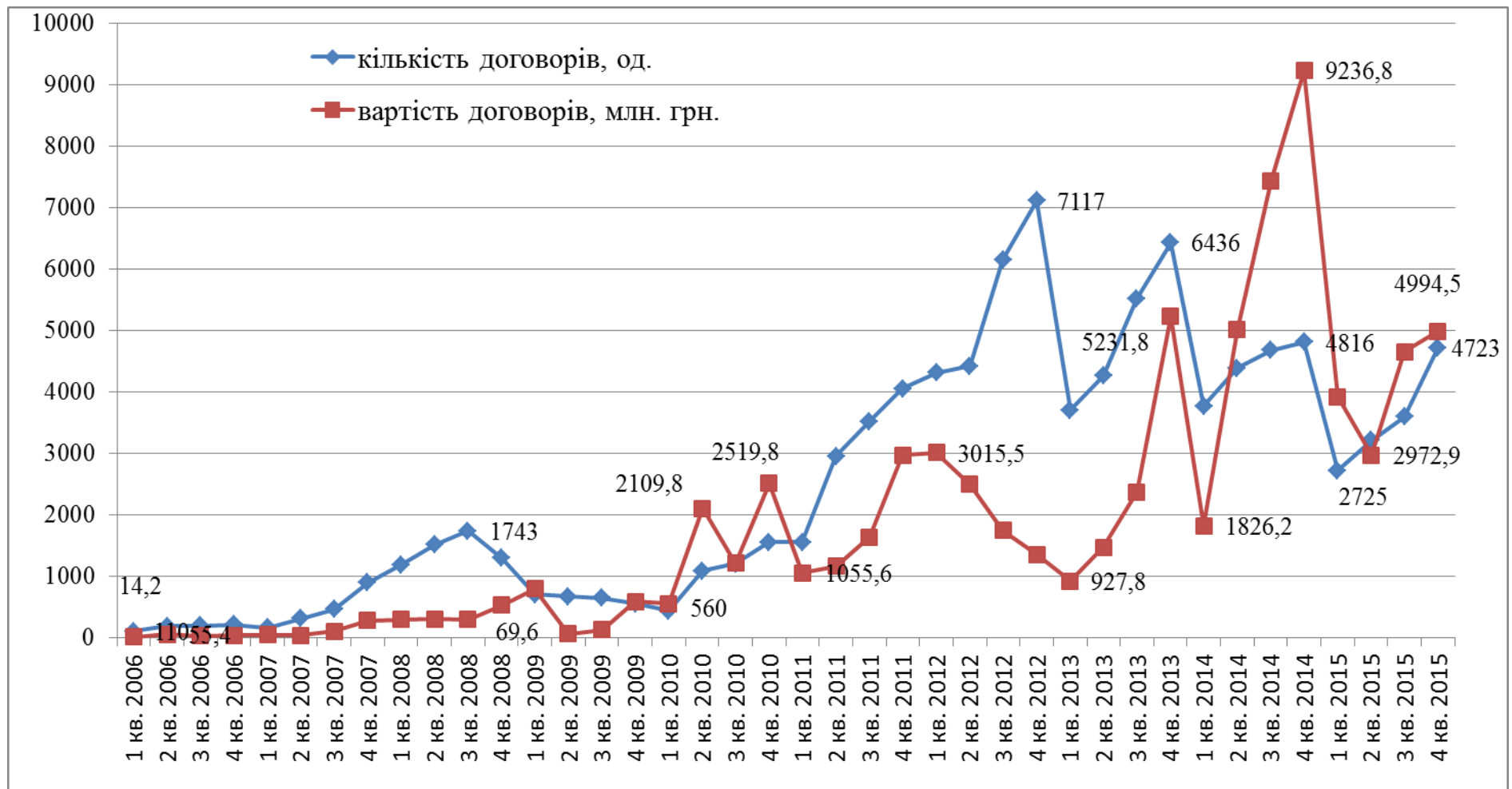

Рис. 2.17. Динаміка кількості та вартості укладених фінансовими компаніями договорів факторингу по кварталах 2006-2015 рр. (побудовано за даними [159; 160])

Факторингові компанії мають ОТП Банк, Індекс-банк, БТА Банк, UniCredit Bank, СЕБ Банк, ІНГ Банк Україна, Укрсоцбанк, Укрексімбанк, Сведбанк, Райффайзен Банк Аваль, Приватбанк, VAB Банк.

Більшість факторингових компаній орієнтуються на купівлю портфелів роздрібних кредитів. Серед компаній, які активно купують корпоративні кредити, слід виділити «Центр факторингових послуг» (ЦФП). Він викупав кредити юридичних осіб, що не мають можливості в даний момент погасити заборгованість, надає їм відстрочку по погашенню з тим, щоби вони розраховалися з компанією після виходу з кризи.

Станом на 01.01.2013 р. ФК «ЦФП» придбала портфель проблемних кредитів на суму більше 1,8 млрд. грн. у 12 банків [161]. По закінченню 2012 р. нерозподілений прибуток склав 28,4 млн грн, активи - 4,1 млрд. грн. Виручка від реалізації і інші операційні прибутки за 2012 р. склали 1,5 млрд. грн. Частина проблемної заборгованості купується у банків з відстроченням платежу, що пов'язано зі складністю миттєво продати заставу.

Рішення про купівлю кредиту приймається тільки після надання боржником згоди на добровільний продаж застави в обмін на часткове «списання» боргу. Середній термін по організації судового стягнення і реалізації заставного майна складає близько 2 років. При цьому покупці пропонують нижчі ціни, чим при добровільному продажі. Висока вартість реалізації застави (від 50% до прямих збитків Банку при значному зниженні вартості застави, непрозору банку) робить економічно вигідними для Банку організацію процесу переконання добровільного продажу позичальником заставного майна навіть при списанні частини заборгованості в розмірі до 50% від вартості заставного майна, реальної на сьогодні, а не оцінної на дату видачі кредиту. Факторингова компанія (не афілійована з банком) купує у банку заборгованість за ціною вартості застави і забезпечує його продаж (при повному контролі процесу продажу Банком): право власності на заборгованість переходить до ФК після повного перерахування банку грошових коштів; банк знімає «заборону» на реалізацію заставного майна безпосередньо у момент його

продажу; ФК перераховує Банку усю суму коштів, отриману від реалізації застави; банк списує залишок заборгованості по кредиту за рахунок резерву. При продажі дорогої застави (великі майнові комплекси) часто потрібний тривалий час для завершення угоди і отримання грошей. В цьому випадку ФК купує такий кредит з відстроченням платежу, при цьому застава не «виводиться» з реєстру до повного розрахунку з банком тобто.

Згідно листа НБУ від 25.07.2011 р. № 40 - 511/2689-8768 «Про оцінку операцій з продажу кредитів з відстроченням платежу» [162], в бухгалтерському обліку банк має продовжувати відображати кредит, за яким укладено договір про відступлення прав вимоги на умовах їх зворотного повернення, як вимогу до первісного позичальника. Відстрочення платежу за економічною суттю є кредитною операцією, яку, відповідно до вимог пункту 1.26 глави 1 розділу I Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України [163], затвердженої постановою Правління Національного банку України 27.12.2007 р. № 48, Банк має відображати в бухгалтерському обліку за рахунками з обліку кредитів згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Дисконт при продажі залежить від якості портфелів. Сьогодні на ринку не поширена практика глибокого аналізу і оцінки якості кредитних портфелів перед продажем. Багато банків не готові повністю розкривати покупцям інформацію, необхідну для прийняття обґрунтованого рішення. Тому в ціну портфеля при продажі закладається вища, ніж в комісію з агентської угоди, прибутковість, а також премія за ризик, адже в даному випадку покупець може тільки припускати майбутню ефективність зборів портфеля. Ціни в більшості випадків пропонуються індикативні. Часто дисконти по портфелях формуються не на підставі ринкових умов, а визначаються індивідуально для кожної угоди, і на їх розмір впливають декілька чинників: зацікавленість банку, прозорість механізму угоди і розуміння її банком, а також фінансові можливості компанії з придбання портфеля. Така невизначеність істотно гальмує розвиток ринку.

Одним із способів зниження ризику для покупця є договори з умовою зворотного викупу при певних обставинах.

Продаж боргів можна проводити різними методами: відкритий тендер; закритий тендер; прямий продаж кінцевому покупцеві; переуступання боргу пайовому інвестиційному фонду (табл. 2.17). Закритий тендер є найбільш поширеним методом продажу боргів, але у 2010 р. намітилася тенденція до збільшення об'єму угод, що здійснюються на відкритих торгах. Інформація про активи, які пропонуються для продажу на відкритих торгах, та їх місцезнаходження розкривається на офіційних сайтах банків (додаток К). Прямі продажі здійснювалися банками в основному на пов'язані структури, переважно на факторингові компанії. Для проблемної заборгованості юридичних осіб застосовується також укладання трьохсторонніх угод: між банком, боржником і покупцем, який бере на себе зобов'язання по погашенню заборгованості підприємства на умовах переуступання йому певного відсотка акцій компанії. Метод продажу проблемних боргів різним інвестиційним фондам в Україні доки не розвинений, але в перспективі він може стати популярним.

З метою зниження ризиків при продажу портфелів проблемних кредитів фондам спільного інвестування, потрібно забезпечити наступні умови, а саме: посилити вимоги до банківських груп щодо надання правдивої інформації щодо пов'язаних осіб для ідентифікації кінцевих власників; забезпечити контроль за проведенням подальших заходів щодо стягнення цієї заборгованості для попередження можливих ризиків рейдерства; розробити ринкові механізми визначення ціни проблемних активів банку; ввести обов'язкову реєстрацію в НБУ кожного договору продажу проблемних активів нерезиденту; проводити відкриті тендери для всіх інвесторів та розробити певні критерії та вимоги до потенційних покупців банківських активів.

Ринок проблемних активів на даний момент недостатньо прозорий. Офіційна статистика угод з продажу не ведеться. Більше того, ряд угод проходить в режимі конфіденційності : не розголошується інформація не лише про умови продажу портфелів, але і про сам факт укладання угод.

Переваги і недоліки окремих методів продажу боргів (власна розробка)

Методи продажу боргів	Зміст методу	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Відкритий тендер	банк публічно оголошує про продаж свого кредитного портфеля і проводить конкурс серед потенційних покупців	можливість отримання більш високої ціни за кредитний портфель	необхідність розкривати повну інформацію про якість кредитного портфеля широкому кругу потенційних покупців
Закритий тендер	не передбачає публічного оголошення про продаж портфеля. Конкурс проводиться серед обмеженого круга компаній, з якими банк співробітначає	дозволяє співробітничати з певним кругом перевірених компаній-партнерів	не сприяє адекватній оцінці вартості проблемних активів
Прямий продаж кінцевому покупцеві	цільовий продаж конкретному покупцеві без проведення конкурсу	звільнення балансів банків від поганих активів, можливість податкової оптимізації	угоди є непублічними і здійснюються не за ринковими цінами

Закінчення табл. 2.16

1	2	3	4
<p>Переуступання боргу пайовому інвестиційному фонду</p>	<p>Фонди можуть бути внутрішніми і зовнішніми. Передача проблемних активів на фонди відбувається в обмін на грошові кошти або паї цих фондів</p>	<p>оптимізація з податку на прибуток і ПДВ (відсутність оподаткування прибутків від поточної діяльності на рівні фонду, звільнення компаній із управління активами зі сплати ПДВ)</p>	<p>при передачі проблемних кредитів на власні фонди поліпшення структури балансу відбувається лише з погляду національних стандартів бухгалтерського обліку</p>

Відповідно, існують певні труднощі в отриманні повної і достовірної інформації. Першими проблемні кредити почали продавати банки з іноземним капіталом, але зараз їх досвід переймають і українські банки. Лідерами з продажу боргів є Правексбанк, ОТП Банк, БТА Банк, Банк Ренесанс Кредит, UniCredit Bank і ІНГ Банк Україна. Тендери на продаж боргів проводили також Кредит Європа Банк, Індекс-банк, СЕБ Банк, Кредобанк, Платинум Банк, а також Хоум Кредит Банк, Фінанси і Кредит, Фольксбанк, ВТБ Банк, Укрсиббанк. Основними покупцями боргів виступають колекторні компанії ССГ, «УкрФінанси», «Еколл», CredEx і «УкрБорг».

З початку 2009 р. активи «ОТП Банку», який належить угорській групі ОТР, скоротилися на 41% до 19,9 млрд. грн. Банк перемістився в рейтингу за цим показником з 7-го на 16-е місце. У грудні 2012 р. і січні 2013 р. банк в два прийоми прилаштував колекторам портфелі проблемних боргів на загальну суму у 200 млн грн. У першому випадку ціна продажу, згідно з даними банку, становила 11% від номіналу, у другому - від 11% до 20% залежно від тривалості прострочення.

У 2012 році Банк здійснив продаж факторинговим компаніям частини свого кредитного портфелю, вартість до вирахування резерву якого становила 362,7 млн грн., за 9,7 млн грн. У результаті відбулося списання резервів у сумі 353,0 млн грн. У 2011 р. банком було продано факторинговим компаніям частину свого кредитного портфелю, вартість до вирахування резерву якого становила 1268,3 млн грн, за 462,8 млн грн. У результаті відбулося списання резервів у сумі 805,5 млн грн. З метою запобігання погіршення якості кредитного портфеля та створення сприятливих умов для виконання боргових зобов'язань позичальниками, у яких виникли тимчасові фінансові труднощі, ОТП Банк у 2009 р. започаткував програму реструктуризації кредитної заборгованості, яку здійснював і у 2012 р.

У 2012 р. банк здійснив продаж частини свого кредитного портфелю, вартість до вирахування резерву якого становила 320,5 млн грн пов'язаній стороні ТОВ «ОТП Факторинг Україна», за 956 тис. грн. У 2011 р. банком було

продано ТОВ «ОТП Факторинг Україна» частину свого кредитного портфелю, вартість до вирахування резерву якого становила 1205,2 млн грн за 454,1 млн грн

Одним з варіантів «очищення» балансу від непрацюючої заборгованості є її списання. До нього удаються, коли немає надії на отримання ефекту від спроб стягнення заборгованості або проведення заходів по стягненню є нерентабельним. Кредити списуються за рахунок резерву на покриття збитків від знецінення у випадку неможливості їх повернення, включаючи випадки вилучення забезпечення за неплатежі. Кредити списуються після того, як керівництво використало усі наявні у нього можливості для повернення суми заборгованості перед Банком, та після того, як Банк реалізував все заставне майно, яке є у нього в наявності, і суд прийняв відповідне рішення. Подальше відшкодування раніше списаних сум включається до складу інших доходів.

Банк використовує сформований резерв для списання (відшкодування) боргу за активом, який віднесено до V (найнижчої/безнадійної) категорії якості (далі - безнадійна заборгованість), у порядку, установленому Національним банком України. Рішення про списання безнадійної заборгованості за активом приймається правлінням банку. У п. 159.4.1 Податкового кодексу сказано, що банк списує безнадійну заборгованість за рахунок резервів відповідно до порядку, встановленим НБУ і узгодженим з Міністерством фінансів України. А на даний момент такого порядку, узгодженого з Мінфіном, не існує. Неузгодженість діючого законодавства гальмує списання банками проблемної заборгованості. Кожен банк самостійно приймає рішення з приводу того, які саме методи доцільніше використовувати для управління проблемною заборгованістю. Це в першу чергу залежить від обраної банком стратегії розвитку і особливостей пропонованих їм кредитних продуктів, можливості залучення фінансування для підтримки ліквідності, а також наявності вільних фінансових коштів, часу і кваліфікованого персоналу для побудови власної структури по роботі з проблемною заборгованістю.

Але якої би політики не дотримувався банк, не можна раз і назавжди

вибрати єдино правильне рішення для усіх можливих ситуацій, особливо якщо банк використовує великий спектр різноманітних кредитних продуктів і обслуговує декілька типів клієнтів. Тому найбільш доцільною є гнучка система, що передбачає різні способи роботи для різних типів заборгованості і етапів її стягнення. Причому при ухваленні рішення необхідно усебічно зважувати усі переваги і недоліки, прогнозувати прибутки і витрати, у тому числі з урахуванням питань оподаткування. Побудова достовірних прогнозів неможлива без хорошого знання якості свого кредитного портфеля, тому для ефективного управління проблемною заборгованістю доцільно її структурувати, тобто розбити на окремі підпортфелі: по кредитних продуктах, типах боржників, терміні простроченої заборгованості, причинах її виникнення, наявності і якості застави тощо. При цьому для кожного з підпортфелів треба вибирати свій метод роботи.

Наприклад, передумовами продажу портфеля може бути: його висока рентабельність, відсутність досвіду стягнення проблемної заборгованості і часу для створення і відпрацювання відповідних внутрішньобанківських процедур; відсутність штату кваліфікованих і досвідчених співробітників, достатнього для ефективної роботи з існуючим об'ємом проблемної заборгованості; велика кількість незначних за розміром кредитів; очікуване погашення не більше 30% заборгованості за рахунок власного стягнення; наближення рівня проблемних кредитів до 30 % від загальних активів банку; дефіцит ліквідності і/або істотний тиск проблемних активів на капітал; перевищення граничного розміру резервів, який згідно з чинним податковим законодавством дозволено відносити на валові витрати.

Останнім часом спостерігається тенденція перегляду банками своєї політики на користь продажу портфелів. Розвивається також практика використання методу участі банку в бізнесі проблемного позичальника. Очищення балансу від непрацюючих активів шляхом передачі їх на пайові інвестиційні фонди (ПІФ) доки не поширене і використовується тільки окремими банками.

Висновки до розділу 2

1. Кредити юридичних осіб є основою кредитного портфеля банків, у переважній кількості банків їх частка у кредитному портфелі перевищує 60%. Питома вага кредитів юридичних осіб у загальних активах має нормальне розподілення. Протягом 2001-2008 рр. обсяг кредитів, наданих суб'єктам господарювання, збільшився більше ніж у 18 разів. Після скорочення обсягів кредитних портфелів у 2009 р., їх зростання у подальшому відновилося до кінця 2014 р., але більш повільними темпами. У 2015 р. відбулося скорочення обсягів наданих банківськими установами кредитів на фоні зростання проблемної кредитної заборгованості, частка якої протягом 2010-2015 рр. збільшилася з 9,36% до 22,1%.

2. З початку 2008 р. співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу збільшилося з 9,16% до 129,0%, співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів із 3,88% до 28,03%, що свідчить про значний обсяг проблемних кредитів у портфелі активів банківських установ. Регіони України і галузі національної економіки значно різняться обсягом кредитів, виданих банками, і рівнем проблемної заборгованості. Близько три чверті виданих суб'єктам господарювання кредитів приходиться на м. Київ, Київську і Дніпропетровську області. Основна питома вага приходиться на: торгівлю, переробну промисловість, операції з нерухомістю, будівництво, сільське господарство. У структурі джерел фінансування суб'єктів господарювання майже половину складають банки іноземних банківських груп, третину - банки з державною часткою. Найменшу роль у кредитуванні реального сектора національної економіки відіграють банки I та II груп, а також неплатоспроможні банки.

3. Причинами зростання проблемної заборгованості є: неналежне управління кредитними ризиками; проведення банками агресивної політики, головною метою якої було завоювання частки ринку, тому вимоги до

фінансового стану позичальників необґрунтовано занижувалися; масова видача кредитів у валюті клієнтам, що мають дохід виключно в гривні, тому при зростанні курсу багато позичальників виявилися неплатоспроможними; поверхневий аналіз ліквідності і достатності заставного забезпечення; формальний характер лімітів на концентрацію кредитних ризиків у ряді банків; недостатня продуманість і стандартизованість умов кредитних продуктів банків; відсутність алгоритмів дій із повернення проблемних боргів у банків, що нормально пропрацювали; відсутність статистики за якістю кредитного портфеля і інформативної управлінської звітності для управління кредитними ризиками.

4. Система індикаторів проблемної кредитної заборгованості складається з таких показників: частка від кредитного портфеля: балансової суми простроченої заборгованості; суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування; суми пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування і кредитів, прострочених понад 30 днів; суми кредитів, прострочених понад 30 днів + пролонгованих з поганою якістю обслуговування + 0,5 від суми простроченої заборгованості до 30 днів; відношення суми прострочених і пролонгованих кредитів з поганою якістю обслуговування до суми балансової простроченої заборгованості; частка реструктуризованих кредитів у кредитному портфелі; частка простроченої заборгованості по реструктуризованих кредитах від їх загальної суми; величина резервів на можливі втрати за кредитними операціями; співвідношення величини резервів на можливі втрати за кредитними операціями і вартості кредитного портфеля.

5. Індикатори проблемної кредитної заборгованості різняться за окремими групами. На початок 2014 р. найгіршу якість кредитного портфеля мають банки I і III груп, найкращу - банки IV і II груп. Про це свідчить також найбільше відношення субстандартних, сумнівних і безнадійних до непрацюючих по банкам IV групи, найменше – по банкам I групи. На початок 2016 р. ризики кредитів суб'єктам господарювання зросли майже втричі, значно вищий їх рівень мають банки з державною участю, а також

неплатоспроможні банки. Найбільшу питому вагу у сформованих резервах мають банки іноземних банківських груп, яка перевищує їх частку у структуру кредитного портфеля. Найменш ризикованими є кредитні портфелі банків групи I і II, але, враховуючи їх незначну питому вагу в обсягах кредитування суб'єктів господарювання, це незначно покращує загальну ситуацію.

6. Середня частка реструктуризованої заборгованості банків України складає близько третини кредитного портфеля. Основна частина кредитів юридичних осіб видана під змішане забезпечення, що включає нерухоме і рухоме майно, а також цілісні майнові комплекси. Значна частка прострочених кредитів на 90-180 днів видана без забезпечення.

7. Систематизовано методи організації роботи з проблемною заборгованістю українських банків в умовах кризи: самостійна робота банку по поверненню проблемної заборгованості; робота з колекторними агентствами на умовах «агентської угоди»; продаж портфеля проблемної заборгованості третім особам; списання безнадійних кредитів за рахунок резервів, визначено їх переваги і вади.

8. Якщо проблемна заборгованість залишається на балансі банку, то необхідно проводити реструктуризацію, зміну валюти кредиту; перекредитування суми прострочених платежів, рефінансування. Реструктуризація кредиту означає внесення змін до раніше укладеного з банком кредитного договору шляхом укладення додаткового договору про продовження строку дії договору, зміни графіка платежів, зміни процентних ставок тощо. Реструктуризація кредиту дає змогу на інших умовах погашати кредит. Умови реструктуризації кредиту визначаються банком для кожного позичальника індивідуально на підставі об'єктивних та беззаперечних доказів неможливості виконувати умови раніше укладеного кредитного договору, що підтвержені достовірними документами. При цьому погіршується якість кредитного портфеля; збільшуються витрати на формування резервів; може виникнути невідповідність значень нормативів вимогам НБУ; ускладнюється

система управління активами; підвищуються вимоги до системи управління ризиками.

9. Списання проблемної заборгованості з балансу передбачає продаж кредиту іншому банку; передачу права вимоги за кредитним договором; звернення до третіх осіб за послугами з повернення кредиту; здійснення звернення-стягнення на майно; сек'юритизацію - перерозподіл ризиків шляхом трансформації позик у цінні папери для продажу інвесторам. У випадку сек'юритизації банк емітує цінні папери від власного імені або через дочірні установи, однак такі папери «прив'язуються» до конкретних кредитів банку - сплата доходу та погашення цінних паперів залежить від отримання банком доходу та основної суми кредитів. Утім звільнення балансу від проблемних кредитів також має вади, пов'язані зі збитками під час продажу заборгованості з дисконтом; додатковими витратами на структурування і підготовку угод тощо.

РОЗДІЛ 3

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ
КЛІЄНТІВ БАНКУ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

3.1. Удосконалення систем раннього попередження і реабілітації проблемних кредитів

Міжнародні стандарти ефективного банківського нагляду вимагають від банків реалізувати заходи для упередження виникнення проблемної кредитної заборгованості. У цьому контексті пропонуємо впровадити в практику банківської діяльності систему раннього попередження (СРП), під якою розуміємо систему заходів по упередженню виникнення простроченої заборгованості, засновану на моніторингу якості кредитного портфеля, прогнозуванні можливості виникнення проблемних кредитів, виявленні небезпечних факторів і усуненні їх впливу. Моніторинг поточної кредитної заборгованості повинен здійснюватися з метою виявлення кредитів, по яких банк може зазнати повного або часткового збитку в майбутньому. Основними цілями СРП є:

- регулярне сканування кредитного портфеля і постійна робота з клієнтами для виявлення потенційно ризикових кредитів;
- здійснення попередніх заходів для скорочення ризиків банку;
- своєчасна передача кредитів в роботу підрозділу раннього прострочення.

Система виявлення потенційно небезпечних кредитів є найважливішим чинником попередження виникнення проблемних позик.

Система раннього попередження складається з трьох етапів і представлена на рис. 3.1.

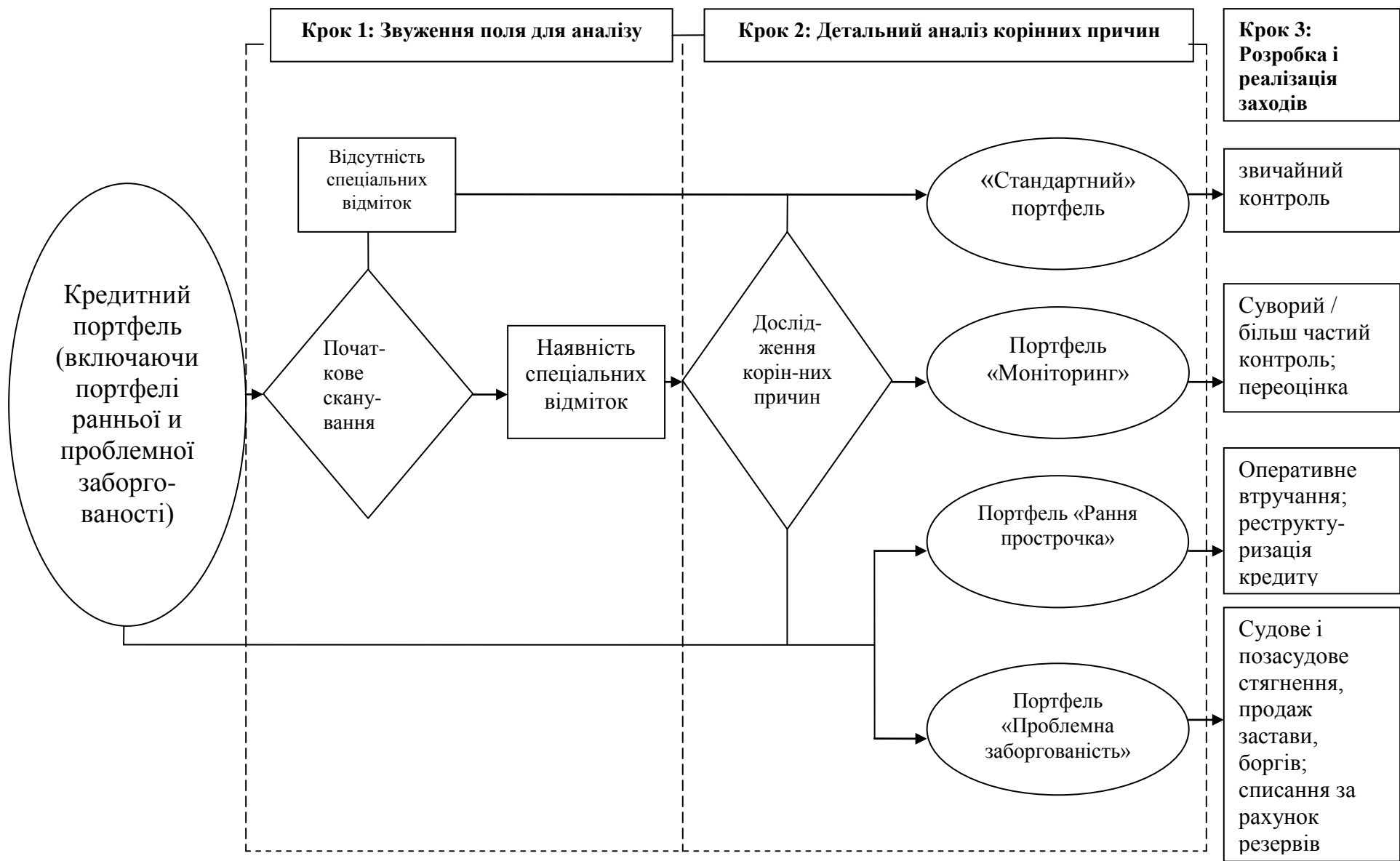

Рис. 3.1. Система раннього попередження появи проблемної кредитної заборгованості

На першому етапі відбувається звуження поля для аналізу за допомогою проведення первинного сканування, яке може здійснюватися по таких індикаторах:

кількісні: затримка платежу; EBITDA / фінансові витрати; зміна частки банку в загальному обороті клієнта; зміна обороту в усіх банках;

подієві: клієнт не підтверджує наступний платіж; зміна вартості, стану або наявності застави; значне погіршення внутрішнього рейтингу позичальника; необхідність у реструктуризації кредиту.

Виходячи з банківської практики, докази тимчасових фінансових труднощів зокрема включають наступне:

1. EBITDA (чистий грошовий потік) / фінансові витрати $< 1,5$.
2. Суттєве зменшення (порівняно з попереднім періодом або аналогічним періодом минулого року) або відсутність за останній звітний період виручки від реалізації від основної діяльності.
3. Суттєве зменшення (порівняно з попереднім періодом або аналогічним періодом минулого року) або відсутність за останній звітний період надходжень коштів на рахунки позичальника в обслуговуючих банках.
4. Наявність простроченої дебіторської заборгованості.
5. Наявність простроченої заборгованості або неодноразових випадків прострочення сплати відсотків (комісійних платежів) та/або основного боргу в попередніх періодах.
6. Наявність простроченої заборгованості по інших зобов'язаннях перед іншими кредиторами.

Другим етапом системи раннього попередження є детальний аналіз корінних причин - негативних сигналів по спеціальним відміткам, виявленим у процесі сканування клієнта. По виявлених клієнтах заповнюється запитальник по основних потенційно проблемних областях, який має містити основні питання і декілька варіантів корінних причин із варіантами відповідей «та або ні». По усіх відповідях «та» уповноважений співробітник банку вносить коментарі. Варіанти можливих корінних причин представлені в табл. 3.1.

Проблемні області і можливі кореневі причини (власна розробка)

№	Проблемні області	Приклади можливих корінних причин
1	Наявність поточного прострочення	- Технічна - Проблеми з ліквідністю
2	Відсутності підтвердження наступного платежу	- Необхідність в реструктуризації - Нemoжливiсть зв'язатися з клієнтом
3	Зниження оборотів/виручки	- Втрата клієнта - Зниження цін - Сезонність
4	Зміна робочого капіталу	- Неплатежі клієнтів / неплатежі постачальникам - Зміна умов роботи з контрагентами - Затоварювання
5	Збільшення рівня заборгованості/ занадто високий рівень фінансових витрат по відношенню до EBITDA	- Збільшення кредитного портфеля для інвестицій - Зміна вартості ресурсів
6	Зниження ефективності бізнесу	- Тимчасове / постійне зниження маржі - Непередбачені одноразові витрати
7	Сигнали погіршення стосунків з банком	- Ознаки шахрайства - Переклад оборотів в інший банк - Нemoжливiсть зв'язатися з позичальником
8	Проблеми з власниками, менеджерами або пов'язаними компаніями	- Конфлікт власників - Переклад бізнесу на пов'язану компанію - Зміна власників / ключових співробітників
9	Інші проблеми або негативні сигнали	- Негативна інформація в ЗМІ

На підставі аналізу отриманих із опитувача даних клієнт аналізується в підрозділі СРП і відноситься до відповідного портфеля (табл. 3.2). Таким чином, в результаті введення СРП корпоративні клієнти мають бути розділені на 4 портфелі (рис. 3.2), для яких розроблені окремі плани заходів.

Перевагами впровадження СПР є отримання об'єктивної інформації, яка засвідчує про виникнення перших ознак проблемності в обслуговуванні кредитів, і визначення тієї критичної точки, після якої зростає ймовірність дефолту позичальника. Але її впровадження призводить до зростання процесу бюрократизації банківської діяльності і обумовлює необхідність розробки додаткових бізнес-процедур, які потребують додаткових витрат.

В основу СПР доцільно покласти використання методів стрес-тестування. Термін стрес-тестування з'явився в нормативних актах НБУ у 2004 р. у методичних вказівках із інспектування банків «Система оцінки ризиків», методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, у 2009 р. було схвалено методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України (табл. 3.3).

Дефініції стрес-тестування, наведені у всіх трьох нормативних актах, тотожні і зводяться до методу кількісної оцінки ризиків ліквідності, валютного ризику та ризику зміни процентної ставки і визначенні суми (збитків, доходів) у разі розвитку подій за закладеними припущеннями. Це визначення ґрунтується на вимогах Базельського комітету до органів банківського нагляду, які мають вимагати проведення ретельних застережних стрес-тестувань для визначення можливих подій або змін в умовах ринку, що могли би мати негативний вплив на банк. Орган нагляду визначає, чи здійснюють банки відповідний сценарний аналіз, стресове тестування та планування на випадок непередбачених обставин, а також періодичну перевірку чи тестування систем, які використовуються для оцінки ринкового ризику. Орган нагляду впевнюється в тому, що ці підходи інтегровано в принципи і процедури управління ризиками, а результати беруться до уваги в стратегії банку щодо прийняття ризиків.

Характеристики портфелів заборгованості в системі раннього попередження (власна розробка)

Критерії	Стандартний портфель	Портфель «Моніторинг»	Портфель «Раннє прострочення»
1. Термін заборгованості	Відсутність поточної заборгованості (більше 7 днів)	Відсутність поточної заборгованості більше 30 днів (більше 10 днів для клієнтів по кредитах, реструктурованих менше 6 місяців тому)	Поточна заборгованість більше 30 днів (> 10 днів для клієнтів по кредитах, реструктурованих менше 6 місяців тому)
2. Якість обслуговування кредиту	Відсутність труднощів з обслуговуванням кредиту	Тимчасові проблеми економічного характеру, які, можуть бути усунені клієнтом самостійно	Проблеми економічного характеру, що впливають на можливість клієнта погашати кредит в найближчі 3-6 місяців, які вимагають зміни умов фінансування
3. Зовнішні і внутрішні бізнес-чинники	Відсутність негативних зовнішніх або внутрішніх змін, що впливають на платоспроможність клієнта	Зовнішні або внутрішні зміни з потенційно негативними наслідками для діяльності клієнта	Зовнішні або внутрішні зміни, що піддають ризику платоспроможність або існування бізнесу клієнта
4. Факт шахрайства	Відсутність ознак шахрайства	Відсутність ознак шахрайства	Наявність ознак шахрайства

Портфелі позичальників	Стандартний портфель	Портфель Моніторинг	Портфель Рання прострочка	Портфель Проблемна заборгованість
Характеристика клієнтів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Прострочка відсутня ▪ Проблем не виявлено або проблеми були успішно вирішені (наприклад, кредити клієнтів реструктуризовані) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відсутня істотна прострочка (більше 30 днів) ▪ Існують ознаки виникнення проблем у майбутньому 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Клієнти с прострочкою або нездатні обслуговувати борг ▪ Є можливість вирішити проблеми без закриття кредиту 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Клієнти с прострочкою або нездатні обслуговувати борг ▪ Клієнти, по яким проблема не може бути вирішена шляхом реструктуризації
Основні дії	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Моніторинг системою раннього попередження 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підсилений контроль ▪ Зміцнення позиції банку (наприклад, підсилення забезпечення, продаж додаткових продуктів) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Розробка стратегії по клієнту (наприклад, реструктуризація, обмін боргу на акції) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Закриття кредиту (через судові і позасудові процедури, продаж застави, боргів, банкрутство позичальника)
Покриття системою	Система раннього попередження		Система роботи с ранньою прострочкою	Система роботи с проблемною заборгованістю

Рис. 3. 2. Порядок роботи з проблемною кредитною заборгованістю корпоративних клієнтів

Визначення дефініції «стрес-тестування» у нормативно-правових актах НБУ (побудовано за даними [164-167])

Визначення дефініції «стрес-тестування»	Нормативний акт
<p>- метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора - валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк у разі, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями.</p>	<p>Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (розд. Глосарій): Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104</p> <p>Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України (Методичні рекомендації, п.1.8): Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 р. № 361</p> <p>Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: (Методичні рекомендації, п.1.1): Постанова Правління НБУ від 06.08.2009 р. № 460</p>
<p>- тестування чутливості або сценарне тестування з метою оцінки готовності страховика до можливих кризових ситуацій.</p>	<p>Про затвердження Методичних рекомендацій щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів (Методичні рекомендації, п.1.4): Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 05.12.2006 р. № 6496</p>

Основні принципи ефективного банківського нагляду вимагають від банків обов'язкового стрес-тестування ризику ліквідності, валютного, процентного ризику [168]. У 2006 р. термін стрес-тестування було використано

Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України у методичних рекомендаціях щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів і визначено як «тестування чутливості або сценарне тестування з метою оцінки готовності страховика до можливих кризових ситуацій». Але у загальних положеннях до методичних рекомендацій відзначається роль стрес-тестування як інструменту оцінки ризиків і рівня обачливості (пруденційності) страховика.

Загалом існує чотири методи проведення стрес-тестування: еластичності (чутливості), оцінки втрат, сценарний та індексний. Найбільш поширеною є думка, що сценарний підхід є одним із методів стрес-тестування [169, с. 188].

Відповідно, стрес-тестування, як різновид сценарного підходу, повинен стати обов'язковим доповненням до моделей VaR та невід'ємною частиною оброблення інформації на цьому етапі моніторингу. Єрмошенко А.М. також стрес-тестування відносить до одного із елементів аналізу сценаріїв [170, с.90].

Але вважаємо такі погляди не зовсім обґрунтованими, оскільки вказані вчені ототожнюють найбільшу доцільність використання сценарного підходу як часткового методу стрес-тестування окремих ризиків, валютного приміром, чи певних організацій, страхових компаній зокрема, із поглинанням категорією «сценарний підхід» категорії «стрес-тестування». Аналіз сценаріїв і чутливості як методи стрес-тестування банківських установ і страхових компаній більш докладно регламентовані у нормативних актах, їх характеристики основних ознак сценарного аналізу стрес-тестування представлені у табл. 3.4.

Історичні сценарії не враховують усіх змін економічного середовища, які відбуваються з часом. За наявності певного ряду історичних даних можна розраховувати вірогідний діапазон можливих змін за допомогою методу математичної статистики. Якщо історичних даних немає, то ймовірність змін доцільно визначати гіпотетично. Позитивною рисою історичних сценаріїв є їхня простота і зрозуміла схема проведення. Недоліком може бути недоступність інформації про дані попередніх періодів та недооцінка можливих шоків і ризиків, з якими установі ще не доводилося зустрічатися (наприклад,

поява нових фінансових інструментів з невизначеними характеристиками ризику).

Таблиця 3.4

Характеристики основних ознак сценарного аналізу стрес-тестування (власна розробка)

Ознака	Характеристика
Сценарій стрес-тестування	модель можливого розвитку подій під впливом різних факторів ризику
Вимоги до сценаріїв	мають охоплювати всі передумови, виникнення яких може завдати серйозних ударів по фінансовій стабільності установи
Термін дії сценаріїв	не обмежується
Об'єкти особливої уваги	фактори з максимально негативним впливом, що можуть призвести до подій, унаслідок виникнення яких установа може зазнати найбільших втрат
Застава ефективності	професіоналізм та підготовка експертів
Оцінки	експертні (попередній перелік факторів), математичні (відбір статистично найважливіших факторів)
Типи сценаріїв	з використанням варіантів подій,
- історичні	що мали місце у минулому
- гіпотетичні (позитивний, поміркований, негативний, стрес-сценарій)	які не відбувалися, але теоретично можуть статися

Перевагою гіпотетичних сценаріїв є більш гнучке формулювання системи можливих подій, стосовно яких портфель установи є найбільш уразливим. Недоліком гіпотетичних сценаріїв є складність визначення імовірних подій, які до цього не відбувалися.

Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104, визначають кредитний ризик як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

Оцінку кредитного ризику пропонується проводити на основі кількісних і якісних критеріїв. Для кількісної оцінки параметрів кредитного ризику пропонується бальна методика (табл. 3.5). За кожним критерієм банк отримує бали залежно від ступеня кредитного ризику: 1 – незначний, 2 – помірний, 3 – значний. Якщо загальна кількість набраних балів становить до 13 балів включно – кредитний ризик банку незначний, від 14 до 26 включно – помірний, від 27 – значний. Якість управління кредитним ризиком пропонується оцінити на основі критеріїв, наведених у табл. 3.6. За кожним критерієм банк отримує бали залежно від якості управління кредитним ризиком: 1 – висока, 2 – середня, 3 – низька. Якщо загальна кількість набраних балів становить до 12 балів включно – якість управління кредитним ризиком банку висока, від 13 до 24 включно – середня, від 25 – низька. Загальна оцінка кредитного ризику відбувається на основі матриці, наведеної у табл. 3.7. Інтегральна оцінка кредитного ризику проводиться з позиції статичності (низький, помірний, високий) і з позиції динамічності (такий, що скорочується; стабільний, такий, що зростає).

Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, затверджені Постановою Правління НБУ від 06.08.2009 р. № 460, орієнтують банки на те, що результати стрес-тестування мають впливати на розмір резервів, що формуються під можливі втрати за кредитними операціями, і враховуватися під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу.

З метою досягнення максимальної ефективності процесу, стрес-тестування кредитного ризику доцільно здійснювати за кількома альтернативними сценаріями розвитку подій.

Критерії оцінки ступеня кредитного ризику (власна розробка)

Критерій оцінки	Ступінь кредитного ризику		
	Незначний	Помірний	Значний
1	2	3	4
1. Диверсифікація кредитного ризику	ефективна	в цілому задовільна, але існують певні концентрації	незадовільна
2. Рівень наданих кредитів і зобов'язань про надання кредитів відносно загальних активів	низький	помірний	високий
3. Відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу	низьке	помірне	високе
4. Плановість зростання активів, що генерують кредитний ризик	так	ні	ні, причому зростання відбувається за рахунок нових продуктів або позичальників
5. Відповідність зростання активів досвіду та/або операційним можливостям керівництва і персоналу	так	ні, є певним випробуванням	ні, є непосильним
6. Підхід до розширення обсягів кредитування, до структури, термінів, рівня зростання або способів розрахунків	консервативний	помірний	агресивний

Закінчення табл. 3.5

1	2	3	4
7. Наявність винятків із належних процедур та практики здійснення активних операцій	немає, або вони робляться дуже рідко	обмежена кількість	велика кількість
8. Адекватність вартості та якості забезпечення розміру кредитного ризику	адекватна	захищає від кредитного ризику	недостатня
9. Рівень прострочених та безнадійних кредитів за балансовою класифікацією	низький, і тенденція є стабільною	помірний, і тенденція є стабільною	високий, а тенденція стабільною
			помірний, а тенденція такою, що зростає
10. Рівень негативно класифікованих активів	невеликий	помірний	високий
11. Можливість повернення негативно класифікованих активів	у звичайному режимі	за умови вжиття банком певних заходів	викликає сумнів або може потребувати тривалого часу та/або значних витрат
12. Достатність резервів під втрати за активними операціями для покриття можливих збитків	так	так, але збитки є значними	ні
13. Потенційні втрати надходжень або капіталу через кредитний ризик	мінімальні	контрольовані	значні

Критерії оцінки якості управління кредитним ризиком (власна розробка)

Критерії	Якість управління кредитним ризиком		
	висока	середня	низька
1	2	3	4
1. Внутрішня нормативна база щодо активних операцій, затверджена згідно з принципами корпоративного управління	досконала	в основному, є прийнятною	має значні недоліки, вимагає значного удосконалення
2. Розуміння керівництвом всіх аспектів кредитного ризику	так	в основному	ні
3. Здатність керівництва своєчасно та адекватно реагувати на зміни ринкових умов кредитування	так	в основному	ні
4. Стан інформаційних систем управління	забезпечують достовірну, своєчасну і повну інформацію про портфелі	потребують певного удосконалення	мають недоліки, що потребують уваги
5. Отримання керівництвом і спостережною радою банку відповідних звітів для аналізування і розуміння параметрів кредитного ризику банку	так	можливо	ні

Закінчення табл. 3.6

1	2	3	4
6. Відповідність рівня комплектації і кваліфікації персоналу розміру і складності портфелів активних	відповідає	відповідає загалом	є недостатньою
7. Плинність кадрів	дозволяє в нормальному режимі передавати обов'язки	може створювати певні розриви в управлінні	висока
8. Забезпечення банком достатнього навчання/підвищення кваліфікації персоналу	так	є певна непослідовність	ні
9. Аналіз кредитного ризику і системи кількісної оцінки і моніторингу ризиків	є повним і сприяє ранньому виявленню нових ризиків	є задовільними	є недостатнім
10. Відображення класифікації якості портфеля активних операцій за допомогою внутрішніх рейтингів	адекватне	достатнє	не адекватне
11. Внутрішня перевірка стану кредитної діяльності і внутрішній та зовнішній аудит активних операцій	є своєчасними, повними і незалежними	є прийнятними	мають значні недоліки
12. Методологія розрахунку резервів під можливі втрати за активними операціями	є правильною, забезпечується належне покриття ризиків	є загалом адекватною	має багато недоліків, покриття ризиків недостатнє

Інтегральна оцінка кредитного ризику (власна розробка)

Ступінь кредитного ризику Якість управління кредитним ризиком	Незначна	Помірна	Значна
Висока	Низький, стабільний	Помірний, такий, що скорочується	Помірний, стабільний
Середня	Низький, такий, що зростає	Помірний, стабільний	Високий, стабільний
Низька	Помірний, такий, що зростає	Високий стабільний	Високий, такий, що зростає

Під час проведення стрес-тестування з використанням як історичних, так і гіпотетичних сценаріїв доцільно застосування різних ступенів впливу факторів ризиків: помірного; середнього; значного. Стрес-тестування кредитного портфеля за першим сценарієм передбачає оцінку впливу збільшення рівня нестандартних кредитів банку, за другим - зрушення в різних категоріях кредитних операцій, за третім - падіння вартості застави (табл. 3.8).

За другим сценарієм для варіанта з помірним ступенем впливу частина суми наданих кредитів категорії «стандартні» будуть перекваліфіковані у категорію «під контролем», частина кредитів категорії «під контролем» перейдуть до категорії «субстандарні», частина кредитів категорії «субстандарні» будуть віднесені до категорії «сумнівні», частина категорії «сумнівні» перейдуть до категорії «безнадійні».

Зміст сценарного підходу до стрес-тестування кредитного портфеля
(власна розробка)

Сценарій	Зміст
Перший	три варіанти (помірного (1п), середнього (1с) та значного (1з)) негативного зрушення в різних категоріях кредитних операцій і відповідного збільшення резервів під кредитні операції
Другий	три варіанти (помірного (2п), середнього (2с) та значного (2з)) можливого зростання розміру нестандартних кредитів, які перейшли в категорію безнадійних і вимагають 100% формування резервів
Третій	три варіанти (помірного (3п), середнього (3с) та значного (3з)) падіння вартості застави

Результати стрес-тестування мають відобразитися на обсязі резервів і враховуватися під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу. Тестування кредитного портфеля передбачає розрахунок величини його реакції на настання факторів ризику. Підсумки про рівень стресової стійкості кредитного портфеля мають відповісти на питання щодо готовності банку до реалізації стресових сценаріїв. Результуючі показники можуть відобразитися в абсолютних (величина збитків) та відносних (співвідношення величини збитку до величини портфеля або розміру капіталу банку) показниках. Заключним етапом проведення стрес-тестування є формування тактичних та стратегічних заходів, які дозволять врегулювати проблемні або напружені ситуації, що можуть виникнути в майбутньому, та послабити вплив кредитного ризику на діяльність банків.

У табл. 3.9 наведено динаміку кредитної якості портфеля ОТП-банк. Станом на 01.01.2008 р. основна частка кредитного портфеля приходилася на позичальників із кредитним рейтингом інвестиційного класу ВВВ (65,87), у 2008 р. значна частина кредитного портфеля, наданого позичальникам класів

AAA, AA, A перемістилася у клас ВВВ, унаслідок чого його частка зростає до 83,42%.

Таблиця 3.9

Динаміка кредитної якості портфеля ОТП-банк (власні розрахунки)

Дата	AAA	AA	A	ВВВ	С	D - кредитний рейтинг не визначений	Всього
Тис. грн.							
01.01.2008	15840	2183634	2612306	9604554	163680	0	14580014
01.01.2009	1545	680985	1580904	11785502	79775	0	14128711
01.01.2010	0	20086	30194	158053	4352646	7697428	12258407
01.01.2011	0	4129	188226	168884	2298239	5810976	8470454
01.01.2012	0	20133	95244	247695	639353	28389	1030814
01.01.2013	0	10371	34399	307134	161318	1165465	1678687
01.01.2014	0	60009	295750	602132	467714	3000541	4426146
01.01.2015	0	6952	110441	243737	289841	1527993	2178964
01.01.2016	0	133079	1241403	2404931	2479164	2183169	8441746
Структура, %							
01.01.2008	0,11	14,98	17,92	65,87	1,12	0,00	100,00
01.01.2009	0,01	4,82	11,19	83,42	0,56	0,00	100,00
01.01.2010	0	0,16	0,25	1,29	35,51	62,79	100,00
01.01.2011	0	0,05	2,22	1,99	27,13	68,60	100,00
01.01.2012	0	1,95	9,24	24,03	62,02	2,75	100,00
01.01.2013	0	0,62	2,05	18,30	9,61	69,43	100,00
01.01.2014	0	1,36	6,68	13,60	10,57	67,79	100,00
01.01.2015	0	0,32	5,07	11,19	13,30	70,12	100,00
01.01.2016	0	1,58	14,71	28,49	29,37	25,86	100,00

За даними табл. 3.9 побудовано матрицю міграції, яка описує ймовірність переходу сегмента портфеля із однієї стадії в іншу, і надає уявлення про рухомі сили всередині портфеля (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

**Матриця міграції кредитного портфеля ПАТ «ОТП Банк» (власні
розрахунки)**

01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011
			→
BBB (65,87%)	AAA, AA, A ▷ BBB (83,42%)	BBB ▷ C (35,51%) та D (62,79%)	A ◁ C (27,13%), D (68,60%)
			01.01.2012 A, BBB (24,03%) ◁ C (62,02%) ◁ D
			↓
01.01.2016	01.01.2015	01.01.2014	01.01.2013
←			
A (14,7%), BBB (28,48%), C (29,37 %) ◁ D (25,86%)	A, BBB C ▷ (13,3%), D (70,12%)	BBB ▷ A (6,68%)	C ▷ D (69,43%)

У 2009 р. заборгованість класу BBB трансформувалася у портфелі С (35,51%) і D (62,79%). У 2010 р. частина портфеля С мігрувала у портфель А, унаслідок чого її частка скоротилася до 27,13%. У 2011 р. відбулося подальше покращення кредитного портфеля внаслідок збільшення питомої ваги сегмента С (до 62,02%) за рахунок сегмента D і сегмента BBB (до 24,03%) за рахунок сегмента С. У 2012 р. позитивна тенденція змінилася на негативну, що пов'язано зі зростанням частки кредитів, наданих позичальникам класу D до 69,43%, а у 2014 р. – до 70,12%. У 2015 р. відбулося суттєво покращення якості кредитного портфеля за рахунок скорочення його D - частини до 25,86%, та зростання активів інвестиційного класу – до 43,18%.

Міграція портфеля супроводжується збільшенням витрат на формування резервів (табл. 3.11). Протягом 2009-2015 рр. сума резерву по кредитних операціях зросла з 976287 тис. грн. до 12345758 тис. грн.

Таблиця 3.11

Динаміка показників формування і використання резервів по кредитних операціях ОТП Банк (власні розрахунки)

у тис. грн.

Показник	Сума резерву	Формування резерву	Вплив зміни курсів	Списання активів	Вплив продажу кредитів
31.12.2008	976287	3831070		(32939)	(393021)
31.12.2009	4381397	1169479		(5519)	(2532920)
31.12.2010	3012875	689132		(40222)	(805457)
31.12.2011	2856328	1000253		(247499)	(353022)
31.12.2012	3256060	992567		(37197)	(981708)
31.12.2013	3229722	4046230	2480267	(121860)	(1659816)
31.12.2014	7974543	2032940	2938337	(90930)	(509132)
31.12.2015	12345758				

Найбільші обсяги резервів були сформовані у 2013 р. у сумі 4046230 тис. грн. У 2014-2015 рр. значний вплив на формування резервів мала зміна валютних курсів, що призвело до формування резервів відповідно у сумі 2480267 тис. грн. і 2938337 тис. грн.

Використання резервів відбувалося у формі списання активів (найбільше мало місце у 2011 р. у сумі 247499 тис. грн.) і сторнування по проданих кредитах (найбільше мало місце у 2009 р. у сумі 2532920 тис. грн.).

Для проведення стрес-тестування обрано три сценарію розвитку подій із трьома варіантами (низький, середній, помірний) (табл. 3.12).

Результати стрес-тестування наведено у табл. 3.13.

**Сценарії зміни якості кредитного портфеля і вартості забезпечення
для проведення стрес-тестування ОТП Банк (власні розрахунки)**

Сценарій	Варіант	Умовне позна- чення	Опис ситуації
Перший	помірний	1п	Збільшення кредитів категорії А за рахунок категорії АА на 10000 тис. грн.
	середній	1с	Збільшення кредитів категорії ВВВ за рахунок категорії А на 10000 тис. грн.
	значний	1з	Збільшення кредитів категорії ВВВ за рахунок категорії А на 20000 тис. грн.
Другий	помірний	2п	Збільшення кредитів категорії С за рахунок категорії ВВВ на 150000 тис. грн.
	середній	2с	Збільшення кредитів категорії D за рахунок категорії С на 150000 тис. грн.
	значний	2з	Збільшення кредитів категорії С за рахунок категорії ВВВ на 300000 тис. грн.
Третій	помірний	3п	Падіння вартості застави III групи на 100000 тис. грн.
	середній	3с	Падіння вартості застави IV групи на 200000 тис. грн.
	значний	3з	Падіння вартості застави V групи на 400000 тис. грн.

На рис. 3.2 наведено профіль ризиків за результатами стрес-тестування кредитного портфеля.

На основі медіани, середнього значення і стандартного відхилення визначено нормальну функцію розподілення (рис. 3.3).

Результати стрес-тестування кредитного портфеля в частині впливу на величину резервів по ОТП-банку

(власні розрахунки)

Варіанти комбінації сценаріїв	Категорія якості кредитної операції					Вартість резерву, виходячи зі структури кредитного портфеля, тис. грн.	Вплив на величину резервів, тис. грн.		
	I	II	III	IV	V		структури кредитного портфеля	вартості забез- печення	всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1п+2п+3п	371	44399	157134	311318	1165465	1354771	45500	70000	115500
1с+2п+3п	10371	24399	167134	311318	1165465	1355771	46500	70000	116500
1з+2п+3п	10371	14399	177134	311318	1165465	1357271	48000	70000	118000
1п+2с+3п	371	44399	307134	11318	1315465	1384771	75500	70000	145500
1с+2с+3п	10371	24399	317134	11318	1315465	1385771	76500	70000	146500
1з+2с+3п	10371	14399	327134	11318	1315465	1387271	78000	70000	148000
1п+2с+3п	371	44399	7134	461318	1165465	1399771	90500	70000	160500
1с+2с+3п	10371	24399	17134	461318	1165465	1400771	91500	70000	161500
1з+2с+3п	10371	14399	27134	461318	1165465	1402271	93000	70000	163000
1п+2п+3с	371	44399	157134	311318	1165465	1354771	45500	120000	165500
1с+2п+3с	10371	24399	167134	311318	1165465	1355771	46500	120000	166500
1з+2п+3с	10371	14399	177134	311318	1165465	1357271	48000	120000	168000

Закінчення табл. 3.12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1п+2с+3с	371	44399	307134	11318	1315465	1384771	75500	120000	195500
1с+2с+3с	10371	24399	317134	11318	1315465	1385771	76500	120000	196500
1з+2с+3с	10371	14399	327134	11318	1315465	1387271	78000	120000	198000
1п+2с+3с	371	44399	7134	461318	1165465	1399771	90500	120000	210500
1с+2с+3с	10371	24399	17134	461318	1165465	1400771	91500	120000	211500
1з+2с+3с	10371	14399	27134	461318	1165465	1402271	93000	120000	213000
1п+2п+3з	371	44399	157134	311318	1165465	1354771	45500	160000	205500
1с+2п+3з	10371	24399	167134	311318	1165465	1355771	46500	160000	206500
1з+2п+3з	10371	14399	177134	311318	1165465	1357271	48000	160000	208000
1п+2с+3з	371	44399	307134	11318	1315465	1384771	75500	160000	235500
1с+2с+3з	10371	24399	317134	11318	1315465	1385771	76500	160000	236500
1з+2с+3з	10371	14399	327134	11318	1315465	1387271	78000	160000	238000
1п+2с+3з	371	44399	7134	461318	1165465	1399771	90500	160000	250500
1с+2с+3з	10371	24399	17134	461318	1165465	1400771	91500	160000	251500
1з+2с+3з	10371	14399	27134	461318	1165465	1402271	93000	160000	253000
Медіана									196500
Середнє									188333,3
Стандартне відхилення									42098,1

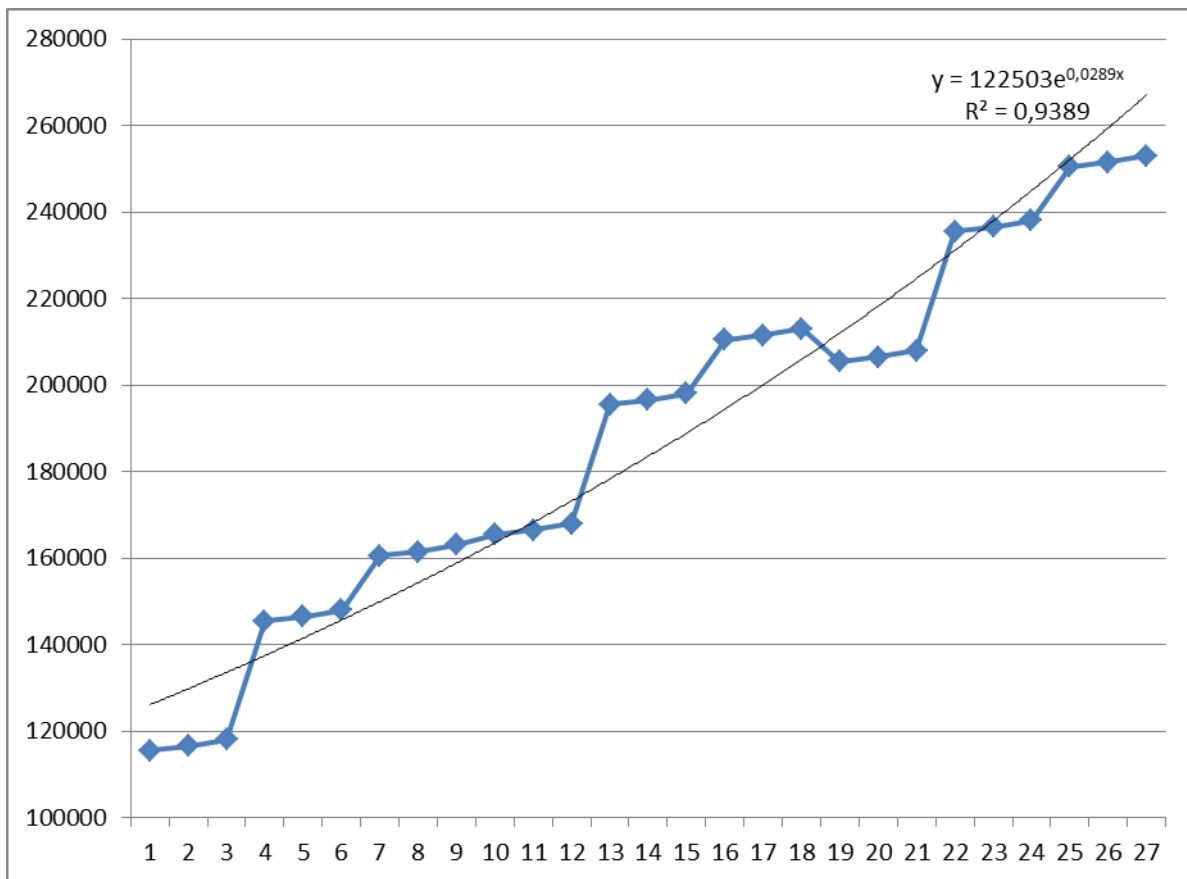

Рис. 3.2. Профіль ризиків за результатами стрес-тестування кредитного портфеля ОТП-банк

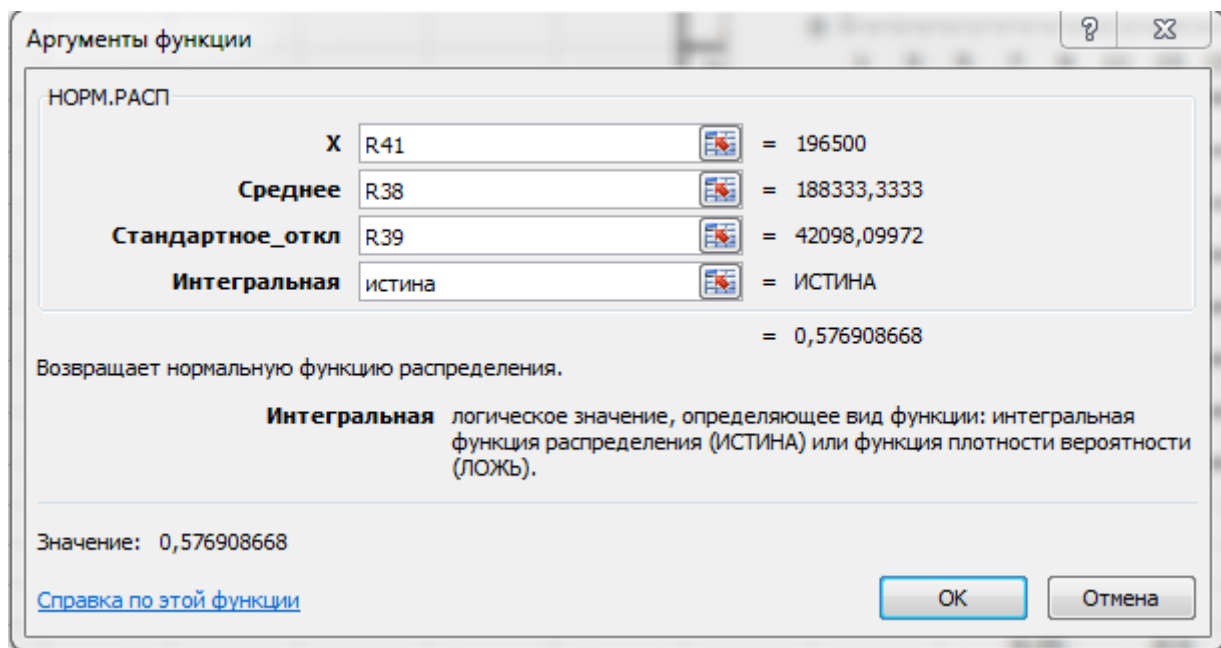

Рис. 3.3. Интегральная оцінка нормальної функції розподілення прогнозних розмірів резервів

Рівняння для щільності нормального розподілення має вигляд:

$$f(x; \mu; \sigma) = \frac{1}{42098\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-196500)^2}{2 \cdot 42098^2}} \quad (3.1)$$

Імовірність відхилення щільності розподілення від середнього на одне стандартне відхилення при Z-значенні 0,5769 складає 0,718 (рис. 3.4).

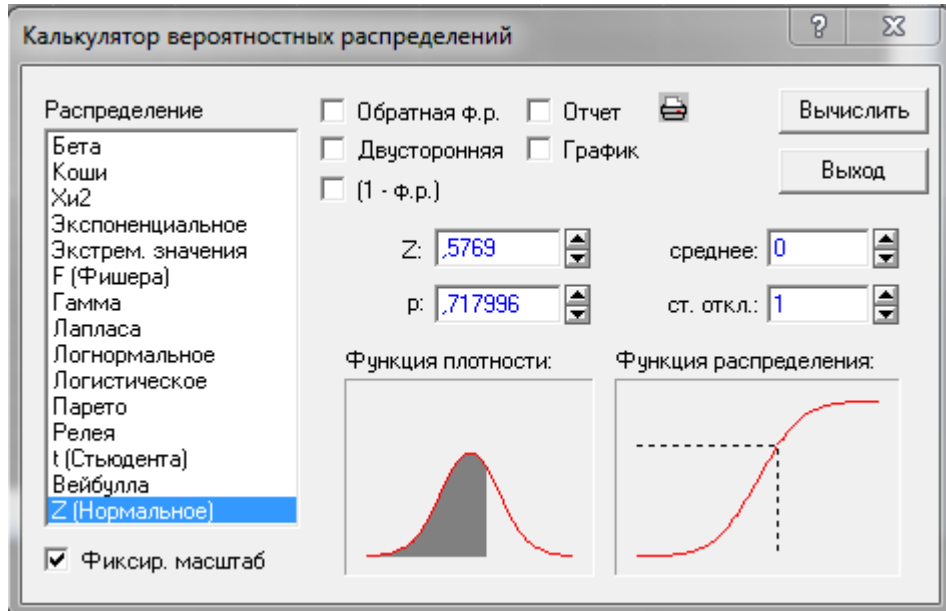

Рис. 3.4. Калькулятор ймовірнісних розподілень

Таким чином, із ймовірністю 0,718 можна стверджувати, що очікувані розміри втрат унаслідок доформування резервів знаходяться в інтервалі 146,2-230,4 млн грн

3.2. Розвиток підходів до реабілітації проблемних кредитів і формування резервів під знецінення кредитів

Система раннього реагування не завжди виявляється ефективною, що призводить до виникнення проблемної заборгованості, що потребує їх реабілітації. Пропонується така послідовність дій зі стягнення проблемних кредитів [171]: розширення уявлення про проблемну ситуацію; зустріч із

позичальником і ідентифікація його типу; моделювання поведінки боржника і пов'язаних з ним осіб; складання програми стягнення та її реалізація; реструктуризація боргу; постійний контроль за виконанням плану.

Реабілітація починається з швидкого виявлення будь-яких проблем, пов'язаних з кредитом, та причин їх виникнення. Для цього вивчаються: податкові декларації; судові позови для виявлення того, чи є у позичальника інші невикладені боргові зобов'язання; документація на заставу клієнта, особливо у випадках, коли є претензії, відмінні від претензій з боку банку. Перша стадія - розширення уявлення про проблемну ситуацію - стосується визначення як можливостей стягнення боргу, так і мотивації повернення боргів. Типологія боргів визначається причинами, що ускладнює їх стягнення:

реальна відсутність у боржника коштів і майна для погашення заборгованості в даний момент;

упевненість боржника в тому, що кредитор не зможе накласти стягнення на наявні у боржника кошти і інші активи унаслідок: приховування активів; використання адміністративного ресурсу; відсутності у кредитора інформації про місцезнаходження боржника; великих відстаней, мовного бар'єру тощо; інших обставин (пропуск терміну позовної давності, відсутність документів, що підтверджують заборгованість, тощо).

Виходячи з типології боргів, визначають основні інструменти стягнення боргів - реальна можливість заплатити і (чи) мотивація боржника. Розширення бачення боргової проблеми припускає ідентифікацію різноманітних зв'язків суб'єктів господарювання: юридичних, інформаційних, економічних, управлінських тощо. Розширення коло осіб, пов'язаних із боржником, може дозволити знайти покупців, які зацікавлених в активах боржника або бажають придбати права вимоги до нього.

Для розробки планів повернення кредитів необхідно якомога швидше зустрітися з проблемним позичальником та обговорити можливі варіанти рішення. У процесі бесіди необхідно виявити, чи готовий позичальник до подальшого співробітництва з банком та прийняття кардинальних, іноді

болісних рішень, а також чи існує потенційна фінансова і матеріальна база для успішного їх впровадження. Співробітники банку мають оцінити якість, компетентність та чесність керівництва компанії-боржника, відвідати підприємство і на місці оцінити його майно та діяльність.

Причини виникнення у банків проблемних кредитів різні, тому потрібно здійснити аналіз підходів до роботи з проблемними боржниками [172].

На другій стадії неплатників можна умовно розділити на декілька основних груп:

1. «Добросовісні» боржники – підприємства, які об’єктивно не можуть повернути кредит, але ведуть активний діалог із банком і у випадку реструктуризації боргу готові його обслуговувати.

2. Умисні неплатники – боржники, які намагаються ухилитися від погашення кредиту, але хочуть зберегти бізнес, використовуючи недосконалість законодавства. Такі боржники виводять активи і грошові потоки на не обтяжені боргами структури для ініціювання керованого банкрутства проблемного боржника.

3. Боржники з неліквідними або знеціненими заставами – боржники, готові добровільно передати банку заставу, продати яку швидко та вигідно для банку в умовах кризи неможливо.

З групою добросовісних боржників банки мусять шукати компроміс, для роботи з групою недобросовісних боржників – умисних неплатників та з групою боржників з неліквідною заставою варто розглянути підходи, орієнтовані на отримання у власність заставленого активу. Цей процес заздалегідь планується й організовується. Нерідко в таких випадках використовуються механізми недопущення фіктивного банкрутства і виведення активів.

Третя стадія - моделювання поведінки боржника, яке дуже важливе для забезпечення безпеки стягнення. Моделювання дозволяє з’ясувати можливість досягнення у рамках закону поставленої мети. Наприклад, стягнути заборгованості з організації, яка знаходилася в процесі банкрутства. Якщо

виникає можливість яких-небудь небезпечних дій боржника у відповідь, то кредитору потрібний захист, зокрема, у вигляді інформаційного висвітлення ходу стягнення, у рамках якого будь-яка протидія може бути пред'явлена громадськості або певним ключовим особам.

При моделюванні поведінки боржника і пов'язаних із ним необхідно визначити можливі варіанти:

оплати - самостійне погашення боргу позичальником, погашення боргу третьою особою, поступова оплата боргу;

реакції - сприятлива або опір стягненню.

Четверта стадія - розробка попереднього плану заходів з поліпшення роботи позичальника. При підготовці плану увага концентрується на аналізі структури балансу та складі грошових потоків, детально перевіряються активи, вивчаються можливості їх ефективного використання.

План реабілітації кредиту може включати такі конкретні дії:

введення системи контролю за запасами: скорочення або ліквідація

надмірних запасів сировини, напівфабрикатів та готової продукції;

прискорення стягнення дебіторської заборгованості;

відкладення платежів за кредиторською заборгованістю за допомогою залучення до співробітництва інших кредиторів, включаючи державні організації;

продаж застарілого обладнання, а також виробничих ліній, цехів, які не приносять прибутку;

пошук нових можливостей на ринку, або нових ринків;

вирішення питання про збереження чи зміну структури та асортименту виробленої продукції;

пошук додаткового акціонерного капіталу від дійсних акціонерів або залучення нових партнерів;

пошук кандидатів для злиття з фінансово стійкою фірмою;

зміни у структурі заборгованості, наприклад подовження строків кредиту, отримання пільгових строків, обмін заборгованості на акціонерний капітал, коли банк стає співвласником компанії;

повна чи часткова зміна керівництва компанії-позичальника або інші форми організаційної перебудови.

Експертам банку потрібно оцінити суму коштів, яка необхідна для втілення плану реабілітації в реальність, оскільки банк часто повинен самостійно фінансувати ці заходи. Поставлені завдання вирішуються під керівництвом і контролем кредитного інспектора банку чи групи спеціалістів. Але іноді цього буває недостатньо, коли менеджмент компанії показує свою неспроможність керувати в екстремальних умовах. Якщо банк зацікавлений у порятунку кредиту та самого позичальника, то він може змінити керівництво і залучити спеціальну групу висококваліфікованих менеджерів, підготовлених до роботи в екстремальних умовах. У розвинених країнах існують спеціалісти по виходу з кризових ситуацій, але послуги їх коштують досить дорого.

Банківським фахівцям необхідно провести реструктуризацію боргу, установити нові строки платежів та повного повернення суми кредиту, укласти нову тимчасову угоду, якщо проблеми є за своєю природою короткостроковими. Протягом усього періоду реабілітації банк повинен ретельно контролювати дії боржника і бути готовим у будь-який момент до кардинальної зміни попередньо прийнятих рішень і планів.

У процесі реабілітації банк має враховувати не тільки фінансовий стан позичальника, а й загальну економічну та політичну ситуацію у країні. Важко сподіватися на успішне завершення роботи з повернення кредитів в умовах кризового стану економіки країни. У такому разі керівництво банку має розглянути всі розумні альтернативи повернення коштів, хоча б часткового. Інші можливості передбачають пошук додаткового забезпечення, використання гарантійних прав, перепродаж кредиту з дисконтом третій стороні. За наявності достатнього забезпечення, реалізація права на заставу є єдиною реальною можливістю повернення боргу.

Основними блоками програми стягнення є інформаційний (PR) і юридичний. Якщо поведінка боржника змодельована, то дії кредитора зі стягнення боргу, можна розглядати як відповідь на неї. Ця стадія особливо важлива для роботи з мотивацією, оскільки на основі зворотної логіки розробляється система погроз, які стимулюють боржника до повернення боргу. При цьому погрози оцінюються і з точки зору ефективності, і з точки зору правових меж можливої поведінки.

Погрози - це інформаційна дія, пов'язана з демонстрацією можливих несприятливих наслідків. Зміст погроз залежно від причин упевненості боржника в неможливості стягнення боргу може бути наступним: опис можливості поширення інформації про наявність заборгованості, хід стягнення і його наслідки; представлення наслідків юридичної дії. На основі зворотної логіки створюється програма стягнення, яка включає вживані в різній послідовності погроз, схем вирішення боргової проблеми і консультації для боржника.

Важливим моментом є створення програми стягнення як окремого документу, оскільки це дозволяє не лише планувати власні дії, але і пояснити керівництву, клієнтам або іншим особам, які заходи і чому планується зробити для стягнення боргу. У складних випадках, коли наявні ресурси і повноваження для стягнення боргу є обмеженими, важливим документом може стати Аналітичний звіт про перспективи стягнення, який на відміну від програми, включає не просто послідовність власних дій, але і аналіз можливої реакції боржника і пов'язаних з ним осіб. Програма повинна включати календарний план, щоби можна було визначитися з часовими горизонтами і вказати осіб, відповідальних за реалізацію тих або інших заходів.

П'ята стадія - реалізація програми стягнення і PR - супроводження правозастосовної діяльності. Її виконання розпочинається з повідомлення боржника. Пропозиція схем для погашення заборгованості і повідомлення законних погроз може виходити від кредитора, колекторного агентства, адвоката або навіть спеціально створеної організації. Інформація може

доводитися до боржника: усно (по телефону або при особистій зустрічі), письмово (факс, електронна пошта тощо). Погрози і схеми погашення заборгованості краще сприймаються, коли вони не описуються, а демонструються у вигляді проектів документів : договорів, прес-релізів, скарг, листів, графіків-платежів тощо. З психологічної точки зору часто є дієвими історії про реально проведені стягнення безнадійних боргів в схожих ситуаціях або навіть складні метафори, що використовують аналогію між стягненням боргу і іншими процесами. Описані моменти є проявом гуманітарно-правових технологій (ГПТ), тобто з'єднання гуманітарних технологій (РК) і методів юриспруденції. Такий синтез проявляється у використанні швидкодіючих інформаційних погроз строго у рамках чинного законодавства, а також у тому, що боржникові максимально зрозуміло описуються можливі перспективи застосування норм права.

Алгоритм реструктуризації проблемної кредитної заборгованості наведено на рис. 3.5. Першочергово необхідно визначити, чому клієнт прострочив виконання своїх зобов'язань по кредиту та чи в змозі він їх виконати надалі? Якщо можливість виконання зобов'язань існує, проте позичальник віддає перевагу направленню коштів на інші цілі, тоді банку доцільно внести несуттєві зміни до умов договору й проводити моніторинг.

Якщо ж у позичальника відсутня змога виконувати взяті на себе зобов'язання, тоді банку необхідно провести реструктуризацію заборгованості. Важливим моментом при цьому є наявність у банку високоліквідної застави. У випадку, коли коефіцієнт покриття (LTV- відношення вартості застави до розміру кредиту) менший чи дорівнює 100%, банку доцільно покращити якість застави. Для цього необхідно: запросити у клієнта додаткове забезпечення; поліпшити якість застави (наприклад, нерухомість замість прав на виручку від реалізації); поставити вимогу особистих гарантій власників; вимагати перехресну заставу (якщо клієнт входить до групи, що має інші кредити в банку).

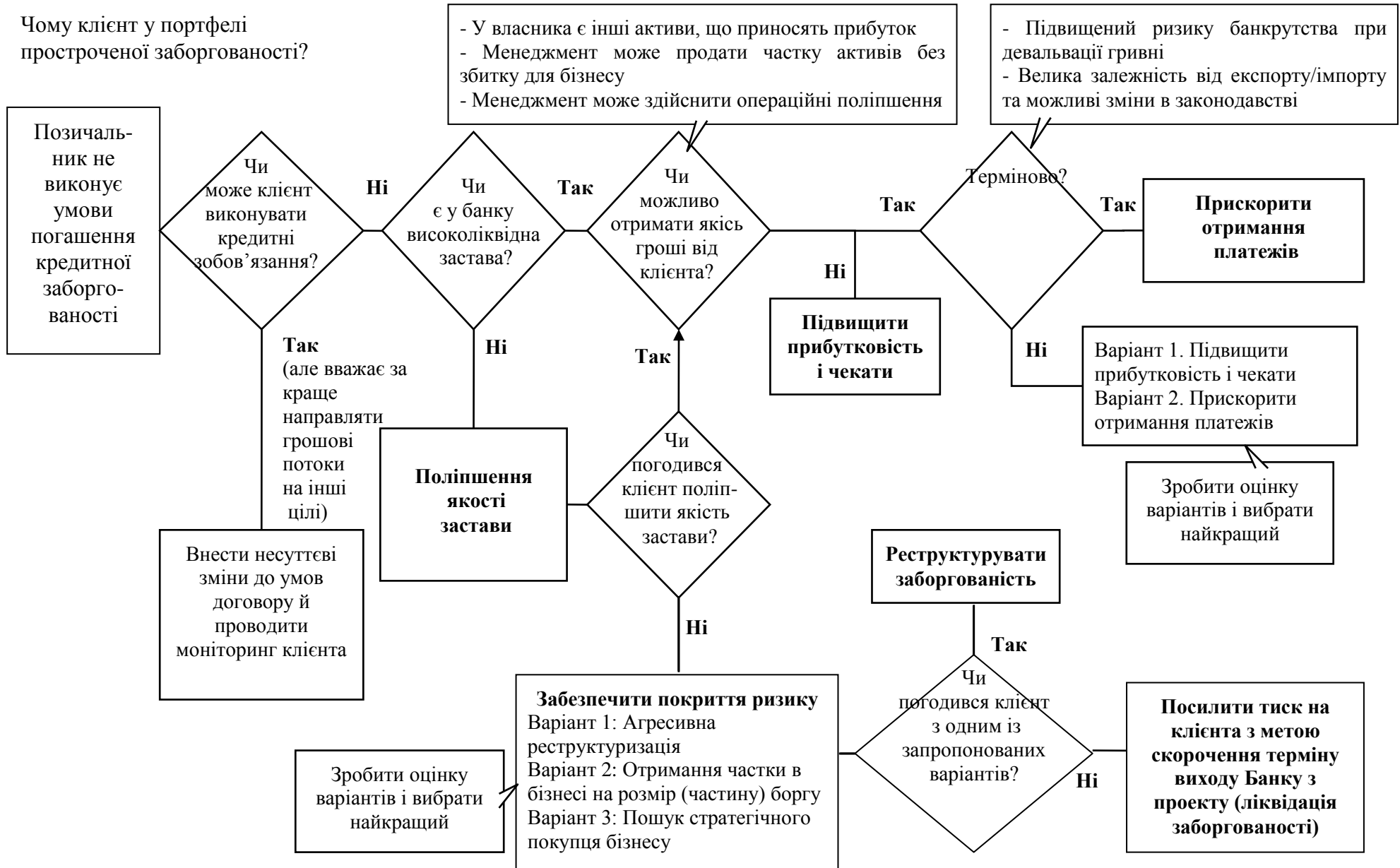

Рис. 3.5. Алгоритм механізму реструктуризації проблемної кредитної заборгованості (власна розробка)

Також для ухвалення рішення щодо проведення реструктуризації кредитної заборгованості у банків мають бути наступні економічні підстави:

- наявність поточної операційної діяльності та зацікавленості власників у довгостроковій життєздатності бізнесу – наявність плану розвитку бізнесу;
- прозорість і розуміння банком бізнесу клієнта, наявність підтверджених перспектив його розвитку.
- здатність обслуговувати реструктуризовані зобов'язання перед банком та іншими кредиторами (за результатами аналізу прогнозу розвитку);
- наявність забезпечення, що повністю або частково компенсує ризики банку, при цьому банк має впевненість, що дане забезпечення істотно не знеціниться за період фінансування, а також задовольняє вимогам контролю і ліквідності;
- низький рівень внутрішніх бізнес-ризиків, які можуть серйозно вплинути на позицію банку (відсутність конфлікту між власниками, власниками і менеджерами, переслідування з боку МВС, прокуратури тощо).

Для ефективної реабілітації проблемних кредитів необхідно:

- організувати досить детальний аналітичний облік і управлінську звітність, застосовувати її для ухвалення рішень;
- пов'язати систему ціноутворення з рівнем ризиків;
- удосконалити методологію аналізу позичальників (у тому числі використовувати кредитні рейтинги і галузеву аналітику);
- створити зважену систему лімітації і організувати контроль концентрацій на етапі видачі кредитів;
- створити сховища інформації і накопичувати статистику, використовувати її для написання методології і побудови скорингових моделей;
- регулярно проводити стрес-тестування по власних методиках;
- повністю стандартизувати банківські продукти, скласти детальні технологічні карти з точками контролю;
- створити покроковий регламент по роботі з проблемною заборгованістю

з розподілом функцій між підрозділами і встановленням термінів на кожен вид операцій, сформувавши під нього систему звітності;

розширити спектр методів управління проблемною заборгованістю, при виборі методів оцінювати якість кредитного портфеля і перспективи повернення розміщених засобів.

Крайнім випадком вирішення проблеми недіючих кредитів є списання за рахунок сформованих резервів. У світовій практиці класифікація банками кредитів за ступенем ризику ґрунтується на нормах пруденційного регулювання Центрального банку. У різних країнах застосовуються різні класифікації, проте більшість із них ґрунтується на системі Інституту міжнародних фінансів. Вона включає п'ять категорій кредитів і позик:

стандартні - кредит є надійним, і усі виплати основної суми і відсотків по ньому робляться своєчасно, проблем із його погашенням у поточній ситуації не передбачається, і очікується повне погашення;

кредити, що вимагають підвищеної уваги (потенційно неблагополучні) - по таких кредитах, якщо ситуація не буде виправлена, можуть виникнути сумніви відносно повного погашення. Такий кредит вимагає пильнішої, ніж зазвичай, уваги з боку працівників банків;

нестандартні – їх повне погашення є сумнівним із огляду на недостатній захист (наприклад, внаслідок зменшення чистої вартості капіталу боржника або заставного забезпечення), і/або виплата відсотків або основної суми, або і того, і іншого, прострочена більше ніж на 90 днів. Такі активи характеризуються наявністю принципових, чітко виражених недоліків, які, якщо не будуть виправлені, можуть зі значною вірогідністю привести до збитків;

сумнівні - їх повне стягнення/ліквідація зважаючи на поточне положення є маловірогідними, і/або виплата відсотків або основної суми, або і того і іншого, прострочена більше ніж на 180 днів. Активи в цій категорії вважаються неблагополучними активами, але ще не рахуються повністю безнадійними, оскільки є можливість для їх реструктуризації;

безнадійні (такі, що підлягають списанню) - вони фактично не підлягають стягненню, і/або виплата основної суми або відсотків, або і того, і іншого, прострочена більше ніж на один рік.

Указана деталізована класифікація кредитів використовується країнами з менш розвиненими системами нагляду, оскільки за ними простіше здійснювати поточний контроль, вони забезпечують більшу порівнянність, створюють рівніші умови для банків, сприяють кращому розумінню питання громадськістю і спрощують складання статистичних показників для документарного нагляду і звітування. У деяких країнах існують нормативні системи, які встановлюють визначення для класифікації кредитів і позик за різними категоріями, виходячи з вірогідності дефолту, а основний упор робиться на відповідальність керівництва за класифікацію кредитів і позик і встановлення обсягу створюваних резервів. Органи нагляду і аудиту при цьому зосереджують свою увагу на контролі за адекватністю внутрішніх оцінок і процедур самих банків, а також на тому, наскільки добре вони застосовуються. Залежно від країни від банків може або вимагатися створення власної системи класифікації, або їм можуть надаватися базові визначення неблагополучних активів із мінімальними рекомендаціями відносно належного обсягу створених резервів або взагалі без них. Найбільш поширеною є світова практика, коли наглядові органи вимагають зниження класифікації усіх кредитів одному боржникові, якщо один із цих кредитів класифікується як неблагополучний кредит. Однак, існує практика окремої оцінки кожного кредиту боржника, або це питання залишене на розсуд банків.

Заставне забезпечення і гарантії є забалансовими інструментами, покликаними зменшувати кінцеві збитки по неблагополучних кредитах, але існують широкі відмінності їх використання в практиці нагляду. У деяких юрисдикціях вид і сума заставного забезпечення і гарантій можуть враховуватися при ухваленні рішення: про віднесення кредиту до категорії неблагополучних кредитів і позик; про суму відшкодувань, а відповідно, і про класифікацію кредиту; про об'єм необхідних створюваних резервів. Нерідко

регламентуються види прийнятного заставного забезпечення і їх вартісна оцінка, а заставному забезпеченню у формі нерухомості часто приділяється особлива увага. Іноді ліквідність заставного забезпечення і можливість фактичного виконання гарантій позначаються на класифікації і створенні резервів. Наприклад, може допускатися віднесення активу до категорії з вищою надійністю, якщо заставним забезпеченням по ньому є ліквідні цінні папери, а у випадку нерухомості може передбачатися зниження вартісної оцінки заставного забезпечення (у тому числі до нуля) у міру збільшення періоду неплатежів по кредиту.

У окремих країнах якість кредиту оцінюється за його власними характеристиками, незалежно від заставного забезпечення і гарантій, яке може бути пов'язане з рядом різних боржників, мати різні умови, потоки платежів, терміни погашення, вірогідність отримання коштів, відмінну від первинного кредиту. На практиці поширеним є підхід, при якому зниження вартості заставного забезпечення або гарантій по кредиту не вважається основою для віднесення кредиту до категорії неблагополучних кредитів і позик, хоча в таких випадках може бути виправдане привласнення кредиту статусу потенційно неблагополучного.

До реструктурованих проблемних кредитів і позик відносяться такі кредити і позики, по яких у зв'язку з фінансовими труднощами боржника кредитор надає пільги, які інакше не мали би місця. Реструктуризація і виділення нових кредитних коштів для покриття неплатежів по старших боргах можуть приховувати вади кредитів, а тому деякі органи регулювання встановлюють правила визначення реструктурованих проблемних кредитів і позик, щоби перешкоджати подібній практиці. Хоча виплати по реструктурованих проблемних кредитах і позиках можуть тривати, для цілей створення резервів вони часто вважаються ідентичними неблагополучним активам до тих пір, поки не буде встановлено, що платежі мають регулярний характер, після чого може бути підвищена категорія таких кредитів.

Відповідно до Базельських угод усім банкам рекомендується розкривати загальну інформацію про сукупні валові відкриті кредитні позиції без урахування дії чинників пом'якшення кредитного ризику, таких як заставне забезпечення. У разі загального поліпшення ринкових умов запозичення банки можуть переглянути умови кредитів своїм клієнтам, без всякого зв'язку з якими-небудь недоліками самих кредитів. Така реструктуризація не призводить до віднесення кредиту до нижчої категорії або до створення резервів. Тому правила повинні дозволяти розмежовувати реструктуризацію проблемних активів і вигідну реструктуризацію надійних активів.

Найбільш поширеним є щоквартальний аналіз кредитів для цілей їх класифікації, із більшою періодичністю проводиться аналіз великих відкритих позицій або активів, які вважаються менш надійними.

Світова практика свідчить про значні відмінності у методичних підходах до визначення обсягів резервів по кредитним операціям. У країнах, особливо з ринком, що формується, в яких встановлені обов'язкові правила класифікації кредитів, також часто визначаються конкретні рівні створення резервів для простоти їх формування і контролю, а їх дотримання забезпечується правовими санкціями. Навпаки, у країнах, які орієнтуються на використання загальних рекомендацій по класифікації, розміри створюваних резервів, як правило, засновані більшою мірою на оцінках вірогідних збитків, іноді на базі внутрішніх моделей і оцінок вірогідності дефолту і збитків у разі дефолту. У країнах останньої категорії може допускатися встановлення розмірів створюваних резервів у рамках деяких діапазонів.

Резерви за кредитними операціями поділяються на загальні (відображають суму збитків, які можуть бути понесені по портфелю) і спеціальні (відображають знецінення неблагополучних активів). Динамічний створений резерв є різновидом загального створеного резерву, який міняється протягом економічного циклу, - він нарощується в сприятливій економічній ситуації і витрачається в періоди спадів, - щоби забезпечити достатні резерви

протягом усього терміну існування фінансового інструменту. Створення динамічних резервів є новою концепцією.

У більшості країн світу дозволяється використовувати заставне забезпечення для зменшення об'єму створюваних резервів, але не існує простої і однозначної відповідності між ринковою вартістю заставного забезпечення і компенсацією, яку воно може забезпечувати.

Відповідно до Міжнародного стандарту фінансової звітності 39 «Фінансові інструменти; визнання й оцінка» знецінення позик може бути реалізовано не лише через створення резервів, а безпосередньо через зменшення балансової вартості позики. Якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується і це зменшення може бути об'єктивно пов'язаним з подією, яка відбувається після визнання зменшення корисності (наприклад, покращання кредитного рейтингу боржника), то попередньо визнаний збиток від зменшення корисності слід сторнувати (або прямо, або коригуючи рахунок резервів). Суму сторнування слід визнавати у прибутку чи збитку.

Класифікація кредитів за категоріями якості, як і раніше, відбувається на підставі визначення класу боржника - юридичної особи та стану обслуговування ним боргу. Але у новій редакції Положення НБУ кількість класів позичальників збільшилася з 5 до 9, змінилася також методика їх визначення. Відбувся перехід від системи фінансових коефіцієнтів оцінки кредитоспроможності позичальника до дискримінантних моделей, побудованих за галузевим принципом і розміром підприємства.

Згідно діючого порядку банк визначає показник ризику кредиту, наданого боржнику - юридичній особі, залежно від категорії якості в межах діапазонів: I – найвища - 0,01 - 0,06; II - 0,07 - 0,20; III - 0,21 - 0,50; IV - 0,51 - 0,99; V – найнижча - 1,0. Банк визначає показник ризику за кредитом, наданим боржнику - юридичній особі в межах устанавленого діапазону з урахуванням динаміки фактичних значень інтегрального показника, коефіцієнта покриття боргу, якості менеджменту боржника - юридичної особи, ринків збуту продукції,

наявності бізнес-планів, визначених рейтингів боржника - юридичної особи (за наявності) та інших подій та обставин, що можуть вплинути на своєчасність і повноту погашення боргу.

Банк під час розрахунку резерву за кредитними операціями враховує прийнятне забезпечення, якщо воно надано на строк не менший, ніж строк користування активом. Залежно від рівня ліквідності воно поділяється на п'ять груп. Банк бере до розрахунку резерву вартість забезпечення із коефіцієнтом ліквідності забезпечення: I група – 1,0; II – 0,8; III – 0,7; IV – 0,6; V – 0,4.

Банк здійснює перевірку наявності та стану майна, отриманого в заставу, з такою періодичністю: нерухомого майна та цілісного майнового комплексу - не рідше одного разу на дванадцять місяців; товарів в обороті або в переробці - не рідше одного разу на три місяці; майнових прав на одержання грошових коштів (виручки) за укладеними договорами про продаж товарів/проведення робіт/надання послуг - не рідше одного разу на місяць; іншого майна/майнових прав - не рідше одного разу на шість місяців.

Нараховані резерви формуються за рахунок витрат і значно впливають на оподатковувану базу з податку на прибуток. Існують значні відмінності в правилах відносно податкових вирахувань: вирахування лише загальних створених резервів, установлення граничних значень вирахувань розміру резервів або інших особливих умов. Спостерігаються відмінності в умовах можливого вирахування створених резервів, які обмежуються списанням кредиту або ситуаціями, близькими до списання.

Таким чином, формування резервів за кредитними операціями у світовій практиці здійснюється відповідно до стандартних вимог, що встановлюються органами регулювання, або на основі внутрішніх банківських оцінок. Різняться вимоги до врахування заставного забезпечення, гарантій або інших чинників пом'якшення ризику, правила податкових вирахувань по сформованих резервах. У різних країнах використовуються різні визначення реструктурованих проблемних активів і по-різному вирішується питання про те, чи вважати їх неблагополучними активами.

До показників достатності резервів банку для покриття збитків віднесено: коефіцієнт захищеності кредитного портфеля резервом; коефіцієнт покриття кредитного ризику капіталом банку; показник частки якісних позичок в кредитному портфелі; показник частки проблемних позичок в кредитному портфелі; коефіцієнт покриття збиткових позичок резервом; показник частки списаних позичок в кредитному портфелі; коефіцієнт частки списаних позичок в проблемних позичках [173, с. 8]. Як правило, при розробленні власних економічних коефіцієнтів застосовується коригування активів та пасивів на можливе додаткове залучення і відтік коштів з урахуванням ризику втрати вкладень. Ризик втрати вкладень банку вираховують за допомогою коригування обсягу активів на суму проблемних активів, при цьому ступінь ризику втрати вкладень банк оцінює самостійно, враховуючи вимоги регулятора щодо формування резервів на випадок можливих втрат банку [174, с. 97].

Базельські стандарти вимагають від банків застосування LGD-моделей. Принципіальна різниця у підходах “Foundation Internal Ratings Based (IRB)” та “Advanced Internal Ratings Based щодо визначення параметрів „Loss Given Default“ (втрат у зв'язку з невиконанням зобов'язань) наступна [175]: у випадку Foundation IRB Approach параметри LGD визначаються зовнішніми контрольними органами; у випадку Advanced IRB Approach параметри LGD визначаються кредитною установою на основі обґрунтованого статистичного аналізу власної історії втрат (рис. 3.6).

Профілі		
дефолту	втрат	експозиції
<i>PD: Probability of Default</i> (вірогідність невиконання зобов'язань)	<i>LGD (loss given default)</i> - рівень втрат при настанні дефолта $LGD = 1 - RR$, <i>RR (recovery rate)</i> - уровень возврата денег после наступления дефолта	<i>EAD: Exposure at Default</i> (заборгованість у випадку невиконання зобов'язань)
Очікувані втрати $EL=PD*LGD*EAD$		

Рис. 3.6. Формалізація LGD моделі (власна розробка)

Прогресивний розрахунок капіталу Basel II вимагає застосування окремого визначення вірогідності невиконання зобов'язання (*Probability of Default = PD*) та втрат у зв'язку з невиконанням зобов'язань (*Loss Given Default = LGD*).

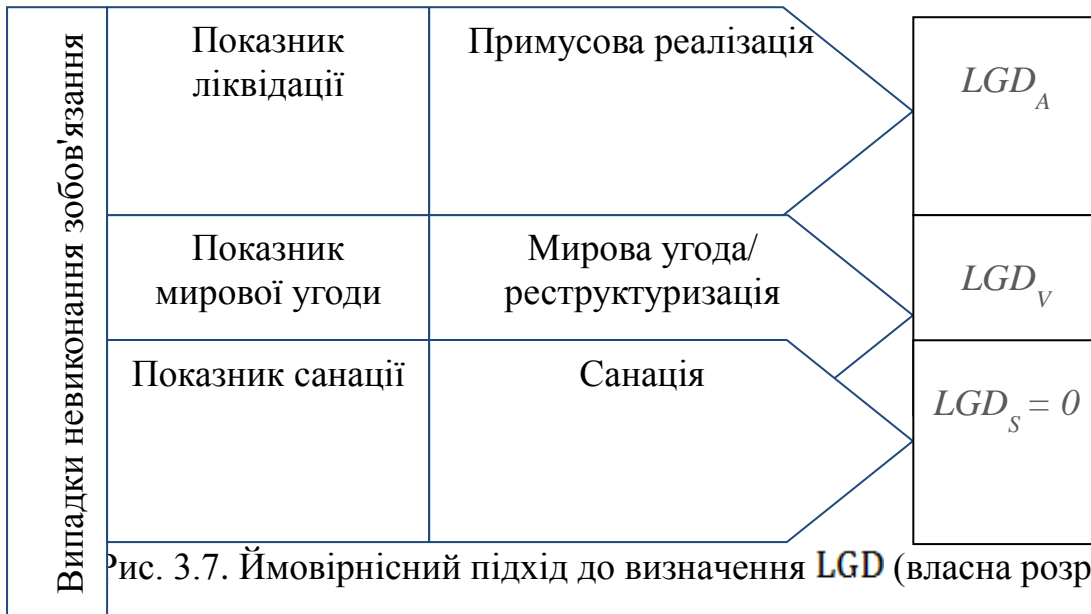
Рівень втрат при настанні дефолту розраховується за формулою:

$$LGD = 1 - \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} / EAD, \quad (3.2)$$

де C_t – грошовий потік (відшкодування) в момент t , формується з рахуванням витрат на відшкодування;

r – ставка дисконтування.

В умовах багатоальтернативних варіантів вирішення проблеми сумнівних боргів застосовується ймовірнісний підхід (рис. 3.7).

$$LGD = p_a * LGD_a + p_v * LGD_v + p_s * LGD_s, \quad (3.3)$$

де p_a, p_v, p_s – ймовірність стягнення проблемних кредитів шляхом ліквідації застави, реструктуризації, санації;

LGD_a, LGD_v, LGD_s - рівень втрат при настанні дефолту у випадках ліквідації застави, реструктуризації, санації.

Використання LGD моделей вимагає наявності статистичних баз даних.

Початок створення аналітичної бази для об'єктивної кількісної оцінки ризиків дефолтів в Україні пов'язаний із дослідженням Агентства «Кредит-Рейтинг». Статистична вибірка представлена по більш ніж 375 тис. активним операціям банків на загальну суму близько 473,1 млрд. грн. В дослідженні використано звіти, надані 13 великими банками-клієнтами агентства у рамках регулярного моніторингу присвоєних агентством рейтингів. Загальна сума активів банків-учасників дослідження складає більше 10% від активів банківської системи України. Горизонт аналізу складає більше 6 років (2007-2013 рр.) і охоплює період як стрімкого зростання, так і різкого падіння економіки [176].

У звіті приведена середня частота дефолтів, відбиваюча вірогідність дефолту протягом 1 найближчого місяця. Помноживши отриманий результат на 12, можна отримати оцінку для річної вірогідності дефолту. Визначено кількість і частоту дефолтів: по активних операціях; по активних операціях в розрізі «інсайдер/неінсайдер»; по активних операціях в розрізі класу контрагента; по активних операціях в розрізі валюти активу; по активних операціях в розрізі балансової вартості активу; по активних операціях в розрізі основного виду діяльності контрагента; по активних операціях в розрізі балансових рахунків банку, на яких відображається актив (виду заборгованості); по активних операціях в розрізі видів забезпечення; по активних операціях в розрізі терміну погашення активу.

Проведемо оцінку ризику по такому кредиту: клієнт – старий клієнт ТОВ «Омега»; сфера діяльності позичальника – переробна промисловість; клас позичальника згідно з балансовими даними - 6-й клас; валюта - гривня; балансова вартість кредиту - 7931530,13 грн.; цільове призначення - придбання обладнання; термін кредитування - 2 роки; застава – обладнання у сумі 6750457,00 грн. (коефіцієнт ліквідності 0,6), автомобілі у сумі 1529700,00 грн. (коефіцієнт ліквідності 0,7); зв'язок позичальника з банком - відсутній (не інсайдер); згідно з планом рахунків банку цей кредит враховуватиметься на рахунку 2073 «Довгострокові кредити на інвестиційну діяльність».

Оскільки клієнт старий і у нього є прострочена заборгованість у сумі 73 дня станом на 01.08.2013 р., стан обслуговування боргу слід визнати як «задовільний» (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Визначення стану обслуговування боргу боржником - юридичною особою (власна розробка)

Кількість календарних днів прострочення (включно)	Стан обслуговування боргу
від 0 до 7	«високий»
від 8 до 30	«добрий»
від 31 до 90	«задовільний»
від 91 до 180	«слабкий»
понад 180	«незадовільний»

Враховуючи, що боржник - юридична особа має 6 клас, кредит має IV категорію якості (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Класифікація кредиту, наданого боржнику – юридичній особі за категоріями якості (власна розробка)

Клас боржника - юридичної особи	Стан обслуговування боргу				
	«високий»	«добрий»	«задовільний»	«слабкий»	«незадовільний»
1	I	I	III	IV	V
2	I	I	III	IV	V
3	I	II	III	IV	V
4	I	II	III	IV	V
5	II	II	III	IV	V
6	II	III	IV	IV	V
7	II	III	IV	IV	V
8	II	III	IV	IV	V
9	II	III	IV	V	V

Потім банк повинен визначити точний показник ризику кредиту з допустимого діапазону. Виходячи з аналітичної бази, знаходимо середню частоту дефолтів за місяць для кожного аналітичного зрізу і загальну ймовірність дефолту (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Ймовірність дефолту позичальників (власна розробка)

Чинник ризику	Середня частота дефолтів (за даними за увесь період аналізу)	Середньомісячна частота дефолтів (за даними за останні 12 місяців)
Валюта	1,98	1,86
Сума кредиту	1,92	1,70
Цільове призначення	2,03	2,03
Термін кредитування	2,99	3,64
Сфера діяльності позичальника	3,90	3,37
Клас позичальника	5,33	5,27
Застава	3,65	4,21
Зв'язок позичальника з банком	2,61	2,75
Середнє значення	3,05	3,10
Річний еквівалент (x 12)	36,62	37,24

На підставі середньої частоти дефолтів робимо висновок, що з вірогідністю меншою 40% можна стверджувати, що протягом найближчого року по цьому кредиту буде допущено прострочення платежу на термін більше 90 днів. Отриманий результат може бути використаний для визначення показника ризику кредиту згідно з Постановою №23 для розробки внутрішньої шкали банку (табл. 3.16).

Для IV категорії якості кредитної операції та ймовірності дефолту 40% величина резерву складає 0,798. Розрахунок наведено у додатку Л.

Значення показника ризику кредиту залежно від категорії якості кредиту і ймовірності дефолту (власна розробка)

Згідно з Таблицею 4 п. 2.11. Постанови 23		Згідно з внутрішньою шкалою банку	
Категорія якості кредиту	Допустимий діапазон показника ризику кредиту	Вірогідність дефолту протягом 1 року	Значення показника ризику кредиту
1	2	3	4
I - найвища	0,01-0,06	<=10%	0,01
		<=20%	0,02
		<=30%	0,03
		<=40%	0,04
		<=50%	0,05
		>50%	0,06
II	0,07-0,20	<=10%	0,070
		<=20%	0,096
		<=30%	0,122
		<=40%	0,148
		<=50%	0,174
		>50%	0,200
III	0,21-0,50	<=10%	0,210
		<=20%	0,268
		<=30%	0,326
		<=40%	0,384
		<=50%	0,442
		>50%	0,500
IV	0,51-0,99	<=10%	0,510
		<=20%	0,606

Закінчення табл. 3.16

1	2	3	4
		$\leq 30\%$	0,702
		$\leq 40\%$	0,798
		$\leq 50\%$	0,894
		$> 50\%$	0,990
V – найнижча	1,0	не має значення	1,0

Отриманий показник вірогідності дефолту може використовуватися банком для: ухвалення рішення відносно доцільності фінансування того або іншого проекту; ціноутворення (чим вище ризик дефолту, тим вище процентна ставка за кредитом), прогнозування суми резервів на майбутні періоди (з вірогідністю до 40% банк через рік буде вимушений знизити якість кредиту і доформувати резерви).

3.3. Методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання

Для динамічного розвитку ринку купівлі-продажу проблемних активів потрібні наступні умови: наявність платоспроможних покупців; наявність правил ціноутворення, прозорість угод; наявність розвиненої і несуперечливої нормативної бази; наявність відпрацьованих механізмів продажу; усвідомлення менеджерами банків необхідності змін [177; 178; 179].

Одним з основних чинників, стримуючих розвиток ринку проблемних активів, є відсутність відпрацьованої методології визначення їх справедливої вартості при укладанні угод. Ця вартість повинна базуватися на сумі, яку найімовірніше вдасться стягнути, а також враховувати час, необхідний на стягнення, фінансові витрати і норму прибутку колекторного агентства.

Визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів

господарювання пропонується здійснювати за двома підходами: на індивідуальній основі (великі позичальники, кредити яким видаються на індивідуальних умовах) і портфельній основі (малі і середні підприємства, які отримують однорідні кредити за певними «кредитними програмами» зі стандартними умовами). Пропонується такі етапи визначення справедливої вартості проблемних кредитів (рис. 3.8).

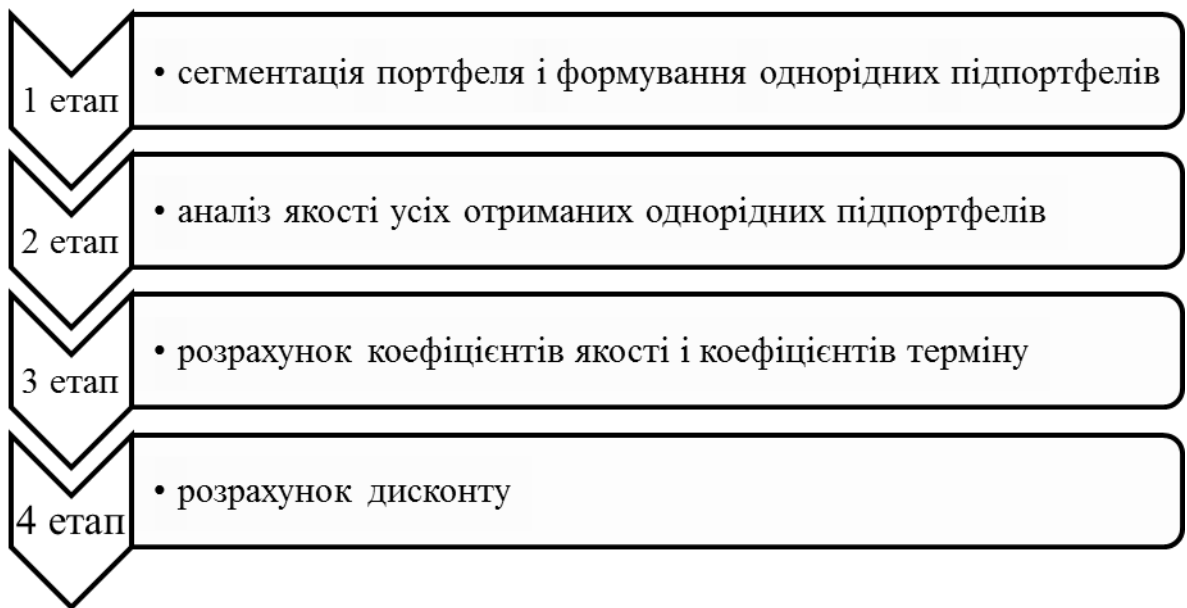

Рис. 3.8. Етапи визначення справедливої вартості проблемних кредитів на портфельній основі

1 етап - у процесі аналізу кредитний портфель сегментується з урахуванням умов видачі кредитів, термінів існування простроченої заборгованості, внаслідок чого формуються і аналізуються однорідні підпортфелі заборгованості. За результатами основної сегментації (по банківських продуктах), обумовленої схожістю кредитних і операційних ризиків, властивій процедурі видачі однорідних кредитів, формуються підпортфелі 1-ого рівня.

На основі додаткової сегментації (по термінах існування простроченої заборгованості) формуються однорідні підпортфелі заборгованості 2-ого рівня. Це дає можливість провести точніший аналіз, оскільки складність стягнення проблемної заборгованості зростає по мірі збільшення терміну її існування.

2 етап - для визначення якості підпортфелів проблемної заборгованості вивчаються такі фактори: фінансовий стан позичальника; наявність у позичальника майна, що не знаходиться в заставі; наявність платоспроможного поручителя і/або застави; причини виникнення простроченої заборгованості; наявність важелів впливу на позичальника; дата останнього платежу, частка погашеної суми кредиту; повнота інформації про позичальника; ліквідність і надійність заставного майна, наявність актів його перевірки; заходи, зроблені для повернення заборгованості. Усім можливим значенням перелічених якісних і кількісних факторів ставиться у відповідність певна сума балів. Фактори об'єднуються в комплексний показник на основі визначення результуючої бальної оцінки. На підставі процентних часток кредитів з різним рівнем результуючої бальної оцінки можна вивести середньозважений бал якості у розрізі підпортфелів 1-го рівня.

3 етап - розрахунок коефіцієнтів якості і коефіцієнтів терміну. Коефіцієнт якості зв'язує часові витрати на стягнення кредитів з рівнем їх бальної оцінки. Коефіцієнт терміну враховує вплив часу існування простроченої заборгованості на вірогідність її стягнення. Вони можуть розраховуватися як для кожного Розрахунок коефіцієнтів якості базується на дисконтуванні грошових потоків, які планується отримати в результаті стягнення проблемної заборгованості. Період дисконтування вибирається виходячи з існуючої статистики часових витрат на повернення заборгованості по підпортфелях різної якості. Розрахунок коефіцієнта робиться шляхом порівняння продисконтованих грошових потоків, отриманих при різних часових витратах, з сумою проблемної заборгованості.

У основі розрахунку коефіцієнта терміну лежить узагальнена статистика банків і колекторних агентств по відсотку повернення проблемних кредитів залежно від терміну існування простроченої заборгованості. Відповідно до існуючої статистики, кожному періоду існування простроченої заборгованості ставиться у відповідність певний коефіцієнт терміну (табл. 3.17).

4 етап - розрахунок дисконту. Дисконт є різницею між об'ємом портфеля проблемних кредитів і вірогідною сумою повернення заборгованості.

Залежність ефективності стягнення від терміну прострочки за кредитом (власні розрахунки)

Термін прострочення, днів	Стягнення, %	
	до кризи	після початку кризи
До 30	70-90	25-30
30-60	50-60	20-25
60-90	20-30	15-20
90-180	15-20	3,5-4,5
180-360	10	2,5-3,5
360-540	5	<1-2,5
540-720	1	0,3-1
>720	<1	<=0,3

Розрахунок робиться в розрізі однорідних підпортфелів 2-го рівня.

При цьому вірогідна сума повернення заборгованості по кожному з підпортфелів складається з двох складових: суми стягнення без урахування коштів від реалізації заставного майна і суми, що надійшла від реалізації заставного майна. Перша із складових розраховується шляхом множення суми заборгованості по підпортфелю 2-го рівня на коефіцієнт якості і коефіцієнт терміну. Друга складова розраховується шляхом зважування суми застави на коефіцієнти ліквідності і надійності, відповідні цьому виду застави. У результаті визначається сумарний розмір дисконту по підпортфелях 1-го рівня, виражений у відсотках від їх розміру, і середньозважений розмір дисконту по усьому портфелю.

Основна частина корпоративних кредитів має індивідуальні особливості, статистики стягнень для них не існує, тому при значних розмірах кредиту доцільніше застосовувати не пуловий підхід, а проводити оцінку індивідуально по кожному кредиту. При цьому міра важливості і черговість проведення різних напрямів аналізу міняється залежно від того, на якому етапі знаходиться

робота з проблемним кредитом. У будь-якому випадку, украй важливо з'ясувати, які заходи вже робилися для повернення кредиту. Якщо робота з позичальником знаходиться на етапі судових розглядів, необхідно розуміти ситуацію у справі, позицію позичальника і шанси на прийняття рішення на користь банку.

Крім того, необхідно з'ясувати причини неплатежів по кредиту і плани власників по подальшому розвитку підприємства: іноді невиконання умов договору пов'язане не з погіршенням фінансового стану, а з фінансовою політикою керівництва або власників, коли при ухваленні рішення про розподіл грошових потоків для підприємства існують більш пріоритетні платежі, ніж погашення кредиту. Для цього треба оцінити фінансовий стан і грошові потоки позичальника. У випадку якщо причиною виникнення простроченої заборгованості є брак коштів, необхідно спрогнозувати грошові потоки, які зможе генерувати підприємство при різних варіантах розвитку подій, продисконтувати їх в часі і оцінити вірогідну суму повернення розміщених коштів. Якщо підприємство входить до складу групи пов'язаних підприємств, доцільно зрозуміти його місце в цій групі і міру значущості для роботи групи, оскільки це впливає на розподіл усередині-групових грошових потоків і можливість отримання фінансової допомоги від пов'язаних компаній.

Необхідно також проаналізувати вартість і ліквідність заставного майна, якість оформлення документів по кредиту, важливість заставного майна для діяльності позичальника, можливість його позасудового стягнення. При оцінці застави, як і при аналізі портфеля роздрібних кредитів, необхідно застосовувати статистичні дані про коефіцієнти ліквідності і середній час реалізації різних типів застави, а також інформацію про фінансові витрати при стягненні. Проведений аналіз не лише дозволить розрахувати вірогідну суму коштів, яку можна виручити при реалізації застави, але і дасть розуміння наявності або відсутності важелів впливу на позичальника: якщо майно, передане в заставу, є стратегічно важливим для ведення бізнесу і документи оформлені правильно, велика вірогідність того, що при зверненні стягнення на

майно клієнт зробить спроби погашення заборгованості.

Справедлива вартість проблемних кредитів визначається на основі порівняння 1) реальної вартості і 2) заставного забезпечення по портфелю проблемних кредитів.

Перша складова визначається за формулою:

$$PBK = \sum_{i=1}^n PBK_i = \sum_{i=1}^n NBK_i * F_{ki} * M_{яi} * M_{гi}, \quad (3.4)$$

де PBK – реальна вартість портфеля проблемних кредитів, оцінена на індивідуальній основі;

PBK_i – реальна вартість i -ого проблемного кредиту;

$i = \overline{1, n}$ – кількість проблемних кредитів у портфелі;

NBK_i – номінальна вартість i -ого проблемного кредиту;

F_{ki} – фільтр по i -ому проблемному кредиту;

$M_{яi}$ – множник якості позичальника по i -ому проблемному кредиту;

$M_{гi}$ – множник галузі позичальника по i -ому проблемному кредиту.

Друга складова визначається за формулою:

$$PBZ = \sum_{i=1}^n PBZ_i = \sum_{i=1}^n NBZ_i * F_{zi} * M_{язi}, \quad (3.5)$$

де PBZ – реальна вартість застави по портфелю проблемних кредитів, оцінена на індивідуальній основі;

PBZ_i – реальна вартість застави по i -ому проблемному кредиту;

$i = \overline{1, n}$ – кількість проблемних кредитів у портфелі;

NBZ_i – номінальна вартість застави по i -ому проблемному кредиту;

F_{zi} – фільтр по заставі i -ого проблемного кредиту;

$M_{язi}$ – множник якості застави по i -ому проблемному кредиту.

Згідно заставного права, банк має право власності не на сам об'єкт застави, а на грошові засоби, отримані від його реалізації. Суму, отриману понад існуючу заборгованість по кредиту і процентам, банк має повернути позичальнику. Тому реальна вартість застави по портфелю проблемних кредитів коригується із врахуванням реальної заборгованості позичальника:

$$PBZ_{\text{відкор}} = \sum_{i=1}^n PBZ_{\text{відкор}_i}, \quad (3.6)$$

$$PBZ_{\text{відкор}_i} = \min(PBZ_i; ЗП_i). \quad (3.7)$$

де $ЗП_i$ – фактична заборгованість позичальника банку за основною сумою кредиту і процентами по i -ому проблемному кредиту.

Справедлива вартість кредитного портфеля оцінюється за формулами:

$$CB = \sum_{i=1}^n CB_i * R, \quad (3.8)$$

де R – рейтинг якості кредитора;

$$CB_i = \max(PBK_i; PBZ_{\text{відкор}_i}). \quad (3.9)$$

Справедлива вартість проблемного кредиту визначається за максимальним значенням реальної вартості проблемного кредиту і реальної вартості його заставного забезпечення. Фільтр по кредиту і заставі використовується для принципової відповіді на запитання щодо можливості стягування кредитної заборгованості з позичальника і реалізації застави: 1- можливо, 0 – неможливо. Значення фільтру дорівнює 0, якщо відповідь на будь-яке з указаних питань буде позитивною:

по фінансовому активу:

- чи були випадки дефолту позичальника?
- чи має клієнт негативну кредитну історію?
- чи є факт несплати першого платежу по відсотках?

- чи є сумніви щодо репутації кредитних фахівців, які приймали рішення про видачу кредиту?

- чи є значна відмінність якості кредиту від якості інших кредитів з цього портфеля?

- чи значно змінилися дані про фінансовий стан позичальника при призначенні іншого кредитного фахівця для моніторингу кредиту?

- чи відмовлявся позичальник виплачувати кредит (це означає, що витрати по поверненню кредиту будуть високими внаслідок судових витрат)?

по заставі:

- чи є комплект документації, що дозволяє стягнути заставу, неповним?

- чи є причина, що перешкоджає передачі прав на заставу від кредитора покупцеві портфеля?

по заставі і кредиту:

- чи не минув термін позовної давності з часу між закінченням кредитної угоди і поточним моментом?

Значення множників галузей національної економіки і якості корпоративних позичальників наведено у табл. 3.18-3.19.

Таблиця 3.18

Множники галузей національної економіки для корпоративних позичальників (власна розробка)

Значення множника	Галузь національної економіки	Множник, %
1	Добувна промисловість	70-80
2	Інші види	60-70
3	Операції з нерухомістю	50-60
4	Транспорт і зв'язок	40-50
5	Сільське господарство	30-40
6	Переробна промисловість	20-30
7	Торгівля	10-20
8	Будівництво	0-10

Таблиця 3.19

Множники якості позичальника (власна розробка)

Значення множника	Заходи якості	Множник (%)
1	Бездоганна кредитна історія протягом 5 останніх років	90-100
2	Є догани до кредитної історії позичальника протягом 5 останніх років	5-10
3	Керівництво підприємства позичальника має досвід роботи в галузі понад 10 років	90-100
4	Керівництво підприємства позичальника має досвід роботи в галузі менш 1 року	2-5
5	Керівництво підприємства позичальника має досвід роботи в галузі від 1 до 10 років	20-30
6	Кредит вже проходив реструктуризацію	10-20
7	Кредит виявився простроченим протягом перших 15% терміну кредиту	10-15
8	Позичальник є пов'язаною особою з кредитором	1-2

При наявності різних коефіцієнтів у розрахунок береться найгірше значення. Заставні множники наведено у табл. 3.20.

Таблиця 3.20

Заставні множники (власна розробка)

Група забезпечення	Склад забезпечення	Множник (%)
1	2	3
I	державні цінні папери, банківські метали, грошове покриття	70-80
II	гарантії і цінні папери емітентів із кредитним	60-70

1	2	3
	рейтингом не нижче інвестиційного	
III	нерухоме майно, що належить до житлового фонду; легкові автомобілі.	40-60
IV	нерухоме майно, що належить до нежитлового фонду; транспортні засоби (крім легкових автомобілів); об'єкти у формі цілісного майнового комплексу; обладнання;	20-40
V	товари в обороті або в переробці; біологічні активи; майнові права; цінні папери; інше забезпечення	0-20

Залишкова вартість проблемних кредитів відображає загальну якість андеррайтингу у кредитора і властивий йому кредитний ризик. Ці показники якості знаходяться в центрі уваги при привласненні кредитного рейтингу банку. Множник якості кредитора визначається за національною рейтинговою шкалою (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Оцінка якості кредитора (власна розробка)

Рейтинг за національною шкалою	Множник (%)
Вище, ніж uaBBB	85 - 95
uaBB, uaB	70 - 85
нижчий, ніж uaCCC	<70

Інвестиційними рівнями довгострокових кредитних рейтингів (більше за один рік) є: uaAAA, uaAA, uaA, uaBBB. Кредитори зі спекулятивними рівнями uaBB, uaB мають нижчу за достатню, або низьку кредитоспроможність. Для

кредиторів зі спекулятивними рівнями $ua_{ССС}$, $ua_{СС}$, $ua_{С}$, ua_{D} високою є ймовірність дефолту.

У табл. 3.22-3.23 наведено характеристики умовного портфеля проблемних кредитів і стану їх погашення. Портфель є широко диверсифікованим у галузевому аспекті: добувна і переробна промисловість, операції з нерухомістю, транспорт і зв'язок, сільське господарство, торгівля, будівництво, інші галузі. Цільовим призначенням виданих проблемних кредитів є фінансування товарних і виробничих запасів, обладнання, нематеріальних активів, незавершеного виробництва, капітального будівництва, розширення посівних площ, поповнення власного оборотного капіталу.

Процентна ставка по виданих кредитах коливалася від 17% до 23%, термін прострочки – від 2 місяців (по кредиту №5) до 20 місяців (по кредиту №8). У табл. 3.24 наведено розрахунок реальної вартості проблемних кредитів. Кредити №2 і №7 мають значення фільтру, яке дорівнює 0, у зв'язку із відмовою позичальника погашати кредит і ознаки шахрайства. При номінальній вартості портфеля проблемних кредитів 20908,6 тис. грн. його реальна вартість складає 4816,9 тис. грн.

У табл. 3.25 наведено розрахунок реальної вартості застави по проблемних кредитах як меншої з двох величин: реальної вартості застави і заборгованості за кредитом і процентам по ньому. Такий підхід відбиває той факт, що в певних обставинах при реалізації застави банк має право тільки на частину її вартості, яка дорівнює залишку по основній сумі кредиту і сумі неоплачених відсотків.

Заставний множник коливається від 0% (по кредиту №2) до 70% (по кредитам №4 і №9). По кредиту №5 відсутній повний комплект документації, що дозволяє стягнути заставу. По кредитах №2 і №5 сума, що приймається у розрахунок реальної вартості застави, дорівнює 0. По кредиту №4 реальна вартість застави значно перевищує заборгованість за кредитом, по іншим кредитам – вона не покриває кредитної заборгованості клієнтів.

Характеристика умовного портфеля проблемних кредитів (власна розробка)

№ кредиту	Галузь національної економіки позичальника	Основна сума кредиту, грн.	Призначення кредиту	Процентна ставка за кредитом, %	Термін користування кредитом, міс.	Застава, грн.	Вид застави
1	2	3	4	5	6	7	8
1	торгівля	1250000	товарні запаси	18	6	1500000	товарні запаси в обороті
2	переробна промисловість	1500000	виробничі запаси	21	12	1800000	незавершене виробництво
3	добувна промисловість	7500000	обладнання	22	24	10500000	обладнання
4	будівництво	12250000	капітальне будівництво	17	36	13475000	іпотечні цінні папери Державної іпотечної установи
5	сільське господарство	375000	розширення посівних площ	22	9	600000	цілісний майновий комплекс

Закінчення табл. 3.22

1	2	3	4	5	6	7	8
6	торгівля	1400000	обладнання	19	24	1960000	легкові автомобілі
7	операції з нерухомістю	200000	нематеріальні активи	18	12	240000	майнові права
8	переробна промисловість	2100000	незавершене виробництво	20	10	2520000	нерухоме майно, що належить до нежитлового фонду
9	інші види	1900000	поповнення власного оборотного капіталу	19	9	1995000	депозит у національній валюті
10	транспорт і зв'язок	6000000	обладнання	21	24	6420000	нерухомість, що належить до житлового фонду

Характеристика стану погашення проблемних кредитів (власна розробка)

№ кредиту	Основна сума кредиту, грн.	Процентна ставка за кредитом, %	Термін користування кредитом, міс.	Щомісячні виплати, грн.	Виплачено по основній сумі, грн.	Виплачені відсотки, грн.	Термін протягом якого обслуговувався кредит, міс.	Термін з моменту останньої виплати, міс.	Залишок по основній сумі, грн.	Сума неоплачених відсотків, грн.	Разом, грн.
1	1250000	18	6	208333	625000	56250	3	3	625000	56250	681250
2	1500000	21	12	125000	625000	157500	6	6	875000	157500	1032500
3	7500000	22	24	312500	4687500	2337500	17	7	2812500	962500	3775000
4	12250000	17	36	340278	7826000	4338600	25	11	4424000	1908900	6332900
5	375000	22	9	41667	83000	13750	2	7	292000	48125	340125
6	1400000	19	24	58333	525000	288167	13	11	875000	243833	1118833
7	200000	18	12	16667	0	0	0	12	200000	36000	236000
8	2100000	20	36	58333	760000	560000	16	20	1340000	700000	2040000
9	1900000	23	36	52778	790000	619083	17	19	1110000	691917	1801917
10	6000000	21	24	250000	3500000	1470000	14	10	2500000	1050000	3550000
Разом	34475000			1463889	19421500	9840850			15053500	5855025	20908525

Таблиця 3.24

Розрахунок реальної вартості проблемних кредитів (власна розробка)

№ кредиту	Значення фільтру	Пояснення значення фільтру	Якість позичальника	Множник якості позичальника	Галузь	Множник галузей	Номінальна вартість кредиту, грн.	Реальна вартість кредиту, грн..
1	1		8	2	7	10	681250	1363
2	0	відмова позичальника погашати кредит	6	20	6	30	1032500	0
3	1		3	90	1	80	3775000	2718000
4	1		1	100	8	10	6332900	633290
5	1		4	5	5	40	340125	6803
6	1		2	10	7	20	1118833	22377
7	0	ознаки шахрайства	7	10	3	50	236000	0
8	1		5	30	6	20	2040000	122400
9	1		1	90	2	70	1801917	1135208
10	1		6	10	4	50	3550000	177500
Разом							20908525	4816939

У табл. 3.25 розрахована справедлива вартість проблемних кредитів шляхом вибору більшого з двох показників: вартість фінансового активу або вартість застави. У табл. 3.26 наведено розрахунок справедливої вартості проблемних кредитів і дисконту. Враховуючи, що умовного кредитора віднесено до класу uaBB, його кредитний рейтинг беремо на рівні 0,8.

Таблиця 3.25

Розрахунок реальної вартості застави по проблемних кредитах (власні розрахунки)

№ кредиту	Фільтр по заставі	Пояснення значення фільтру по заставі	Вид застави	Заставний множник, %	Номинальна вартість застави, грн.	Реальна вартість застави, грн.	Заборгованість за кредитом і процентам по ньому, грн.	Сума, що приймається у розрахунок реальної вартості застави, грн.
1	1		V	20	1500000	300000	681250	300000
2	1		V	0	1800000	0	1032500	0
3	1		V	10	10500000	1050000	3775000	1050000
4	1		I	70	13475000	9432500	6332900	6332900
5	0	відсутній повний комплект документації, що дозволяє стягнути заставу	V	10	600000	0	340125	0
6	1		III	50	1960000	980000	1118833	980000
7	1		V	20	240000	48000	236000	48000
8	1		IV	30	2520000	756000	2040000	756000
9	1		I	70	1995000	1396500	1801917	1396500
10	1		III	40	6420000	2568000	3550000	2568000
Всього					41010000	16531000	20908525	13431400

Таблиця 3.26

Розрахунок справедливої вартості проблемних кредитів і дисконту
(власні розрахунки)

№ кредиту	Вартість фінан- сового активу, грн.	Вартість застави, грн.	Вартість кредиту, грн.	Вартість кредиту, зважена на кредитний рейтинг пози- чальника, грн.	Заборго- ваність по кредитам і процентам, грн.	Дисконт, %
1	1363	300000	300000	240000	681250	64,77
2	0	0	0	0	1032500	100,00
3	2718000	1050000	2718000	2174400	3775000	42,40
4	633290	6332900	6332900	5066320	6332900	20,00
5	6803	0	6783	5426,4	340125	98,40
6	22377	980000	980000	784000	1118833	29,93
7	0	48000	48000	38400	236000	83,73
8	122400	756000	756000	604800	2040000	70,35
9	1135208	1396500	1396500	1117200	1801917	38,00
10	177500	2568000	2568000	2054400	3550000	42,13
Разом	4816939	13431400	15106183	12084946	20908525	42,20

Вартість дисконту істотно коливається за окремими кредитами, що входять до складу кредитного портфеля. По кредиту №2 він становить 100%, також найбільші знижки вартості мають такі кредити: №5 – 98,4%, №7 – 83,73%, №8 – 70,35%, №1 – 64,77%. Найменшими розмірами дисконту характеризуються: кредит №4 – 20%, кредит №6 – 29,93%. Середній рівень втрати вартості притаманний таким кредитам: №9 – 38,0%, №3 – 42,4%, №10 – 42,13%. Справедлива вартість портфеля, зважена на кредитний рейтинг

позичальника, становить 12084,9 тис. грн. при номінальній 20908,5 тис. грн. Загальний дисконт кредитного портфеля складає 42,2%.

Висновки до розділу 3

1. В основу системи кредитного адміністрування слід покласти упередження виникнення проблемної кредитної заборгованості. Для цього банк має встановлювати обмеження щодо управління композиційною структурою кредитного портфелю, ретельно проводити юридичну та фінансову експертизу кредитних проектів і застави, перевірки позичальників тощо. Велике значення має якісний моніторинг кредитного портфеля, аналіз стану сумнівної заборгованості за кредитами, своєчасна і ефективна претензійно-позовна робота тощо.

2. Розроблено практичні рекомендації по впровадженню системи раннього попередження виникнення проблемної заборгованості. Розвиток і впровадження комерційними банками розробленої системи в практику є необхідною умовою для успішного функціонування банківської системи, оскільки: дозволить своєчасно виявляти потенційно проблемні кредити; дозволить поліпшити якість кредитного портфеля за рахунок зниження обсягів проблемної кредитної заборгованості; буде сприяти підвищенню ліквідності, надійності і привабливості банківської системи в цілому.

3. Систему раннього попередження виникнення проблемної заборгованості пропонується удосконалити за рахунок впровадження стрес-тестування. В Україні на даний момент практика застосування стрес-тестування не настільки широка, а пропозиції НБУ з цього питання носять здебільшого рекомендаційний характер. Разом із тим сучасний стан світового фінансового ринку дозволяє очікувати широкого розповсюдження стрес-тестування.

4. Стрес-тестування на мікрорівні доцільно використовувати для здійснення оцінки стабільності діяльності банку за межами нормального операційного процесу та встановлення ступеня витривалості у разі виникнення екстремальних подій. Для інтерпретації результатів стрес-тестів та оцінки впливів стресів за ключовими якісними та кількісними показниками стійкості доцільно описувати поняттям «стресостійкості».

5. Стрес-тестування доцільно розглядати як частину належного корпоративного управління, що сприяє покращенню внутрішнього контролю та управління ризиками. Його доцільно використовувати при стратегічному плануванні, плануванні на випадок непередбачуваних подій та при розробці та оцінці альтернативних стратегій зменшення ризиків. Процедура проведення стрес-тестування не є стандартизованою, крім того ускладнюється можливістю використання значної кількості методів розробки стрес-тестів, зокрема індексного методу, методу оцінки втрат, сценарного методу та методу еластичностей. Формалізовано методичний підхід до оцінки кредитного ризику на основі інтеграції кількісних і якісних критеріїв, які оцінюються за бальною шкалою. Інтегральна оцінка кредитного ризику проводиться з позиції статичності (низький, помірний, високий) і з позиції динаміки (такий, що скорочується; стабільний, такий, що зростає).

6. Визначено сценарії стрес-тестування кредитного портфеля: збільшення рівня нестандартних кредитів банку, зрушення в різних категоріях кредитних операцій, падіння вартості застави. Стрес-тестування дозволяє оцінити адекватність процесів управління кредитним портфелем та визначити достатність резервів для відшкодування можливих втрат. Застосування стрес-тестів дає можливість дослідити рівень впливу факторів ризику при певних негативних ситуаціях, заздалегідь оцінити вплив потенційно негативних подій на стан кредитного портфеля банку та прийняти відповідні управлінські рішення.

7. У світовій практиці формування резервів за кредитними операціями банків здійснюється відповідно до стандартних вимог, що встановлюються

органами регулювання, або на основі внутрішніх банківських оцінок, тобто норми органів пруденційного нагляду мають різну імперативність. Різняться вимоги до врахування заставного забезпечення, гарантій або інших чинників пом'якшення ризику. У країнах світу використовуються різні визначення реструктурованих проблемних активів і по-різному вирішується питання про те, чи вважати їх неблагополучними активами.

8. В Україні методичні підходи до формування резервів за кредитними операціями банків визначено Положеннями НБУ, тобто вітчизняна модель тяжіє до стандартизованої моделі, притаманної країнам із ринками, що формуються. Діюча редакція Положення є більш ліберальною порівняно з попередньою, оскільки встановлює розміри створюваних резервів залежно від категорії якості кредиту у рамках певних діапазонів. Це дозволяє більш об'єктивно врахувати рівень кредитного ризику позичальника на основі оцінки його внутрішніх рейтингів. Розмір резерву за кредитними операціями зменшується на величину прийнятного забезпечення із урахуванням коефіцієнту ліквідності. В умовах впровадження в Україні міжнародних стандартів фінансової звітності доцільно розширити методи визначення амортизованої вартості кредитів за рахунок знецінення позик безпосередньо через зменшення її балансової вартості.

9. Проведено оцінку ризику по кредиту, номінованому у гривнях, виданому позичальнику – товариству із обмеженою відповідальністю, яке відноситься до переробної промисловості, має 6 клас позичальника. Кредит призначений на придбання обладнання, його термін 2 роки. Заставою по кредиту є обладнання і легкові автомобілі, зв'язок позичальника з банком - відсутній. Стан обслуговування боргу визначено як «задовільний», кредит віднесено до IV категорії якості. Враховуючи, що ймовірність дефолту складає близько 40%, величину резерву на знецінення кредиту визначено у розмірі 0,798.

10. Проведено апробацію розробленого методичного підходу до визначення справедливої вартості умовного портфеля проблемних кредитів.

Портфель є широко диверсифікованим у галузевому аспекті: добувна і переробна промисловість, операції з нерухомістю, транспорт і зв'язок, сільське господарство, торгівля, будівництво, інші галузі. Цільовим призначенням виданих проблемних кредитів є фінансування товарних і виробничих запасів, обладнання, нематеріальних активів, незавершеного виробництва, капітального будівництва, розширення посівних площ, поповнення власного оборотного капіталу. Процентна ставка по виданих кредитах коливалася від 17% до 23%, термін прострочки – від 2 місяців до 20 місяців. При номінальній вартості портфеля проблемних кредитів 20908,6 тис. грн. його реальна вартість складає 4816,9 тис. грн. Справедлива вартість портфеля, зважена на кредитний рейтинг позичальника, становить 12084,9 тис. грн., дисконт складає 42,2%.

ВИСНОВКИ

Основний результат дисертаційної роботи полягає у розробці теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку-юридичних осіб. Зміст висновків і рекомендацій полягає у такому.

1. У світі і в Україні відсутня єдина методологічна база визначення проблемних кредитів, у нормативно-правових актах вживаються різні терміни: прострочені кредити, пролонговані кредити, кредити, що не обслуговуються; недіючі кредити, непродуктивні кредити, знецінені кредити, реструктуризовані кредити тощо. Методологія розрахунку вартості проблемних кредитів різниться питаннями включення вартості реструктуризованих позик, перенесенням на рахунки простроченої заборгованості тієї частини кредиту, термін погашення якої не настав. По різному вирішується віднесення на доходи нарахованих процентів по проблемних кредитах. Для усунення існуючих вад запропоновано методичний підхід до ідентифікації проблемних кредитів і адекватної реакції на неї банків.

2. Ідентифіковано систему управління ризиками виникнення проблемних кредитів, яка містить такі елементи: суб'єкти (спеціально створені комітети і операційний персонал із чітко визначеними повноваженнями з прийняття рішень щодо кредитних операцій), об'єкти (стандартні, пролонговані, проблемні кредити, ціноутворення по кредитним операціям), ризико-орієнтована кредитна політика (стратегія і тактика), функціональні підсистеми (планування, внутрішній контроль, оперативне регулювання), які взаємодіють між собою і направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Внутрішні регламенти банку мають чітко ідентифікувати кредитну політику банку, положення, процедури, методики управління кредитним ризиком.

3. Обґрунтовано концептуальний підхід до вдосконалення централізованої і децентралізованої системи управління кредитним портфелем юридичних осіб на основі критерію мінімізації втрат від проблемної кредитної

заборгованості. В основі підходу лежать Базельські стандарти (Принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах, Основні принципи ефективного банківського нагляду), Показники фінансової стійкості МВФ, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020».

4. Кредити юридичних осіб є основою кредитного портфеля банків. З початку кризи співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу збільшилося, а також співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів суттєво зросло, що свідчить про значний обсяг проблемних кредитів у портфелі активів банківських установ. Індикатори проблемної кредитної заборгованості різняться за регіонами і окремими групами. Найгіршу якість кредитного портфеля мають неплатоспроможні банки, банки з державною часткою, а також учасники іноземних банківських груп. Основна частина кредитів юридичних осіб видана під змішане забезпечення, що включає нерухоме і рухоме майно, а також цілісні майнові комплекси. Обґрунтовано методичний підхід до визначення проблемності банків, який дозволяє комплексно врахувати окремі індикатори проблемності.

5. Систематизовано методи організації роботи українських банків з проблемною заборгованістю в умовах кризи: самостійна робота по поверненню проблемної заборгованості; робота з колекторними агентствами на умовах «агентської угоди»; продаж портфеля проблемної заборгованості третім особам; списання безнадійних кредитів за рахунок резервів, визначено їх переваги і вади.

6. Розроблено практичні рекомендації по впровадженню системи раннього попередження виникнення проблемної заборгованості, яку удосконалено за рахунок впровадження стрес-тестування і матриці міграції кредитів. Застосування стрес-тестів дає можливість дослідити рівень впливу факторів ризику при певних негативних ситуаціях, заздалегідь оцінити вплив потенційно негативних подій на стан кредитного портфеля банку та прийняти відповідні управлінські рішення.

7. Вітчизняна модель пруденційного нагляду тяжіє до стандартизованої моделі, притаманної країнам із ринками, що формуються, але законодавчі норми

передбачають створення резервів залежно від категорії якості кредиту у рамках певних діапазонів. Це дозволяє більш об'єктивно врахувати рівень кредитного ризику позичальника на основі оцінки його внутрішніх рейтингів. В умовах впровадження в Україні міжнародних стандартів фінансової звітності доцільно розширити методи визначення амортизованої вартості кредитів за рахунок знецінення позик безпосередньо через зменшення їх балансової вартості.

8. Обґрунтовано методичні підходи до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання: на індивідуальній основі (великі позичальники, кредити яким видаються на індивідуальних умовах) і на портфельній основі (малі і середні підприємства, які отримують однорідні кредити за певними «кредитними програмами» зі стандартними умовами). Проведено апробацію розробленого методичного підходу до визначення справедливої вартості умовного портфеля проблемних кредитів.

9. Отримані теоретичні і прикладні результати дисертаційної роботи сприятимуть досягненню соціально-економічних ефектів, пов'язаних зі зменшенням втрат від проблемної кредитної заборгованості клієнтів банку – юридичних осіб за рахунок дії системи раннього реагування і реабілітаційно-відновлювальних заходів. Це позитивно позначиться на фінансовому стані і позитивному іміджі банківських установ, формуванні їх кредитних портфелів на основі активів інвестиційного класу, зниженні кредитних ризиків, зростанні дохідності кредитних операцій і відновленні довіри вкладників, утраченої протягом останніх років через масове банкрутство банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Любунь О. С. Стратегія планування банківськими установами довгострокового кредитування промисловості / О. С. Любунь // Економіка пром-сті. - 2009. - № 1. - С. 197-200.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
3. Барановський О. Банківський сектор економіки Росії: стан, проблеми, перспективи / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2011. - №5. - С. 46-50.
4. Белова І. В. Проблемні кредити і роль застави в їх супроводженні [Електронний ресурс] / І. В. Белова, Д. А. Богославський // Вісник Сумського національного аграрного університету. - Серія “Фінанси і кредит”. - 2012. - №2. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/2012_2/1Belova.pdf
5. Методологічні роз’яснення до Основних принципів ефективного банківського нагляду [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45064>
6. Лисенок О. В. Проблемні кредити – фінансовий тягар українських банків [Електронний ресурс] / О. В. Лисенок // Ефективна економіка. – 2012. - №10. -Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2079>
7. Ерпулєва Т. И. Анализ проблемной кредитной задолженности коммерческих банков / Т. И. Ерпулєва // Культура народов Причерноморья. - 2007. - № 97. - С. 38-40.
8. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению. – МВФ, 2007 р. – 324 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>
9. Німецькі банки страждають від непродуктивних кредитів / News.finance. - 04.04.2008. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/other/2008/04/04/123260>

10. Сорок сороков // News.finance. - 02.06.2011. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2011/06/02/240520>

11. Вивчаємо МСФЗ: Знецінення активів: IAS 36 «Impairment of assets» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dtk.com.ua/show/1cid02689.html>

12. Роз'яснення щодо порядку складання фінансової звітності банків України за 2008 рік: Лист НБУ від 22.12.2008 р. N 12-111/1538-18226 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dtk.com.ua/show/1cid02689.html>

13. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління НБУ від 26.02.2013 р. № 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0443-13>

14. Тарануха І.Ю. Теоретичні підходи до трактування проблемної заборгованості за кредитами та практика резервування в Україні [Електронний ресурс] / І.Ю. Тарануха // Проблеми і перспективи розвитку банківської систем України. – 2011. - Вип. 33. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011_33/11_33_44.pdf

15. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків: Постанова Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р. (Постанова втратила чинність на підставі Постанови Національного банку № 23 від 25.01.2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=z0474-00&find=1&text=%B3%EF%EE%F2%E5&x=13&y=14>

16. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

17. Савченко М. А. Розвиток інструментарію управління проблемними кредитами банку в посткризових умовах / М. А. Савченко // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. - Серія: Економічні науки. - 2012. - №2. - С.6-18.

18. Батковський В. Політика процентних ставок центральних банків у кризових умовах / В. Батковський, В. Домрачев // Вісник НБУ. – 2009. - №9. – С.14-16.

19. Новіков В. Практика роботи з проблемними активами банків: світовий досвід і реалії України / В. Новіков, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2013. – С. 15-21.

20. Тарануха І. Зарубіжний досвід управління проблемними кредитами банків / І. Тарануха // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». - 2012. - Вип. 19. – С.347-357.

21. Формування та використання резервів банківськими структурами України : монографія / В. Я. Міщенко [та ін.]. - Харків : Друкарня Мадрид, [2015] . - Т. 2 : Комплексний проект «Резервування грошових коштів в банківській структурі». - 2015. - 325 с.

22. Кузнецов С. В. Ссудная задолженность кредитных организаций: проблемы и инструменты её урегулирования: автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.10 / С. В. Кузнецов; ГОУ ВПО Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации. – М., 2008. – 20 с.

23. Марчук В. П. Шляхи поліпшення управління проблемними активами банківської системи України / В. П. Марчук // Ефективна економіка. – 2011. - №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=685>

24. Партин Г. О. Відновлення фінансової стійкості української банківської системи на основі створення «тимчасового» та «проблемного» банків / Г.О. Партин, О.М. Крачковська // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». - Менедж. та підприємництво в Україні: етапи становлення і пробл. розв. - 2010. - С. 193-199.

25. Міщенко В. І Удосконалення управління проблемними активами банків / В. І. Міщенко, А. І. Граділь // Фінанси України : Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал . – 2009 . – №10 . – С. 43-54.

26. Дзюблюк О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. - 2009. - № 5. – С. 20-30.

27. Платонова Ю. Ю. Инструменты управления портфелем проблемных кредитов в современных условиях / Ю. Ю. Платонова // Финансы и кредит. – 2011. – № 4(436). – С. 28-36.

28. Герасименко В. Причини виникнення та форми прояву фінансової кризи в банківській системі України / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник Національного банку України. - 2010. - № 7. - С. 12-19.

29. Тесьолкін Д. О. Модернізація банківських механізмів забезпечення повернення кредитів агроформувань: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Д. О. Тесьолкін ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». - К., 2010. - 24 с.

30. Поздняков Є. М. Централізована система управління проблемними кредитами комерційних банків / Є. М. Поздняков // Держава та регіони. - Серія: Економіка та підприємництво. - 2012. - № 4. - С. 169-174.

31. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник НБУ. – 2011. - №4. - С. 46-51.

32. Прийдун Л. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. - Вип. 16. - С. 201-209.

33. Павлова Г. Є. Розвиток лізингу в технічному оновленні сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Г. Є. Павлова ; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. - Д., 2007. – 204 с.

34. Болгар Т. Розвиток вертикалі колекшену банківських установ на основі аналізу проблем системи стягнення проблемних кредитів / Т. Болгар // Вісник Національного банку України. - 2014. - № 4. - С. 52-57.

35. Принципи Ефективного Управління ліквідністю у Банківських Установах [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36992>

36. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251

37. Ткач І. І. Моделювання кредитного процесу в банківській установі: дис... канд. екон. наук: 08.03.02 / І. І. Ткач ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Л., 2005. -- 229 с.

38. Швець Н. Р. Банківський нагляд у механізмі функціонування банківської системи: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Н. Р. Швець ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці, 2011. – 426 с.

39. Криклий О. А. Управління кредитним ризиком банку : Монографія / О. А. Криклий, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 86 с.

40. Корецька С. О. Можливості використання в Україні світового досвіду управління кредитними ризиками / С. О. Корецька, М. А. Нагорна // Держава та регіони. – Сер.: Економіка та підприємництво. - 2007. – № 3. – С. 115–118.

41. Болгар Т. М. Управління проблемними кредитами банку : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Т. М. Болгар ; Терноп. нац. екон. ун-т. - Тернопіль, 2015. - 36 с.

42. Ковальов О. П. Стратегічне управління кредитними ризиками / О. П. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 5(59). – С. 21-30.

43. Тарануха І. Ю. Управління проблемними кредитами банків в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / І. Ю. Тарануха ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2014. - 20 с.

44. Косова Т. Д. Системи управління ризиками банку: сутність і проблеми організації / Т.Д. Косова, К.В. Никитіна // Фінансово-банківські механізми

державного управління економікою України. - Сер.: Економіка. – Донецьк, ДонДУУ. - 2010. – Вип. 176. - Т.11. – С.35-45.

45. Слобода Л. Я. Формування системи критеріїв та показників оцінювання ефективності регулювання кредитних ризиків банківських установ / Л.Я. Слобода // Культура народів Причорномор'я. - 2005. - № 61. - С. 60-66.

46. Белянко Г. Ю. Управління ризиками - запорука фінансової стійкості банківської системи України / Г. Ю. Белянко // Культура народів Причорномор'я. - 2007. - № 97. - С. 29-30.

47. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку : дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / Л. А. Бондаренко ; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». - К., 2007. - 272 с.

48. Білько О. П. Фінансово-правова характеристика методів управління в процесі роботи з проблемними кредитами в господарській діяльності / О. П Білько // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 3. - С. 125-128.

49. Поздняков Е. М. Механізм управління проблемними кредитами банку / Е. М. Поздняков // Торгівля і ринок України. - 2009. – Вип. 27. – С. 346-349.

50. Косова Т. Д. Система управління кредитними ризиками банку / Т. Д. Косова, Є. М. Поздняков // Торгівля ринок України. – 2013. – Вип. 35. - С.201-211.

51. Андросова О. Ф. Чинники формування кредитних ризиків та їх наслідки для банківської системи України в умовах фінансової кризи / О. Ф Андросова, І. В. Михайлова // Ефективна економіка. - 2010. - №2. - <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=142>

52. Байрам У. Р. Авторизация кредита - как элемент кредитной политики коммерческого банка / У. Р. Байрам // Культура народів Причорномор'я. - 2005. - № 64. - С. 30-32.

53. Кумурчук Д. И. Оценка кредитоспособности заемщика, кредитные риски в украинских банках / Д. И. Кумурчук // Культура народов Причерноморья. - 2007. - № 97. - С. 65-70.

54. Герасименко Р. А. Снижение проблемной ссудной задолженности как условие выхода банковской системы Украины из кризиса / Р. А. Герасименко, М. С. Дегтярьова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. – 2009. - Вип. 2(7). – С.14–23.

55. Герасименко Р. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник НБУ. - 2012. – №4. - С. 40-46.

56. Панченко А. О. Про сутність поняття кредитного ризику позичальника / А. О. Панченко // Финансы, учет, банки. – 2007. – № 13. - С. 121-129.

57. Бушуєва І. В. Моделювання та розробка системи управління кредитними ризиками комерційного банку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.03.02 / І. В. Бушуєва; Київ. нац. екон. ун-т. - К., 2000. - 20 с.

58. Байрам У. Р. Аспектный анализ развития кредитной политики банков АРК / У. Р. Байрам // Культура народов Причерноморья. - 2004. - № 51. - С. 34-37.

59. Вовк В. Я. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на кредитну активність банків / В. Я. Вовк, К. Б. Латунова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – 1(16). – С. 185–190.

60. Джоркашвили О. М. Кредитный риск: сущность, классификация и методы управления / О. М. Джоркашвили // Культура народов Причерноморья. - 2009. - № 159. - С. 19-22.

61. Прут М. О. Методи управління банківським кредитним ризиком / М. О. Прут // Культура народов Причерноморья. - 2009. - № 172. - С. 157-160.

62. Золотарьова О. Управління проблемними кредитами банку та можливості мінімізації втрат / О. Золотарьова, С. Гурський, Т. Сташевська //

Економічний аналіз. - 2011. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 117-121.

63. Бугай В. З. Методичні підходи до формування кредитної політики комерційних банків України / В.З. Бугай, Т. Г. Шевченко // Вісник ЖДТУ. – 2012. - № 4 (62). - С. 356-358.

64. Смулов А. М. О перспективных подходах банков к работе с проблемной и просроченной ссудной задолженностью / А. М. Смулов // Финансы и кредит. – 2010. – № 33(417). – С. 2-18.

65. Івченкова О. Ю. Аналіз теоретико-методичних підходів до моделювання попиту на карткові послуги комерційного банку/ О. Ю. Івченкова, О. Ю. Андрущенко // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць / Донецький державний ун-т управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – Т. XIV.– (Серія «Економіка», вип. 278). - С. 98–114

66. Крупка М. І. Економічна сутність проблемного кредиту у банківській діяльності / М. І. Крупка, О. Б. Баран // Науковий вісник НЛТУ України. - 2016. - Вип. 26.2. - С. 209-217.

67. Челебиджанова С. С. Кредитный рынок Украины в условиях мирового финансового кризиса / С. С. Челебиджанова // Культура народов Причерноморья. - 2009. - № 159. - С. 65-69.

68. Войцеховская Н. В. Функционирование банка в условиях кризиса / Н. В. Войцеховская // Культура народов Причерноморья. - 2009. - № 159. - С. 12-13.

69. Петрик О. Фінансова криза в Україні та заходи щодо її подолання / О. Петрик // Вісник НБУ. - 2009. – №8. - С. 4-11.

70. Д'яконова І. І. Історичні аспекти розвитку банківської системи України / І. І. Д'яконова // Економіка пром-сті. - 2008. - № 2. - С. 10-18.

71. Швайка М. А. Стан та шляхи реформування банківської системи України / М. А. Швайка // Економічний часопис-XXI. - 2010. - № 1-2. - С. 26-30.

72. Старостенко Г. Г. Світова фінансова криза та її вплив на банківську систему України / Г. Г. Старостенко, Р. С. Квасницька, І. В. Величко //

Національне господарство України: теорія та практика управління. - 2009. - С. 264-270.

73. Борейко В. І. Банківсько-кредитна політика України на сучасному етапі / В. І. Борейко // Культура народів Причорномор'я. - 2008. - № 126. - С. 16-20.

74. Гойванюк М. Роль тимчасової адміністрації в процесі регулювання діяльності проблемних банків / М. Гойванюк // Вісник НБУ. – 2010. - №11. – С. 42-45.

75. Про схвалення Посібника тимчасового адміністратора банку: Постанова Правління Національного банку України від 24 грудня 2009 р. № 766 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=59328>

76. Васильєва Т. А. Тимчасові адміністрації як інструмент антикризового управління банківською системою України / Т. А. Васильєва, О. О. Котенко // Механізм регулювання економіки. - 2010. - №3, Т.2. - С. 26-31.

77. Петухова Е. С. Кредитная деятельность коммерческих банков в условиях кризиса / Е. С. Петухова // Культура народів Причорномор'я. - 2009. - № 159. - С. 53-54.

78. Барановський О. І. Проблемні банки: виявлення й лікування / О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. - № 11(165).– С.18-21.

79. Лаврентьев А. А. Рекапитализация проблемных банков как элемент антикризисной политики / А. А. Лаврентьев // Культура народів Причорномор'я. - 2009. - № 159. - С. 36-39.

80. Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку: Рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.07.2012 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1581-12>

81. Костюченко О. Є. Санаційний банк в Україні: проблеми правового регулювання / О. Є. Костюченко, Я. А. Малихіна // Форум права. – 2011. - №4. – С. 410-415.

82. Про утворення санаційного банку: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.2011 № 880-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/880-2011-%D1%80>

83. Проект Закону про особливості діяльності санаційного банку: Законопроект № 1154 від 24.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45241

84. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2005. - № 32. - Ст. 421.

85. Єдиний реєстр бюро кредитних історій станом на 01.11.2012 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/drlldp/ВКІ_07.11.pdf

86. Колісник М. К. Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій в Україні / М. К. Колісник, О. І. Кобилецька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 208-212.

87. Драчко-Єрмоленко Є. В. Функціональні задачі системи підтримки прийняття рішень у формуванні кредитного портфелю банку / Є .В. Драчко-Єрмоленко // Екон.-мат. моделювання соц.-екон. систем. - 2007. - Вип. 12. - С. 169-179.

88. Храпко В.Н. Моделирование кредитных отношений в теории контрактов / В.Н. Храпко // Культура народов Причерноморья. - 2009. - № 154. - С. 69-72.

89. Шкаева Т. И. Концепция регулирования отраслевой концентрации кредитных рисков коммерческого банка / Т. И. Шкаева // Економіка пром-сті. - 2010. - № 4. - С. 198-202.

90. Дєєва Н. Е. Корпоративне управління у банках: специфіка, проблеми і шляхи їх вирішення / Н. Е. Дєєва // Економічний вісник Національного гірничого університету. - 2009. - № 1. - С. 107-114.

91. Жукова Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис-XXI. - 2011. - № 5-6. - С. 54-57.

92. Ляхова О. О. Кредитно-інвестиційний портфель банків та його вплив на фінансування інвестиційних проектів в Україні / О. О. Ляхова, Т. П. Шокало // Економічний часопис-XXI. - 2011. - № 5-6. - С. 58-61.

93. Батрименко В. В. Сучасні механізми трансформації грошово-банківської сфери України як необхідна умова виходу із фінансово-економічної кризи / В. В. Батрименко // Економічний часопис-XXI. - 2009. - № 11-12. - С. 17-20.

94. Новікова І. В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку (за матеріалами підприємств алмазно-інструментального виробництва України): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / І. В. Новікова ; Київ. нац. екон. ун-т. - К., 2003. - 20 с.

95. Дзедзик І. Б. Місце ризиків у системі фінансового моніторингу операцій банківської установи / І. Б. Дзедзик // Регіон. економіка. - 2008. - № 4. - С. 109-114.

96. Кривцун І. М. Управління ризиками комерційного банку / І. М. Кривцун, О. І. Кутник // Регіон. економіка. - 2008. - № 4. - С. 104-108.

97. Папаїка О. О. Методика визначення відсоткової ставки кредитування інвестиційних проектів / О. О. Папаїка, Д. М. Міночкін // Економіка пром-сті. - 2009. - № 3. - С. 187-201.

98. Брюханов, М. В. Детерминанты ставки процента по кредиту коммерческого банка: теория и эмпирический анализ / М. В. Брюханов, А. А. Васильева, А. М. Назаренко // Механізм регулювання економіки. - 2011. - №3. - С. 147-151.

99. Скаска О. І. Аналіз процедур формування резервів за кредитними операціями / О.І. Скаска, О.Я. Ворожбит // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – Вип. 35. — 482 с. – (Серія економічна). – С.333-336.

100. Косова Т. Д. Формування резервів за кредитними операціями українських банків: відповідність світовій практиці / Т.Д. Косова, Є.М. Поздняков // Актуальні проблеми економіки. – 2014. - №5. – С. 401-408.

101. Афанасьєва О. Б. Антикризове управління банківською діяльністю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата економ. наук : спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / О.Б. Афанасьєва; Держ. вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». - Суми : [Б. В.], 2012. - 23 с.

102. Волошко І. В. Стратегічне фінансове управління у банку : дис. ... канд. економ. наук : спец. 08. 04. 01 – фінанси, грошовий обіг і кредит / І. В. Волошко; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми : [Б. В.], 2003. - 193 с.

103. Люзняк М. Е. Конкуреноспроможність банку на регіональному ринку : дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08. 00. 08 - гроші, фінанси і кредит / М. Е. Люзняк. - ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». - Суми, 2010. – 206 с.

104. Гавриш О. А. Оцінка кредитоспроможності позичальника в умовах сучасної економіки / О. А. Гавриш, А. О. Ванін // Сучасні проблеми економіки і підприємництво : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 9. – С. 167–172.

105. Гаряга Л.О. Моніторинг кредитного ризику в банківській діяльності : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Л. О. Гаряга ; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». - Суми, 2009. – 210 с.

106. Кондратьєва І. Г. Стохастична модель функціонування кредитного відділу банку / І. Г. Кондратьєва // Економіка Крима. - 2010. - № 1. - С. 232-236.

107. Карпенко К. В. Методические подходы к организации процесса управления проблемными кредитами в банках Украины / К. В. Карпенко, Т. А. Васильева // Молодий вчений. - 2014. - № 6(1). - С. 139-141.

108. Голосенін І. О. Уніфікація підходів до тлумачення проблемних кредитів / І. О. Голосенін // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2016. - № 1. - С. 18-29.

109. Бондаренко Л. А. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи / Л. А. Бондаренко, Т. В. Стародубцева // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2014. - Вип. 1. - С. 355-362.

110. Брюханов М. В. Детерминанты ставки процента по кредиту коммерческого банка: теория и эмпирический анализ / М. В. Брюханов, А. А. Васильева, А. М. Назаренко // Механізм регулювання економіки. - 2011. - №3. - С.147-151.

111. Чеховський Д. Б. Взаємодія банків та кредитних фондів у сфері управління проблемними кредитами / Д. Б. Чеховський // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. - 2014. - Вип. 25. - С. 152-156.

112. Крухмаль О. В. Розвиток методичних підходів до управління проблемними кредитами / О. В. Крухмаль, О. А. Криклій // Теоретико-методологічні засади прискорення процесів соціально-економічного розвитку регіону : колективна монографія / за заг. ред П. І. Сокурєнка. - Кременчук : ПП Щербатих, 2013. - С. 308-319.

113. Хімчук Г.О. Особливості формування резервів та можливі втрати з кредитних операцій банків України / Г.О. Хімчук // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2009. - Вип. V, Т.2. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2009_5_2/60.pdf

114. Снігурська Л. П. Проблемні питання бухгалтерського обліку визнання доходів за знеціненими кредитами / Л. П. Снігурська // Економічний форум. - 2014. - № 3. - С. 296-306.

115. Стрес-тести банків ЄС будуть проводитися з 2011 р. щорічно. – Режим доступу: <http://finpost.info/2010/11/25/stress-testy-bankiv-jes-bydyt-provodytysja-z-2011-roky-schorichno.html>

116. Косова Т. Д. Методичний підхід до оцінки кредитних ризиків на основі стрес-тестування / Т. Д. Косова, Є. М. Поздняков // Економічний часопис – XXI. – 2013. - №1-2. – С. 59-62

117. Лисенко Р. С. Методи проведення системного стрес-тестування банківської системи: основні характеристики та особливості практичного застосування / Р. С. Лисенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. - № 3. - С. 196-199.

118. Ребрик Ю. С. Стрес-тестування як інструмент оцінки ризику ліквідності / Ю.С. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2009. – Вип. 25. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2009_25/25.1.43.pdf

119. Ачкасова С. А. Методичні підходи до розробки стрес-тесту як інструменту оцінки стресостійкості страхових компаній / С. А. Ачкасова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. - № 1. – С. 27-34.

120. Сенченко О. С. Стрес-тестування як інструмент посилення банківської безпеки / О. С. Сенченко // Вісник ДонДУЕТ. – 2010. - №4. – с.281-293.

121. Максимова А. В. Методичні підходи до стрес-тестування кредитного ризику банків України [Електронний ресурс] / А. В. Максимова // Ефективна економіка. – 2012. - №4. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1096>

122. Євченко Н. Г. Реструктуризація кредитної заборгованості : проблеми і наслідки для діяльності банку / Н. Г. Євченко, О. А. Криклій // Бізнес-Інформ. – 2011. - №2. – Т.2. - С. 12 – 15.

123. Александров А. Ю. Управление проблемными активами в кризисных условиях / А. Ю. Александров // Проблемы современной экономики – 2009. – № 1(29) – С. 213-217.

124. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 460 с.

125. Хандриков А. А. Международный опыт управления проблемными активами / А. А. Хандриков // Финансы и кредит. – 2003. – № 15. – С. 61-66.

126. Про заходи щодо забезпечення погашення кредитів: Постанова НБУ від 06.08.2009 р. № 461 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0461500-09>>.

127. Про заходи щодо забезпечення погашення кредитів: Постанова НБУ від 03.06.2009 р. № 328 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ukryrposlugi.at.ua/load/7-1-0-14>>.

128. Кузнецов С. В. Ссудная задолженность кредитных организаций: проблемы и инструменты её урегулирования: автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.10 / С. В. Кузнецов; ГОУ ВПО Академия народного хозяйства при Правительстве Российской Федерации. – М., 2008. – 20 с.

129. Кузнецов С. В. Повышение эффективности работы в банке по урегулированию проблемной ссудной задолженности / С. В. Кузнецов // Микроэкономика. – 2008. – №1. – С.28-34.

130. Поздняков Є. М. Теоретичні і прикладні аспекти реструктуризації кредитної заборгованості / Є. М. Поздняков // Торгівля і ринок України. - 2010. - Вип. 30, Т.1 – С. 389-396.

131. Сошина В. Реструктуризация со множеством неизвестных / В. Сошина // Банковское обозрение. – 2009. – № 3. – С.68-72.

132. Евченко Н. Г. Реструктуризация кредитной задолженности: проблемы и последствия для деятельности банка / Н. Г. Евченко, Е. А. Криклий // Бизнес-Информ. – 2011. - №2. – Т.2. - С. 12 – 15.

133. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

134. Greuning V. H. Analyzing Banking Risk / V. H. Greuning, B. S. Bratanovic. - 3E. – The World Bank: Treasury, 2009. – 422 p. - ISBN: 9780821377284.

135. Jorion P. Value At Risk / P. Jorion. - 3E. - McGraw-Hill Education (India) Pvt Limited, 2009. - 624 p. - ISBN: 0070700427, 9780070700420.

136. Koch T.W, McDonald S.S. Bank Management / T.W. Koch, S.S. McDonald - 7E. – USA: South Western Cengage Learning. – 2009. - ISBN: 0324655789, 978032465570.

137. Nelson W. B. Accelerated Testing: Statistical Models, Test Plans, and Data Analysis (Paperback) / W. B. Nelson. - John Wiley and Sons Ltd, United States, 2007. - 2nd Revised edition. - ISBN: 9780471697367.

138. Основні показники діяльності банків України за 2002-2007 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=56800

139. Основні показники діяльності банків України за 2008-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661577>

140. Мустафаева Д. Тенденции и перспективы развития рынка проблемных активов банков Украины [Электронный ресурс] / Д. Мустафаева, А. Коноплястый, Г. Винник, В. Шулик, Г. Лурье. – К.: МФК, Рейтинговое агентство «Кредит-Рейтинг», 2011. - 78 с. – Режим доступа: http://www.credit-rating.ua/img/st_img/Press-release/2011/09.06.2011/Final_Report_RU3005.pdf

141. Карбівничий І. В. Аналіз структури кредитного портфеля банків України щодо ефективності управління ризиками та виявлення основних факторів, що її обумовили / І. В. Карбівничий // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2011. - № 3 (12). – С. 201 - 206.

142. Зінченко В. О. Забезпечення стійкості банківської системи України: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / В. О. Зінченко ; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». - Суми, 2008. - 21 с.

143. Звітна форма та довідкові дані з компіляції індикаторів фінансової стійкості (Таблиця 1). – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50772>

144. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page18?text=%F0%E5%E7%E5%F0%E2#w12>

145. Показники фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

146. Фінансова звітність Публічного акціонерного товариства «РОДОВІД БАНК» за 2012-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rodovidbank.com/files/site/year_report_2015.pdf

147. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України; від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17/page?text=%EF%E5%F0%E5%F5%B3%E4>

148. Галасюк В. Осторожно – индексы роста! Или еще раз об эффекте «G-гиперболизма» / В. Галасюк // Аудитор України . - 2005. - №2. - С. 17-22.

149. Реорганізація та ліквідація [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75535&cat_id=17823466

150. Щодо правомірності списання банківськими установами проблемних або безнадійних кредитів: Лист НБУ від 06.12.2002 р. N 43-311/5461 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.uazakon.com/documents/date_7q/pg_ihn1xg.htm

151. Щодо можливих шляхів врегулювання проблемних питань забезпечення захисту прав кредиторів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1794500-10>>

152. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>

153. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

154. Про заборону надання колекторських послуг щодо фізичних осіб – боржників: Проект Закону України від 01.11.2011 р. № 9379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF78J00I.html

155. Білько О. П. Фінансово-правова характеристика методів управління в процесі роботи з проблемними кредитами в господарській діяльності / О. П. Білько // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 3. - С. 125-128.

156. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків: Закон України від 24.07.2009 № 1617-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1617-17>

157. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

158. Прохорова Ю.В. Дослідження стану ринку факторингу в Україні / Ю.В. Прохорова, М.О. Терновська // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - № 30. – С. 53-56.

159. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/FK_2015.pdf

160. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/fk_2009.pdf

161. Факторингова компанія «Центр факторингових послуг» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.factoringcenter.com.ua/files/Problem_Debts9.pdf

162. Про оцінку операцій з продажу кредитів з відстроченням платежу: Лист НБУ № 40-511/2689-8768 від 25.07.2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.yurist-online.com/laws/35098/>

163. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України: Постанова НБУ від 27.12.2007 р. № 481 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0048-08>

164. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: Вказівки Національного банку України від 15.03.2004 № 104 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>

165. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Національного банку України від 02.08.2004 № 361 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>

166. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: Постанова Національного банку України від 06.08.2009 № 460 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>

167. Методичні рекомендації щодо загальних підходів до застосування страховиками стрес-тестів: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 05.12.2006 р. № 6496 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yurist-online.com/zakoni/007/05/012435.php>

168. Методологічні роз'яснення до Основних принципів ефективного банківського нагляду. – Базель, 2006. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/VCPMethodology_ukr.pdf

169. Поздняков Є. М. Методичний підхід до визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання / Є. М. Поздняков // Молодий вчений. – 2015. - №12 (27). – Ч. 1. - С. 187-190.

170. Єрмошенко А. М. Аналіз сценаріїв як інструмент протидії ризикам взаємодії страховиків і комерційних банків / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №10 (100). – С.88-96.

171. Жданухин Д. Ю. Проблемная задолженность в коммерческом банке: профилактика возникновения и эффективные методы взыскания [Электронный ресурс] / Д. Ю. Жданухин, Н. С. Иванов, Е. А. Новиков, В. Ю. Рослов. – М.: Издательский дом «Регламент», 2009. – 188 с. - Режим доступу: <http://www.reglament.net/bank/problem>

172. Дядечко Л. М. Управління проблемними кредитами в банках України в умовах економічної кризи / Л. М. Дядечко // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1, Економіка : збірник наукових праць. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2011.– №3(11).– С. 240-245.

173. Білай О. С. Управління проблемними кредитами у банках України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / О. С. Білай; Нац. акад. наук України, Держ. установа «Ін-т економіки та прогнозування Нац. акад. наук України». - К., 2013. - 20 с.

174. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В. С. Стельмах, В. І. Міщенко, В. В. Крилова, Р. М. Набок, О. Г. Приходько, Н. В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 220 с.

175. Кишакевич Б. Моделювання та оцінка втрат у випадку дефолту позичальника банку / Б. Кишакевич // Схід. - 2010. - № 3 (103). - С. 18-22.

176. Отчет о статистике дефолтов по кредитам украинских банков за период 2007 - 2013 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.credit-rating.ua/img/st_img/Defaults_demo.docx

177. Николаенко Е. Обзор и оценка проблемных кредитов: потенциал рынка [Электронный ресурс] / Е. Николаенко, Л. Макаренко, В. Белозерова, М. Плешков. – Вашингтон, Москва: Международная финансовая корпорация, ЗАО «Рус-Рейтинг», 2010. – Режим доступа: <http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/f33e340048fc6638b509bd849537832d/RussiaCR-NPL-SurveyReport-RU.pdf?MOD=AJPERES>

178. Передача проблемных активов в Российской Федерации [Электронный ресурс] / Проект по преодолению кризиса на финансовых рынках в Восточной Европе и Центральной Азии. – Вашингтон, Консультативная программа IFC в Европе и Центральной Азии, 2012. – Режим доступа:

<http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/789f1e804c9efa2b97e5d7f81ee631cc/ECACR-Russia-DA-Transfer-RU.pdf?MOD=AJPERES>

179. Болгар Т. М. Проблемні кредити у банківській діяльності в умовах фінансової кризи : монографія / Т. М. Болгар ; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, Кременчуц. ін-т. - Кременчук : Щербатих О. В. [вид.], 2013. - 367 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідки про практичне впровадження матеріалів дисертаційної роботи

СБЕРБАНК РОСІЇ

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДОЧІРНІЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ»

ДОНЕЦЬКЕ РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ

7/КБ/Н/от 25/10/2013

У спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

Довідка про практичне впровадження
результатів дисертаційної роботи
Позднякова Євгена Михайловича на тему
«Управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банку –
юридичних осіб», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит

Розглянувши рекомендації аспіранта кафедри контролю і аналізу господарської діяльності ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського Позднякова Є. М. щодо адаптації Базельських стандартів прогресивного розрахунку капіталу до визначення втрат при настанні дефолту позичальника, банк розробив додаткову внутрішню шкалу відповідності дефолту позичальника значенню показника ризику кредиту, у межах інтервалів, визначених Положенням про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженим Постановою Правління НБУ від 25.01.2012 № 23. Середня частота дефолту визначається такими чинниками: валюта, сума кредиту, цільове призначення, термін кредитування, сфера діяльності позичальника, клас позичальника, застава, зв'язок позичальника з банком. Використання розроблених рекомендацій сприяє більш об'єктивній оцінці ризиків і відповідного формування резервів під знецінення кредитів.

Начальник Донецького РУ
АТ «СБЕРБАНК РОСІЇ»

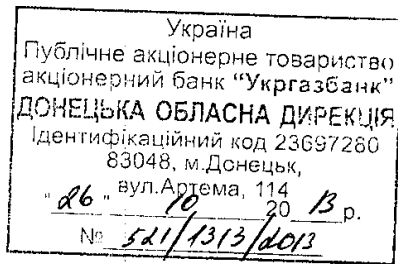

А.В. Петренко

вул. Постишева, 127, м. Донецьк, 83001, Україна.

Донецька обласна дирекція

Адресат(ів):

У спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

Довідка
про впровадження на практиці
результатів дисертаційної роботи
аспіранта кафедри контролю і аналізу господарської діяльності
ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
Позднякова Євгена Михайловича

У практичну діяльність банку впроваджено методичний підхід до організації управління кредитними ризиками на основі визначених Поздняковим Є.М. окремих етапів, механізмів і методів управління, виходячи з використання чистої та спекулятивної концепції кредитного ризику. Використовуваний підхід дозволяє виявити альтернативні цілі управління кредитним ризиком: дотримання певних меж ризику, оптимізація прибутковості і ризику, ліквідація ризику, попередження або відшкодування кредитного ризику, отримання додаткової вигоди (доходу, прибутку). Економічний ефект від впровадження методичного підходу полягає в оптимізації доходності і ризикованості кредитних операцій.

З повагою
Заступник директора Донецької
обласної дирекції АБ «УкрГазбанк»

А.В.Шмаков

№ 05005/11985
22.11.2013 р.

У спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

Довідка про використання науково-методичних рекомендацій
аспіранта кафедри контролю і аналізу господарської діяльності
ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
Позднякова Євгена Михайловича

Фахівці банку розглянули і використовують на практиці науково-методичні рекомендації, розроблені Поздняковим Євгеном Михайловичем, щодо функціонування системи раннього попередження виникнення проблемної кредитної заборгованості. Система передбачає початкове сканування з метою сегментації кредитного портфеля (стандартний, моніторинг, рання прострочка, проблемна заборгованість) для прийняття адекватних управлінських заходів і поглиблений аналіз на основі стрес-тестування і матриці міграції кредитного портфеля. Пропозиції є дієвими, оскільки сприяють зниженню кредитних ризиків, дозволяють оперативнo усувати виявлені проблеми і поліпшують якість кредитного портфеля банку.

Заступник Голови Правління

Н.С. Мішук

Виконавець:
Марунчак М.В.
Тел. (062) 348-86-85

№ 87-1-2/4-260 від 11.04.2016 р.

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 12.105.03
Рековій Н.Ю.

Шановна Наталія Юрїївна!

Фахівці банку використовують розроблений Поздняковим Євгеном Михайловичем методичний підхід до реабілітації проблемних кредитів, який представлений такими етапами: розширення уявлення про проблемну ситуацію; сегментація позичальників на групи: «добросовісні» боржники, умисні неплатники, боржники з неліквідними або знеціненими заставами; моделювання поведінки боржника; розробка попереднього плану заходів з поліпшення роботи позичальника; реалізація програми стягнення і PR - супроводження правозахисної діяльності.

Результати практичного використання довели дієвість підходу, оскільки скорочується час і витрати на стягнення проблемних кредитів.

З повагою,

*Начальник управління
корпоративних продажів
Західноукраїнської регіональної дирекції
АТ «ОТП Банк»*

Титомир І.О.

вул. Жиланська, 43
Київ-33, 01601,
тел.: 0 44 490 0500
факс: 0 44 490 0501
Ліцензія НБУ № 191 від 05.10.2011
Всі види банківських послуг: www.otpbank.com.ua

Перший
Український

№ 03/16-135 від 16.03.2016

У спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

Довідка про впровадження результатів дисертації
здобувача наукового ступеня кандидата економічних наук
Позднякова Євгена Михайловича

Фахівці банку розглянули і схвалили розроблені Поздняковим Євгеном Михайловичем науково-практичні рекомендації із визначення справедливої вартості проблемних кредитів суб'єктів господарювання: на індивідуальній основі (великі позичальники, кредити яким видаються на індивідуальних умовах) і на портфельній основі (малі і середні підприємства, які отримують однорідні кредити за певними «кредитними програмами» зі стандартними умовами). Визначення справедливої вартості проблемних кредитів на портфельній основі відбувається за такими етапами: сегментація портфеля і формування однорідних підпортфелів; аналіз якості усіх отриманих однорідних підпортфелів; розрахунок коефіцієнтів якості і коефіцієнтів терміну; розрахунок дисконту.

Справедлива вартість проблемних кредитів на індивідуальній основі визначається на основі порівняння реальної вартості кредиту (добуток номінальної вартості, фільтра по проблемному кредиту, множнику якості позичальника і множнику галузі позичальника) і заставного забезпечення по портфелю проблемних кредитів (добуток номінальної вартості, фільтра по заставі проблемного кредиту, множник якості застави). Чітка математична формалізація визначення справедливої вартості кредитів дозволяє отримати об'єктивну основу ціни в угодах із продажу портфелів кредитів банку.

З повагою,

Керівник продаж департаменту
корпоративного бізнесу ПАТ «ПУМБ»

Новак Р.Я.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАПОВСЬКОГО

Майдан Незалежності, 50012, м. Київ, Україна, вул. Журналістів, 13
Діагностичний центр, 50005, м. Київ, Україна, вул. Островського, 16
E-mail: office@donpuet.edu.ua, тел./факс: (056) 409-77-97, ЄДРПОУ: 01566057

№ АС 85

№ 29.06.2016р.

У спеціалізовану вчену раду по
захисту
дисертації Д.12.105.03

Довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи здобувача
наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 –
гроші, фінанси, кредит Педнякова Світлана Михайлівна

Науково-методичний підхід до ідентифікації проблемної кредитної
заборгованості клієнтів і реакції клієнтів банку на її виконання, а також
концептуальний підхід до удосконалення системи управління кредитним
портфелем банківських установ на основі критерію мінімізації втрат від
проблемної заборгованості, а саме синтезу централізованого і
децентралізованого підходів впроваджено в навчальний процес Донецького
національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-
Барановського (м. Кривий Ріг) при викладанні дисциплін «Банківські
операції», «Форми ринку грошей», «Кредитування і контроль». Діагностичні
матеріали і практичні завдання засновані на розроблених науково-методичних
підходах, дозволяють сформувати у студентів компетенції щодо упередження
виникнення ефєксивної реабілітації проблемних кредитів.

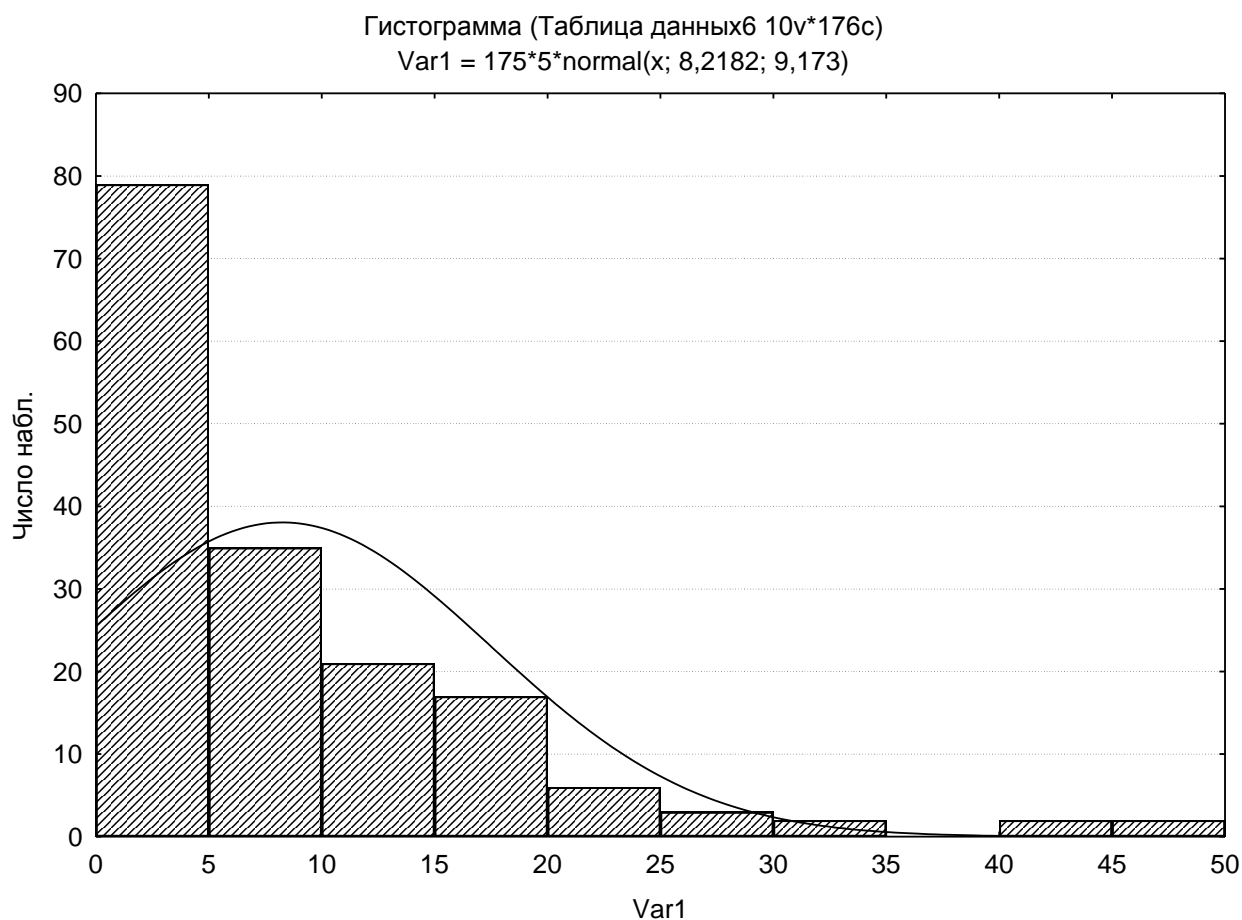
В. І. Яценко

О. Б. Чернега

Додаток Б

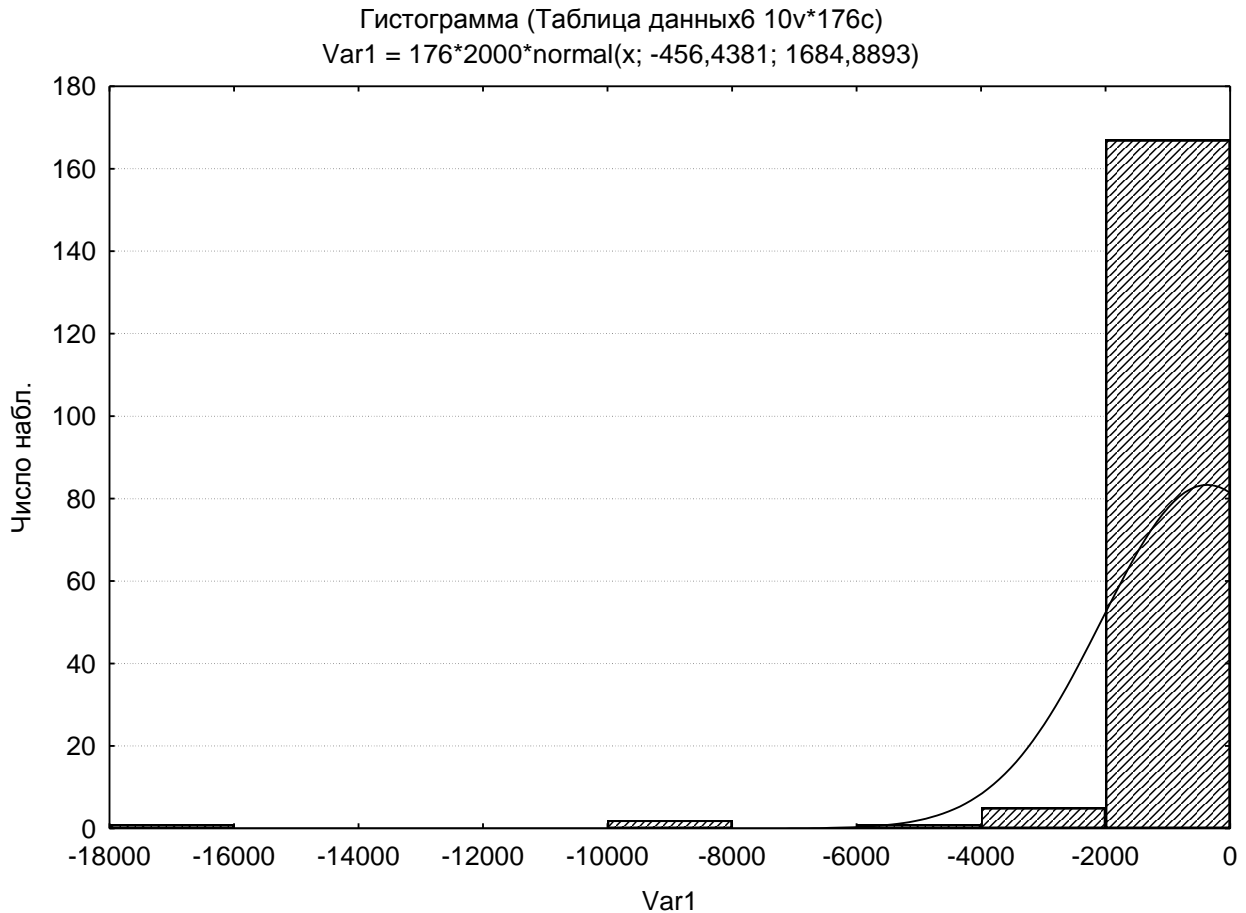
Машинограми, що характеризують статистичні розподілення індикаторів кредитування юридичних осіб банками України протягом 2014-2015 рр.

Продовження додатку Б

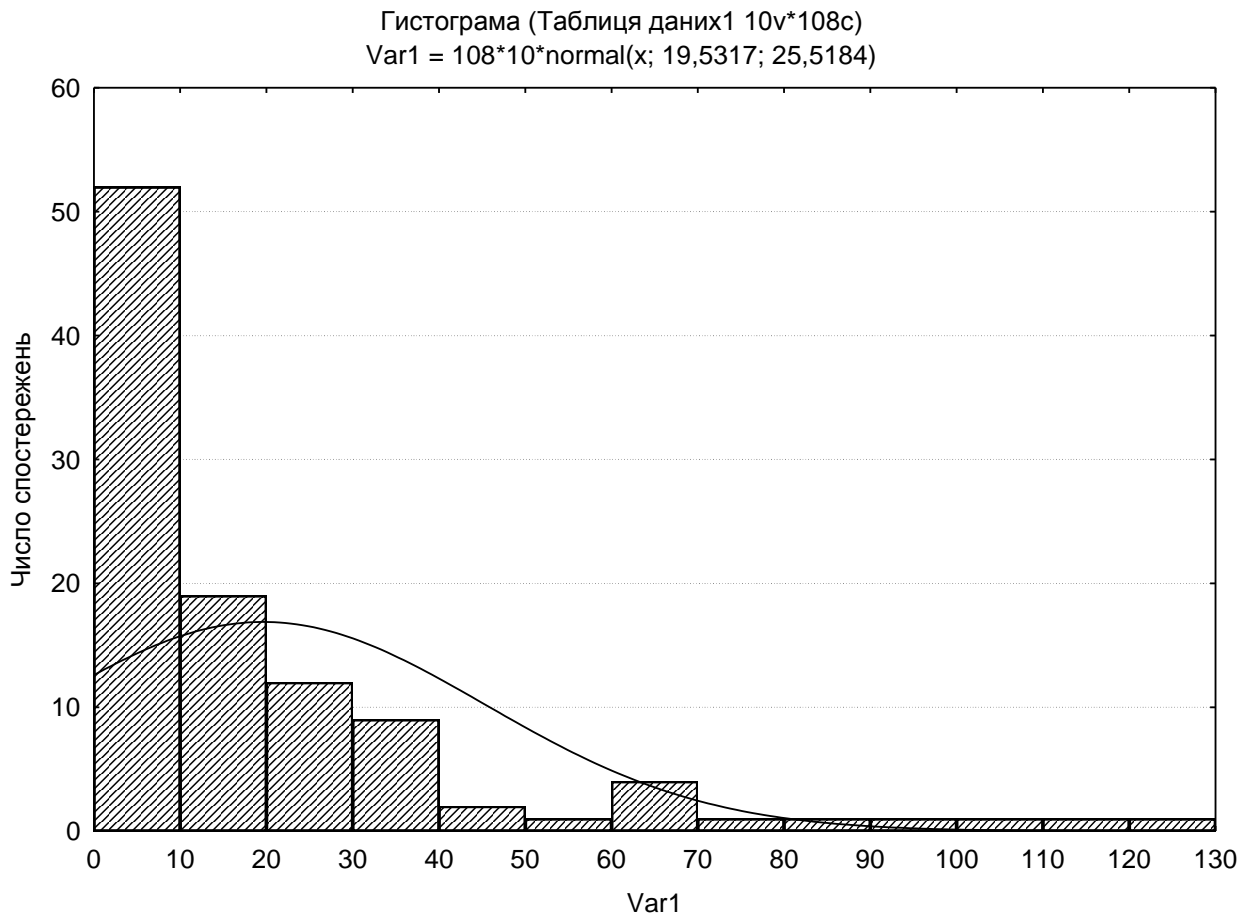
Верхняя граница	Прмн: Var1, Распред.: Нормальное (Таблица данных 6) Хи-квадрат = 102,93681, сс = 4 (скорр.), p = 0,00000								
	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд. - Ожидаем.
<= 0,00000	8	8	4,57143	4,5714	32,40091	32,4009	18,51481	18,5148	-24,4009
5,00000	79	87	45,14286	49,7143	31,09862	63,4995	17,77064	36,2854	47,9014
10,00000	35	122	20,00000	69,7143	37,47654	100,9761	21,41517	57,7006	-2,4765
15,00000	21	143	12,00000	81,7143	33,79906	134,7751	19,31375	77,0144	-12,7991
20,00000	17	160	9,71429	91,4286	22,81217	157,5873	13,03553	90,0499	-5,8122
25,00000	6	166	3,42857	94,8571	11,52150	169,1088	6,58372	96,6336	-5,5215
30,00000	3	169	1,71429	96,5714	4,35382	173,4626	2,48790	99,1215	-1,3538
35,00000	2	171	1,14286	97,7143	1,23074	174,6934	0,70328	99,8248	0,7693
40,00000	0	171	0,00000	97,7143	0,26019	174,9536	0,14868	99,9735	-0,2602
45,00000	2	173	1,14286	98,8571	0,04113	174,9947	0,02350	99,9970	1,9589
50,00000	2	175	1,14286	100,0000	0,00486	174,9995	0,00278	99,9997	1,9951
< бесконеч.	0	175	0,00000	100,0000	0,00046	175,0000	0,00026	100,0000	-0,0005

Рис. Б.1. Співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб станом на 01.01.2014 р. (власні розрахунки)

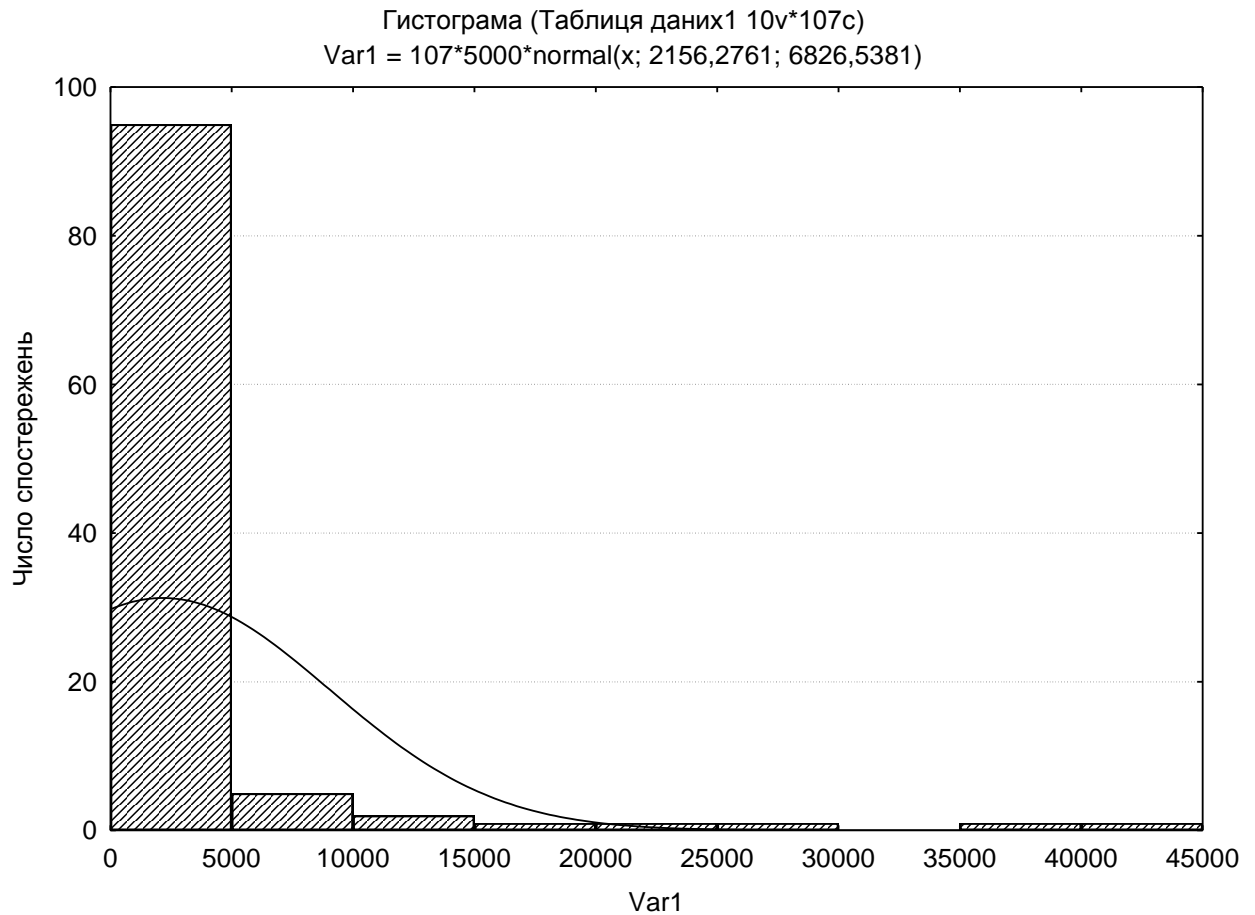
Прмн: Var1, Распред.:Нормальное (Таблица данных6) Хи-квадрат = 437,99524, сс = 3 (скорр.), p = 0,00000									
Верхняя граница	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд.- Ожидаем.
<= -18000,0000	0	0	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-17000,00000	0	0	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-16000,00000	1	1	0,56818	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	1,0000
-15000,00000	0	1	0,00000	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-14000,00000	0	1	0,00000	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-13000,00000	0	1	0,00000	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-12000,00000	0	1	0,00000	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-11000,00000	0	1	0,00000	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-10000,00000	0	1	0,00000	0,5682	0,00000	0,0000	0,00000	0,0000	-0,0000
-9000,00000	2	3	1,13636	1,7045	0,00003	0,0000	0,00002	0,0000	2,0000
-8000,00000	0	3	0,00000	1,7045	0,00063	0,0007	0,00036	0,0004	-0,0006
-7000,00000	0	3	0,00000	1,7045	0,00839	0,0091	0,00477	0,0051	-0,0084
-6000,00000	0	3	0,00000	1,7045	0,07906	0,0881	0,04492	0,0501	-0,0791
-5000,00000	0	3	0,00000	1,7045	0,52824	0,6164	0,30014	0,3502	-0,5282
-4000,00000	1	4	0,56818	2,2727	2,50354	3,1199	1,42247	1,7727	-1,5035
-3000,00000	2	6	1,13636	3,4091	8,42021	11,5401	4,78421	6,5569	-6,4202
-2000,00000	3	9	1,70455	5,1136	20,10502	31,6451	11,42331	17,9802	-17,1050
-1000,00000	9	18	5,11364	10,2273	34,09007	65,7352	19,36936	37,3495	-25,0901
0,00000	158	176	89,77273	100,0000	41,05570	106,7909	23,32710	60,6766	116,9443
1000,00000	0	176	0,00000	100,0000	35,12128	141,9122	19,95527	80,6319	-35,1213
< бесконеч.	0	176	0,00000	100,0000	34,08783	176,0000	19,36809	100,0000	-34,0878

Рис. Б.2. Аналіз розподілення резервів на можливі втрати за кредитами юридичним особам станом на 01.01.2014 р., млн грн (власні розрахунки)

Прим: Var1, Распред.: Нормальное (Таблица данных1) Хи-квадрат = 135,39118, сс = 6 (скорр.), p = 0,00000									
Верхняя граница	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд. - Ожидаем.
<= -10,00000	0	0	0,00000	0,0000	13,34671	13,3467	12,35807	12,3581	-13,3467
0,00000	3	3	2,77778	2,7778	10,63119	23,9779	9,84369	22,2018	-7,6312
10,00000	52	55	48,14815	50,9259	14,29513	38,2730	13,23623	35,4380	37,7049
20,00000	19	74	17,59259	68,5185	16,51766	54,7907	15,29413	50,7321	2,4823
30,00000	12	86	11,11111	79,6296	16,40080	71,1915	15,18592	65,9181	-4,4008
40,00000	9	95	8,33333	87,9630	13,99385	85,1853	12,95726	78,8753	-4,9938
50,00000	2	97	1,85185	89,8148	10,26037	95,4457	9,50034	88,3757	-8,2604
60,00000	1	98	0,92593	90,7407	6,46456	101,9103	5,98570	94,3614	-5,4646
70,00000	4	102	3,70370	94,4444	3,49992	105,4102	3,24067	97,6020	0,5001
80,00000	1	103	0,92593	95,3704	1,62822	107,0384	1,50761	99,1096	-0,6282
90,00000	1	104	0,92593	96,2963	0,65087	107,6893	0,60266	99,7123	0,3491
100,00000	1	105	0,92593	97,2222	0,22356	107,9128	0,20700	99,9193	0,7764
110,00000	1	106	0,92593	98,1481	0,06598	107,9788	0,06109	99,9804	0,9340
120,00000	1	107	0,92593	99,0741	0,01673	107,9955	0,01549	99,9959	0,9833
130,00000	1	108	0,92593	100,0000	0,00364	107,9992	0,00337	99,9993	0,9964
< бесконеч.	0	108	0,00000	100,0000	0,00081	108,0000	0,00075	100,0000	-0,0008

Рис. Б.3. Співвідношення резервів і кредитів юридичних осіб станом на 01.01.2016 р. (власні розрахунки)

Верхняя граница	Прмн: Var1, Распред.:Нормальное (Таблица данных1) Хи-квадрат = 188,39011, сс = 1 (скорр.) , p = 0,00000								
	Наблюд. частота	Кумул. Наблюд.	Процент Наблюд.	Кумул. % Наблюд.	Ожидаем. частота	Кумул. Ожидаем.	Процент Ожидаем.	Кумул. % Ожидаем.	Наблюд.- Ожидаем.
<= 0,00000	1	1	0,92593	0,9259	40,67914	40,6791	37,66587	37,6659	-39,6791
5000,00000	95	96	87,96296	88,8889	30,94879	71,6279	28,65629	66,3222	64,0512
10000,00000	5	101	4,62963	93,5185	23,01520	94,6431	21,31037	87,6325	-18,0152
15000,00000	2	103	1,85185	95,3704	10,20089	104,8440	9,44527	97,0778	-8,2009
20000,00000	1	104	0,92593	96,2963	2,69204	107,5361	2,49263	99,5704	-1,6920
25000,00000	1	105	0,92593	97,2222	0,42238	107,9584	0,39109	99,9615	0,5776
30000,00000	1	106	0,92593	98,1481	0,03933	107,9978	0,03642	99,9979	0,9607
35000,00000	0	106	0,00000	98,1481	0,00217	107,9999	0,00201	99,9999	-0,0022
40000,00000	1	107	0,92593	99,0741	0,00007	108,0000	0,00007	100,0000	0,9999
< бесконеч.	1	108	0,92593	100,0000	0,00000	108,0000	0,00000	100,0000	1,0000

Рис. Б.4. Аналіз розподілення резервів на можливі втрати за кредитами юридичних осіб станом на 01.01.2016 р., млн грн (власні розрахунки)

Додаток В

Таблиця В.1

Ренкінги банків за відносною величиною резерву на знецінення кредитів юридичним особам станом на 01.01.2014 р.

Назва банку	Співвідношення резервів і суми кредиту, %
1	2
1. ОМЕГА БАНК	0,00
2. БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0,00
3. СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0,00
4. БАНК ТРАСТ	0,00
5. «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	0,00
6. ПРОФІН БАНК	0,00
7. КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0,00
8. БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0,00
9. «СТАНДАРТ»	0,10
10. «ЦЕНТР»	0,14
11. УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	0,14
12. ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	0,24
13. «ПОРТО-ФРАНКО»	0,26
14. ФІНБАНК	0,29
15. АКОРДБАНК	0,35
16. БАНК ВОСТОК	0,43
17. БАНК СОФІЙСЬКИЙ	0,44
18. «НОВИЙ»	0,47
19. ТЕРРА БАНК	0,49
20. ЄВРОБАНК	0,50
21. БАНК СІЧ	0,54
22. РЕАЛ БАНК	0,56
23. УНІВЕРСАЛ БАНК	0,71
24. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	0,78
25. ЕНЕРГОБАНК	0,83
26. ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	0,84
27. ІНТЕРБАНК	0,85
28. «ДАНІЕЛЬ»	0,88
29. БАНК ГРАНТ	0,89
30. АВАНТ-БАНК	0,91
31. МОТОР-БАНК	0,96
32. ФІНЕКСБАНК	1,09

Продовження табл. В.1

1	2
33. БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	1,19
34. «КАПІТАЛ»	1,29
35. ЄВРОГАЗБАНК	1,32
36. РАДИКАЛ БАНК	1,33
37. «УКООПСІЛКА»	1,38
38. ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	1,39
39. АКЦЕНТ-БАНК	1,44
40. ДІАМАНТБАНК	1,47
41. ПІВДЕНКОМБАНК	1,55
42. ОКСІ БАНК	1,56
43. БАНК МЕРКУРІЙ	1,67
44. КРЕДИТВЕСТ БАНК	1,67
45. СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	1,84
46. УКРБУДІНВЕСТБАНК	1,94
47. АГРОКОМБАНК	1,96
48. СІТІБАНК	2,07
49. РЕГІОН-БАНК	2,08
50. БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	2,10
51. УКРБІЗНЕСБАНК	2,14
52. МЕТАБАНК	2,23
53. «ТК КРЕДИТ»	2,24
54. БАНК ПЕРШИЙ	2,30
55. БАНК КАМБІО	2,32
56. ПРОМЕКОНОМБАНК	2,43
57. БАНК 3/4	2,58
58. АКТИВ - БАНК	2,78
59. БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	2,78
60. РАДАБАНК	2,82
61. ФІДОБАНК	2,88
62. КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	2,97
63. БАНК МОРСЬКИЙ	2,98
64. АКТАБАНК	2,99
65. БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	3,08
66. БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	3,09
67. СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	3,11
68. АЛЬФА-БАНК	3,17
69. ЮНЕКС БАНК	3,40
70. ПРОКРЕДИТ БАНК	3,44
71. УКРІНБАНК	3,58
72. БРОКБІЗНЕСБАНК	3,66

Продовження табл. В.1

1	2
73. МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	3,68
74. БАНК КІПРУ	3,69
75. МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	3,78
76. ІНВЕСТБАНК	3,80
77. ФІНРОСТБАНК	3,89
78. «УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ»	4,04
79. ІНГ БАНК УКРАЇНА	4,08
80. УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	4,11
81. БАНК АЛЬЯНС	4,47
82. ТАСКОМБАНК	4,48
83. ЗЛАТОБАНК	4,51
84. БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	4,57
85. ДЕЛЬТА БАНК	4,77
86. ІНТЕРКРЕДИТБАНК	4,79
87. БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	4,85
88. МЕГАБАНК	5,02
89. АВТОКРАЗБАНК	5,02
90. ВІЕЙБІ БАНК	5,11
91. «АРКАДА»	5,21
92. «ТРАСТ-КАПІТАЛ»	5,25
93. БАНК ЮНІСОН	5,26
94. АСВІО БАНК	5,43
95. КОМІНВЕСТБАНК	5,54
96. СБЕРБАНК РОСІЇ	5,88
97. УКРГАЗПРОМБАНК	5,90
98. ЗАХІДІНКОМБАНК	6,22
99. ЛЕГБАНК	6,44
100. КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	6,51
101. ЄВРОПРОМБАНК	6,98
102. «ПІВДЕННИЙ»	7,02
103. УКРКОМУНБАНК	7,10
104. БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	7,19
105. УНІКОМБАНК	7,44
106. «ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР»	7,52
107. БАНК ДЕМАРК	7,62
108. ПОЛІКОМБАНК	7,81
109. ПОЛТАВА - БАНК	7,98
110. «ХРЕЩАТИК»	8,00
111. АПЕКС-БАНК	8,25
112. БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	8,28
113. ФОРТУНА-БАНК	8,59

Продовження табл. В.1

1	2
114. ІНТЕГРАЛ - БАНК	8,71
115. «ЛЬВІВ»	8,83
116. ФІДОКОМБАНК	9,08
117. АСТРА БАНК	9,44
118. ФОЛЬКСБАНК	9,50
119. «ПРЕМІУМ»	9,73
120. БАНК КОНТРАКТ	9,89
121. ПРАЙМ-БАНК	10,29
122. БМ БАНК	10,44
123. УКРСИББАНК	10,60
124. УНІКРЕДИТ БАНК	10,69
125. ЕКСПОБАНК	10,70
126. МІСТО БАНК	10,87
127. АРТЕМ-БАНК	11,12
128. ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	11,36
129. МЕЛІОР БАНК	11,77
130. «СТОЛИЧНИЙ»	12,57
131. МАРФІН БАНК	12,71
132. ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	12,75
133. БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	12,75
134. КЛАСИКБАНК	13,12
135. ІМЕКСБАНК	13,21
136. ДІВІ БАНК	14,20
137. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	14,21
138. «СОЮЗ»	14,36
139. «НАДРА»	14,55
140. КРЕДОБАНК	14,95
141. ПІРЕУС БАНК МКБ	15,12
142. ПРИВАТБАНК	15,71
143. РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	15,82
144. ПРАВЕКС-БАНК	15,84
145. ЕКСПРЕС-БАНК	16,10
146. ГРІН БАНК	17,19
147. ВТБ БАНК	17,36
148. КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	17,54
149. УКРСОЦБАНК	17,62
150. «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	18,13
151. ІНДУСТРІАЛБАНК	18,19
152. ПРОМІНВЕСТБАНК	18,57

Закінчення табл. В.1

1	2
153. «ГЛОБУС»	18,70
154. ОЩАДБАНК	18,79
155. «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	19,79
156. «АКСІОМА»	19,79
157. ОТП БАНК	20,17
158. ІДЕЯ БАНК	21,41
159. БАНК БОГУСЛАВ	22,73
160. БТА БАНК	23,62
161. «КОНКОРД»	24,04
162. БАНК ФОРУМ	24,94
163. КРЕДИТПРОМБАНК	25,14
164. УКРЕКСІМБАНК	25,45
165. ПЛАТИНУМ БАНК	25,98
166. БАНК ВЕЛЕС	30,14
167. ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	31,19
168. ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	44,72
169. БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	44,82
170. УКРГАЗБАНК	47,21
171. ФІНАНС БАНК	48,69
172. «КИЇВ»	114,34
173. РОДОВІД БАНК	1311,29

Ренкінги банків за абсолютною величиною резерву на знецінення кредитів юридичним особам станом на 01.01.2014 р.

Назва банку	Величина резерву, тис. грн.
1	2
ПРИВАТБАНК	-16404669
УКРЕКСІМБАНК	-9707270
ОЩАДБАНК	-9080045
ПРОМІНВЕСТБАНК	-4830267
УКРГАЗБАНК	-3200864
ВТБ БАНК	-3108872
РАЙФФАЙЗЕНБАНК АВАЛЬ	-2911709
РОДОВІДБАНК	-2480168
УКРСОЦБАНК	-2169938
«НАДРА»	-1835485
ОТП БАНК	-1792017
«ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	-1787562
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	-1779036
БАНК ФОРУМ	-1451186
СБЕРБАНК РОСІЇ	-1304706
БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	-1141949
КРЕДИТПРОМБАНК	-1098023
ІМЕКСБАНК	-1088145
«КИЇВ»	-954591
УКРСИББАНК	-727324
ДЕЛЬТА БАНК	-666598
ДІВІ БАНК	-644445
«ПІВДЕННИЙ»	-507166
«СОЮЗ»	-480225
АЛЬФА-БАНК	-463024
ВІЕЙБІБАНК	-440284
БРОКБІЗНЕСБАНК	-403258
«КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	-360309
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	-320475
ІНГ БАНК УКРАЇНА	-304079
«ХРЕЩАТИК»	-301742
ЄКАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	-276945
ІНДУСТРІАЛБАНК	-260687
БТАБАНК	-241105
ЗЛАТОБАНК	-240123
УНІКРЕДИТБАНК	-223124

Продовження табл. В.2

1	2
КРЕДІАГРІКОЛЬ БАНК	-222186
КРЕДО БАНК	-211973
ФІДОКОМ БАНК	-195990
ПРЕУС БАНК МКБ	-192990
ФОРТУНА-БАНК	-190408
БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ	-187741
МЕГА БАНК	-181867
МАРФІН БАНК	-171273
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	-162132
БМ БАНК	-149772
ПРАВЕКС-БАНК	-147294
УКРІНБАНК	-119669
«АКСІОМА»	-113267
ФОЛЬКС БАНК	-105258
ЕКСПО БАНК	-104009
МІСТО БАНК	-101025
ЕКСПРЕС-БАНК	-95814
БАНК ДЕМАРК	-95786
«ГЛОБУС»	-90295
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	-85446
ТАСКОМБАНК	-81027
«АРКАДА»	-76420
КЛАСИК БАНК	-73008
УКРБІЗНЕСБАНК	-65502
АКТА БАНК	-64181
БАНК БОГУСЛАВ	-63986
ПОЛТАВА-БАНК	-63097
МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	-54506
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	-52756
БАНК НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	-49397
«СТОЛИЧНИЙ»	-48154
БАНК КИЇВСЬКА РУСЬ	-47860
БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	-47375
«ЛЬВІВ»	-46369
ПІВДЕНКОМБАНК	-45885
ІНТЕГРАЛ-БАНК	-44525
ЄВРОПРОМБАНК	-44233
«УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ»	-43624
УНІКОМ БАНК	-43501
БАНК КІПРУ	-43429
БАНК ВЕЛЕС	-42994

Продовження табл. В.2

1	2
АВТОКРАЗБАНК	-41958
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	-40850
СІТІ БАНК	-39947
«ПРЕМІУМ»	-39676
АКТИВ-БАНК	-39585
ПРОКРЕДИТБАНК	-39557
ФІДОБАНК	-38607
УКРГАЗПРОМБАНК	-38584
ЮНЕКСБАНК	-38334
«КОНКОРД»	-36422
МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	-35374
МЕЛІОР БАНК	-34671
ЗАХІДІНКОМБАНК	-32228
АСТРА БАНК	-31505
БАНК КАМБІО	-30933
БАНК ПЕРШИЙ	-30810
АПЕКС-БАНК	-30408
ДІАМАНТ БАНК	-30013
БАНК КОНТРАКТ	-29629
ФІНРОСТБАНК	-29015
БАНК ЗОЛОТІВОРОТА	-28125
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	-26104
ПОЛІКОМБАНК	-23324
БАНКНАРОДНИЙ КАПІТАЛ	-22564
КОМІНВЕСТБАНК	-20436
ГРІНБАНК	-19419
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ	-18451
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	-18012
ЛЕГБАНК	-17790
ІНТЕРКРЕДИТ БАНК	-17190
АСВІО БАНК	-16971
«ТК КРЕДИТ»	-16443
ЄВРОГАЗБАНК	-16363
ІДЕЯ БАНК	-16001
ПРОМЕКОНОМБАНК	-15129
УКРКОМУНБАНК	-14820
ФІНАНС БАНК	-13412
БАНК МЕРКУРІЙ	-13180
УНІВЕРСАЛ БАНК	-12701
ДІАПАЗОН-МАКСИМУМ БАНК	-11888

Продовження табл. В.2

1	2
АРТЕМ-БАНК	-11603
МЕТА БАНК	-11321
ІНВЕСТБАНК	-10858
БАНК МОРСЬКИЙ	-10603
ПРАЙМ-БАНК	-9702
«ТРАСТ-КАПІТАЛ»	-9572
ЕНЕРГОБАНК	-9090
РАДИКАЛ БАНК	-8697
БАНК ВОСТОК	-7239
РЕАЛ БАНК	-6818
ТЕРРА БАНК	-6764
АВАНТ-БАНК	-6712
«КАПІТАЛ»	-6640
КРЕДИТ ОПТИМА БАНК	-5539
БАНК АЛЪЯНС	-5380
АГРОКОМБАНК	-5330
РЕГІОН-БАНК	-5304
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	-5095
ФІНБАНК	-4991
БАНК ГРАНТ	-4652
АКЦЕНТ-БАНК	-4592
РАДАБАНК	-4443
«ДАНІЕЛЬ»	-3976
БАНК ЮНІСОН	-3710
КРЕДИТВЕСТБАНК	-3664
ПЛАТИНУМ БАНК	-3503
ОКСІБАНК	-3458
«ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР»	-3049
ЄВРОБАНК	-2911
БАНК УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	-2679
«УКООПСІЛКА»	-2461
БАНК 3/4	-2441
«НОВИЙ»	-2392
СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК	-2331
ІНТЕРБАНК	-2234
УКРБУДІНВЕСТ БАНК	-2183
БАНК СОФІЙСЬКИЙ	-1947
МОТОР-БАНК	-1789
СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	-1476
«ПОРТО-ФРАНКО»	-1349
АКОРД БАНК	-1315

Закінчення табл. В.2

1	2
БАНК СІЧ	-1262
ФІНЕКСБАНК	-849
ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	-818
ДОЙЧЕБАНК ДБУ	-258
«СТАНДАРТ»	-232
«ЦЕНТР»	-138
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	-32
ОМЕГА БАНК	0
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	0
СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК	0
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	0
БАНК ТРАСТ	0
«ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	0
ПРОФІН БАНК	0
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	0
БАНК ФАМІЛЬНИЙ	0

Додаток Д

Таблиця Д.1

Показники, що характеризують обсяги кредитування юридичних осіб банками України станом на 01.01.2016 р.

Код МФО банку	Банки	Вартість, тис. грн.		Співвід- ношення резервів і кредитів
		кредитного портфелю	резервів під знецінення	
1	2	3	4	5
	Банки з державною часткою			
322313	АТ «Укрексімбанк»	54810389	-39886622	72,77
300465	АТ «ОЦАДБАНК»	62740061	-40738344	64,93
320478	АБ «УКРГАЗБАНК»	12549181	-3985828	31,76
	Банки іноземних банківських груп			
300012	ПАТ «Промінвестбанк»	31799300	-27869198	87,64
300023	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	19483222	-5634736	28,92
300335	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	18586227	-12856054	69,17
321767	ПАТ «ВТБ БАНК»	16229759	-19564617	120,55
320940	ПАТ «НЕОС БАНК»	0	-1158	
325365	ПАТ «КРЕДОБАНК»	2684592	-311260	11,59
325213	ПАТ «ВіЕс Банк»	1186041	-283440	23,90
328168	ПАТ «МАРФІН БАНК»	968171	-122034	12,60
351005	АТ «УкрСиббанк»	13753810	-1195569	8,69
336310	ПАТ «Ідея Банк»	599575	-27601	4,60
380838	ПАТКБ «ПРАВЕКС-БАНК»	530234	-120397	22,71
300614	ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	12489045	-2543998	20,37
322001	ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	1430674	-495222	34,61
300658	АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»	930863	-1018935	109,46
300346	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	23520812	-6611809	28,11
300539	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	11841609	-146048	1,23
300528	АТ «ОТП БАНК»	7038542	-8389999	119,20
300584	ПАТ «СІТІБАНК»	2659380	-21815	0,82
320984	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	4756713	-307652	6,47
320627	ПАТ «СБЕРБАНК»	44449754	-12964928	29,17
380913	АТ «БМ БАНК»	1954665	-64390	3,29
380418	ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	10118	-5262	52,01

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5
380366	ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	1125752	-297341	26,41
380731	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	557393	-152	0,03
380797	ПАТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК»	692073		0,00
	Група I			
300175	ПАТ «ФІДОБАНК»	2198408	-372929	16,96
305299	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	151705002	-20607369	13,58
328209	Акціонерний банк «Південний»	11808449	-1147872	9,72
334851	ПАТ «ПУМБ»	23072683	-5985411	25,94
351629	ПАТ «МЕГАБАНК», Харків	6720555	-250353	3,73
320854	ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	3552226	-262661	7,39
305749	ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	4494637	-1518156	33,78
307123	ПАТ «БАНК ВОСТОК»	3694704	-159133	4,31
380388	ПАТ «ПтБ»	2997846	-120988	4,04
	Група II			
300119	ПАТ «БАНК АЛЬЯНС»	85103	-11262	13,23
305062	АКБ «НОВИЙ»	598140	-42180	7,05
353100	Полікомбанк	290940	-12755	4,38
339500	АТ «ТАСКОМБАНК»	2641260	-240436	9,10
334840	ПУБЛІЧНЕ АТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ»	31254	-6448	20,63
325268	ПАТ АКБ «Львів»	762723	-100824	13,22
325990	ПАТ «ОКСІ БАНК»	340915	-8522	2,50
307770	ПАТ «А - БАНК»	579889	-109004	18,80
313849	АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	1921136	-98082	5,11
328210	ПАТ «КБ «Інвестбанк»	239405	-10492	4,38
331489	ПАТ «Полтава-банк»	573263	-63038	11,00
328685	ПАТ «ФІНБАНК»	735881	-171889	23,36
351607	ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	744550	-37108	4,98
351254	АТ «РЕГІОН-БАНК»	260832	-22552	8,65
321723	ПАТ «БТА Банк»	492900	-218245	44,28
353489	ПАТ «АСВІО БАНК»	568885	-45712	8,04
312248	ПАТ «КОМІНВЕСТБАНК»	623541	-60397	9,69
320371	ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ»	246775	-14035	5,69
300896	ПАТ «ФІНАНС БАНК»	86723	-29341	33,83
322432	АТ «НК БАНК»	224606	-84897	37,80
322335	ПАТ АКБ «АРКАДА»	2194187	-222190	10,13

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5
313582	АТ «МетаБанк»	169072	-12178	7,20
328760	АТ «Місто Банк»	1300605	-46509	3,58
322539	ПАТ «ЮНЕКС БАНК» м. Київ	830414	-136978	16,50
380292	ПАТ «КСГ БАНК»	388481	-23911	6,16
322540	АТ «КІБ»	182625	-3474	1,90
322302	ПАТ «АГРОКОМБАНК»	267138	-1355	0,51
305880	ПАТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	126190	-4394	3,48
322959	АБ «ЕКСПРЕС-БАНК»	468850	-65858	14,05
306704	ПАТ «КЛАСИКБАНК»	283075	-109978	38,85
306500	ПАТ «АБ «РАДАБАНК»	288982	-26507	9,17
300647	АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	1543857	-721300	46,72
300506	«ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»	857039	-2718	0,32
331768	ПАТ «ПФБ» м Кременчук	187754	-22275	11,86
300885	АТ «АРТЕМ-БАНК»	370062	-13400	3,62
300904	АТ «ФОРТУНА-БАНК»	2916988	-349170	11,97
380311	ПАТ «ФІНЕКСБАНК»	128989	-2894	2,24
380106	ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	194692	-26610	13,67
380355	ПАТ КБ «СВРОБАНК»	876699	-13297	1,52
380281	БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	5039731	-116579	2,31
307350	ПАТ «АКБ «КОНКОРД»	187233	-49613	26,50
380322	АТ «БАНК БОГУСЛАВ»	349419	-24194	6,92
380441	ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	523483	-2041	0,39
380571	ПАТ «КРЕДИТ ОПТИМА БАНК»	59260	-18590	31,37
380377	АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	95338	-21026	22,05
380474	ПАТ БАНК «ТРАСТ»	9786	-455	4,65
313009	ПАТ «МОТОР-БАНК»	141158	-55948	39,64
380526	ПАТ «КБ «ГЛОБУС»	808460	-104175	12,89
380548	ПАТ «АП БАНК»	53840	-544	1,01
380582	ПАТ «МІБ»	2220785	-253015	11,39
380634	ПАТ «КБ «АКОРДБАНК»	342685	-10600	3,09
380645	ПАТ «БАНК 3/4»	203576	-2238	1,10
377090	ПАТ «СВРОПРОМБАНК»	970476	-155233	16,00
380689	ПАТ «ВЕРНУМ БАНК»	221794	-1542	0,70
380720	ПАТ «АПЕКС-БАНК»	343307	-124256	36,19
380742	ПАТ КБ «Центр»	97923	-15591	15,92
380786	ПАТ «СМАРТБАНК»	352100	-19097	5,42
380816	ПАТ «БАНК СІЧ»	508386	-5099	1,00
380827	ПАТ «ДІВІ БАНК»	307578	-19300	6,27

Продовження табл. Д.1

1	2	3	4	5
380872	ПАТ «КБ «ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР»	21278	-13189	61,99
380894	ПАТ «АЛЬПАРІ БАНК»	29323		0,00
380935	ПАТ «БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ»	1626636	-16435	1,01
380946	ПАТ «БАНК АВАНГАРД»	4408	-4408	100,00
380957	ПАТ «ІНВЕСТИЦІЙНО - ТРАСТОВИЙ БАНК	84277		0,00
339016	ПАТ «БАНК «ПОРТАЛ»	111098	-9668	8,70
377120	ПАТ «КБ «ГЕФЕСТ»	109000	-13225	12,13
339038	ПАТ «ВЕКТОР БАНК»	142299	-2488	1,75
339050	ПАТ «КРИСТАЛ БАНК»	138563	-471	0,34
339072	ПАТ «ПЕРЕХІДНИЙ БАНК» РВС БАНК»	278	-27483	9900,01
	Неплатоспроможні банки			
380054	ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	11218070	-6764401	60,30
321712	АТ «РОДОВІД БАНК»	50033	-3335689	6666,99
300670	ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК»	4286355	-412093	9,61
380902	ПАТ «БАНК «ЮНІСОН»	515666	-41364	8,02

Ренгінги платоспроможних банківських установ за рівнем співвідношення резервів під знецінення і кредитів юридичним особам, наданих банками України, станом на 01.01.2016 р.

Назва банку	Розмір резерву, %
1	2
1. ПАТ «ПЕРЕХІДНИЙ БАНК» РВС БАНК»	9900,01
2. ПАТ «ВТБ БАНК»	120,55
3. АТ «ОТП БАНК»	119,20
4. АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»	109,46
5. ПАТ «БАНК АВАНГАРД»	100,00
6. ПАТ «Промінвестбанк»	87,64
7. АТ «Укрексімбанк»	72,77
8. АТ «Райффайзен Банк Аваль»	69,17
9. АТ «ОЩАДБАНК»	64,93
10. ПАТ «КБ» ФІНАНСОВИЙ ПАРТНЕР»	61,99
11. ПАТ «БАНК ФОРВАРД»	52,01
12. АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	46,72
13. ПАТ «БТА Банк»	44,28
14. ПАТ «МОТОР-БАНК»	39,64
15. ПАТ «КЛАСИКБАНК»	38,85
16. АТ «НК БАНК»	37,80
17. ПАТ «АПЕКС-БАНК»	36,19
18. ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	34,61
19. ПАТ «ФІНАНС БАНК»	33,83
20. ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	33,78
21. АБ «УКРГАЗБАНК»	31,76
22. ПАТ «КРЕДИТ ОПТИМА БАНК»	31,37
23. ПАТ «СБЕРБАНК»	29,17
24. ПАТ «УКРСОЦБАНК»	28,92
25. ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	28,11
26. ПАТ «АКБ «КОНКОРД»	26,50
27. ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	26,41
28. ПАТ «ПУМБ»	25,94
29. ПАТ «ВіЕс Банк»	23,90
30. ПАТ «ФІНБАНК»	23,36
31. ПАТ КБ «ПРАВЕКС-БАНК»	22,71
32. АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	22,05
33. ПУБЛІЧНЕ АТ « БАНК ФАМІЛЬНИЙ»	20,63
34. ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	20,37
35. ПАТ «А - БАНК»	18,80

1	2
36. ПАТ «ФІДОБАНК»	16,96
37. ПАТ «ЮНЕКС БАНК» м. Київ	16,50
38. ПАТ «ЄВРОПРОМБАНК»	16,00
39. ПАТ КБ «Центр»	15,92
40. АБ «ЕКСПРЕС-БАНК»	14,05
41. ПАТ «АКБ «Траст-капітал»	13,67
42. ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	13,58
43. ПАТ «БАНК АЛЬЯНС»	13,23
44. ПАТ АКБ «ЛЬВІВ»	13,22
45. ПАТ «КБ «ГЛОБУС»	12,89
46. ПАТ «МАРФІН БАНК»	12,60
47. ПАТ «КБ «ГЕФЕСТ»	12,13
48. АТ «ФОРТУНА-БАНК»	11,97
49. ПАТ «ПФБ» м.Кременчук	11,86
50. ПАТ «КРЕДОБАНК»	11,59
51. ПАТ «МІБ»	11,39
52. ПАТ «Полтава-банк»	11,00
53. ПАТ АКБ «АРКАДА»	10,13
54. Акціонерний банк «Південний»	9,72
55. ПАТ «КОМІНВЕСТБАНК»	9,69
56. ПАТ «АБ «РАДАБАНК»	9,17
57. АТ «ТАСКОМБАНК»	9,10
58. ПАТ «БАНК «ПОРТАЛ»	8,70
59. АТ «УкрСиббанк»	8,69
60. АТ «РЕГІОН-БАНК»	8,65
61. ПАТ «АСВІО БАНК»	8,04
62. ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	7,39
63. АТ «МетаБанк»	7,20
64. АКБ «НОВИЙ»	7,05
65. АТ «БАНК БОГУСЛАВ»	6,92
66. АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	6,47
67. ПАТ «ДІВІ БАНК»	6,27
68. ПАТ «КСГ БАНК»	6,16
69. ПАТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ»	5,69
70. ПАТ «СМАРТБАНК»	5,42
71. АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	5,11
72. ПАТ «БАНК «ГРАНТ»	4,98
73. ПАТ БАНК «ТРАСТ»	4,65
74. ПАТ «Ідея Банк»	4,60
75. Полікомбанк	4,38
76. ПАТ «КБ «Інвестбанк»	4,38

1	2
77. ПАТ «БАНК ВОСТОК»	4,31
78. ПАТ «ПтБ»	4,04
79. ПАТ «МЕГАБАНК», Харків	3,73
80. АТ «АРТЕМ-БАНК»	3,62
81. АТ «Місто Банк»	3,58
82. ПАТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	3,48
83. АТ «БМ БАНК»	3,29
84. ПАТ «КБ «АКОРДБАНК»	3,09
85. ПАТ «ОКСІ БАНК»	2,50
86. БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	2,31
87. ПАТ «ФІНЕКСБАНК»	2,24
88. АТ «КІБ»	1,90
89. ПАТ «ВЕКТОР БАНК»	1,75
90. ПАТ КБ «ЄВРОБАНК»	1,52
91. ПАТ «ІНГ Банк Україна»	1,23
92. Український банк реконструкції та розвитку	1,13
93. ПАТ «БАНК 3/4»	1,10
94. ПАТ «АП БАНК»	1,01
95. ПАТ «БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ»	1,01
96. ПАТ «БАНК СІЧ»	1,00
97. ПАТ «СІТІБАНК»	0,82
98. ПАТ «ВЕРНУМ БАНК»	0,70
99. ПАТ «АГРОКОМБАНК»	0,51
100. ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	0,39
101. ПАТ «КРИСТАЛБАНК»	0,34
102. «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»	0,32
103. ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	0,03
104. ПАТ «СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК»	0,00
105. ПАТ «АЛЬПАРІ БАНК»	0,00
106. ПАТ «ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК»	0,00

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Вихідні дані до розрахунку рейтингів проблемних банків України I і II груп

№ з/п	Банк	Обсяг безнадійних кредитів (V категорія), млн грн		Відношення безнадійних кредитів до кредитного портфелю, %	Обсяг недіючих кредитів станом на 01.01.2014 р. (IV+V категорія), млн грн	Відношення недіючих кредитів до кредитного портфелю, %	Зростання обсягу безнадійних кредитів за 1 півріччя 2013 р., G – індекс	Відносний приріст недіючих кредитів за 1 півріччя, %	Відношення резервів під кредитні ризики до безнадійних кредитів, %
		01.01.2013	01.01.2014						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	ПРОМІНВЕСТБАНК	616	4957	19,0	8131	31,1	4342	118,9	97,8
2	UniCredit Bank	15536	14951	62,2	16102	67,0	-584	-2,1	54,3
3	ПРАВЕКС-БАНК	2040	2216	91,8	2288	94,8	177	5,8	80,0
4	УКРЕКСІМБАНК	8614	9720	25,2	11565	30,0	1107	-0,9	103,3
5	АЛЬФА-БАНК	2661	4075	21,4	6579	34,6	1415	-20,5	63,3
6	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	10172	9778	36,7	10509	39,5	-393	-2,8	96,5
7	ПРИВАТБАНК	11577	11866	9,4	31903	25,4	290	7,6	208,8
8	ОТП БАНК	2519	2823	20,4	4078	29,5	305	17,5	126,2
9	БТА БАНК	56	298	28,3	695	66,0	243	103,3	94,9
10	УКРГАЗБАНК	5813	4783	55,6	4887	56,8	-1029	-18,2	98,7
11	ВТБ БАНК	5753	4941	23,5	5887	28,0	-811	-12,9	87,3
12	КРЕДИТПРОМБАНК	3829	2663	55,4	2891	60,1	-1165	-35,1	52,6

Продовження табл. Ж.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13	БАНК ФОРУМ	2524	2404	31,2	3107	40,4	-119	-9,0	107,6
14	НАДРА	3016	3254	14,2	5626	24,5	239	-7,4	132,5
15	ПУМБ	4082	3807	21,9	5287	30,4	-274	-4,3	101,3
16	ФІДОКОМБАНК	958	1102	31,1	1244	35,1	145	-35,7	87,2
17	ОЩАДБАНК	4563	4489	8,9	6993	13,8	-73	50,8	249,4
18	БРОКБІЗНЕСБАНК	974	1093	7,9	1126	8,2	120	7,6	50,3
19	ДЕЛЬТА БАНК	3970	3731	13,3	4063	14,5	-238	-13,4	71,2
20	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	709	662	16,1	782	19,0	-46	3,6	68,1
21	УКРСИББАНК	2824	2210	15,3	2823	19,6	-613	-18,9	52,8
22	ВІЕЙБІ БАНК	2391	1749	18,6	1908	20,3	-641	-22,6	38,8
23	ХРЕЩАТИК	401	430	10,5	452	11,1	30	4,6	90,1
24	ІНГ БАНК УКРАЇНА	121	303	4,0	667	8,9	183	427,0	104,8
25	ІМЕКСБАНК	768	916	10,7	929	10,8	149	2,9	149,2
26	УНІВЕРСАЛ БАНК	474	326	9,5	655	19,1	-147	-21,3	52,7
27	ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	1251	1240	6,6	2395	12,7	-10	-14,2	142,1
28	СВЕРБАНК РОСІЇ	832	691	3,0	2226	9,7	-140	166,6	210,2
29	ПІВДЕННИЙ	235	268	3,6	553	7,3	34	21,4	215,2
30	КИЇВСЬКА РУСЬ	204	227	5,1	338	7,6	24	-21,7	59,2
31	БАНК 3/4	11	11	1,9	11	1,9	1	3,9	591,2
32	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	246	153	1,6	256	2,7	-92	-21,8	233,2
33	ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	42	32	0,4	32	0,4	-9	-99,0	5580,7

Найактуальніші пропозиції до продажу ОТП – банку на: 29-10-2015

Таблиця К.1

КВАРТИРИ
(Терміново до продажу)

Регіон	Назва	Опис	Ціна	Контактна адреса	Фото
Житомирська область Житомир	2-кімнатна квартира	Поверх: 1 Загальна площа: 55,45 кв.м Житлова площа: 30,4 кв.м Адреса: м. Житомир, пр. Миру, буд. 11, кв. 1	520 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-92, Людмила	н/а
Додатково: Загальна площа квартири 55,45 кв.м, житлова – 30,4 кв.м.					
Житомирська область Новоград-Волинський	4-кімнатна квартира	Загальна площа: 63,16/46,46/5,33 кв.м Адреса: м. Новоград-Волинський, вул. Шевченка, буд. 37/2, кв. 14	30 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-92, Людмила	н/а
Додатково: Житловий стан, ремонт 2004 р., вигідне розташування. Терміново! Торг!					

Таблиця К.2
БУДИНКИ
(Терміново до продажу)

Регіон	Опис	Ціна	Контактна адреса	Фото
1	2	3	4	5
Вінницька область	Загальна площа: 39,4/24,0/12,0 кв.м Земельна ділянка: 10 с. Адреса: м. Вінниця, вул. Комарова, буд. 102	30 000,00 USD Терміново до продажу!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Вінниця	Додатково: 1-поверховий будинок, житловий стан. Земельна ділянка 10 соток.			
Житомирська область	Загальна площа: 245,3/105,0/14,0 кв.м Земельна ділянка: 0,500 га Адреса: м. Житомир, вул. Мар'янівська, буд. 11	1 360 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-92, Людмила	
Житомир	Додатково: Земельна ділянка, загальна площа 0,500 га. 3-х поверховий, чотирьохкімнатний . Ремонт 2008 рік.			
Житомирська область	Загальна площа: 137,7/55,6/18,0 кв.м Земельна ділянка: 2,2 с Адреса: м. Житомир, вул. Ново-Північна, буд. 26-а	720 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-92, Людмила	
Житомир	Додатково: Збудований у 2005 р., 3 поверхи, 5 кімнат, автономне газове опалення, центральна вода та каналізація, кухня-столова з виходом на терасу, санвузли на кожному поверсі, підігрів підлоги, гараж, тераса 20 кв.м., балкон довжиною 9 м. та земельна ділянка 2,2 сот.			
Вінницька область	Загальна площа: 290,8 кв.м Житлова: 117,5 кв.м Адреса: Вінницький район, с. Вінницькі Хутори, вул. Ватутіна, буд. 94	80 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
Вінницькі Хутори	Додатково: Житловий цегляний будинок, 2008 року побудови, з господарськими будівлями та спорудами. Є гараж, огорожа. Електро-, газо-, водопостачання; каналізація (місцева); система опалення; криниця в підвалі; пластикові вікна, штукатурка, шпаклівка; двері вхідні – залізні; внутрішні - дерев'яні.			

Продовження табл. К.2

1	2	3	4	5
Вінницька область Агрономічне	Загальна площа: 315,0 кв.м Земельна ділянка: 0,1001 га Адреса: Вінницький р-н, с. Агрономічне, вул. Я.Мудрого, буд. 37	80 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Додатково: Будинок 90% готовності та земельна ділянка 0,1001 га. Терміново! Торг!				
Житомирська область Оліївка	Кількість поверхів: 2 Загальна площа: 139,2/72,6/15,0 кв.м Земельна ділянка: 10 с Адреса: Житомирський р-н, с. Оліївка, вул. Зоряна, буд. 31	800 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-92, Людмила	
Додатково: 4 кімнати, санвузол, кухня. Будинок: металічний каркас. Стіни: цегла, шлакоблок, утеплений пінопластом. Вікна: металопластик. Підлога: дерев'яна, ламінат. Стіни: гіпсокартон, шпалери, фактурна штукатурка. Автономне опалення, газ, вода, сучасний ремонт, камін. Земля – 10 соток. На ділянці: бесідка, газон, сад, залитий фундамент (7x5) під баню чи гараж, вольєр.				
Закарпатська область Лісарня	Кількість поверхів: 1 Кількість кімнат: 1 Загальна площа: 32,8 кв.м Земельна ділянка: 0,0868 га Адреса: Мукачівський р-н, с. Лісарня, буд. 5	18 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-81, Оксана	н/а
Додатково: Житловий будинок заг. пл. 32,8 кв.м. Разом з будинком продається земельна ділянка площею 0,0868 га.				

Продовження табл. Д.2

1	2	3	4	5
Київська область Чайки	Загальна площа: 831,9 кв.м Земельна ділянка: 0,11 га Адреса: Києво-Святошинський р-н, с. Чайки (раніше с. Петропавлівська Борщагівка), вул. Івана Франка, буд. 10 Додатково: Домоволодіння загальною площею 831,9 кв.м. та земельна ділянка площею 0,11 га.	4 400 000,00 UAH	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
Київська область Крушинка	Кількість поверхів: 4 Кількість кімнат: 8 Загальна площа: 294,4/73,3/15,0 кв.м Земельна ділянка: 0,0955 га Адреса: Васильківський р-н, с. Крушинка, вул. Річна, буд. 4 Додатково: 8 кімнат, 4 поверхи, 3 балкони, фасад утеплений, металопластикові вікна, в залі піч та камін, веранда площею 70,0 кв.м., повністю зроблено 2 кімнати (опалення електричними обігрівачами, за планом передбачено опалювальний котел), ванна на 1 поверсі повністю функціональна, опалення – колонка, земельна ділянка площею 0,0955 га. Код: №100.	810 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Київська область Підгірці	Загальна площа: 505,6 кв.м Адреса: Обухівський р-н, с. Підгірці, вул. Київська, буд. 24 Додатково: Житловий будинок 90% готовності. Тихе, затишне місце. Код: №100.	185 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	

Таблиця К.3
ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ
(Терміново до продажу)

Регіон	Опис	Ціна	Контактна адреса	Фото
1	2	3	4	5
Київська область Бориспіль	Земельна ділянка: 183 соток Адреса: Бориспільський р-н, Процьківська сільрада Додатково: 183 соток. Виходить на Дніпро. Всі комунікації.	1 000 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Вінницька область Зарванці	Земельна ділянка: 0,0907 га Адреса: Вінницький район, с. Зарванці, вул. Чорновола, б/н	12 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Чернігівська область Старий Білоус	Земельна ділянка: 0,1000 га Адреса: с. Старий Білоус, вул. Морозівська Додатково: Можливо для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд.	6 300,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Вінницька область Майдан-Чапельський	Земельна ділянка: 0,22 га Адреса: Вінницький район, с. Майдан-Чапельський, вул. Вишнева	16 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а

Закінчення табл. Д.3

1	2	3	4	5
Вінницька область Лука-Мелешківська	Земельна ділянка: 0,1700 га Адреса: с. Лука-Мелешківська, вул. Міцкевича, 182 Додатково: 0,1700 га, призначена для будівництва та обслуговування житлового будинку.	15 000,00 USD Терміново до продажу!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Київська область Маковище	Земельна ділянка: 3 ділянки загальною площею 22,63 га Адреса: Макарівський р-н, с. Маковище Додатково: 3 ділянки загальною площею 22,63 га, в тому числі: 1. Ділянка площею 3,7601 га; 2. Ділянка площею 3,7760 га; 3. Ділянка площею 15,1052 га;	1 430 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
Київська область Буча	Земельна ділянка: 2,4047 га Адреса: м. Буча, вул. Максима Желізняка	216 000,00 USD USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Чернігівська область Киїнка	Земельна ділянка: 0,2103 га Адреса: Чернігівський район, с. Киїнка, вул. Спаського Додатково: Можливо для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд.	5 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
Чернігівська область Іванівка	Земельна ділянка: 25 соток Адреса: Чернігівський район, с. Іванівка, вул. Лісова, 27 Додатково: Площа 25 соток, всі комунікації, поряд ліс та річка.	10 000,00 USD Терміново до продажу!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а

Таблиця К.4

КОМЕРЦІЙНА НЕРУХОМІСТЬ
(Терміново до продажу)

Регіон	Назва	Опис	Ціна	Контактна адреса	Фото
1	2	3	4	5	6
Вінницька область Вінниця	Розважальний комплекс	Загальна площа: 1 710,3 кв.м Адреса: м. Вінниця, вул. вул. Івана Богуна, буд. 2	6 400 000,00 UAN Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
		Додатково: Загальна площа 1 710,3 кв.м. 1-й поверх – 658,6 кв.м, кафе, ресторан. 2-5 поверхи офіс – 1054,2 кв.м. Діючий розважальний комплекс. Код: №100.			
Вінницька область Вінниця	Приміщення Аптеки	Загальна площа: 58,7 кв.м Адреса: м. Вінниця, вул. Коцюбинського, буд. 32	80 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
		Додатково: Складається з приміщень торгового залу 24,3 кв.м, коридору 4,4 кв.м, комор 3,7 та 7,4 кв.м, складу 18,9 кв.м.			
Вінницька область Вінниця	Виробничо-складська нерухомість	Загальна площа: 6137,3 кв.м Адреса: м. Вінниця, вул. Островського, буд. 59	1 650 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а
		Додатково: Будівлі виробничо-складського призначення, загальною площею 6137,3 кв.м; чотири земельні ділянки загальною площею 2,6649 га; обладнання вуглекислотного заводу та станції технічних газів.			

Продовження табл. К.4

1	2	3	4	5	6
Житомирська область Житомир	Кафе	Загальна площа: 64,3 кв.м Адреса: м. Житомир, вул. Котовського, 103; Марянівська, буд. 11 Додатково: Приміщення кафе.	560 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 524-59-83	
Житомирська область Житомир	Складські приміщення	Загальна площа: 323,50 кв.м Земельна ділянка: 0,3006 га Адреса: м. Житомир, вул. І.Гонти, буд. 68 Додатково: Приміщення овочесховища № 1, заг. пл. 323,50 кв.м. та зем. діл. пл. 0,3006 га.	1 200 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 524-59-83	
Вінницька область Жмеринка	Автозаправка	Загальна площа: 0,4562 га Адреса: Жмеринський р-н, м. Жмеринка, вул. Барляева, 9 Додатково: Метанова заправочна станція на базі обладнання АГНКС М-45, площа 0,4562 га.	100 000,00 USD Терміново до продажу!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
Київська область Київ	Офісні приміщення	Загальна площа: 139,40 кв.м Адреса: м. Київ, бул. Дружби Народів, буд. 7 Додатково: Офісний ремонт середнього рівня. Розглянемо зустрічні пропозиції по ціні!	187 000,00 USD Терміново до продажу!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	н/а

Закінчення табл. К.4

1	2	3	4	5	6
Київська область	Діючий магазин	Загальна площа: 896,10 кв.м Адреса: м. Київ, вул. Героїв Сталінграду, буд. 27	1 500 000,00 USD Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
Київ		Додатково: 2-й поверх, двоповерхової будівлі. Відкрите панування без перегородок.			
Чернівецька область	Офісна нерухомість	Загальна площа: 649,4 кв.м Адреса: м. Чернівці, вул. Руська, буд. 226д	2 288 000,00 UAH Терміново до продажу! Торг!	тел.: (067) 468-26-81, Оксана	
Чернівці		Додатково: Будівля спортивно-адміністративного комплексу загальною площею 649,4 кв.м.			
Київська область	Майновий комплекс	Загальна площа: 6300 кв.м Земельна ділянка: 7,455 га Адреса: смт. Гребінки, вул. Жовтнева, буд. 75 (50 км від Києва)	3 585 000,00 UAH Торг!	тел.: (067) 249-41-34, Сергій	
Гребінки		Додатково: Адміністративне приміщення площею 156,6 кв.м. Приміщення свинарника №1 загальною площею 762,3 кв.м. Приміщення свинарника №2 загальною площею 759,9 кв.м. Приміщення свинарника №3 загальною площею 745,5 кв.м. Приміщення свинарника №4 загальною площею 662,0 кв.м. Приміщення свинарника №5 загальною площею 1765,2 кв.м. Бойня загальною площею 18,9 кв.м, майстерня – 659,9 кв.м, вагова – 23,0 кв.м, насосне приміщення – 11,9 кв.м, кормоцех – 273,7 кв.м, складське приміщення – 563,8 кв.м, водонапірна башня – 5,3 кв.м, заправка – 7,2 кв.м, загальна площа майнового комплексу складає 6 392,43 кв.м. Земельна ділянка загальною площею 7,455 га – цільове призначення земельної ділянки для обслуговування існуючих будівель ферми.			
Чернігівська область	Нежитлова будівля	Загальна площа: 351,10 кв.м Адреса: Ніжинський район, с. Вертіївка, вул. Держинського, буд. 17-а	295 397,00 UAH Терміново до продажу!	тел.: (067) 214-70-19 Олексій	
Вертіївка					

Розрахунок резервів на знецінення кредитів

Позичальник	ТОВ «Омега»				
	валюта	978	840	980	Екві-валент
	курс	10,61790	7,993000	1,000000	грн.
Заборгованість на 01.08.2015				7795165	7795165
Нараховані доходи				136366	136366
Дисконт					0
Премія					0
Балансова вартість		0,00	0,00	7931530	7931530

Ефективна ставка (первісна)		
Ієф (Банк)	Річна (ЧИСТВНДОХ)	Денна 365 (СТЕПЕНЬ)
	5,7376864%	0,0152864%

Звітна дата	31.07.2015
Дата погашення	26.12.2016
Погашення кредиту	450 000,00

номінальна % (щомісячно)	19,00%
база нарахування % - факт / 360(365)	факт/факт ▼
показник ризику	0,7980

Резерв Банк	0,00
-------------	------

Періоди нарахування процентів		Дата сплати тіла кредиту	Дата сплати %	ГП очікуваний (договірний фактичний)	Погашення номіналу	Залишок номіналу	Нараховані проценти	Комісія	Інші платежі	Показник ризику	ГП очікуваний (реальний)	Кількість днів до погашення	ТВк (дисконтована)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	13
01.07.15	30.07.15		07.08.15	136366			136366			0,7980	27546	7	27516
		31.08.15		1755165	1755165	7795165				0,7980	354543	31	352867
31.07.15	30.08.15		07.09.15	125790			125790			0,7980	25410	38	25263

Продовження додатку Л

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	13
		31.08.15		1755165	1755165	7795165				0,7980	354543	31	352867
31.07.15	30.08.15		07.09.15	125790			125790			0,7980	25410	38	25263
		30.09.15		450000	450000	6040000				0,7980	90900	61	90056
31.08.15	30.09.15		07.10.15	97233			97233			0,7980	19641	68	19438
		31.10.15		350000	350000	5590000				0,7980	70700	92	69713
01.10.15	30.10.15		07.11.15	87296			87296			0,7980	17634	99	17369
		30.11.15		350000	350000	5240000				0,7980	70700	122	69394
31.10.15	29.11.15		07.12.15	81830			81830			0,7980	16530	129	16207
		31.12.15		350000	350000	4890000				0,7980	70700	153	69066
30.11.15	31.12.15		07.01.16	81273			81273			0,7980	16417	160	16021
		31.01.16		80000	80000	4540000				0,7980	16160	184	15712
01.01.16	30.01.16		07.02.16	70899			70899			0,7980	14322	191	13909
		28.02.16		80000	80000	4460000				0,7980	16160	212	15645
31.01.16	27.02.16		07.03.16	65006			65006			0,7980	13131	219	12699
		31.03.16		80000	80000	4380000				0,7980	16160	243	15571
28.02.16	31.03.16		07.04.16	72918			72918			0,7980	14730	250	14177
		30.04.16		400000	400000	4300000				0,7980	80800	273	77498
01.04.16	29.04.16		07.05.16	64912			64912			0,7980	13112	280	12563
		31.05.16		400000	400000	3900000				0,7980	80800	304	77131
30.04.16	30.05.16		07.06.16	62934			62934			0,7980	12713	311	12123
		30.06.16		500000	500000	3500000				0,7980	101000	334	95973
31.05.16	30.06.16		07.07.16	56219			56219			0,7980	11356	341	10780
		31.07.16		500000	500000	3000000				0,7980	101000	365	95519
01.07.16	30.07.16		07.08.16	46849			46849			0,7980	9464	372	8940
		31.08.16		500000	500000	2500000				0,7980	101000	396	95068
31.07.16	30.08.16		07.09.16	40342			40342			0,7980	8149	403	7662
		30.09.16		500000	500000	2000000				0,7980	101000	426	94633
31.08.16	30.09.16		07.10.16	32014			32014			0,7980	6467	433	6053
		31.10.16		500000	500000	1500000				0,7980	101000	457	94186

Продовження додатку Л

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	13
01.10.16	30.10.16		07.11.16	23425			23425			0,7980	4732	464	4408
		30.11.16		500000	500000	1000000				0,7980	101000	487	93755
31.10.16	29.11.16		07.12.16	15616			15616			0,7980	3155	494	2925
		26.12.16		500000	500000	500000				0,7980	101000	513	93383
30.11.16	25.12.16		26.12.16	6767			6767			0,7980	1367	513	1264
Усього:				8962855	7795165		1160924	0,00	0,00		1810497		1744485

Максимально можлива застава до
розрахунку

Застава

Сума	Коефі- цієнт ліквід- ності	Витрати	Строк реалі- зації
6750457	0,6	10,00%	365
1529700	0,7	10,00%	365

										Всього:	5121064	ТВз	4843178
потік від застави (без витрат)	31.07.16			4050274							4050274	365	3830493
	31.07.16			1070790							1070790	365	1012685
	31.07.15			0,00							0,00	0	0
	31.07.15			0,00							0,00	0	0
										Всього:	4608958	ТВз	4358860
потік від застави (з витратами)	31.07.16			3645247							3645248	365	3447443
	31.07.16			963711							963711	365	911417
	31.07.15			0,00							0,00	0	0,00
	31.07.15			0,00							0,00	0	0,00

Закінчення додатку Л

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	13
Розрахунок резерву	Балансова вартість	7931530		-	ТВк	-	ТВз	=	Резерв НБУ	1343868	Резерв Банк	Дорезерв	1343868
					1744445				4843178				
Розрахунок резерву (з витратами на реалізацію застави)	Балансова вартість	7931530		-	ТВк	-	ТВз	=	Резерв НБУ	1828185	Резерв Банк	Дорезерв	Дорезерв через витрати
					1744485				4358860				